

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ABD-ÇİN REKABETİNİN KUŞAK VE YOL
COĞRAFYASINA ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Necati ETLİOĞLU

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Levent YILMAZ

Ankara-2022

T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ABD-ÇİN REKABETİNİN KUŞAK VE YOL
COĞRAFYASINA ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Necati ETLİOĞLU

Danışman
Doç. Dr. Mehmet Levent YILMAZ

Ankara-2022

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans [Doktora] tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

02/09/2022

Necati ETLİOĞLU

ÖZET

T.C.

Polis Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı

ABD-Çin Rekabetinin Kuşak ve Yol Coğrafyasına Etkileri

Hazırlayan: Necati ETLİOĞLU

Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Levent YILMAZ

2022 - 310

ABD ve Çin arasında Asya-Pasifik bölgesinde yoğunlaşan rekabet, Kuşak ve Yol Girişimi'nin duyurulmasının ardından Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yayılmıştır. Çin'in hızlı ekonomik yükselişiyle birlikte siyasi ve askeri etkisini artırması, ABD ile Çin arasında ekonomik-ticari, siyasi-diplomatik, askeri-güvenlik boyutları olan stratejik bir rekabet yaratmıştır. Bu çalışma, ABD-Çin Rekabetinin Kuşak ve Yol Coğrafyasına etkilerini; ekonomik-ticari, siyasi-diplomatik, askeri-güvenlik boyutlarıyla incelemeyi hedeflemektedir. Bu inceleme yapılırken öncelikle ABD ile Çin arasındaki rekabet; siyasi, ticari, teknolojik ve askeri boyutlarıyla ele alınmıştır. Daha sonra, ABD-Çin rekabetinin Kuşak ve Yol Coğrafyasına etkileri ekonomik-ticari, siyasi-diplomatik, askeri-güvenlik boyutlarıyla değerlendirilmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın kuramsal çatısı Güç Geçiş Teorisi üzerine kurulmuştur. Konuyla ilgili yapılan literatür taramasının ardından ayrıntılı bir doküman incelemesi yapılmış, elde edilen bilgiler analiz edilerek çalışmadaki araştırma sorularının cevaplandırılması hedeflenmiştir. Veri toplama sürecinde kitaplar, tezler, bilimsel makaleler, internet siteleri, dergiler, ulusal/uluslararası yayın kuruluşları, resmi raporlar ve belgeler, ulusal/uluslararası düşünce kuruluşu raporları, strateji ve ulusal güvenlik belgelerinden faydalanılmıştır.

Çalışmada ortaya konulan bulguların analizi sonucunda, Kuşak ve Yol Coğrafyası üzerinde Çin'in ekonomik-ticari etkisinin ABD'yi geride bıraktığı görülmüştür. Rekabetin askeri-güvenlik boyutunda ise ABD'nin daha yoğun bir

etkiye sahip olduğu, coğrafya için vazgeçilmez bir güvenlik ortağı olduğu görölmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'i dominant güç statüsüne ulaştıracak ekonomik potansiyele sahiptir. Çin'in siyasi etkisini genişletmesi için de etkili bir platform yaratmaktadır. Ancak askeri-güvenlik boyutu bakımından etkileri sınırlıdır. ABD, geniş müttefiklik ağı ve yoğun askeri-güvenlik etkisiyle küresel liderliğini sürdürmek için avantajlı konumdadır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Çin, ABD-Çin Rekabeti, Kuşak ve Yol Girişimi, KYG, Güç Geçiş Teorisi, Asya-Pasifik, Avrupa, Afrika, Stratejik Rekabet, Askeri Rekabet

ABSTRACT

Turkish National Police Academy

Institute of Security Sciences

Department of Security Strategies and Management

The Impacts of US-China Competition on Belt and Road Geography

Necati ETLİOĞLU

Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Mehmet Levent YILMAZ

2022 - 310

The competition between the United States and China, which is concentrated in the Asia-Pacific region, has spread to Asia, Europe and Africa after the announcement of the Belt and Road Initiative. The fact that China has increased its political and military influence along with its rapid economic rise, has created a strategic competition between the USA and China, which has economic-commercial, political-diplomatic, military-security dimensions. This study aims to examine the effects of the US-China Competition on the Belt and Road Geography with economic-commercial, political-diplomatic, military-security dimensions. In this research, the competition between the United States and China was primarily discussed in its political, commercial, technological and military dimensions. Subsequently, the effects of the US-China competition on the Belt and Road Geography were evaluated in economic-commercial, political-diplomatic, military-security dimensions.

Qualitative research method was used in the study. The theoretical framework of the study is based on the Power Transition Theory. After the literature search on the subject, a detailed document review was conducted, the information obtained was analyzed and it was aimed to answer the research questions in the study. In the process of data collection, books, theses, scientific articles, websites, journals, national/international publications, official reports and documents, national/international think tank reports, strategy and national security documents were used.

As a result of the analysis of the findings presented in the thesis, it has been found that the economic-commercial effect of China on the Belt and Road Geography has left the USA behind. In the military-security dimension of the competition, it is seen that the USA has more intense influence and is an indispensable security partner for the geography. The Belt and Road Initiative has economic potential to bring China to the status of dominant power. It also creates an effective platform for China to expand its political influence. However, their impact is limited in terms of the military-security dimension. The USA is in an advantageous position to maintain its global leadership due to its extensive network of allies and intense military-security influence.

Keywords: USA, China, USA-China Competition, Belt and Road Initiative, BRI, Power Transition Theory, Asia-Pacific, Europe, Africa, Strategic Competition, Military Competition

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÜÇ GEÇİŞ TEORİSİ.....	9
-----------------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİ

2.1. KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİNİN TARİHİ: ANTİK İPEK YOLU	15
2.2. KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİNİN TANIMI VE AMACI.....	18
2.3. KUŞAK VE YOL COĞRAFYASI	26
2.4. KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİ'NİN FİNANSMANI	27
2.5. İPEK YOLU EKONOMİ KUŞAĞI	29
2.5.1. Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomi Koridoru	30

2.5.2. Yeni Avrasya Kara Köprüsü Ekonomik Koridoru	33
2.5.3. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru	35
2.5.4. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru	37
2.5.5. Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru.....	40
2.5.6. Çin-Hindini Ekonomik Koridoru (ÇHEK).....	43
2.6. 21. YÜZYIL DENİZ İPEK YOLU	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD-ÇİN REKABETİ

3.1. ÇİN'İN EKONOMİK DÖNÜŞÜMÜ VE REKABETE DAHİL OLMASI..	50
3.2. ABD-ÇİN REKABETİNİN SİYASİ BOYUTU	59
3.3. ABD-ÇİN REKABETİNİN TİCARİ BOYUTU	75
3.4. ABD-ÇİN REKABETİNİN TEKNOLOJİ BOYUTU	89
3.5. ABD-ÇİN REKABETİNİN ASKERİ BOYUTU	103

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD-ÇİN REKABETİNİN KUŞAK VE YOL COĞRAFYASINA ETKİLERİ

4.1. DOĞU ASYA'DA ABD-ÇİN REKABETİ	127
4.2. GÜNEYDOĞU ASYA'DA ABD-ÇİN REKABETİ	142
4.3. GÜNEY ASYA'DA ABD-ÇİN REKABETİ	166
4.4. ORTA ASYA'DA ABD-ÇİN REKABETİ	179
4.5. ORTA DOĞU'DA ABD-ÇİN REKABETİ	194
4.6. AFRİKA'DA ABD-ÇİN REKABETİ	205

4.7. AVRUPA’DA ABD-ÇİN REKABETİ	213
4.8. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER DÜZEYİNDE ABD-ÇİN REKABETİ ..	225
SONUÇ.....	240
KAYNAKÇA	250
ÖZGEÇMİŞ.....	311

KISALTMALAR LİSTESİ

A2/AD	: Erişim ve Alan Engelleme
AAYB	: Asya Altyapı Yatırım Bankası
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEB	: Avrasya Ekonomik Birliği
AEDFI	: Avrupa Kalkınma Finans Kurumları Birliği (
AFRICOM	: ABD Afrika Komutanlığı
AI	: Artificial Intelligence
AKB	: Asya Kalkınma Bankası
APEC	: Asia-Pacific Economic Cooperation
ASEAN	: Association of Southeast Asian Nations
AUKUS	: Australia-United Kingdom-United States
B3W	: Build Back Better World
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BRICS	: Brazil, Russia, India, China, and South Africa
ÇC	: Çin Cumhuriyeti
CCB	: China Construction Bank
CDB	: China Development Bank
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇHEK	: Çin-Hindiçin Ekonomik Koridoru
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
CNOOC	: China Petroleum & Chemical Corporation (Sinopec) ve China National Offshore Oil Corporation

CNPC	: China National Petroleum Corporation
ÇOABAEK	: Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru
CSNG	: China Satellite Network Group
DB	: Dünya Bankası
DÇD	: Doğu Çin Denizi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EXIM	: Exim Bank of China
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade
GÇD	: Güney Çin Denizi
GGT	: Güç Geçiş Teorisi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HKO	: Halk Kurtuluş Ordusu
HKODK	: Halk Kurtuluş Ordusu Deniz Kuvvetleri
HKOHK	: Halk Kurtuluş Ordusu Hava Kuvvetleri
HKOKK	: Halk Kurtuluş Ordusu Kara Kuvvetleri
HKORG	: Halk Kurtuluş Ordusu Roket Gücü
HKOSG	: Halk Kurtuluş Ordusu Sahil Güvenlik
ICBC	: Industrial & Commercial Bank of China
IMF	: International Monetary Fund
IoT	: Internet of Things
İYEK	: İpek Yolu Ekonomi Kuşağı
JBIC	: Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası
KGAÖ	: Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü
KİK	: Körfez Arap Ülkeleri İş Birliği Konseyi
KYG	: Kuşak ve Yol Girişimi

LMİ	: Lancang-Mekong İşbirliği
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
MFN	: Most Favoured Nation
NAFTA	: North American Free Trade Agreement
NASA	: National Aeronautics and Space Administration
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
ÖAHP	: Özgür ve Açık Hint Pasifik
OPIC	: Yurtdışı özel yatırım kurumu
QUAD	: Quadrilateral Security Dialogue
RCEP	: Regional Comprehensive Economic Partnership
RMB	: Renminbi
SAGP	: Satın Alma Gücü Paritesi
SASAC	: State-owned Assets Supervision Administration Commission
ŞİÖ	: Şangay İşbirliği Örgütü
THAAD	: Bölge Yüksek İrtifa Hava Savunma
TPP	: Trans-Pacific Partnership
UNPDF	: BM Barış ve Kalkınma Vakfı Fonu
USTR	: United States Trade Representative
YAKEK	: Yeni Avrasya Kara Ekonomik Koridoru
YDİY	: Yirmi birinci yüzyıl Deniz İpek Yolu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Küresel Güç Hiyerarşisi

Şekil 2.1: Antik İpek Yolu Kara ve Deniz Ticareti Güzergahları

Şekil 2.2: Kuşak ve Yol Girişimi Kara Koridorları

Şekil 2.3: Kuşak ve Yol Girişimi'ne katılan ülkeler

Şekil 2.4: Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomi Koridoru

Şekil 2.5: Yeni Avrasya Kara Köprüsü Ekonomik Koridoru

Şekil 2.6: Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru

Şekil 2.7: Çin-Pakistan Ekonomi Koridoru

Şekil 2.8: Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru

Şekil 2.9: Çin-Hindistan Ekonomik Koridoru

Şekil 3.1: Çin'de Devlete Ait İşletmelerin Payı, Borç/Öz Sermaye Kaldıraç Oranı ve Varlıkların Getirisi

Şekil 3.2: Birincil Ticaret Ortaklarına Bağlanan Ülkeler

Şekil 3.3: Ülkelerin 5G ağlarında Huawei kullanımına yönelik yaklaşımları

Şekil 3.4: Dünyanın Geri Kalanına Kıyasla ABD Askeri Harcamaları

Şekil 4.1: ABD ve Çin'in Güneydoğu Asya'daki etkisi

Şekil 4.2: Çin'in Hint Okyanusu'ndaki Liman Yatırımları

Şekil 4.3: Çin'in Dünya Geneline Sahip Olduğu Limanlar

Şekil 4.4: Orta Doğu'daki ABD Askeri Üsleri ve Tesisleri

Şekil 5.1: ABD ve Çin'in Kuşak ve Yol Coğrafyasındaki ekonomik-ticari etkisi

Şekil 5.2: ABD ve Çin'in Kuşak ve Yol Coğrafyasındaki askeri-güvenlik etkisi

Şekil 5.3: ABD ve Çin'in Kuşak ve Yol Coğrafyasındaki siyasi-diplomatik etkisi

GİRİŞ

Modern zamanlarda Amerika Birleşik Devletleri ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki rekabet, küresel düzenin evrimini belirleyecek en önemli ikili ilişki olarak görülmektedir. ABD, Çin'in hızlı ekonomik yükselişi ile artan siyasi ve askeri etkisi karşısında Çin'i dizginlemeye ve dominant güç olarak liderlik ettiği düzeni sürdürmeye çalışırken, Çin ise ekonomik gücünü kullanarak siyasi ve askeri etkisini artırmakta, iddialı bir dış politika vizyonu ortaya koyarak ABD liderliğine meydan okumaktadır.

Tarihsel açıdan bakıldığında 1950'lerde zayıf, verimsiz ve merkezden kontrol edilen ekonomisi ile sıradan bir tarım ülkesi olan Çin Halk Cumhuriyeti, 1978 yılında uygulamaya koyduğu *Reform ve Dışa Açılma* süreciyle birlikte 2020 yılına kadar yıllık ortalama %9'luk bir büyüme oranı yakalamıştır. Mucizevi olarak değerlendirilen bu büyüme rakamları ile Çin, 2010 yılında Japonya'yı geçerek Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmuştur. Bu zaman dilimi içerisinde Çin, teknolojik olarak gerisinde kaldığı Batılı ülkeleri yakalamak için bilgi ve araştırma-geliştirme yatırımlarını artırmış, verimli bir inovasyon sistemi ve eğitimli bir insan sermayesi oluşturarak yerli teknolojik kapasitesini geliştirmiştir. Çin ekonomisinin ve teknolojisinin hızla yükselişi ile doğru orantılı olarak ÇHC'nin askeri harcamaları artmış, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nda (HKO) askeri bir modernizasyon süreci başlamıştır. 2000'lerin başında demode ve modern savaş yeteneklerinden yoksun olarak nitelendirilen HKO, bugün itibarıyla birçok otorite tarafından "birinci sınıf" bir ordu olarak görülmektedir. HKO'daki askeri modernizasyon sürecinin 2049 yılında tamamlanması beklenmekte ve HKO'nun Asya-Pasifik'e hükmedebilecek ve küresel savaşları kazanabilecek "dünya çapında" bir orduya yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Bütün bu ekonomik, askeri ve teknolojik gelişmelerle Asya'daki güç dengesi üzerinde ağırlığını artıran ÇHC (sonraki kısımlarda kısaca Çin olarak adlandırılacaktır), 2012 yılında Xi Jinping'in devlet başkanı olarak yönetimi devralmasıyla daha iddialı ve proaktif bir dış politika vizyonu geliştirmeye

başlamıştır. Xi Jinping döneminde, Çin ulusunun canlanmasını ve büyük güç statüsünü geri kazanmasını vurgulayan “Çin Rüyası” sloganı, Çin’i teknoloji-yoğun bir güç merkezine dönüştürmeyi hedefleyen “Made in China 2025” vizyonu ve Çin’i kara ve deniz yoluyla Avrupa, Asya ve Afrika gibi dünyanın diğer bölgelerine bağlayarak ticari bağlarını genişletmeyi amaçlayan küresel bir proje olarak “Kuşak ve Yol Girişimi” gibi teşebbüsler ortaya konmuştur. Bu bağlamda 2013 yılında duyurulan Kuşak ve Yol Girişimi (KYG), Çin’in en dikkat çekici ve iddialı dış politika vizyonu olarak öne çıkmaktadır.

KYG’nin temel ekonomik hedefi Çin yapımı ürünleri dünyanın geri kalanına en kısa sürede ve en düşük maliyetle ulaştırmaktır. Bu doğrultuda Çin’i üç kıtadaki ülkelerle (Asya, Afrika ve Avrupa) bağlayan bir demir yolları, kara yolları, boru hatları, enerji santralleri, limanlar, havaalanları, finans kentleri, sanayi parkları, telekomünikasyon ağları, dijital ağlar ve nakliye rotaları ağı inşa edilmektedir. Yalnızca Çin için değil KYG coğrafyası üzerindeki diğer ülkeler için de yeni ticari ortaklıklar, iş birliği ve kalkınma modeli sunan girişime 2022 yılı itibarıyla 147 ülke mutabakat zaptı ile katılım göstermiş, 29 uluslararası kuruluş ile KYG arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Şimdiye kadar tek bir ülke tarafından üstlenilen en büyük altyapı ve yatırım projesi olarak görülen KYG’nin etkisi Asya, Avrupa, Afrika ve hatta Güney Amerika’ya kadar ulaşmaktadır. KYG, Çin’in küresel nüfuzunu artırması için etkili bir platform sağlamakta, Çin’in dünya ticaretinde ve küresel ekonomideki konumunu güçlendirmek için büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Uzun vadeli bir proje olarak duyurulan KYG, 2040 yılına kadar küresel GSYH’yi 7,1 trilyon dolar artırmayı ve üretim maliyetlerini %2,2 düşürme potansiyeli vadetmektedir (Hillman ve Sacks, 2021:21). Vadettiği bu büyük potansiyel ile KYG tam anlamıyla başarıya ulaştığı takdirde, Çin’in merkezinde yer aldığı uluslararası bir ticaret ağı inşa etmesine olanak tanıyacaktır. Aynı şekilde Çin’e ekonomik olarak bağımlı ülkeler yaratarak Çin’in bu ülkeler üzerinde siyasi etkinliğini ve diplomatik manevra kabiliyetini artırmasının önünü açacaktır. Çin’in artan askeri gücüyle birlikte düşünüldüğünde girişim, Çin’in Doğu Asya’daki hegemonyasına yol açabilecek ve nihayetinde Avrasya’daki kara ve deniz ticaret yollarını aşarak Çin’in dünya ekonomisinde dominant güç olmasını sağlayabilecek potansiyeldedir.

Çin'e ekonomik ve siyasi olarak önemli kazanımlar sunma potansiyeli olan KYG, ABD-Çin rekabeti için önemli bir dönüm noktasıdır. KYG, Çin'in askeri harcamalarını artırdığı, yüksek askeri teknolojilerle ordusunu modernize etme girişimlerinde bulunduğu, Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi'ndeki denizcilik ve egemenlik iddialarında agresif politikalara başvurduğu, ABD askeri gemilerine müdahale etme eylemleri de dahil olmak üzere çok çeşitli ikili, bölgesel ve küresel konularda daha iddialı bir duruş sergilediği bir dönemde duyurulmuştur. Bu bağlamda KYG, ABD'nin küresel liderliğine bir meydan okuma, ABD ile yakın rekabete girerek dominant güç pozisyonunu elde etme girişimi olarak değerlendirilmektedir. Washington yönetimi KYG'ye her fırsatta karşı çıkmakta ve bu girişimi Çin'in fayda sağlayacağı bir imparatorluk inşa etme tutkusu olarak nitelendirmektedir.

Çin'in 21. yüzyılın ilk on yılında ekonomik, siyasi ve askeri etkisini artırması gerek ABD ile gerekse de komşuları ile yaşadığı ihtilaflarda agresif bir duruş sergilemesi, ulusal çıkar olarak tanımladığı unsurları keskinleştirerek daha iddialı bir dış politika yoluna gitmesi ABD yönetiminin endişelerini artırmış ve harekete geçirmiştir. Bu kapsamda Barack Obama yönetimi tarafından 2010 yılında "Asya'ya Dönüş" (Pivot to Asia) stratejisi ortaya konulmuştur. Bu strateji doğrultusunda ABD, güç odağını Orta Doğu ve Avrupa'dan Asya-Pasifik bölgesine doğru kaydırmıştır. Asya'ya Dönüş stratejisi ile ABD, bölgedeki müttefikleri ile güvenlik ittifaklarını güçlendirmeye ve askeri ortaklıklar geliştirmeye başlamıştır. Bölgesel ve çok taraflı kurumlarda daha aktif rol oynamaya ve siyasi liderliği elde etmeye çalışmıştır. Asya-Pasifik'te konuşlandırılmış asker sayısını artıran ABD, deniz varlıklarının %60'ını önümüzdeki on yıl içinde ABD Pasifik Komutanlığı altında konuşlandırma kararı almıştır. Başlangıçta "Asya'ya Dönüş" olarak isimlendirilen bu strateji daha sonra içeriği ile uyumlu şekilde "Asya-Pasifikte Yeniden Dengeleme" ismiyle çerçevelenmiştir. Stratejinin "Yeniden Dengeleme" ismine evrilmesi Asya'da bir denge olduğu ve bu dengenin Çin lehine bozulduğu için yeniden dengelenmesi gerektiğini ortaya koyan akıllıca bir mesaj içermektedir. Asya'ya Dönüş stratejisi, Çin'i çevreleme politikası olarak ele alındığında, Çin'in bu stratejinin hayata geçirilmesinden üç yıl sonra KYG'yi duyurması ve Çin'in Asya, Avrupa ve Afrika

ile bağlanabilirliğini artırmaya çalışması ABD'nin yarattığı çevrelenmişlik/kuşatılmışlık hissini aşma girişimi olarak yorumlanmaktadır.

Barack Obama'nın ardından yönetimi devralan Donald Trump döneminde Çin, ekonomik ve askeri etkilerini bölgesel ve küresel olarak genişletme hırsıyla revizyonist bir güç, komşularını zorlamak için yağmacı ekonomiyi kullanan stratejik bir rakip olarak tanımlanmıştır. Çin'in geniş ekonomik teşvikler sunduğu Kuşak ve Yol Girişimi de ABD tarafından tehdit olarak algılanmış, bu girişim Çin'in "borç tuzağı diplomasisi" olarak nitelendirilmiştir. KYG; kredi ve finansman riskleri, borç sürdürülebilirliği, şeffaflık ve yüksek kalite standardı gibi konularda sıklıkla eleştirilmiştir. Washington yönetimi KYG'nin finansal tamamlayıcısı olarak görülen Asya Altyapı Yatırım Bankası'na (AAYB) katılımı sınırlandırmak için müttefiklerine baskı yapmış ve lobicilik faaliyetleri yürütmüştür.

Nitekim Donald Trump yönetimi 2018 yılında, Çin'in haksız kazanç sağladığını düşündüğü kendine has ekonomik ve ticari uygulamalarına karşı bir çözüm bulmak ve ABD'nin Çin'e karşı artan ticaret açığını azaltmak için bir ticaret savaşı başlatmıştır. Bu ticaret savaşı ile ABD, stratejik rekabet içerisinde olduğu Çin'in ekonomik, siyasi ve askeri genişlemelerini dizginlemeyi hedeflemiştir. Başlatılan ticaret savaşını Çin'in teknoloji ve inovasyondaki ilerleyişini durdurmayı amaçlayan bir teknoloji savaşı takip etmiştir.

Görüldüğü üzere ABD-Çin ilişkileri, Çin'in dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmesinin ardından ekonomik, siyasi ve askeri gücünü artırmasıyla giderek rekabetçi bir yapıya bürünmüştür. ABD'nin Çin'i dengelemeye ve dizginlemeye yönelik stratejisine Çin'in; Kuşak ve Yol Girişimi gibi küresel etki alanını genişletecek iddialı bir dış politika vizyonu ile karşılık vermesi iki ülke arasındaki rekabeti derinleştirmiştir. Donald Trump yönetimi boyunca ise Çin karşıtı söylemler ve eylemler yoğunlaşmış, şiddetlenen rekabet ABD ile Çin arasında ticaret ve teknoloji savaşına dönüşmüştür. Mevcut gelişmeler ışığında iki ülkenin rekabetten uzaklaşarak yapıcı anlamda yeni bir ortaklık ve iş birliği geliştirme ihtimali giderek zayıflamaktadır. Nitekim Donald Trump'tan sonra yönetimi devralan Joe Biden'ın ticaret savaşında geri adım atmaması ve "Amerika Geri Döndü" sinyali vermek için yeniden müttefiklerine yönelmesi bunu doğrular niteliktedir.

Ortaya çıkan bu tablo, ABD ile Çin arasında ekonomik-ticari, siyasi-diplomatik, askeri-güvenlik ve teknolojik boyutları olan bir rekabet ortamı yaratmıştır. Özellikle KYG'nin duyurulmasının ardından bu rekabet Kuşak ve Yol Coğrafyasının tamamında hissedilmeye başlamıştır. Bu durum geniş bir coğrafyaya yayılan ve birçok boyutu olan ABD-Çin rekabetinin Kuşak ve Yol Coğrafyası üzerinde ne gibi etkileri olduğunun saptanmasına yönelik bir araştırma ihtiyacı ve araştırma problemi doğurmuştur. Müttefiklik ve ortaklık ilişkilerinin öne çıktığı, askeri modernizasyonların ve askeri genişleme planlarının duyurulduğu, ticaret ve teknoloji savaşlarının patlak verdiği bir süreçte, ABD-Çin rekabetinin Kuşak ve Yol Coğrafyasına etkilerinin araştırılması ve analizi ABD-Çin ilişkilerinin geleceği ve küresel düzenin evrimine dair önemli bulgular sunacaktır.

Bu çalışma, “ABD ile Çin arasındaki rekabetin Kuşak ve Yol Coğrafyası üzerinde ne gibi etkileri bulunmaktadır?” sorusuna cevap aramaktadır. Bu sorunun cevaplandırılması için öncelikle ABD ile Çin arasındaki ikili rekabete yoğunlaşmış bu ikili rekabet; siyasi, ticari, askeri ve teknolojik boyutları ile incelenmiştir. Daha sonra ise ABD-Çin rekabetinin Kuşak ve Yol Coğrafyası'na etkilerinin saptanması hedeflenmiştir. Kuşak ve Yol Coğrafyası; Doğu Asya, Güneydoğu Asya, Güney Asya, Orta Asya, Orta Doğu, Afrika ve Avrupa olmak üzere bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlendirme yapılırken ABD-Çin rekabetinde birincil rekabet alanı olarak Asya-Pasifik bölgesi kapsamına giren Doğu Asya, Güneydoğu Asya ve Güney Asya'nın incelenmesine öncelik verilmiştir. Daha sonra Kuşak ve Yol Coğrafyasının merkezinde yer alan Orta Doğu bölgesi incelenmiştir. Son olarak ise Afrika ve Avrupa kıtaları incelenmesine yer verilmiştir.

ABD-Çin rekabetinin Kuşak ve Yol Coğrafyasına etkileri araştırılırken öncelikle ABD ve Çin'in Kuşak ve Yol Coğrafyası üzerinde yer alan ilgili bölgedeki çıkarları, dış politika hedefleri, bölgesel stratejileri ve rekabete yol açan çıkar çatışmalarına yer verilmiştir. Daha sonra ABD ve Çin'in ilgili bölgedeki etkisi ekonomik-ticari, siyasi-diplomatik, askeri-güvenlik boyutlarıyla ele alınmıştır. ABD ve Çin'in, Kuşak ve Yol Coğrafyası üzerindeki ilgili bölgede, nasıl ve ne düzeyde etkili olduklarını saptamak için pek çok ölçüt kullanılmıştır. Ekonomik-ticari etkinlik ölçülürken; ABD ve Çin'in bölge ülkeleri ile yürüttükleri ticaretin hacmi, bölge

lkelerinin ithalat ve ihracatlarındaki ABD ve Çin ağırlığı, bölge ülkeleri ile yürüttükleri ikili ve çoklu ticaret anlaşmalarından sıklıkla istifade edilmiştir. Siyasi-diplomatik etkinliği ölçülürken; bölgesel ihtilaflar, müttefiklik anlaşmaları, bölgesel organizasyonlara katılımı ve aktiflik dereceleri, üst düzey bürokratik ziyaretlerin yoğunluğu ve en önemlisi ABD ile Çin arasında rekabete yol açan temel çıkar atışmalarındaki tutumları gibi ölçütlerden yararlanılmıştır. Askeri-güvenlik etkisi ölçülürken ise; bölge ülkeleri ile sahip oldukları güvenlik ve savunma anlaşmaları, savunma taahhütleri, bölgedeki askeri üsleri ve askeri varlıkları, askeri iş birliği, ortak askeri tatbikatlar ve silah-techizat satışlarından faydalanılmıştır. Çalışmanın geniş bir coğrafyayı kapsaması ve farklı bölgesel dinamikler içermesi nedeniyle, araştırma sorusunun aydınlatılması ve çalışmanın verimliliğinin artırılması için zaman zaman yukarıda bahsi geçen ölçütlere ek olarak bölgeye özgü ölçütlere de başvurulmuştur.

Yukarıda da belirtildiği üzere bu alışma “ABD ile Çin arasındaki rekabetin Kuşak ve Yol Coğrafyası üzerinde ne gibi etkileri bulunmaktadır?” sorusuna cevap aramaktadır. Aynı zamanda bu alışma, Kuşak ve Yol Coğrafyası zerinde (Doğu Asya, Güneydoğu Asya, Güney Asya, Orta Asya, Orta Doğu, Afrika ve Avrupa) ekonomik-ticari, siyasi-diplomatik, askeri-güvenlik boyutları açısından ABD’nin mi yoksa Çin’in mi daha etkin bir konumda olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmadan istifade etmek isteyen bir araştırmacı, bu geniş coğrafya üzerinde; rekabetin ekonomik-ticari, siyasi-diplomatik, askeri-güvenlik boyutları bakımından, ABD ya da Çin’den hangisinin daha baskın ve yoğun bir etkiye sahip olduğunun cevabını çalışma içerisinde bulabilecektir. rnek vermek gerekirse alışma, “Güneydoğu Asya’da ABD-Çin rekabetinin siyasi-diplomatik boyutları nelerdir?” ya da “Orta Doğu’da ABD-Çin rekabetinin askeri-güvenlik boyutları nelerdir?”. Bu sorular tezin kapsamı dahilinde farklı kombinasyonlarla çoğaltılabilir ve tezin cevaplamayı amaçladığı alt araştırma sorularıdır.

Çalışmanın ana ve alt araştırma sorularının cevaplanması, ABD ve Çin’in, rekabetin farklı boyutlarındaki güçlü ve zayıf yanlarını, avantajlı ve dezavantajlı pozisyonlarını ortaya koyacaktır. Bu durum ABD-Çin ilişkilerinin geleceği ve küresel düzenin evrimine dair öngörülerde bulunulmasının önünü açacaktır.

Araştırma sorularının cevaplanmasıyla bu çalışmada “Çin, ABD’yi geride bırakarak dominant güç pozisyonuna gelebilecek mi?” sorusu Güç Geçiş Teorisi kapsamında değerlendirilerek ABD-Çin ilişkilerinin geleceği ve küresel düzenin evrimine dair olasılıksal öngörülebilir cevaplar tartışılacaktır.

Çalışmanın hipotezi, Kuşak ve Yol Girişimi’nin ABD-Çin stratejik rekabetinde Çin’in ekonomik-ticari, siyasi-diplomatik ve askeri-güvenlik etkisini artırması için etkili bir platform sağladığıdır. Bu etkinlik en çok ekonomik-ticari boyutta, ardından siyasi-diplomatik boyutta ve son olarak sınırlı bir biçimde de olsa askeri-güvenlik boyutunda kendisini hissettirmektedir.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili yapılan literatür taramasının ardından ayrıntılı bir doküman incelemesi yapılmış, elde edilen bilgiler analiz edilerek çalışmanın araştırma soruları cevaplanmaya çalışılmıştır. Veri toplama sürecinde kitaplar, tezler, bilimsel makaleler, internet siteleri, resmi kurum ve kuruluşlara ait raporlar, strateji belgeleri, ulusal güvenlik belgeleri ve bazı resmi belgelerden faydalanılmıştır. Ayrıca, konu üzerinde kapsamlı analiz imkânı sunan düşünce kuruluşu raporlarından yararlanılmıştır. Araştırma konusunun güncel olması sebebiyle konuyla ilgili ABD, Çin ve uluslararası basına yansıyan haberlerden de faydalanılmıştır. Yerli literatürde ABD-Çin rekabetinin geniş bir coğrafyada ve farklı boyutlarıyla ele alındığı bir çalışmanın eksikliği literatürdeki bu boşluğu kapatmak için motivasyon yaratmıştır. Dolayısıyla bu çalışma geniş bir coğrafyaya yayılan ve farklı boyutları olan ABD-Çin rekabetini, Güç Geçiş Teorisi kuramsal çatısı altında inceleyerek literatüre katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Daha önce bu çalışmaya benzer çalışmaların yapılıp yapılmadığını tespit etmek amacıyla ulusal tez merkezinde yapılan çalışmalar incelenmiştir. “ABD-Çin Rekabeti” ve “Kuşak ve Yol Girişimi” üzerine yapılan çalışmalar sıklıkla belirli bir bölgeye ya da ülkeye odaklandığı, rekabetin yalnızca belirli bir boyutu ile ilgilendiği ya da sınırlı bir dönemi kapsadığı görülmüştür.

Çalışmanın kuramsal çatısı Güç Geçiş Teorisi (GGT) üzerine kurulmuştur. GGT’nin klasik realizm – liberalizm sınıflandırmasına dahil olmayan yapısı ABD-Çin rekabetinin incelebilmesi için daha rasyonalist bir bakış açısı sunmakta ve daha

geniş bir perspektif yaratmaktadır. GGT’de güç, hiyerarşi ve memnuniyet/memnuniyetsizlik kavramları öne çıkmaktadır. Teoride güç ölçüsü olarak GSYH’nin kullanılması eksikleri olmasına rağmen ülkeler arasındaki ve bölgesel ilişkileri analiz etmede faydalı bir araç olarak öne çıkmaktadır. Hiyerarşi, ABD ve Çin’in müttefiklik ve ortaklık ilişkilerinin incelenmesi için uygun bir zemin sunmaktadır. Çünkü GGT’de hegemon güç yoktur ve dominant güç vardır. Bu dominant güç ise pozisyonunu koruyabilmek için güçlü müttefiklerinden destek almalıdır. Memnuniyet/Memnuniyetsizlik kavramı ise ülkelerin statükodan memnun olup olmadıkları ile ilgilidir. GGT, ABD ile Çin arasındaki rekabete yol açan çıkar çatışmaları ve anlaşmazlıkların tamamını “memnuniyet/memnuniyetsizlik” kavramı içerisinde değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, çalışmanın kuramsal çatısı olan Güç Geçiş Teorisi’ne yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Kuşak ve Yol Girişimi’nin tarihi, tanımı, amacı, coğrafyası ve finansmanı açıklanmıştır. Bu açıklamaların ardından altı kara koridoru ile birlikte İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ABD ve Çin arasındaki rekabet ikili olarak siyasi, ticari, teknolojik ve askeri boyutları ile ele alınmıştır. Dördüncü bölümde ise ABD ile Çin arasındaki rekabetin Kuşak ve Yol Coğrafyasına etkileri; Doğu Asya, Güneydoğu Asya, Güney Asya, Orta Asya, Orta Doğu, Avrupa, Afrika bölgeleri/kıtaları üzerinde açıklanmıştır. Dördüncü bölümün son başlığında ise ABD-Çin rekabeti DTÖ, BM, AAYB, BRICS, SİÖ, ASEAN gibi Uluslararası Örgütler düzeyinde ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÜÇ GEÇİŞ TEORİSİ

Güç Geçiş Teorisi, siyaset bilimci A.F.K. Organski tarafından 1958 yılında geliştirilmiş ve World Politics adlı eserinde yayınlanmıştır. 1980 yılında Jacek Kugler ve Organski tarafından test edilen teori, 1996 yılında Douglas Lemke, Ronald Tammen ve Jacek Kugler genişletilmiş ve 2017 yılında yine aynı akademisyenler tarafından temelleri açıklanarak özetlenmiştir. Elli yıldan uzun süredir büyüyüp, gelişip ayrıntılandırılmasıyla ve farklı kuşaklardan akademisyenlerin katkı sunmasıyla yaşayan bir teoridir (DiCicco & Levy, 1999). Bu çalışmada Güç Geçiş Teorisi anlatılırken 2017 yılında Ronald L. Tammen, Jacek Kugler ve Douglas Lemke tarafından yayınlanan Foundations of Power Transition Theory (Güç Geçiş Teorisi'nin Temelleri) adlı eser baz alınacaktır.

Güç Geçiş Teorisi, güç ilişkilerine odaklanması nedeniyle Realist yaklaşım içinde sınıflandırılmaya çalışılsa da metodolojisi, kendine özgü kavramsal içeriği ve uluslararası sisteme bakış açısı bakımından Realist teoriden ayrılmaktadır. Güç Geçiş Teorisi'nde uluslararası sistem Realizm'de olduğu gibi anarşik değil aktörlerin güçleri arasındaki sıralama esas alındığından hiyerarşiktir. Bu bağlamda teoriye katkıda bulunan akademisyenler Güç Geçiş Teorisi'nin klasik realizm – idealizm sınıflandırmasına dahil olmayacağını, daha rasyonalist ve geniş bir kategoride ele alınması gerektiğini savunurlar.

Güç Geçiş Teorisi, dünya siyasetindeki değişen güç ilişkileri modeliyle ilgilenir. Sistemin aktörleri arasında gerçekleşen iş birliği ve rekabetteki değişimin barışın korunması veya çatışmanın başlaması olasılığını nasıl etkileyeceğini öngören yapısal değişiklikleri ölçmek için olasılıksal bir araç sunar. Güç Geçiş Teorisi'nin yapısal ve dinamik bir şekli vardır. Yapısal olarak, değişen derecelerde iş birliği ve rekabete sahip bir uluslar hiyerarşisinden oluşan küresel siyaseti öngörmektedir. Hiyerarşi içerisindeki devletlerin rolleri, iç yönetim kuralları ve güçlü ülkelerin küresel politikayı nasıl yönetmeye çalıştıkları ana hatlarıyla belirtilir. Dinamik olarak ise teoride incelenen güç kavramının değişkenliğine vurgu yapılır. Güç hiyerarşisi

sabit değildir. Hiyerarşinin basamakları arasında geçişler olmaktadır ve bu geçişler uluslararası iş birliği, rekabet ve çatışmaların temelini oluşturmaktadır. Bütün bu iş birliğinin, rekabetin ve çatışmaların anlaşılması için değişken yapılar olan ve teorinin de temel noktalarını oluşturan “güç”, “hiyerarşi” ve “memnuniyet” kavramları öne çıkmaktadır. (Tammen, Kugler, & Lemke, 2017)

Güç Geçiş Teorisi’nde güç, bir ulusun diğer ulusların politikalarını değiştirerek kendi politika hedeflerini ilerletme yeteneği olarak tanımlanır. Gücün bileşenleri ise “nüfus”, “üretkenlik” ve “politik performans”tır. Nüfus teoride önemli bir yer tutmaktadır çünkü hem devletlerin büyümesi için gerçekleştirilen üretim faaliyetlerinde üretici rolündedir hem de devletler arasındaki çatışmalarda katılımcı rolündedir (Kugler & Swaminathan, 2006). Nüfusun ulusal güce katkısı ancak verimli bir üretkenlik sağlanırsa mümkündür. Nüfusun yoğun, üretimdeki verimliliğin ise düşük olduğu ülkelerde ürünler ülke içinde kullanılacağından ulusal güce katkısı azalacaktır. Burada ise “politik performans” devreye girmektedir. Politik performans, ülkenin siyasal sisteminin nüfusu üretime kanallandırmaya yeteneği anlamına gelmektedir (Güneylioğlu, 2017). Politik performansın başarılı olduğu ülkelerde üretkenliğin artırılması hızlı bir büyümeyi beraberinde getirecektir. Bu durum ulusal güce de olumlu yansıtacaktır. Büyümede yakalanan bu yüksek ivme ekonomik olgunluk noktasına yaklaştıkça düşecek; nüfus, üretkenlik ve politik performansın ideal kullanımıyla ulaşılan büyüme yavaşlayacaktır. Buradaki sorun politik performansın ölçümünün zor olmasıdır. Bir devletin kaynaklarının ulusal güce dönüştürülmesindeki aracın devletin mali sistemi olduğunu ileri sürmüşler, devletlerin vergi gelirleri ve yaptığı harcamaları baz almışlardır. (Organski & Kugler, 1981). Aynı zamanda Organski ve Kugler ulusal gücün ölçümü için Güç Geçiş Teorisi’nde Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’nın (GSYH) kullanılmasını önermiştir. Eksiksiz bir veri sağlamasa da GSYH’nin güç ölçüsü olarak kullanılması, ülkeler içinde olduğu kadar ülkeler arasındaki ilişkileri de analiz etme imkanı tanınması, bölgesel, yerel hatta bireysel seviyelerde incelenebilmesi, tahmin edilebilir olması nedeniyle en faydalı araç olarak görülmüş ve benimsenmiştir.

Teorinin temel noktalarını oluşturan ikinci kavram ise “hiyerarşi”dir. Küresel ve bölgesel güç yapısını ifade eder. Yukarıda da belirtildiği üzere hiyerarşiler değişebilir. Güç Geçiş Teorisi’nde hiyerarşinin en tepesinde “Dominant Güç” yer

Fonu (IMF), Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması gibi yaratılan kurumlarla Amerika Birleşik Devletleri (ABD) liderliğindeki Batı koalisyonu kapitalist uluslararası ekonomik bir statüko yaratmış ve istikrar yakalamıştır. Oluşan bu statüko kendi memnun ve memnuniyetsiz devletlerini yaratmıştır. Kapitalist sistemi benimseyen devletler durumdan memnunken kaynakların idari emirlerle dağıtıldığı Komünist devletler ABD öncülüğünde kurulan bu statükodan memnun olmamıştır. Buradan hareketle teorinin üçüncü temel maddesi olan memnuniyet/memnuniyetsizlik kavramını tanımlamak gerekirse, devletlerin savaş ve barış kararı almasındaki temel motivasyon hiyerarşinin yarattığı statükodan memnun olup olmadıklarıdır. Hiyerarşide dominant güç statükodan memnundur ve statükoyu korumayı amaçlamaktadır. Bunun için de memnun devletlerle ittifaklar yaparak statükoyu sağlamlaştırmaya çalışır. Aşağı doğru gidildikçe statükodan memnuniyetsiz devletlerin sayısı artmaktadır. Ancak bu devletlerin dominant güce meydan okuyacak ya da statükoyu değiştirecek güçleri bulunmamaktadır. Yalnızca bir büyük güç, dominant gücün -20% / $+20\%$ düzeyinde gücüne yaklaşabilirse dominant gücü tehdit edebilir ya da statükoyu değiştirme teşebbüsünde bulunabilir. Daha net bir ifade ile büyük güçlerden birinin dominant gücün en az 80% 'i kadar güçlü bir devlet olmalı ve statükodan da memnuniyetsiz olmalıdır.

Güç Geçiş Teorisi'nin üç temel kavramı olan Hiyerarşi, Güç ve Memnuniyet/Memnuniyetsizlik açıklandıktan sonra teorinin dinamiğine ve işleyişine değinmek faydalı olacaktır. Burada ise karşımıza iki kavram çıkmaktadır. Bunlardan ilki "denklik" ikincisi ise "güç aşımı"dır. Denklik, hiyerarşide büyük bir güçle dominant güç arasındaki güç farkının -20% / $+20\%$ 'den az olduğu hali, Güç Aşımı ise meydan okuyucu büyük gücün dominant gücü geçtiği yeri ifade eder. Hiyerarşide yaşanan güç geçişinin savaşla mı yoksa barışçıl yollardan mı çözüleceği ise statükodan duyulan memnuniyet/memnuniyetsizlik ile ilgilidir (Güneylioğlu, 2017). Meydan okuyan devlet statükodan memnun ise savaş olasılığı düşüktür. ABD'nin küresel gücü Birleşik Krallık'tan savaşız devraldığı süreç bunu ispatlar niteliktedir. Ancak meydan okuyan devlet statükodan memnun değilse savaş olasılığı yükselir (Hamlin, Yeşilada, Kugler, Genna, ve Tanrıku, 2017). I. ve II. Dünya Savaşı gerçekleşme biçimiyle Güç Geçiş Teorisi'nin ortaya koyduğu ölçütleri doğrulamaktadır.

Teori özetle statükoda dominant tek bir gücün olduğu, asimetrik bir hiyerarşinin varlığını hissettirdiği bir uluslararası sistemde savaş ve çatışma riskinin az olduğunu, büyük bir gücün, dominant devletin gücüne yaklaştığında ise statükoya duyulan memnuniyetsizliğe oranla savaş ve çatışma riskinin yükseleceğini ifade etmektedir. Buradan hareketle Güç Geçiş Teorisi, ABD-Çin rekabetinin anlaşılması ve gelecekte bu rekabetin nasıl bir şekil alacağı konusunda önemli öngörülerde bulunmaktadır. Güç Geçiş Teorisi'nin özellikle güç kavramının bileşenleri (nüfus, üretkenlik, siyasi performans) baz alındığında Çin Halk Cumhuriyeti'nin; yüksek nüfusu ve bu nüfusu verimli bir üretkenlik seviyesinde kullanarak elde ettiği ekonomik büyüme oranları, siyasal sisteminin de bireyin katkılarını ve büyüme oranlarını ulusal güce çevirme konusundaki başarıları ile 21. Yüzyılda dünya siyasetinde egemen olacağı öngörülmektedir. Nitekim son on yıldaki ortalama büyüme oranlarına bakıldığında Çin'in büyüme oranı %6,6 iken ABD'nin büyüme oranı yaklaşık %2'dir. (www.data.worldbank.org 2019). Çin, siyasal sistemi de her ne kadar kendine özgü dinamikleri olan kapalı bir sistem olsa da 1978 yılında başlayan "Reform ve Dışa Açılma" süreci ile günümüze kadar çok hızlı bir büyüme kaydetmiştir (Tuncel, 2018). Burada Güç Geçiş Teorisi'nde bir ulusal güç ölçütü olarak kullanılan GSYH'den de bahsetmek faydalı olacaktır. Dünya Bankası'nın 2020 verileri baz alındığında Çin'in 14,72 ABD'nin ise 20,94 trilyon dolarlık GSYH rakamları karşımıza çıkmaktadır. Bu rakamlar değerlendirildiğinde ortada ciddi bir fark olduğu görülse de her iki ülkede fiyatların düzeyinin farklı olması iki ekonominin gerçek göreceli büyüklükleri ile ilgili kesin bir sonuca varılamamaktadır. Burada ise bu kıyaslamayı netleştirmek için Satın Alma Gücü Paritesi çarpanı (SAGP) devreye sokulmalıdır. SAGP çarpanı bir ülkenin kendi parası üzerinden hesaplanan GSYH'sini ABD dolarına, fiyat farklılıklarını da hesaba katarak çevirmeyi sağlayan bir döviz kurudur. SAGP çarpanları Dünya Bankası tarafından kapsamlı fiyat araştırmaları sonucu elde edilmektedir. (Oktay 2019: 10) Buna göre 2018 yılında açıklanan SAGP çarpanlarıyla hesaplanmış GSYH rakamları karşılaştırıldığında 2018 yılında Çin 25,36 trilyon dolar ile dünyanın en büyük ekonomisi konumuna gelmiş bulunmaktadır. ABD ise 20,49 trilyon dolar ile Çin'in gerisinde kalmıştır (www.data.worldbank.org, 2019).

Teorideki güç kavramı ve dinamikleri üzerinden ABD-Çin rekabetinin mevcut durumu yukarıdaki paragrafta ele alınmıştır. Ancak Güç Geçiş Teorisi için kritik önem arz eden hiyerarşi ve memnuniyet/memnuniyetsizlik kavramları üzerinden de ABD-Çin rekabetinin analiz edilmesi faydalı olacaktır. Güç Geçiş Teorisi'nin ortaya koyduğu hiyerarşiye günümüz koşullarında bakıldığında ABD dominant güç olarak hiyerarşinin en tepesinde yer almakta, bir büyük güç olarak Çin ise bir alt basamakta yer almaktadır. ABD, hiyerarşinin en tepesinde dominant güç olarak bulunmasına karşın hegemon konumunda değildir (Gilpin, 1981). Güç Geçiş Teorisi'ne göre hegemonya örneği yalnızca statükonun yeni kurulduğu dönemde görülmekte ve asimetrik bir hiyerarşinin olması gerekmektedir (II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin Avrupa devletleri karşısında orantısız güçlü olduğu dönem ya da Roma İmparatorluğu'nun en parlak yılları örnek verilebilir). Bu nedenle asimetrik bir hiyerarşinin olmadığı günümüz dünyasında Güç Geçiş Teorisi ABD'nin dominant gücünü sürdürmek için İngiltere ve Avrupa Birliği ile iyi ilişkiler ve iş birliği içerisinde olması gerektiğini savunmaktadır. Öyle ki Rusya'nın Kırım'ı ve Ukrayna'yı işgali sonrası yaşanan gelişmeler neticesinde Doğu'ya kayması muhtemel bir Çin-Rusya ittifakının üzerinde bir güç yaratmak için ABD, AB, NATO ve İngiltere'den oluşan bir ittifakın yeterli olacağını öngörmektedir. Ancak böyle bir ittifak yaratarak Çin-Rusya ittifakı dizginlenebilir ve oluşan güç farkı neticesinde barış sürdürülebilir (Tammen, Kugler, Lemke, ve Stam, 2000).

Çin ile ABD arasında ticaret, maliye ve para politikaları, patentler, yasal sistem, insan hakları ve dış politika konularında pek çok anlaşmazlık bulunmaktadır. Bütün bu sorunlar Çin'in statükodan duyduğu memnuniyeti azaltmaktadır. Güç Geçiş Teorisi'nde ise güç geçişinin gerçekleşmesinden önceki sürece özel bir önem atfedilmektedir. Memnuniyetsizliklerin giderilebildiği ve olası ihtilafların çözüldüğü en önemli dönem bu süreçtir. GGT bu konuda ise meydan okuyucu büyük gücün sosyalizasyonunu önermektedir. Sosyalizasyon, teorideki anlamıyla dominant gücün (ABD) zaman içerisinde meydan okuyucu büyük gücü (ÇHC) statükodan memnuniyet duyar hale getirmek için izlediği politikalarıdır. Bu doğrultuda ABD, Çin'in gelişimine müdahalede bulunup dış manipülasyon imajı yaratmamalı, ek olarak Tayvan ve Tibet gibi hassas konularda Çin'in memnuniyetsizliğini artıracak politikalar izlememelidir. (Tammen, Kugler, ve Lemke, 2017: 34)

İKİNCİ BÖLÜM

KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİ

2.1. KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİNİN TARİHİ: ANTİK İPEK YOLU

“İpek Yolu” ifadesi ilk kez 1877 yılında Alman coğrafyacı ve bilim insanı Ferdinand von Richthofen tarafından kullanılmıştır. 1868-1872 yıllarında Çin’de coğrafi, ekonomik ve kültürel çalışmalar yapan Richthofen çalışmalarını beş ciltlik bir eser halinde yayınlamış ve bu çalışmaların ilk cildinde İpek yolundan bahsetmiştir. Richthofen’e göre İpek Yolu Han İmparatorluğu döneminde (M.Ö 206 – M.S. 220) Çin’de üretilen ipeğin Orta Asya’ya taşındığı yolları ifade etmektedir. (Egel 2018:5) İngiliz tarihçi Peter Frankopan’a göre ise İpek Yolu, Çin’in kuzeyine hükmeden Xiongnu Hanlığı ile mücadelesi esnasında Batı’ya yayılıp Kansu Koridoru adı verilen bölgeyi ele geçirerek Orta Asya’ya açılan kapıyı aralaması ile doğmuştur (Frankopan, 2018: 11).

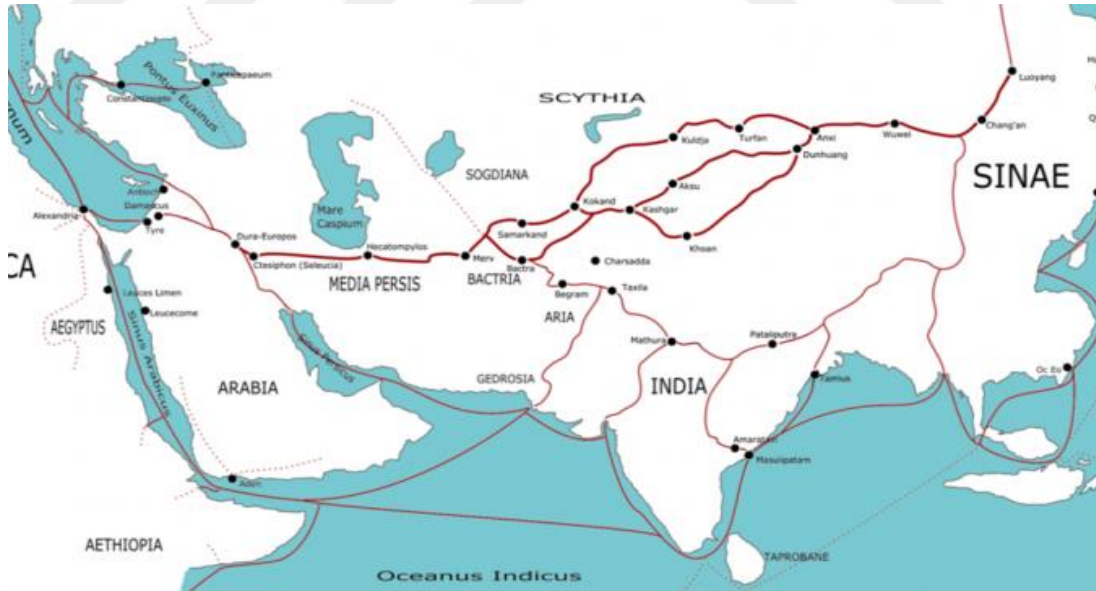
Çin ile Orta Asya arasında kurulan bu bağ ile Çin, Xiongnu Hanlığı ile mücadelesi için gereken savaşçı atları tedarik etmiş, bu ticaretin karşılığı olarak Orta Asya’daki tüccarlara ipek ile ödeme yapmıştır. İpeğin bir para birimi olarak kullanıldığı bu dönemde git gide batıya yayılması ve ipeğin yanında çay, barut, pirinç, kâğıt, baharat, porselen gibi Çin’den gelen değerli malların Batı’da rağbet görmesi, ticaret yollarının Orta Asya’nın da batısına bugün Suriye topraklarında kalan Palmira’ya kadar uzanmasına vesile olmuştur. Palmira İpek Yolu için önemli bir nokta olsa da yolun Batı’daki son durağı olmamıştır. İpek Yolunun akademik çalışmalar neticesinde ortaya çıkarılmış güzergahlarını şu şekilde anlatabiliriz:

Çin’in en eski şehirlerinden biri olan Xi’an’dan (Chang’an) başlayan İpek Yolu, Xi’an’ın kuzeybatısındaki Anxi şehrine kadar devam etmiş ve buradan iki kola ayrılmıştır. Kuzey kolu günümüz Sincan-Uygur Özerk Bölgesi’nin doğusuna devam ederken güney kolu ise Dunhuang’a kadar ilerlemiştir. Dunhuang’da iki kola ayrılan güney kolu Taklamakan Çölü’nü kuzey ve güneyden aşarak Kaşgar’da birleşmiştir. Semerkant, Buhara, Merw üzerinden Nişabur’a ulaşan yol Tahran ve Bağdat güzergahını takip ederek Palmira şehrine ulaşmıştır. Palmira şehrinde Gazze, Halep,

Şam, Antakya şehirlerine, Afrika'da Kahire'ye ve Avrupa'da İstanbul'a kadar ulaşmıştır. (Egel, 2018: 7).

İpek Yolu güzergahındaki önemli şehirler genel hatlarıyla burada bahsi geçen şehirler olsa da bu önemli şehirler ile yakınlarında bulunan şehirler arasında da ticaret yolları oluşmuştur. Bu durum İpek Yolu'nun ana güzergahlarına eklenmiş yan ticaret yollarıyla doğudan batıya kuzeyden güneye bir ağ halinde büyümesini beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda bu ağlar Asya'nın üç önemli kültürü olan Çin, Hindistan ve İran'ın birbirine bağlanmasında önemli rol oynamıştır. Ayrıca İpek yolu üzerinde yürütülen ticaret kara güzergahları ile sınırlı değildir. Yapılan akademik çalışmalar ve arkeolojik buluntular göstermiştir ki geçmişi İpek Yolu'ndan daha öncesine dayanan deniz yolları mevcuttur (Guan, 2016). Bu deniz yolları iki rota şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Rotalardan ilki Çin ile Doğu Çin Denizi'ni birbirine bağlamaktadır. İkincisi ise Çin, Güney Çin Denizi, Bengal Körfezi, Hindistan, Umman Denizi, Basra Körfezi ve Kızıldeniz üzerinden Akdeniz'e ulaşan geniş bir coğrafyayı kapsayan rotadır. (İftikhar ve Abbasi, 2016)

Şekil 2.1: Antik İpek Yolu Kara ve Deniz Ticareti Güzergahları

Kaynak: Center for International Maritime Security

Eski Dünya'yı karadan ve denizden saran bu yol devletler arasında geliştirdiği ticari bağlantıların yanı sıra farklı dillerin, dinlerin, ırkların ve kültürlerin de etkileşimine vesile olmuştur. Öyle ki Yunan dili ve kültürü Orta Asya'ya kadar

ulaşmış, Hindistan topraklarında doğan Budizm Çin içlerine kadar (Özey, 2014: 332), Arap Yarımadası'nda doğan İslamiyet de aynı şekilde Orta Asya'ya ulaşmıştır (Kydyrali, 2016: 94). Farklı devletlere ticaret için giriş yapan tüccarların nereden geldikleri, neler alıp nereye dönecekleri bilgisine kadar detaylı kayıtlar tutulmuştur (Hansen, 2012: 9). Aynı zamanda İpek Yolu Batı'ya uzandıkça yol üzerinde yeni şehirler kurulmuş, zaten var olan şehirler gelişmiş ve bu şehirler arasında ticaret yapan tüccarların öncülüğüyle kültürel etkileşim oldukça artmıştır. Çin'de M.S 8. Yüzyılda yapılan bir nüfus sayımı Chang'an şehrinin (Bugünkü Xi'an) nüfusunun iki milyona ulaştığı ve şehirde beş bin yabancı nüfusun bulunduğunu doğrulamaktadır (Akkaymak, 2019: 9). Dönemin dünyasını Peter Frankopan şöyle anlatmaktadır:

“İki binyıl önceki bir altın sikkenin yolculuğunu hayal edebiliriz: Belki bir şehir darphanesinde basılmış ve genç bir asker tarafından, İngiltere'nin kuzey sınırından mal almak için kullanılmış, vergi toplamak üzere gönderilen imparatorluk memurunun kasasında Roma'ya ulaşmış, doğuya giden bir tüccarın eline geçtikten sonra bu tüccar tarafından Barygaza' da mallarını satmaya gelen tüccarlara aldığı ürünler karşılığında verilmiş olabilir. Belki, burada hayranlık uyandırmış ve Hindukuş'taki liderlere sunulmuş, liderler tasarımına, şekline ve boyutuna şaşırdıktan sonra kopyalaması için oymacıya -belki bu oymacı da Roma' dan, belki Pers Diyarı'ndan, Çin' den ya da Hindistan' dan gelmişti, hatta belki de oyma sanatını öğrenmiş bir yerliydi- verilmişti. Bu dünya; bağlantılı, karmaşık ve alışverişe aç bir dünyaydı.”

İpek Yolu güçlü hanedanların bir istikrar ortamı yarattığı, yolların güvenliğinin sağlandığı ve tüccarlara rahat bir ticaret ortamının sunulduğu ve kültürel etkileşimin hat safhada olduğu böyle bir dünyada altın çağını yaşamıştır. Yaklaşık 9. yüzyıla kadar süren bu dönem Tang Hanedanlığı'nın yıkılması ile son bulmuş, siyasi istikrarsızlığın ortaya çıkması ticaret güzergahlarının güvenliğini büyük ölçüde etkilemiştir. Bu istikrarsız ortamda Çin'deki azınlık yabancı tüccarlar ülkeden sürülmüş, tüccarların pazarlara erişememesi İpek Yolu'ndaki kara ticaretini sekteye uğratmıştır. Bu dönemde sorunlar deniz ticaretine ağırlık verilerek çözülmeye çalışılmış Hint Okyanusu üzerinde yapılan ticarete canlanma yaşanmıştır (Taşağıl, 2008: 178). 13. yüzyılda Moğollar bütün Orta Asya'da hakimiyeti sağlasa da İpek Yolu eski canlılığını kazanamamıştır. Ayrıca okyanuslara taşınan ticaret; yeni deniz yollarının keşfedilmesi, Batı'da okyanus aşabilecek dayanıklılıkta gemilerin icadı ve pusula teknolojileri ve 15-16. yüzyılda gerçekleşen coğrafi keşifler ile boyut atlamış, Hint Okyanusu'nun yerine malların Ümit Burnu üzerinden Atlas

Okyanusu'nu takip ederek Avrupa'daki liman şehirlerine ulaştığı, İpek Yolu ve Akdeniz'in önemini yitirdiği bambaşka bir ticaret rotası doğmuştur.

2.2. KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİNİN TANIMI VE AMACI

Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) ilk kez 7 Eylül 2013 tarihinde Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in Kazakistan Nazarbayev Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşma esnasında dile getirilmiştir. Xinping, bahsi geçen konuşmada Orta Asya ülkeleri ile iyi komşuluk ilişkileri geliştirmenin ve kapsamlı bir iş birliği politikası oluşturmanın önemine vurgu yapmış ve Avrasya ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkileri geliştirmek, karşılıklı iş birliğini ve kalkınma alanını genişletmek için İpek Yolu Ekonomik Kuşağı (İYEK) oluşturma önerisinde bulunmuştur. Xinping konuşmasında İYEK'nin oluşturulması için beş önemli noktaya dikkat çekmiştir. İlk olarak bölge ülkeleri arasındaki siyasi iletişim ve iş birliğinin güçlendirilmesi, ülkelerin kalkınma stratejileri ve makro politikaları konusunda birbirleriyle iletişim ve istişare halinde olmalarının sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. İkincisi karayolu bağlantısının geliştirilmesi, Pasifik'ten Baltık Denizi'ne bir ulaşım kanalı açılması, Doğu Asya, Batı Asya ve Güney Asya'yı birbirine bağlayan bir ulaşım ağı oluşturulmasıdır. Üçüncüsü ticaretin kolaylaştırılması teşvik edilerek yatırımları kolaylaştıracak düzenlemeler hayata geçirilmesidir. Dördüncüsü para dolaşımının artırılması, ticarete yerel para birimleri kullanılması, finansal risklerin azaltılıp bölgenin ekonomik açıdan daha rekabetçi hale getirilmesidir. Son olarak insandan insana alışverişin güçlendirilmesi, bölge halkları arasındaki bağların geliştirilmesi, kültürel ve akademik paylaşımların artırılmasıdır (www.fmprc.gov.cn, 2013).

Yine 2013 yılında Çin-ASEAN Fuarı'ndaki konuşmasında Çin Başbakanı Li Keqiang ASEAN'a yönelik Deniz İpek Yolu'nu inşa etme ve iç bölge (hinterland) kalkınması için stratejik ilerleme mekanizmaları oluşturma ihtiyacını vurgulamıştır (istanbul.china-consulate.org, 2015). Deniz İpek Yolu'nun detaylarından bahsedilmese de Çin makamları Orta Asya ve Güneydoğu Asya ziyaretlerinde İYEK ve Deniz İpek Yolu'ndan bahsetmiş ve bu projeler hem bölge ülkeleri hem de uluslararası toplum tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Bunun üzerine İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu (YDİY) “Kuşak ve Yol” olarak birlikte anılmaya başlamıştır.

28 Nisan 2015'te Kuşak ve Yol Girişimi'nin zemini, ilkeleri, çerçevesi, iş birliği öncelikleri ve mekanizmaları, Çin'in açılımı ve faaliyetlerinin yer aldığı "İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolunun Ortaklaşa İnşa Edilmesini Teşvik Üzerine Vizyon ve Faaliyetler" adlı belge yayınlanmıştır. Bu belge ile girişimin pek çok detayı açıklanarak derinleştirilmiş, amacı, kapsamı ve nasıl bir yol izleyeceği ortaya konmuştur. Literatürde Modern İpek Yolu, Yeni İpek Yolu, Bir Kuşak ve Bir Yol gibi ifadeler yer alsa da Çin'in resmi kaynaklarında da yer aldığı şekliyle bu girişimin adı Kuşak ve Yol Girişimidir (Belt and Road Initiative). Burada "Kuşak" İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nı; Çin, Orta Asya, Rusya ve Avrupa'yı bir araya getirerek ekonomik iş birliğini sağlayacak girişimi ifade etmektedir. "Yol" ise 21. yy. Deniz İpek Yolu'nu ifade eder (Karluk, 2017: 305). Belgede öncelikle uluslararası mali krizlerin olumsuz etkilerine, küresel kalkınmadaki istikrarsızlığa ve kalkınmayı zorlaştıran düzenlemelere dikkat çekilmiştir. Kuşak ve Yol Girişimi gelişmiş iş birliği, herkes için fayda anlayışı ve açık dünya ekonomisini destekleyen yapısıyla konjonktürdeki bu sorunların karşısında bir çıkış yolu olarak sunulmuştur. Kuşak ve Yol Girişiminin amacı ise Asya, Avrupa ve Afrika'nın ve komşu kıyıların birbirine bağlanabilirliğini artırmak; Kuşak ve Yol Girişimi üzerindeki ülkeler arasında ortaklıklar kurup güçlendirmek; çok boyutlu, çok sıralı ve karma bağlanabilirlik ağları oluşturarak sürdürülebilir bir kalkınma yaratmak, bu derinleşen iş birliği ortamında herkesin fayda sağlayacağı kapsamlı ve dengeli bir yapı oluşturmak şeklinde ifade edilmiştir (istanbul.china-consulate.org, 2015).

Belgeye göre Kuşak ve Yol Girişimi'nin beş temel ilkesi bulunmaktadır. Bunlardan ilki ülkelerin egemenlik haklarına ve toprak bütünlüğüne saygılı ve barışçıl oluşudur. İkincisi Antik İpek Yolu'nu kapsıyor olsa da her ülkenin, her bölgesel ve uluslararası örgütün katılımına açık olmasıdır. Üçüncüsü uyumlu ve kapsayıcı olmasıdır. Girişim uygarlıklar arasındaki farklılıklara, kalkınma metodlarına saygılıdır ve ülkelerin güçlü yanlarına odaklanır. Dördüncüsü piyasa bazlı operasyona uygun olmasıdır. Piyasa kurallarına ve uluslararası normlara riayet eder. Beşincisi ise karşılıklı faydayı savunur. Tarafların kazan-kazan anlayışıyla en büyük ortak paydada birleşmesi için çabalar.

Çerçeve bölümünde kara ve deniz güzergahları anlatılmış, Kuşak ve Yol Girişimi'nin ekonomik koridorlarına yer verilmiştir. Buna göre Yeni Avrasya Kara

Köprüsü, Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru, Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru, Çin-Hindîçin Yarımadası Ekonomik Koridoru, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomi Koridoru olmak üzere altı ekonomik koridor mevcuttur (Harita 2).

Belgedeki İş birliği Öncelikleri adlı kısımda Jinping'in Kazakistan'da yaptığı konuşmada sunduğu öneriler detaylandırılmış KYG'nin beş iş birliği önceliği olarak sunulmuştur. Bunlar:

1) Politika Koordinasyonu (Policy Coordination): Hükümetler arası iş birliğini teşvik ederek makro politika alışverişi ve iletişim mekanizmalarını geliştirmeyi hedefler. Farklı siyasi sistemlere ve gelişmişlik seviyelerine sahip KYG ülkelerinin karşılıklı siyasi güven ortamı oluşturmaları, kalkınma stratejileri konusunda fikir birliğine varabilmeleri ve politika istişareleri neticesinde kalkınma yolunda en büyük ortak bölüni saptamalarına yardımcı olur. Ayrıca ticaret ve yatırım maliyetlerinin azaltılması, ilgili yasal düzenlemelerin yapılması ve iş birliğinin etkin ve verimli bir şekilde hayata geçirilebilmesi için önemlidir (istanbul.china-consulate.org, 2015; Sheng, 2019:173-174)

2) Olanakların Birbirine Bağlanabilirliği (Facilities Connectivity): KYG ülkeleri arasındaki altyapı inşaat planlarının ve teknik standart sistemlerinin bağlanabilirliğinin iyileştirilmesini kapsar. Bu bağlanabilirlik ortaklaşa kullanılacak uluslararası ana geçiş yollarının inşasını ilerletir ve kıtaları birbirine bağlayan bir altyapı ağı oluşturur (Tianguo, 2019).

3) Engelsiz Ticaret (Unimpeded Trade): KYG yatırım ve ticaretin serbestleştirilmesini, kolaylaştırılmasını ve ticaret engellerinin ortadan kaldırılmasını savunur. Açık ekonomi inşa etme çabasıındadır ve korumacı politikalara karşıdır. Bu hususta Çin, 60'tan fazla ülke ve uluslararası kuruluşa engelsiz ticaret önerisini göndermiştir. Teklif, katılımcı ülkelerdeki dış ticaretin ölçeğini ve seviyesini yükseltmeye, ticari korumacılık dalgasına direnmeye, küresel pazardaki zayıf talep durumunu iyileştirmeye ve küresel ticaretin canlanmasını ve büyümesini teşvik etmeye yardımcı olacaktır (Minghui, 2019; istanbul.china-consulate.org, 2015).

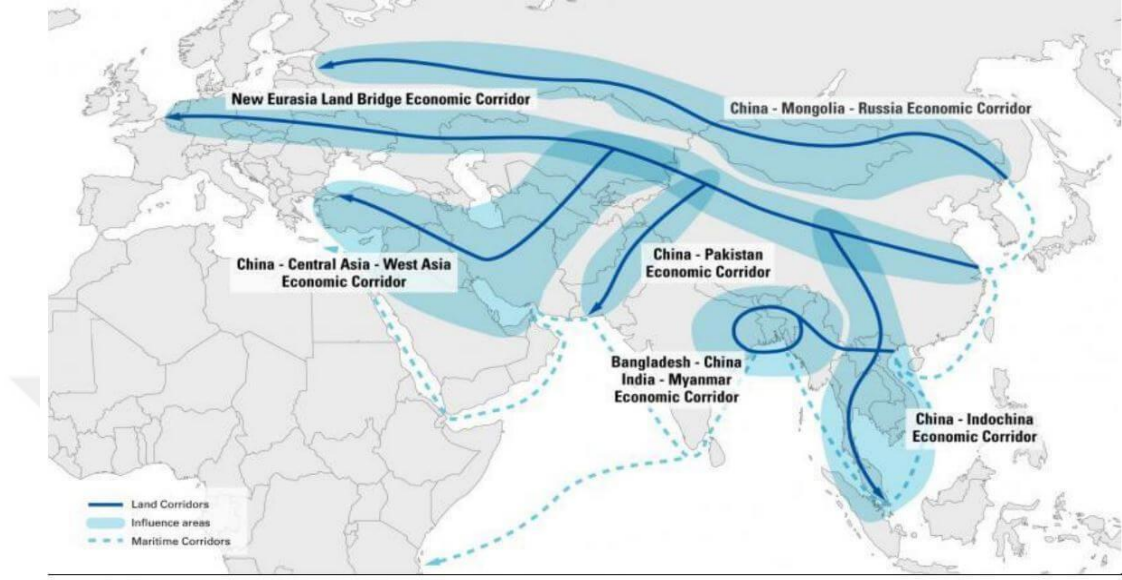
4) Finansal Bütünlük (Financial Integration): Para politikasında koordinasyonu ve iş birliğini, projelerin hayata geçirilmesi için KYG ülkelerinin dahil olduğu finansal kuruluşların oluşturulmasını, bölgesel finansal risklere karşı uyarı sistemlerinin oluşturulmasını amaçlar (Marangoz ve Tuncer, 2020:228). Finansal bütünlük anlayışı gereği Çin öncelikle parasal iş birliği ve karşılıklı kredi bilgi sisteminin kurulması, para birimlerinin finansal entegrasyonunu ve uluslararasılaşmasını sağlamak istemektedir. (Kulaksız, 2019:50). Ayrıca KYG'nin finansmanı için önemli kurumlar olan Asya Yatırım ve Kalkınma Bankası, İpek Yolu Fonu, BRICS Yeni Kalkınma Bankası gibi kurumların büyümesi ve gelişimi için ortak çaba gösterilmesini önermektedir. Bu hususta bahsi geçen finans kuruluşları KYG ülkelerinde şubeler açmalı ve bankalar arası finansal iş birliği geliştirilmelidir.

5) İnsanlar Arası Anlayış (Understanding Between People): Kapsamlı kültürel ve akademik değişimleri, personel değişimlerini ve iş birliğini, medya iş birliğini, gençlik ve kadın değişimlerini ve gönüllü hizmetlerini, hastalık kontrolünü ve tıbbi iş birliğini, turizm iş birliğini ve spor alışverişini teşvik ederek KYG ruhunu pekiştirmeyi amaçlar. (Sheng, 2019:190)

İş birliği Mekanizmaları kısmında ise Çin'in koordinasyon, yürütme, yönetim gibi konularda bölge ülkeleriyle ortak komisyonlar kurmaya sıcak baktığı söylenmektedir. Çin, Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), ASEAN, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Çin-Arap Devletleri İşbirliği Forumu gibi uluslararası örgütlerden olabildiğince faydalanılması gerektiğini bildirmiştir ve hem Çin Devlet Başkanı hem de Başbakanı Kuşak ve Yol Girişimi hakkında anlaşma sağlanabilmesi için iki yılda yirmiden fazla ülkeyi ziyaret ettikleri, birçok forum ve zirveye katıldıklarına değinilmiştir. Çin'in Açılımı'nın anlatıldığı sonraki bölümde Çin eyaletlerinin stratejik konumları ve ulaşım, ticaret, lojistik, kültür, bilim ve eğitim gibi konulardaki avantajları üzerine yoğunlaşmıştır. Çin burada kendi eyaletlerinin eksiklerini saptamış kurulacak iş birliği için şehirlerinde geliştirilmesi gereken noktaları açıklamıştır. Son bölümde Çin'in Kuşak ve Yol Girişiminde iş birliğini sağlamlaştırmak için örnek projeler geliştirmeye ve hali hazırda kabul edilmiş

projeleri hızlandırarak hayata geçirme ve katılımcı ülkeler ile ortaklaşa çalışma istekliliğine vurgu yapılmıştır.

Şekil 2.2: Kuşak ve Yol Girişimi Kara Koridorları

Kaynak: Hong Kond Trade Development Council and Nomura Global Economics

Çin resmi makamlarının yayınladığı belgeler incelendiğinde Kuşak ve Yol Girişimi'nin tanımı ve amacına dair yukarıda bahsedilen bilgiler ortaya çıkmaktadır. Ancak Kuşak ve Yol Girişiminin tam anlamıyla anlaşılabilmesi için Çin'in iç ve dış politikaları, dünya ekonomisi ve siyasetindeki konumunun bilinmesi de önem arz etmektedir.

Kuşak ve Yol girişimini Çin iç politikası özelinde değerlendirerek başlayacak olursak KYG, ülke dışında olduğu gibi ülke içerisindeki şehirleri ve eyaletleri birbirine bağlayıp iş birliğini derinleştirerek Çin ekonomisine fayda sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak 23 eyalet, 5 özerk bölge, 2 özel idari bölgeden oluşan (Tuoheti, 2014) Çin Halk Cumhuriyeti'nin eyaletlerinin bölgesel gelişmişlik düzeyleri arasında önemli farklılıklar görülmektedir. Ülkenin doğu kıyısındaki Pekin, Şangay, Tiantin gibi şehirler oldukça gelişmiş düzeydedir. Guangdong, Zhejiang, Jiangsu ve Shandong gibi kıyı bölgeleri de nispeten gelişmiş vaziyettedir. Ancak Çin'in orta ve batı bölgeleri bu kıyı şehirleriyle kıyaslandığında oldukça geri kalmış ve gelişmemiştir (Qi, 2015). Çin KYG ile hem bölgesel gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkı kapatıp ülkenin orta ve batı bölgelerini geliştirmek istemektedir hem

de genellikle azınlıkların yaşadığı önemli yeraltı zenginliklerine sahip bu bölgelerden sanayisine hammadde kaynağı oluşturarak daha çok verim almak istemektedir. Bu amaç doğrultusunda ülkenin kuzeybatısında yer alan Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'ni batıya açılan bir kapı olarak görmekte, bu bölgeyi İpek Yolu'nun merkez bölgesi haline getirmek istemektedir (Çin Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu, 2015). Bu bölge insan hakları örgütleri tarafından Çin'in Uygur Türklerine karşı baskıcı bir politika uyguladığı ve bölge halkının kamplarda zor şartlar altında yaşamlarını sürdürdüğü gerekçeleriyle sık sık gündeme gelmektedir. Çin ise KYG projeleri ile bölgenin gelişeceğini, yatırımların ve ticaretin yükselmesiyle bölgenin daha güvenli ve müreffeh hale geleceğini düşünmektedir. Çin'in bir diğer özerk bölgesi olan İç Moğolistan'da da benzer bir durum söz konusudur. Çin'in Rusya ile bağlantısında önemli bir konumda olan bu bölgeyi Çin kuzeye açılan kapı olarak görmektedir. Bölge, Pekin ve Moskova arasında kurulması planlanan demir yolu ağı için de stratejik önem taşımaktadır. Çin gelişmişlik düzeyi düşük bu bölgeleri kalkındırarak bölgesel farklılıkları ortadan kaldırmak ve yaşanan gelir eşitsizliği sorununa çözüm bularak iç piyasayı hareketlendirmek istemektedir (Karluk, 2017: 303).

Çin ekonomisi, 1978 yılında uygulanmaya başlanan Reform ve Dışa Açılım süreci ile önemli bir büyüme oranı yakalamış, 1978-2010 yılları arasında ortalama %10 büyümüştür. 2010 sonrasında ise büyüme hızı giderek düşmüş, 2019'un üçüncü çeyreğinde büyüme oranı %6 olarak açıklanmıştır (Ertekin, 2017). Çin ekonomisi yüksek ulusal tasarruf oranları sayesinde, büyümeyi tekrar artırmak amacıyla yapılacak yatırımların finanse edilmesi için yeterli iç kaynaklara sahiptir. Ayrıca Çin'e yapılan yabancı yatırımlar sayesinde ülkeye ciddi miktarda uzun vadeli dış kaynak girişi gerçekleşmektedir. Dolayısıyla Çin'in ekonomik büyüme hızı kaynak sorunu nedeniyle değil talep sorunu nedeniyle yavaşlamaktadır. Çin'de büyümenin %10'u bulduğu yıllarda talep de aynı oranda artmış ve büyüme sağlıklı bir biçimde gerçekleşmiştir. Burada oluşan talebin yurt içi ve yurt dışı talep (ihracat) olarak ayrı ayrı ele alınması konuyu daha anlaşılır kılacaktır. Örneğin 2013 yılında Çin ekonomisi %7,7 büyümüş bu büyümedeki dış talep etkisi %1,8 iken kalan %5,9'luk kısmı iç talep oluşturmuştur. İç talepte ise 2000 yılından itibaren yaşanan düşüş Çin ekonomisinin büyümesini zayıflatmıştır (Oktay, 2019: 247-251). Tam bu noktada KYG yaratacağı ticari iş birliği ortamı ile istihdamı artıracak, az gelişmiş bölgeler

öncelikli olmak üzere yapılan yatırımlarla bu bölgede yaşayan insanların gelirlerini ve tüketimlerini artırarak gelir dağılımındaki eşitsizliğine çözüm olarak iç talebi canlandıracaktır. Canlanan iç talep neticesinde Çin büyüme hızını ilerleyen yıllarda artırmayı hedeflemektedir.

Ek olarak 2008 Küresel Krizi nedeniyle dış talebin ve iç tüketim ve yatırım harcamalarındaki düşüşle iç talebin yavaşlaması Çin’de sınai ürünlerde kapasite fazlası oluşturmuştur. Bu kapasite fazlası en çok demir-çelik, çimento, alüminyum, cam levha ve gemi malzemeleri sektörlerinde hissedilmiştir (European Union Chamber of Commerce in China, 2016). Endüstrideki kapasite fazlasının hem ülke içinde hem de ülke dışında yapılacak altyapı yatırımlarıyla giderilmesi planlanmaktadır. Bu konuda 2016 yılında Başbakan Le Keqiang Çin Ulusal Kongresi’nin yıllık toplantısında ülke içerisindeki altyapı yatırımlarının %10,5 artırılacağını duyurmuş karayolu ve demiryoluna yapılacak yatırımın 375 milyar doları bulacağı belirtilmiştir. Çin’in bu yatırımları sadece ülke içerisindeki projelerle sınırlı değildir. Endonezya ve Tayland başta olmak üzere Güneydoğu Asya ülkeleri, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ülkeleri, Orta Asya, Doğu Afrika, kısaca Kuşak ve Yol Girişimi üzerindeki ülkeler bu yatırımlardan faydalanacaktır. Ortaya gelişmekte olan bu ülkelerin altyapı yatırımlarının finansmanını sağlandığı ve Çin’in kapasite fazlasını bu yatırımlarla normal seviyelere çekmesine imkân sunan bir kazan-kazan modeli ortaya çıkmaktadır. Çinli şirketler hem kapasite fazlaları hem de yüksek hızlı demiryolları, otoyollar, liman inşaatları ve enerji üretimindeki tecrübeleriyle geniş avantajlara sahiptir. Ayrıca Çinli şirketlerin dış pazarlara girip burada hayata geçirecekleri projelerle güçlenmeleri Çin ekonomisinin lehine olacaktır. Çin, bahsi geçen altyapı projeleriyle kısa vadede kapasite fazlasından kurtulacak ve şirketlerini yurtdışına açmış olacak, orta vadede yeni ticari fırsatlar doğurarak bölgenin gelişimine katkı yapacak, uzun vadede ise altyapı yatırımlarını tamamlayan ülkeler dünya ticaretinde daha aktif olmaya başlayacak bu bölgenin gelişen ekonomisinden hem Çin hem de gelişmekte olan ülkeler payını alacaktır (Yafei, 2014). Görüldüğü üzere Çin Kuşak ve Yol Girişimi’nin yarattığı fırsatları kendi ekonomisini güçlendirip ihracatını artırmak amaçlı kullanmak istemektedir.

Çin ekonomisinin otuz yılı aşkın süredir %10 ortalama büyüme oranına ulaştığını ve bu büyüme oranının günümüzde %6'lara kadar azaldığına üst kısımda

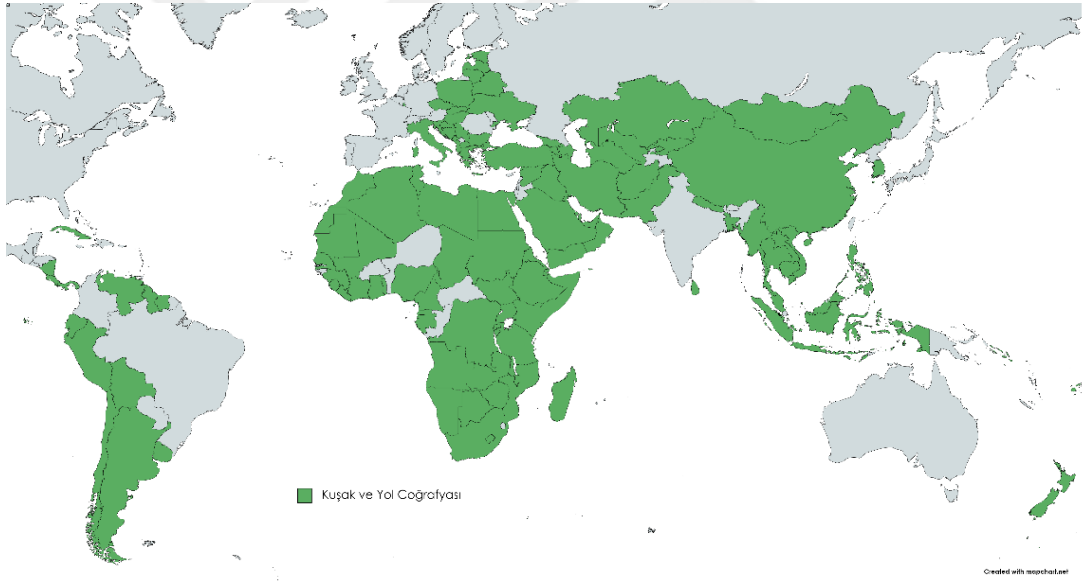
değınmiştik. İlk bakışta göze karamsar bir tablo gibi gelse de %6'lık bir büyüme hızı hafife alınmamalıdır. Son on yıldaki ortalama büyüme oranlarına bakıldığında Çin'in büyüme oranı %8'e yaklaşırken ABD %2'yi geçememiş, Avrupa Birliği'nin ortalama büyüme oranının ise yaklaşık %1,1 olduğu görülmüştür (www.data.worldbank.org, 2019). Ortaya çıkan bu tabloya göre büyüyen Çin ekonomisi büyümeyi sürdürmek için fazla miktarda enerjiye gereksinim duymaktadır. Öyle ki BP 2019 Dünya Enerji İstatistik Görünümü Raporu'na göre Çin'de enerji tüketimi sadece geçen yıl bir önceki yıla göre yüzde 4,3 artarak 3,2 milyar ton petrol eşdeğerine ulaştı (BP Statistical Review of World Energy, 2019). Son on yılın verileri incelendiğinde de Çin'in petrol ithalatının iki katını aştığı, kömür ithalatının beş katına çıktığı ve doğal gaz ithalatının da on katı arttığı görülmektedir (International Energy Agency, 2019). Çin enerji tüketiminde kömürden sonra en çok petrol kullanmaktadır ve petrolün ithalatının yarısı Ortadoğu ülkelerinden, %23'lük bir kısmı Afrika'dan, kalanı ise Rusya, Kazakistan ve diğer ülkelerden ithal edilmektedir. Çin'in büyük petrol şirketleri olan China National Petroleum Corporation (CNPC), China Petroleum & Chemical Corporation (Sinopec) ve China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) 2009 yılından itibaren Çin'in enerji ihtiyacını karşılamak için yurtdışı faaliyetlerini artırmış petrol, doğalgaz ve kömür üretimi yapan diğer şirketlerle birleşme ve satın alma yoluyla etki alanlarını genişletmişlerdir (Binzat, 2014). 2019 yılı itibarıyla Kuşak ve Yol Coğrafyası ülkelerine yapılan enerji yatırımlarının 283.33 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Bu geniş coğrafyadan elde edilen enerji kaynaklarının Çin'e aktarımı için de bu ülkelere yardım ve yatırım fırsatları sunulmuş ve altyapı projeleri için düşük faizli finansman ve işgücü sağlanmışır. Her ne kadar Çin'in bu olanakları kendi enerji ihtiyacını gidermek için sağladığı görölse de gelişmekte olan ülkelerdeki enerji sektörünün gelişmesine, enerji kapasitesinin verimli kullanılmasına ve sınır ötesi noktalara taşınmasında önemli bir rol oynadığı da düşünölmektedir (Boosting the Power Sector in Sub-Saharan Africa, 2016). Çin'in yurtdışındaki enerji yatırımları aynı zamanda enerji güvenliği açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Farklı kıtalarda yapılan enerji yatırımlarıyla Çin enerji arzını çeşitlendirerek kendi enerji güvenliğini koruma altına almayı amaçlamaktadır. KYG ise bu amaca aracılık etmektedir. Arz kaynaklarının çoğalması hem tüketicilerin hem de üreticilerin

çıkarlarına hizmet etmekte, ülkeler arası ya da bölgesel krizler yaşanması ihtimaline karşın enerji tedarikinin sektöre uğramaması için alternatifler sunmaktadır (Ertekin, 2017).

2.3. KUŞAK VE YOL COĞRAFYASI

Bu akademik çalışmada sıklıkla adı geçen Kuşak ve Yol Coğrafyası ile kastedilen, uzlaşi belgesi imzalayarak Kuşak ve Yol Girişimi'ne dahil olmuş ülkeleri kapsayan alandır. Haziran 2022 itibarıyla, Çin ile bir mutabakat zaptı imzalayarak Kuşak ve Yol Girişimi'ne katılan ülke sayısı 140'tır (www.yidaiyilu.gov.cn, t.y.). Bu ülkelerin 39'u Sahra Altı Afrika'sında, 32'si Avrupa ve Orta Asya'da, 25'i Doğu Asya ve Pasifik'te, 20'si Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da, 18'i Güney Amerika ve Karayipler'de ve 6'sı da Güney Asya'da bulunmaktadır.

Şekil 2.3: Kuşak ve Yol Girişimi'ne katılan ülkeler

Kaynak: Bu harita yazar tarafından mapchart.com aracılığıyla oluşturulmuştur

Güney Amerika ve Karayipler'den 18 ülke mutabakat zaptı imzalayarak KYG'ye dahil olmuştur. Ancak “Kuşak” olarak tanımlanan İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve “Yol” olarak tanımlanan 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu bu bölgeyi kapsamamaktadır. Kuşak ve Yol Girişimine ait kara koridorları ve deniz rotaları Güney Amerika – Karayipler bölgesine uzanmamaktadır. Son yıllarda Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'in ülke dışındaki yatırımlarının ve projelerinin genel bir ismi genel bir

etiketisi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzden bazı çalışmalarda bu bölge Kuşak ve Yol Girişimine dahil edilmektedir. Her ne kadar yatırımlar ve projeler aracılığıyla Çin'in bölgeye bir ilgisi söz konusu olsa da bu çalışmada Güney Amerika ve Karayipler'e odaklanılmayacaktır.

2.4. KUŞAK VE YOL GİRİŞİMİ'NİN FİNANSMANI

Kuşak ve Yol Girişimi; ulaşım ve iletişim imkanlarını geliştirmek, ticareti kolaylaştırmak ve ülkeler arasındaki altyapıyı geliştirmek gibi kilit hedeflere sahiptir. Bu durum pek çok ülke için belirtilen hedeflere ulaşmak doğrultusunda finans merkezleri, demir yolları, kara yolları, havaalanları, limanlar, petrol-doğalgaz boru hatları gibi birçok projeyi gerekli kılmış ve ciddi bir finansman ihtiyacı doğurmuştur. Çin, KYG'nin lokomotifi olarak bu noktada harekete geçmiş politika bankaları, devlet bankaları, ulusal varlık fonları, uluslararası finans kurumları aracılığıyla girişime finansman sağlamıştır. Bu bölümde KYG'nin finansman kaynakları bu dört kategoride incelenecektir.

Politika Bankaları: 1994 yılında devletin yönettiği harcama işlemlerini devralmak amacıyla Çin Devlet Konseyi tarafından kurulmuştur. Bu bankalar ekonomik ve ticari kalkınma ile devlet yatırımlı projelerin finansmanından sorumludur (IBIS World, 2020). KYG'ye finansman sağlayan iki politika bankası China Development Bank (CDB) ve Exim Bank of China (EXIM) olmuştur (beltandroad.news 2019) Bunlardan CDB 600'den fazla altyapı projesi için 190 milyar dolar, EXIM ise 1800'den fazla proje için 149 milyar dolarlık finansman sağlamıştır (Reuters 2019).

Devlet Bankaları: Burada KYG'ye finansman sağlayan dört devlet bankası karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki Industrial & Commercial Bank of China (ICBC) olup uyguladığı bankalar arası koordinasyon stratejisiyle 45 ülkedeki 85 finans kurumuna ulaşmış 55 KYG projesi için 55,7 milyar dolarlık finansman sağlamıştır (ICBC, 2019). İkinci devlet bankası China Construction Bank (CCB) ise 2017 verileri incelendiğinde 18 ülkede 50 denizaşırı projeye 170 milyar dolara ulaşan krediler sağlamıştır (Fang ve Nolan 2019). Diğer devlet bankaları olan Agricultural Bank of China (ABC) Pekin-Tianjin-Hebei kümesi, Guangdong-Hong Kong-Makao

Büyük Körfez Bölgesi ve Yangtze Ekonomik gibi projeler için 63 milyar dolar, Bank of China (BOC) ise 100 milyar dolarlık kredi sağlamıştır (beltandroad.news, 2019).

Ulusal Varlık Fonları: Devlete ait yatırım fonlarıdır. Tahviller, değerli metaller, gayrimenküller ve hisse senetleri gibi finansal varlıklara yatırım yaparlar. Bu fonlardan biri olan China Investment Corporation (CIC) yaklaşık 271 milyar dolarlık miktarı geliştirmekte olan ülkelere tahsis etmiştir. Bir diğer önemli ulusal varlık fonu ise Silk Road Fund'tur. 2014'te kurulan bu fon; altyapı, doğal kaynakların araştırılması, endüstriyel ve finansal iş birliği hedefiyle 40 milyar dolarlık bir finansman sağlamıştır. İlk yatırımını Pakistan'daki bir hidroelektrik projesine yapan bu fon Çin Pakistan Ekonomik Koridoru için önemli yatırım fırsatları sunmaktadır (Fung Business Intelligence Center, 2015).

Girişimin finansman kaynaklarının önemli bir ayağını da uluslararası finans kurumları oluşturmaktadır. Bunlardan biri de Dünya Bankası (DB)'dir. DB eski başkanı Kim Yong Kim 2017 yılında Kuşak ve Yol Forumu'nda yaptığı konuşmada taşımacılık sektöründe 24 milyar dolar, hidroelektrik sektöründe 12,9 milyar dolar yatırım yapıldığını ve toplamda finansman taahhütlerinin 86,8 milyar doları bulunduğunu açıklamıştır. Bunların yanında bazı yatırım projelerinde Çin bankalarıyla ortak çalıştıklarına da konuşmasında yer vermiştir (World Bank 2017).

Asya Altyapı ve Katılım Bankası (AAYB), KYG'nin en önemli ekonomik tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Ocak 2016 itibarıyla faaliyete geçen AAYB'ye farklı kıtalardan 84 ülke üyedir. Çin %26,06'lık hissesiyle etkin bir konumdadır ve Hindistan, Rusya, Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık gibi dikkat çeken ülkeler AAYB üyesidir. AAYB; elektrik, su, ulaşım, telekomünikasyon gibi sektörlerde girişime önemli bir finansman sağlamaktadır. Yaklaşık 100 milyar dolarlık kayıtlı sermayeye sahiptir. (Yiğenoğlu, 2018). Birleşik Krallık hariç Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin bankada %16.13'lük hisseye sahiptir. Buradan hareketle AAYB, Asya ile Avrupa arasında güçlü bir bağ kurulmasında önemli bir finansman aracı olacaktır. Myanmar, Pakistan, Endonezya, Azerbaycan ve Umman gibi pek çok ülkede, enerji ve ulaşım sektörlerinde pek çok yatırımı finanse eden AAYB 2017 verileriyle girişime yaklaşık 1,7 milyar dolarlık finansman sağlamış ve bu yatırımlara her geçen gün yenisi eklenmektedir (Weiss 2017, 1-14).

Girişime destek veren bir diğer uluslararası finans kuruluşu ise Çin'in diğer BRICS ülkeleri ile kurduğu Yeni Kalkınma Bankası'dır. Bu BRICS Bankası 50 milyar dolarlık başlangıç sermayesi ile sürdürülebilir kalkınmayı teşvik edecek ve altyapı ihtiyaçlarına odaklanacaktır (Vilaça 2017, 244). Asya Kalkınma Bankası (AKB) da NDP gibi girişimin finansmanında önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası ticaret düzeninden bir müddet izole kalan ve yeterli ulaşım, lojistik ve altyapı gelişimi kaydedememiş ülkeler AKB'nin sağlayacağı finansman ile istenilen düzeye yaklaştırılacaktır. Bu hususta Myanmar, Filipinler ve Malezya gibi ülkelerde elektrik üretimi ve dağıtımı, telekomünikasyon kulelerinin inşası, lojistik ağlarının kurulması ve lojistik filoların geliştirilmesi, altyapı bağlantılarının güçlendirilmesi için pek çok şirkete 375 milyon doları aşan kredi sağlanmıştır (Ying, 2019).

Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi, 147 ülkeyi kapsamaktadır ve bu rakam her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla proje ciddi bir finansman gerektirmektedir. Çin bu konuda finansmana öncülük etse de diğer ülkelerin ve uluslararası finans kuruluşlarının desteğine ihtiyaç duymaktadır. AKB, 2017 yılında yayınladığı raporda Asya'nın gelişmekte olan 45 üye ülkesinin ulaşım, enerji, telekomünikasyon, su temini ve sanitasyon sektörlerinde 2030 yılına kadar 26 trilyon dolarlık yatırıma ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir (Asian Development Bank, 2017).

2.5. İPEK YOLU EKONOMİ KUŞAĞI

İpek Yolu Ekonomi Kuşağı'nın amacı girişimin resmi kaynağında “Çin, Orta Asya, Rusya ve (Baltık) Avrupa'yı bir araya getirmeye; Çin'i Orta Asya ve Batı Asya boyunca Basra Körfezi ve Akdeniz'e bağlamaya; ve Çin'i Güneydoğu Asya, Güney Asya ve Hint Okyanusu ile bağlamaya odaklanmaktadır” şeklinde belirtilmiştir. (istanbul.china-consulate.org, 2015) Bu bağlamda ekonomi kuşağı üzerinde yer alan ülkelerle kara ve demir yolu bağlantıları güçlendirilip üretilen ürünler tüketim noktalarına hızlı bir şekilde ulaştırılarak, yeni yatırımlar için finansman sağlanacak, ürünlerin ulaşım maliyetleri düşürülüp geniş bir kara ticaret ağı yaratılmak istenmektedir. Bunun için somut adımlar atılmış olup, bölgede KYG öncesi yapımına başlanan ulaşım ve lojistik projeleri tamamlanmış, birçok demir ve kara yolu, yüksek hızlı tren hattı, petrol ve doğalgaz boru hattı, havaalanı, liman ve finans kentleri inşa edilmektedir (Yaman, 2020).

İpek Yolu Ekonomi Kuşağı (İYEK) en somut Çin'den başlayıp Avrasya boyunca farklı yerlere uzanan altı ekonomi güzergahı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar:

- Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru
- Yeni Avrasya Kara Ekonomik Koridoru
- Çin-Orta Asya Batı Asya Ekonomik Koridoru
- Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru
- Çin-Bangladeş-Hindistan-Myanmar Ekonomik koridoru
- Çin-Hindiçin Ekonomik Koridoru

2.5.1. Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru

Güzergaha ev sahipliği yapacak üç devlet ilk kez 2014 yılında Duşanbe'de bir üçlü görüşmeye katılmıştır. Bu görüşmede Çin, Rusya ve Moğolistan'ın iyi bir komşu ve ortak olduğu, kalkınma stratejilerinin birbirine uyduğuna dikkat çekilmiştir. Çin'in İpek Yolu Ekonomi Kuşağı'nın Rusya'nın Avrasya Büyük Demir Yolu ve Moğolistan'ın Bozkır Yolu'yla bağlanarak Çin-Rusya-Moğolistan Ekonomik Koridoru oluşturulması ve bu yolun hem kara hem de demiryolu bağlantılarının güçlendirilmesi fikrinde anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca görüşmeye katılan devlet başkanları iş birliğinin detayları hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping üç ülkenin karşılıklı güven, yarar ve eşitliğe dayalı yeni güvenlik konseptini savunması gerektiğini ve sorunların siyasi yolla çözüme kavuşturulması gerektiğini belirtmiştir. Putin ise görüşmede altyapı, ulaşım, enerji ve madencilik sektörlerinde üç ülkenin uzun vadeli iş birliği içerisinde çalışması gerektiğine dikkat çekmiştir. Moğolistan Devlet Başkanı ise bahsi geçen iş birliği girişimlerinin hızlandırılması gerektiğine işaret etmiştir. (<http://tr.china-embassy.org>, 2014)

İki yıl sonra ŞİÖ zirvesinde bir kez daha üçlü görüşmelerde bulunan devlet başkanları ortak bir mutabakat ile Çin – Moğolistan – Rusya Ekonomik Koridoru'nun oluşturulmasına dair programı imzaladı. Programa göre bazı mallarla ilgili gümrük kontrolü sonuçlarının karşılıklı tanınması, otuzdan fazla üçlü yatırım projesinin hayata geçirilmesi, bu ülkelerin sınır komşularıyla ilişkilerin geliştirilmesi, yatırım planlama merkezi oluşturulması ve ilk üçlü görüşmede üzerinde anlaşılan

İpek Yolu Ekonomi Kuşağı – Bozkır Yolu – Avrasya Büyük Demir Yolu’nun birleştirilmesi gibi projelere başlanması için imzalar atıldı (www.aa.com.tr , 2016).

Koridor iki farklı güzergâh üzerinden Çin’i Moğolistan ve Rusya’ya bağlamaktadır. Bunlardan ilki Pekin-Tianjin-Hebei bölgesinden Hohhot’a oradan da Moğolistan ve Rusya’ya uzanır. İkincisi ise Çin’in Dalian, Shenyang, Changchun, Harbin ve Manzhouli şehrinen Rusya’ya kadar uzanmaktadır (Harita 4) (<http://english.scio.gov.cn/>, 2020).

Şekil 2.4: Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomi Koridoru

Kaynak: Bu harita yazar tarafından mapchart.com aracılığıyla oluşturulmuştur

Çin, Moğolistan ve Rusya koridor kapsamında yedi alanda iş birliğine odaklanmıştır. Öncelikle ulaşım imkanlarını geliştirmek amacıyla kara, hava ve demiryolu bağlantıları güçlendirilip limanlar restore edilecek gümrük işlemleri gözden geçirilecektir. Enerji, madeni kaynaklar, imalat, tarım, ormancılık, ileri teknoloji alanlarında iş birliği sıkılaştırılacaktır. Sınır ticaretini genişletmek, kültür, sanat, sağlık ve fikri mülkiyet alanlarında da iş birliğine gidilecektir. Ayrıca çevre koruma maksadıyla sınıra yakın bölgelerdeki yerel hükümetler arasındaki ilişkiler geliştirilecektir. (www.turkish.china.com , 2016)

Katılımcı ülkeler açısından bakıldığında ise özellikle Moğolistan açısından koridor önemli fırsatlar sunmaktadır. Kurulacak serbest ticaret bölgeleri ile kömür yatakları işletilecek ve ihracata önemli bir getiri sağlayacaktır. Üçlü görüşmeler kapsamında Moğol hükümeti Çin'den Rusya'ya uzanan ve Moğolistan üzerinden geçen kara ve demir yollarını kapsayan Bozkır Yolu Projesi için finansman bulabilecektir (Taldybayeva, 2019:181). Moğolistan ihracatının %90'ını ithalatının ise %30'unu Çin'le gerçekleştirmektedir ve bu iş birlikleri Moğolistan'ın iç ekonomisi için önemli bir fırsat olarak görülmektedir. Doğal kaynakları göz ardı edilirse temel geçim kaynağı hayvancılık olan Moğolistan ciddi bir et ithalatçısı olan Çin ile hayvancılık sektöründe de ticari hacmini genişletecektir. (www.moderndiplomacy.eu, 2020) Çin'in Rusya ile ticaret hacmi de her geçen yıl artmaktadır. 2020'de 100 milyar doları aşan bu hacmin 2024 yılında 200 milyar dolara ulaşması hedeflenmektedir. (www.china-briefing.com/, 2021) Ciddi rakamlara ulaşan bu ikili ticaretten Moğolistan da faydalanmayı ve kendi payını almayı planlamaktadır. Moğolistan Çin ve Rusya arasındaki Jeopolitik konumuyla Çin'in Avrupa'ya ulaşımını yaklaşık 1100-1600 km daha kısaltmaktadır ve ulaşım altyapısı yatırımlarla geliştirildiğinde Çin ve Rusya için de önemli bir fırsata dönüşecektir (Taldybayeva, 2019:184).

Avantajları olduğu gibi koridor, girişimi hedeflerinden alıkoyacak bazı dezavantajlara da sahiptir. Koridor güzergahlarının nüfus yoğunluğu bakımından düşük şehirlerden geçiyor olması bölgesel kalkınma konusunda soru işaretleri doğurmaktadır. Ayrıca katılımcıların resmi düzeyde ne denli bir koordinasyonla koridoru geliştireceklerine dair pek az veri bulunmaktadır. Planların eksiksiz hayata geçmesi için Rusya Federasyonu Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, Moğolistan Dışişleri Bakanlığı ve Çin Halk Cumhuriyeti Kalkınma ve Reform Devlet Komitesi'nin belirli aralıklarla düzenli olarak toplanması ve projenin uygulanmasını takip edip gerekli önlemleri alması önem teşkil etmektedir. Ayrıca devlet yapılarından kaynaklanan farklılıklar, kalkınma hedefleri ve önceliklerinin aynı olmaması ve katılımcıların gelişmişlik düzeyleri arasındaki ciddi farklar da endişe yaratmaktadır.

2.5.2. Yeni Avrasya Kara Köprüsü Ekonomik Koridoru

İpek Yolu Ekonomik Koridoru'nun iddialı ve önemli bir koridoru olan Yeni Avrasya Kara Köprüsü Ekonomik Koridoru; Çin'i Kazakistan, Rusya, Belarus üzerinden Avrupa'ya bağlamaktadır. Avrupa'nın liman şehirlerine kadar ulaşarak Pasifik ve Atlantik Okyanusu'nu birbirine bağlayan koridor 30'dan fazla ülkeye yayılmakta ve 10.800 km uzunluğa ulaşmaktadır (www.oboreurope.com, t.y.). Doğu'da Rusya'nın liman kenti Vladivostok'tan Trans-Sibirya demiryolu ile Moskova ile Çin'in Liangyungang ve Shandong kıyı şehirlerine, Batı'da ise Hollanda'nın Rotterdam ve Belçika'nın Antwerp kentlerine kadar uzanmaktadır (Yılmaz, 2019:31) (Şekil 2.5).

Şekil 2.5: Yeni Avrasya Kara Köprüsü Ekonomik Koridoru

Kaynak: Bu harita yazar tarafından mapchart.com aracılığıyla oluşturulmuştur

Koridorun amacı Çin ile Avrupa arasındaki demiryolu taşımacılığının sıklığını artırmak, maliyetlerini ve ulaşım sürelerini azaltmak, deniz taşımacılığı karşısında rekabet yaratmak ve gümrük işlemlerini kolaylaştırmaktır. Bu kapsamda demiryolları Chongqing'i Duisburg'a, Chengdu'yu Lodz'a, Yiwu'yu Madrid'e, Wuhan'ı Hamburg'a Lyon'a bağlamaktadır ve yayıldığı coğrafyada farklı kollar aracılığıyla genişlemektedir (www.oboreurope.com, t.y.). Koridorun Avrasya entegrasyonunu sağlama misyonu genişleme politikalarıyla doğru orantılıdır. Bu noktada karşımıza koridorla ilgili iki genişleme alanı çıkmaktadır. Bunlardan ilki

koridorun ana hattı olan Çin Polonya hattının Batı Avrupa uçlarına kadar genişletilmesi, ikincisi ise Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da koridorun etkinliğini artıracak ve girişimin Avrasya entegrasyonuna önemli bir yol kat ettirecek Çin-İstanbul genişlemesidir. KYG bu genişlemenin sözünü girişimin açıklandığı 2013 yılında vermiş ve Hazar Denizi'nin güneyinden, İran ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya giden rotanın önemi vurgulanmıştır (Pomfret, 2018).

Yeni Avrasya Kara Köprüsü Koridoru KYG'nin duyurulmasından öncesine dayanmaktadır. Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılması ve takip ettikleri "Go West" politikaları ile Çin ile Batı arasındaki ulaşım imkanları gelişmeye başlamıştır. Batı'nın Çin'deki yatırımlarıyla ulaşım imkanlarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuş ve Çin ile Avrupa arasında çok farklı ulaşım rotaları denenmiştir. Nihayetinde en elverişli rotanın Chongqing-Duisburg rotası olduğu saptanmıştır. Çin-Avrupa arasındaki en bilinen hatlardan biri olan Chongqing-Duisburg hattı 2011'den beri hizmet vermektedir. 2011'de ulaşımın 16 gün sürdüğü rotada yapılan yatırımlarla bu süre 2017'de 12 güne indirilmiştir. Avrupalı ve Çinli demiryolu şirketleri bu rotayı 10 güne indirmek için çalışmakta ve süreyi kısaltacak yeni rota arayışlarına devam etmektedirler. Çin'in KYG'yi dış politikasının odak noktası haline getirmesi ve mega projesini dünyaya tanıtmaya neticesinde Çin-Avrupa demiryolu hatlarını popüler hale getirmiş ve sayılarını artırmıştır. Bu konudaki Çinli öncü demiryolu firması China Railway Express, 27 Çin şehrinden 11 Avrupa şehrine demiryolu ulaşımı olduğunu 2017'de duyurmuştur. Bütün bu kara bağlantıları Avrupa'daki otomotiv ve elektronik firmaları için cazip bir ticaret fırsatı doğurmuştur. Apple, Hp, Acer, BMW, Audi gibi pek çok şirket Çin'deki şirketlerle montaj ve tedarik konusunda iş birliğine gitmiştir. Bu durum Yeni Avrasya Kara Köprüsü Koridoru'ndaki sefer sayılarına da olumlu yansımış aynı zamanda şirketlere para, zaman ve maliyet konusunda avantaj sağlamıştır (Pomfret, 2018). Bugün 300'den fazla nakliye şirketinin Duisburg ya da Chongqing'de temsilciliği bulunmaktadır. Hizmet sağlayıcı firmaların ve koridora ev sahipliği yapan ülke hükümetlerinin koordinasyonu koridoru her geçen gün daha da geliştirmektedir. Yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır ki Çin – Avrupa arasındaki demir yolu taşımacılığı deniz taşımacılığına göre daha hızlı ve güvenlidir. Hava yolu taşımacılığına göre ise çok daha ucuz ve çevre dostudur (www.dsv.com, 2021).

2.5.3. Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru

Bu koridorun amacı Çin, Orta Asya, Arap Yarımadası, Kafkasya, İran ve Türkiye'yi birbirine bağlamaktır. Aynı zamanda Çin'den başlayıp Akdeniz'e uzanan girişimin ana eksenlerinden biridir. Koridor üzerindeki devletlerle yapılan ikili anlaşmalarla oluşturulan bu koridor Çin'in Avrupa'ya bağlanmasına katkı sunacak Yeni Avrasya Kara Köprüsü koridorunu güçlendirme amacı taşımaktadır(en.reingex.com).

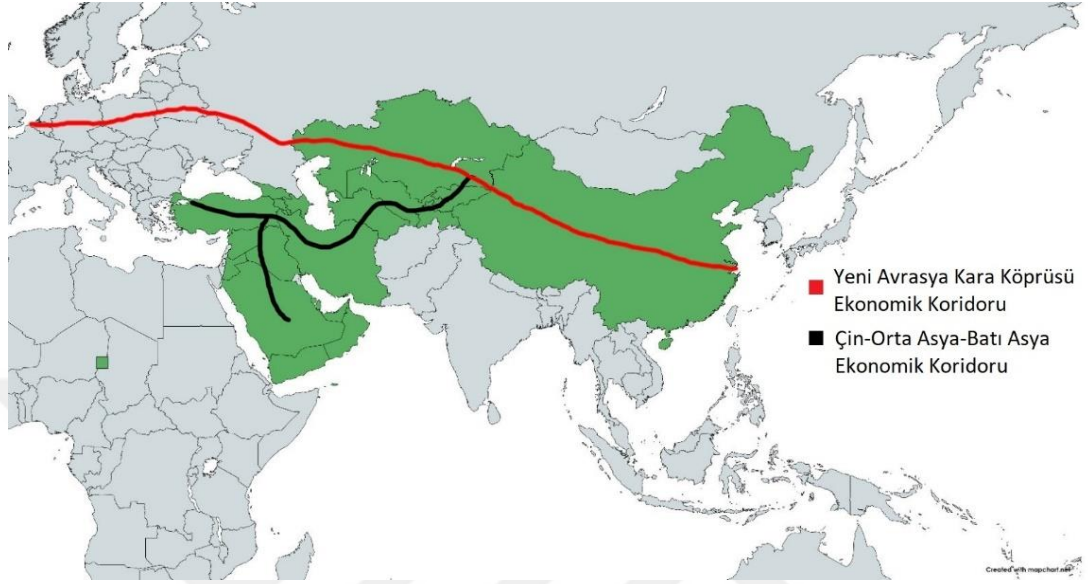
Batı Asya Antik İpek Yolu'nun önemli kesişim noktalarından biridir ve özellikle Körfez ülkeleri Çin'in en önemli petrol ve doğalgaz tedarikçileri haline gelmiştir. 2014 yılında Çin-Arap Devletleri İşbirliği Forumu'nda 1+2+3 İşbirliği Modeli tanıtılmış iş birliği yapılacak öncelikli alanlar enerji, ticaret ve yatırım, altyapı, nükleer enerji, uzay uydusu ve yenilenebilir enerji olarak belirlenmiştir. 2016'da ise G20 Hangzhou Zirvesi'nde Çin ve Kazakistan liderleri İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve NurlyZhol¹'u Birleştirmeye İlişkin İş birliği Planı imzalanmıştır. Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan gibi diğer Orta Asya ülkeleri ile İpek Yolu Ekonomik Kuşağı inşasına dair iş birliği belgeleri imzalayan Çin, Türkiye, İran Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt gibi ülkelerle de Kuşak ve Yol Girişimi'nin inşasına ilişkin mutabakat zaptları imzalamıştır (tr.china-embassy.org, 2019) (iq.chineseembassy.org, 2014). Bütün bu iş birliği planları ve imzalanan mutabakat zaptları Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru'na resmiyet kazandırmış ve kurumsal garanti sağlamıştır (Cai ve Nolan, 2019).

Bu koridorun Batı Asya bölgesi, Çin'i doğrudan Avrupa'ya bağlayan ana koridor olan Yeni Avrasya Kara Köprüsü Koridoru'nun öncelikli genişleme alanıdır. Yeni Avrasya Kara Köprüsü Koridoru Çin-İstanbul hattını kapsayacak şekilde genişletilecek ve bu iki koridor Çin'in Avrasya entegrasyonunda çok önemli rol oynayacaktır. Projenin açıklandığı 2013 yılından beri bu genişleme göz önünde bulundurulmuş yayınlanan pek çok haritada İran ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşan bir rota çizilmiştir. Ayrıca her ikisi de Çin'den başlayan Yeni Avrasya Kara Köprüsü Ekonomik Koridoru ve Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru

¹ Nurly Zhol (Nurlu Yol), Kazakistan Cumhuriyeti'nde karayolları, demiryolları, limanlar, BT altyapısı ve eğitim ve kamu hizmetlerini geliştirmek ve modernize etmek için 9 milyar ABD Doları değerinde bir yerel ekonomik teşvik planıdır.

Kazakistan'a kadar aynı güzergahta devam etmekte daha sonrasında bu iki güzergâh Hazar Denizi'nin kuzeyinden ve güneyinden ikiye ayrılmaktadır (Şekil 2.6).

Şekil 2.6: Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru

Kaynak: Bu harita yazar tarafından mapchart.com aracılığıyla oluşturulmuştur.

Koridor kapsamında Türkiye’de Ankara-İstanbul Hızlı Tren Hattı, Marmaray, Yavuz Sultan Selim Köprüsü, İstanbul Havaalanı, Tuz Gölü Gaz Depolama Tesisi ve yapımı devam eden Çanakkale 1915 Köprüsü gibi projeler hayata geçirilmiştir (Akçay, 2017). Kırgızistan’da Kara Balta Rafinerisi tamamlanmış ve Tacikistan-Türkmenistan-Çin arasında doğalgaz boru hattı çalışmalarına başlanmıştır. Pek çok proje hayata geçirilse de henüz altyapı yatırımlarında istenilen düzeye ulaşamamıştır. Özellikle Orta Asya ülkeleri altyapı ve lojistik konusunda daha fazla yatırıma ihtiyaç duymaktadır (Yılmaz, 2019:28). Ülkeler yatırımlar için sermaye bulmakta zorlanmaktadır. Aynı zamanda teknoloji sorunu da göze çarpmaktadır. Koridor ülkeleri zengin kaynakları olmasına rağmen ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar, yetersiz sermaye ve yetersiz teknoloji gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Aynı zamanda çok farklı gelişmişlik seviyeleri ile karşımıza çıkmaktadırlar. Türkiye, İran, Özbekistan, Tacikistan gibi ülkeler bir arada düşünüldüğünde gelişmişlik seviyeleri arasındaki farkın koridorun koordine ve etkin şekilde nasıl işleyeceğine dair soru işaretleri yaratmaktadır. (Fulton, 2016:46-47)

2.5.4. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru

Çin ile Pakistan arasındaki stratejik iş birliğinin sembolü olarak görülen Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru 2700 km'lik kara yolu, demir yolu, enerji boru hatları, fiber bağlantı, liman ve sanayi bölgeleri inşasını kapsamaktadır. Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nden başlayan bu koridor Pakistan'ın Basra Körfezi'ndeki çıkışı olan Gwadar kıyı şehrine kadar uzanmaktadır (Şekil 2.7) Belirtilen sektörlerdeki bütün bu projeler için Çin'in 60 milyar doların üzerinde kaynak ayırdığı belirtilmektedir. Halihazırda tamamlanan pek çok proje olsa da yapımı devam eden ve yapımına başlanacak olan projelerle beraber koridor üzerindeki inşa sürecinin 2030 yılında tamamlanacağı öngörülmektedir. Hem “Kuşak” yani girişimin kara koridorları hem de “Yol” Deniz İpek Yolu için kritik bir önem arz eden bu koridor karada Çin, Güney Asya, Orta Asya ve Ortadoğu entegrasyonuna, denizde enerji nakliyatına önemli katkı sağlayacaktır (Beşer, 2018). Nitekim Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi koridorun Kuşak ve Yol Girişimi için önemini “Kuşak ve yol her ülkeyi içine alan ve yararlanan bir senfoni gibiyse, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun inşası senfoninin birinci bölümünün tatlı melodisidir” sözleriyle vurgulamıştır (www.weekinchina.com, t.y.).

Şekil 2.7: Çin-Pakistan Ekonomi Koridoru

Kaynak: Bu harita yazar tarafından mapchart.com aracılığıyla oluşturulmuştur.

Koridorun en kritik noktası hiç şüphesiz Pakistan'ın Basra Körfezi çıkışındaki Gwadar Limanıdır. Dünya petrolünün %40'ının geçiş rotası olan Hürmüz Boğazı'nın yakınında olması vesilesiyle stratejik bir öneme sahiptir (Gökten, 2019). Gwadar üzerinden denizle buluşan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru Çin'i Batı eyaletleri üzerinden Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya bağlayan en kısa rota olma özelliği taşımaktadır (Afridi ve Khalid, 2016: 287; Adnan ve Fatima, 2017, 233). Koridor Çin'in enerji nakliyatını 10.000 km kadar kısaltmakta (Bhutta, 2016) ve Malakka Boğazı'nı da by-pass etmektedir (Thorne ve Spevack, 2017: 40). Çin yönetimi Malakka Boğazı'ndan geçişte bir sorunla karşılaştığı takdirde Gwadar iyi bir alternatif olacaktır. Çin'in Gwadar Limanı vasıtasıyla Basra Körfezi'ne ulaşması Ortadoğu'daki enerji kaynaklarını Batı eyaletlerine (Sincan Uygur Özerk Bölgesi) ulaştırması enerji güvenliğini sağlayacaktır. Çinli bir şirket olan China Overseas Ports Holding Company (COPHC) bu durumun farkındalığıyla Gwadar Limanı'nı 2007 yılında 40 yıllığına devralmış (The Economic Times, 2017), limanı geliştirmekle kalmayıp bölgede bir sanayi şehri inşasını da kapsayan "Gwadar City Master Plan"ı hayata geçirmiştir (CPEC Authority, 2020). Ayrıca Sincan Uygur Özerk Bölgesinden Gwadar'a ulaşımın aksamaması adına Pakistan'ın kara ve demir yolu yatırımlarına da hız verilmiştir. Ulaşım altyapısı için 11 milyar dolar ayrılmış, ek olarak Kaşgar'dan İslamabad'a 820 km'lik fiber optik hat kurulmuştur. Pakistan'ın enerji sektöründeki eksikliklerini gidermek amacıyla da doğal kaynaklardan gaz ve elektrik üretimini artıracak projeler hayata geçirilmiştir. (Parry, 2021)

Bölgede Çin ve Pakistan adına kazan-kazan teorisine dayalı pek çok olumlu gelişme yaşanırken bu iki ülkeye de komşu olan Hindistan, Kuşak ve Yol Girişimi'ne oldukça tedirgin ve mesafeli yaklaşmaktadır. Öyle ki Hindistan 2017'deki Kuşak ve Yol Forumu'nu boykot etmiş egemenlik ve toprak bütünlüğü gibi konulardaki kaygısını Çin'e bildirmiştir. Hindistan aynı zamanda Pakistan ile tarihsel bir rekabet içerisindedir. Hindistan, Pakistan ve Çin arasında kalan Keşmir bölgesi Hindistan ve Pakistan'ı dört kez savaşa sürüklemiş ve sorun yaklaşık 74 yıldır çözülememiştir (www.britannica.com, 2018). Bu konjonktürde Hindistan; Çin-Pakistan ortaklığı karşısında ABD'den destek aramaktadır. Son yıllarda da sınır bölgelerindeki gerilimin zaman zaman çatışmalara dönüşmesi koridor için ciddi güvenlik tehditleri

oluşturmaktadır. Bölgede Çinli mühendislerle ve Çin Büyükelçiliği'ne düzenlenen saldırılar sonucu güvenlik sorunları daha ciddi hale gelmiş Pakistan ordusu konu ile ilgili geniş tedbirler alıp kontrolü sağlamaya çalışmıştır. Binlerce polis, paramiliter subaylar, 15.580 kişilik ordu personeli ve deniz kuvvetlerinden oluşan güvenlik birimleri Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nda projelerin güvenliğini sağlamak için görevlendirilmiştir (Crisis Group Asia Report No 297, :7-8).

Koridor üzerindeki bir diğer güvenlik sorunu ise Gilgit-Baltistan bölgesidir. Keşmir'in Pakistan'ın kontrolündeki bölgesinde yer alan Gilgit-Baltistan özerk ve kendi yasama meclisine sahipken 2020'de Pakistan bölgeye tam eyalet statüsü vermiştir. Bölge ayrıca Hindistan tarafından Jammu ve Keşmir'in bir parçası olarak görülmekte ve Hindistan'a ait olduğu ifade edilmektedir. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun Gilgit-Baltistan'ın bölgesinden geçiyor olması Pakistan'ın bu kararı almasının arkasında Çin'in etkisi olduğu düşünülmektedir. Gilgit-Baltistan'ın tam eyalet statüsü kazanmasıyla Pakistan parlamentosunda temsil edilecek olması Hindistan tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Gilgit-Baltistan'ı Pakistan'ın beşinci eyaletine dönüştürmek, Çin'in bölgedeki yatırımlarının korunmasına yardımcı olacaktır. (Rej, 2020) Tam eyalet kararının ardından Pakistan yetkilileri düzenlemenin nihai Birleşmiş Milletler (BM) kararı gelene kadar Keşmir anlaşmazlığına dair geçici bir düzenleme olduğu şeklinde kendilerini savunmuştur. Ayrıca kararın bölgedeki Çin nüfuzunu artırıyor olmasının ABD ve Hindistan'ın bölgeye müdahale etmeye sevk edeceği, dolayısıyla gerilimi çok daha tehlikeli bir boyuta ulaştırabileceği öngörülmektedir. (www.dw.com, 2020). Nitekim 2020'de Galwan Vadisi'nde Çin ve Hindistan arasında sınır çatışmaları yaşanmış çatışmalarda 4 Çin ve 20 Hindistan askeri hayatını kaybetmiştir (www.trthaber.com, 2021).

Ek olarak Pakistan'ın iç siyasetinde koridorun yerli üretimi olumsuz etkileyeceğine, Çin mallarının piyasayı domine edip Pakistan ekonomisini sarsacağına dair endişeler bulunmaktadır. Ayrıca Gwadar Pakistan'ın Belucistan eyaletinde yer almaktadır ve Belucistan etnik, kültürel ve sosyal açıdan Pakistan'ın geri kalan kısımlarından farklı özellikler göstermektedir. Ayrılıkçı bir eyalet olan Belucistan Pakistan coğrafyasının %44'ünü oluşturmaktadır. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru Beluciler için topraklarının sömürülmesi ve proje kapsamında bölgeye

yerleştirilecek olan Çinli ve Pakistanlılarla demografik yapının değiştirileceği tehlikelerini barındırmaktadır (Yiğit, 2018).

Bütün bu avantajlar ve zorluklar dahilinde Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru Çin'in liberal tutumuyla aşama kaydetmekte, girişimin kazan-kazan anlayışıyla her iki ülkeye de elle tutulur kazançlar sunmaktadır. Pakistan başka bir konjonktürde finanse etmekte zorlanacağı tarım, ulaşım, enerji, altyapı alanlarındaki Çin yatırımlarıyla önemli gelişmeler yaşamıştır. Çin ise Pakistan'ın stratejik konumundan istifade ederek mega projesi için lojistik başarı sağlamıştır. Kuşak ve Yol Girişimi ülkelerin içişlerine karışmama ve egemenlik haklarına saygı duyulacağı mottosuyla başlatılmıştır. Yatırımların finansmanında KYG ülkelerine öncülük eden Çin'in kendisine borçlanan ülkelerle ilişkilerini başlangıçta belirttiği mottolara sadık kalarak yürütüp yürütmeyeceği dikkatle takip edilmelidir. Bu yüzden koridoru salt başarılı ya da başarısız olarak addetmek için henüz erkendir. Koridorun tamamlanma tarihi olan 2030 yılı bizlere daha net veriler sunacaktır. Farklı alanlarda yapılan bütün yatırımların bölge halkına ve onların refah seviyesine nasıl yansıdığı koridoru başarılı ya da başarısız saymak için önemli bir ölçüm noktası olacaktır.

2.5.5. Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru

İlk olarak Çin ve Hindistan gibi iki büyük pazarı birbirine bağlama fikriyle inşasına başlanan bu koridora Bangladeş ve Myanmar'dan da destek açıklamalarının gelmesiyle Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru son halini almış, taraflar 2013 yılının sonlarında ilk çalışma grubu toplantısını düzenlemiştir. Toplantıda koridorun inşasına dair ortak araştırma planı imzalanmış, iş birliğini ilerletme mekanizması oluşturulmuş ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin bileşeni haline gelmiştir. (www.turkish.china.org.cn, 2017). Koridor, Çin'in güneybatısındaki Kunming, Myanmar'daki Mandalay şehri, Bangladeş'in başkenti olan Dakka ve Hindistan'ın Kalküta şehri arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır (World Bank Group, 2018:11-12) (Şekil 2.8). Amacı ülkeler arası bağlantıları güçlendirmek, bölgesel ticareti artırıp tarife dışı engelleri ortadan kaldırmak, ekonomiler arası tamamlayıcılık ilişkileri kurmak, dolaysız yatırımları artırmak ve toplumlar arası ilişkileri güçlendirmektir. Bu amaçlar dahilinde Asya'nın güneyi, doğusu ve

güneydoğusu arasında ortak bir kalkınma anlayışı geliştirilecektir (Gökten, 2019:101).

Şekil 2.8: Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru

Kaynak: Bu harita yazar tarafından mapchart.com aracılığıyla oluşturulmuştur.

Koridor ülkeleri incelendiğinde pek çok fırsat ve riskler karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle koridor farklı gelişmişlik seviyelerinde ve gelir düzeyindeki ülkeleri barındırmaktadır (datatopics.worldbank.org, 2021). Bu durum Myanmar ve Bangladeş gibi ülkeler için önemli fırsatlar yaratmaktadır. Ulaşım ve altyapı gibi sektörlere yeterli yatırımı yapamayan bu ülkeler özellikle Çin'den gelecek dış yatırımlarla gelişim kaydedeceklerdir (Gökten, 2019:105). Bu ülkelerden Bangladeş, limanları ve Bengal Körfezine kıyısı olması sebebiyle önemlidir. Çin burada sanayi parkları inşa edip limanları geliştirmiş ve bu yatırımlardan önemli bir payı da Çin devlet şirketleri almıştır. Bangladeş, Çin'in Hint Okyanusu'na ulaşmasında önemli bir liman olacaktır. Çin'in son dönemde Pasifik Okyanusu'ndaki komşularıyla yaşadığı kıta sahanlığı anlaşmazlıkları düşünüldüğünde Bangladeş aracılığıyla Hint Okyanusu'na ulaşması Pasifik Okyanusu'na iyi bir alternatif oluşturacaktır (hwww.thaipbsworld.com, 2020). İki ülkenin çıkarlarının bu şekilde kesişmesi makul bir win-win durumu yaratmaktadır. Bölgenin hem karadan hem denizden birbirine bağlanabilirliği de önemli bir avantaj yaratmaktadır. Kalküta-Kunming karayolu ve

Chittagong-Kunming demiryolu ile doğal kaynaklar işlenip koridor üzerinden aktararak iç kesimler için yeni fırsatlar yaratacaktır (Karim ve İslam, 2018:294).

Hindistan ise KYG'ye olan temkinli yaklaşımı ve jeopolitik endişeleriyle koridorun en kilit ülkesidir. Çin'den sonra koridorun en gelişmiş ülkesi olmasına karşın özellikle ülkenin kuzeydoğusu hala az gelişmiş kabul edilmektedir. Koridorun getireceği fırsatlar dahilinde Hindistan bu bölgelerde gelişim kaydetmesi olası gözükmetedir. Kuzeydoğu Hindistan'daki olumlu gelişmeler Myanmar ve Bangladeş'e de olumlu yansıyacaktır. Koridorda endişelerini aşmış bir Hindistan, Çin ile beraber ulaşım ve altyapı yatırımlarının finansmanına öncülük edecek, kalkınmanın Çin'den sonraki lokomotifi olacaktır. Aynı şekilde Çin'in de Hindistan pazarına daha kolay ulaşmasını sağlayacak olan koridor iki büyük ticaret ortağının gelişimine katkı sağlayacaktır. Ancak Çin-Pakistan ve Hindistan-ABD ilişkileri göz önüne alındığında Hindistan'ın bütün motivasyonuyla koridora dahil olması zor gözükmetedir. Nitekim Hindistan 2019 yılında yapılan Kuşak ve Yol Forumu'na katılmamış Çin Dışişleri Bakanlığı web sitesi forumun ardından yayınladığı bildiride Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru'nu bir proje olarak listelememiştir. Bunun yerine Çin-Myanmar Ekonomik Koridoru, Nepal-Çin Trans-Himalaya Çok Boyutlu Bağlantı Ağı ve Çin Pakistan Ekonomik Koridoru'na yer verilmiştir. (Aneja, 2019 ; www.xinhuanet.com, 2019) Şu ana kadar tamamlanmış projeler olsa da projelendirilip hayata geçirilememiş yatırımların varlığı da azımsanamayacak kadar çoktur. Bu durum da koridora dair ciddi bir endişe yaratmaktadır.

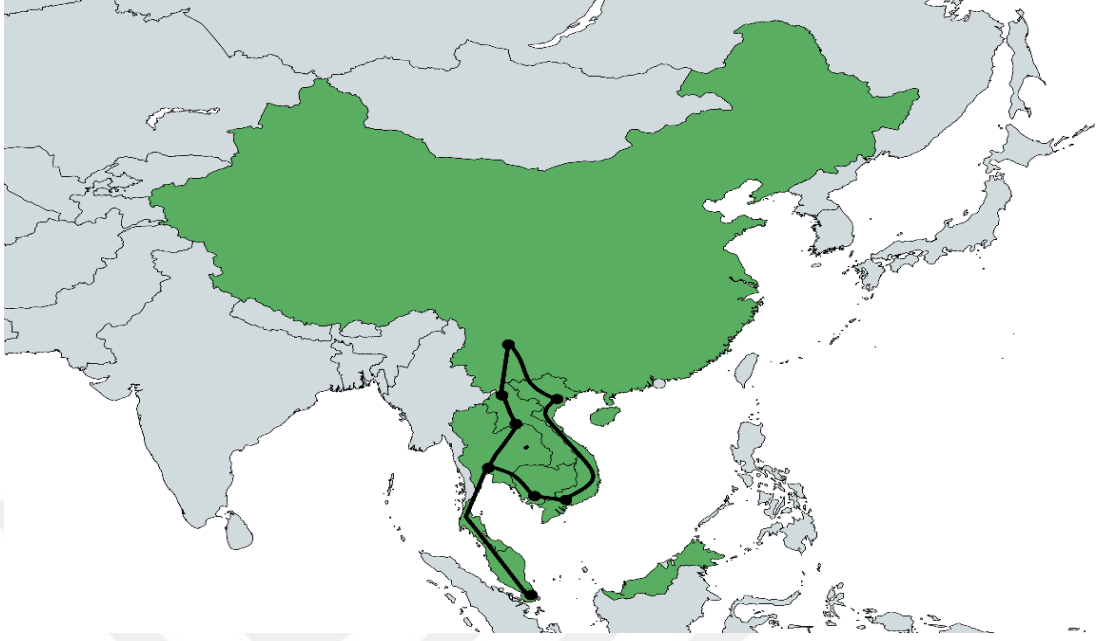
Nepal-Çin Trans-Himalaya Çok Boyutlu Bağlantı Ağı 2017 yılında iki ülkenin KYG iş birliğine ilişkin mutabakat zaptı imzalaması ile doğmuş bir projedir. Xi Jinping 25 yıldır hiçbir Çin Devlet Başkanı'nın ziyaret etmediği Nepal'i ziyaret etmiş ziyareti sırasında Nepal ile ilişkilerin "stratejik ortaklık" düzeyine taşındığını duyurmuştur (Ruinan, 2020). Ağ, Sichuan'dan başlayarak Tibet özerk bölgesini Nepal'in başkenti Katmandu'yu birbirine bağlayacaktır. Ayrıca Nepal'in farklı bölgelerinin birbirine bağlanması için de yatırımlar yapılacaktır. Yapılan ikili anlaşmalarla Nepal'e Çin'deki 7 geçiş noktası ve 4 limana erişim garantisi verilmiştir. Bu durum denize kıyısı olmayan Nepal için önemli bir ekonomik fırsat olarak görülmüş bağlantı ağı projeleri kabul görmeye başlamıştır. Ayrıca kara ve

demir yolu bağlantıları ile de Çin-Nepal arasındaki insan hareketliliği artacak bu durumun da Nepal'e olumlu ekonomik yansımaları olacaktır. Çin için ise Güney Asya politikasını derinleştirmek için önemli fırsatlar yaratmaktadır (Panda ve Mirittika, 2019). Güney Asya ABD ve Çin gibi büyük devletlerin yanı sıra Hindistan gibi yükselen bir gücün de etki alanında kalmaktadır. Bu bölgede nüfuzunu artırmak isteyen Çin; Pakistan, Bangladeş ve Sri Lanka gibi ülkelerde pek çok liman ve altyapı bağlantısı yatırımları yapmıştır ve bu ülkeleri KYG ekseninde tutarak ticari ilişkilerini genişletip bölgedeki etki alanını artırmayı hedeflemektedir. Daha büyük ölçekte bakıldığında ise jeopolitik odağın Hint-Pasifik (Indo-Pacific) bölgesine kayması Çin'i Nepal ve bahsi geçen diğer ülkelere daha fazla önem vermeye teşvik etmektedir.

2.5.6. Çin-Hindicini Ekonomik Koridoru (ÇHEK)

Nanning-Singapur Ekonomik koridoru olarak da bilinen bu koridor bölgedeki sekiz büyük şehir olan Singapur, Kuala Lumpur, Bangkok, Phnom Penh, Ho Chi Minh City, Vientiane, Hanoi ve Çin'deki Nanning'i birbirine bağlamayı hedeflemektedir (Şekil 2.9). Ayrıca yapılacak ek bağlantılarla Guangzhou ve Hong Kong'a kadar genişletilecek olan koridor bu büyük ekonomi merkezlerinin dahiliyle 50 milyon üzerinde nüfusa sahip on şehir arasında bir ağ oluşturacaktır. Esasen Çin ile ASEAN ülkelerini birbirine bağlama amacı taşımaktadır. Bölgede ASEAN'ın gelişmekte olan şehirler arasındaki gelişmiş ulaşım ağına sahip olması Çin'in bölgeye eğilmesinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (World Bank Group, 2018:11). ASEAN Çin'in üçüncü en büyük ticaret ortağı, dördüncü en büyük ihracat pazarı ve en büyük ikinci ithalat kaynağıdır. Koridorda yer alan altı ülke (Kamboçya, Tayland, Malezya, Singapur, Vietnam ve Laos) ASEAN üyesidir. Bu ülkeler Deniz İpek Yolu ile İpek Yolu Ekonomik Kuşağının kesişim noktalarında yer alması vesilesiyle jeopolitik bir önem arz etmektedir. Ayrıca Çin-ASEAN iş birliğinin gelişmesi için de aracı durumundadır. Etkin olarak kullanılacak bir ÇHEK hem Deniz ve Kara İpek Yolunun hem de Çin-Güneydoğu Asya'nın entegrasyonunu kolaylaştıracaktır.

Şekil 2.9: Çin-Hindiçin Ekonomik Koridoru

Kaynak: Bu harita yazar tarafından mapchart.com aracılığıyla hazırlanmıştır.

Bölgede ekonomik bir koridor oluşturma fikri ÇHEK öncesine dayanmaktadır. 1992 yılında AKB'nin öncülüğünde Çin, Laos, Kamboçya, Vietnam, Tayland ve Myanmar bir araya getirilerek Büyük Mekong Alt Bölgesi adıyla bir kalkınma programı başlatılmıştır. Altyapı ve ulaşım odaklı bu program AKB'nin en büyük hissedarları olan ABD ve Japonya'nın finansmanı ile hayata geçirilmiş pek çok proje bölgede başarıyla uygulanmıştır. Çin ise KYG'nin finansmanı için Asya Yatırım ve Kalkınma Bankası'nı kurmuş ÇHEK kapsamında yapılacak yatırımların finansmanına öncülük etmiştir. Son dönemde Çin'in Büyük Mekong Alt Bölgesi yatırımlarına ortak olmaya çalışması bölgedeki ekonomik rekabeti artırmıştır. Çin'in ÇHEK kapsamında bazı projelerde AKB'nin teknik altyapısı ve kredi olanaklarından faydalanmak istemesi Japonya tarafınca endişeyle karşılanmıştır. Çin ÇHEK'i ASEAN 2025: Birlikte İlerlemek, ASEAN Bağlantısı 2025 Ana Planı, Büyük Mekong Alt Bölgesi gibi programlarla kaynaştırma ve KYG için maksimum faydayı elde etmek istemektedir (Jinbo, 2016). Japonya ise AKB'nin Çin'e kredi vermemesi gerektiğini, verilen kredilerin ÇHEK kapsamında harcandığını savunmaktadır (Tamer, 2019). Görüldüğü üzere Çin yalnızca ekonomik koridorlar değil aynı zamanda kendi kurumlarını da inşa etmektedir. Bu kurumlar ise daha önce kurulmuş muadilleriyle rekabete girmektedir.

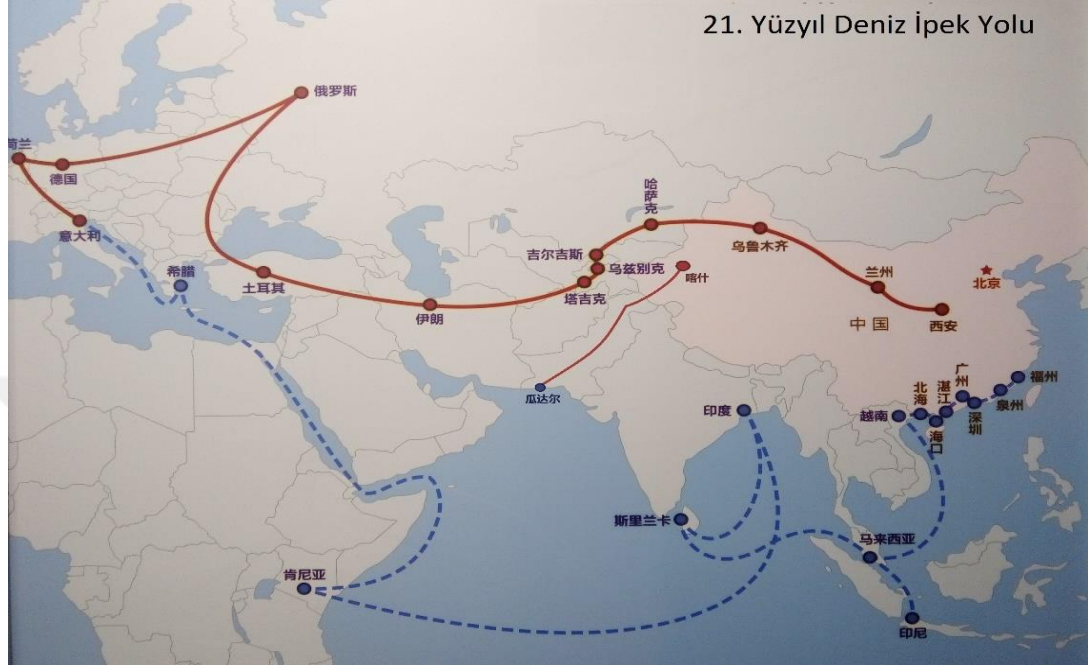
ÇHEK bölgede kurumsal bir rekabeti körüklemesine karşın bazı önemli fırsatları da içerisinde barındırmaktadır. İlk olarak Doğu Asya kendi içerisinde organize olabilmiş bir bölgesel üretim ağı barındırmaktadır ve kurulacak olumlu Çin-ASEAN ilişkileriyle bu durum bölge ülkelerine tamamlayıcı bir ticaret modeli sunmaktadır. İkincisi bölgede yapılacak yatırım teşviki ÇHEK ile diğer koridorlar arasında yeni üretim ağları oluşturacaktır. Üçüncüsü altyapı bağlanabilirliği, bölge ülkelerinin GSYH'sine olumlu bir etkiye bulunacak Doğu Asya ekonomisinin içsel gelişimi için yeni bir ivme sağlayacaktır (Jinbo, 2019:213-214). Koridordaki son gelişmelere bakıldığında Kunming-Bangkok kara yolu tamamlanmış, Çin'den Laos ve Tayland'a giden demir yolları ise büyük ölçüde tamamlanmıştır. Tayland,Kamboçya ve Vietnam'da sanayi parkları inşa edilmiş ve özel ekonomik bölgeler oluşturulmuştur. Bu gelişmeler ışığında Çin ile Çinhindi Yarımadası ülkeleri arasındaki ticaret hacmi 2001'de 30,7 milyar dolar iken 2017'de 373,23 milyar dolara yükselmiştir (wits.worldbank.org, 2019)

2.6. 21. YÜZYIL DENİZ İPEK YOLU

21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu (YDİY) ilk kez 2013 yılında Çin-ASEAN Fuarı'nda Çin Başbakanı Le Keqiang'ın yaptığı konuşmada gündeme gelmiştir. Keqiang, YDİY'nin inşasını ve hinterland kalkınması için stratejik ilerleme mekanizmaları oluşturma ihtiyacını bu konuşmasında vurgulamıştır. Kuşak ve Yol Girişimi'nin tanımının yapıldığı amacının, ilkelerinin ve çerçevesinin açıklandığı Çin resmi makamlarınca yayımlanan en önemli belgelerden biri olan “İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolunun Ortaklaşa İnşa Edilmesini Teşvik Üzerine Vizyon ve Faaliyetler” adlı belgede YDİY'nin iki güzergahı olduğu belirtilmiştir. Bunlardan ilki Güney Çin Denizi'nden başlayıp Hint Okyanusu- Kızıldeniz - Süveyş Kanalı'nı takip ederek Çin'i Avrupaya bağlayacak olan güzergahtır (Şekil 2.10). İkincisi ise Çin kıyılarından Güney Çin Denizi aracılığıyla Güney Pasifik'e uzanan güzergahtır. YDİY, KYG Coğrafyası üzerindeki en büyük limanları birbirine bağlayarak sorunsuz, güvenli ve verimli ulaşım güzergahlarını ortaklaşa inşa etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca ticaret ve iş birliği için ulaşım güzergahları inşa etmekle sınırlı kalmayıp deniz turizmini ve Bilgi İpek Yolu kapsamında uluslararası iletişimi

geliştirecek kıtalar arası deniz altı optik kablo projelerini de desteklemektedir. (istanbul.china-consulate.org, 2015)

Şekil 2.10: 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu

Kaynak: Amir Khokhar PK, (2017), https://commons.wikimedia.org/wiki/File:SZ_%E6%B7%B1%E5%9C%B3%E5%9F%8E%E5%B8%82%E8%A6%8F%E5%8A%83%E5%B1%95%E8%A6%BD%E9%A4%A8_Shenzhen_City_Planning_Exhibition_Hall_world_map_one_belt_band_one_road_Jan_2017.jpg

2017 yılında ise Çin hükümeti “Kuşak ve Yol Girişimi Kapsamında Denizcilik İşbirliği Vizyonu” (Bundan sonra Denizcilik Vizyon Belgesi olarak anılacaktır.) adlı belgeyi yayımlayarak YDİY’nin ilkelerini, çerçevesini ve iş birliği önceliklerini açıklamıştır. Bu belgeye göre Çin’in kıyı ekonomik kuşağı² ile YDİY üzerindeki kıyı ülkeleri arasında yakın ilişkiler geliştirilerek okyanus iş birliği derinleştirilecektir. Okyanus iş birliği, Çin-Hint Okyanusu-Afrika-Akdeniz’i kapsayan “Mavi Ekonomik Geçidi” inşa etmeye odaklanacaktır. Mavi Ekonomik Geçidi Güney Çin Denizi’nden batıya Hint Okyanusu’na doğru uzandığı bölgede

² Kıyı ekonomik kuşağı Çin’in Liaoning bölgesinde inşa etmiş olduğu Sarı Deniz ve Bohai Körfezi’ni çevreleyen; Dalian, Dandong, Jinzhou, Yingkou, Panjin ve Huludao gibi kıyı şehirlerini kapsayan kuşaktır. Ayrıca Guangdong eyaletinde de 2030 yılına kadar bir kıyı ekonomik kuşağının daha inşa edilmesi planlanmaktadır.

Çin-Çinhindi Yarımadası Ekonomik Koridoru, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru'nu birbirine bağlayacak ve batıya doğru uzanacaktır. YDİY'nin Güney Pasifik'e uzanan diğer güzergahı Çin-Okyanusya-Güney Pasifik Mavi Ekonomik Geçidi şeklinde Denizcilik Vizyon Belgesi'nde yer bulmuştur. Son olarak ise Arktik Okyanusu üzerinden Avrupa'ya giden bir mavi ekonomik geçit de tasavvur edilmiş ancak hakkında ayrıntılı bilgiye yer verilmemiştir. Belgede, Çin hükümetinin YDİY'ye katılan ülkeleri deniz ekolojisini koruma, deniz bağlantısını güçlendirme, deniz ekonomisini geliştirme, denizde güvenliği sağlama, okyanus araştırmalarını derinleştirme ve iş birliğini geliştirme çağrısına da yer verilmiştir. Bütün bunlar yapılırken karşılıklı fayda ve kazan-kazan anlayışı gibi KYG ruhuna uyan bir düstur edinileceği belirtilmiştir (english.www.gov.cn, 2017)

Uluslararası ticarete en sık kullanılan taşıma yöntemi uluslararası deniz taşımacılığıdır. Uluslararası ticaretin toplam hacminin üçte ikisinden fazlası deniz yolları aracılığıyla yapılmaktadır. Çin de dış ticaretindeki yük taşımacılığının %90'ını, ham petrol ithalatının %95'ini ve demir ithalatının neredeyse tamamını deniz taşımacılığı ile gerçekleştirmektedir. Çin KYG ülkeleri ile yaptığı ihracatta da en çok deniz taşımacılığını kullanmaktadır (Enfu ve Jing, 2020:22-23). Deniz taşımacılığının yadsınamaz önemi ortadayken Çin şirketleri son on yılda 18 ülkede 25 liman projesine 11 milyar dolarlık yatırım yapmıştır. Çoğu devlete ait işletmelerle bağlantılı olan bu şirketlerin yatırımları arasında YDİY için stratejik önem arz eden bazı limanlar öne çıkmaktadır. Bu limanlardan biri Yunanistan'daki Pire (Piraeus) Limanı'dır. Limanın hisselerinin %51'i 2016 yılında 600 milyon £'luk bir yatırımla bir Çin şirketi olan Cosco Group'a geçmiştir. (Nikkei Asia, 2020) Diğer bir liman ise Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun bitiş noktasındaki Gwadar Limanı'dır. China Port Holding Gwadar Limanı'nın altyapı geliştirmesi için 300 milyon dolar yatırım yapmıştır. Şirket, projenin sonraki aşamaları için Gwadar'da 3 milyar dolarlık yatırım sözü vermiştir (www.geo.tv, 2021). Gwadar Limanı, Pakistan'da kalıcı bir barış inşa etmek, Çin'in Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleri ile enerji nakliyatının gelişimi, Hürmüz Boğazı, Umman Denizi ve Hint Okyanusuna olan yakınlığıyla stratejik bir önem arz etmektedir (Enfu ve Jing, 2020:23-24). YDİY üzerindeki stratejik noktalardan biri de Sri Lanka'dır. Sri Lanka'nın güneyindeki Hambantota

Limanı'nın yönetim ve işletme hakkını devlete ait bir kuruluş olan China Merchants almıştır (Stacey, 2017). Çin'e ve Çinli şirketlere yaklaşık 8 milyar dolarlık borcu bulunan ve borçlarını ödemekte zorlanan Sri Lanka hükümeti limanın kullanım ve tasarruf hakkının %70'ini 99 yıllığına China Merchants'a devretmiştir. Sri Lanka örneği Çin KYG kapsamında yaptığı yatırımların bir borç sorununa dönüştüğü hususunda eleştirileri beraberinde getirmiştir. Kimi uzmanlar bu borç sorununun kazan-kazan anlayışına ters düştüğünü ve ülkelerin egemenlik haklarına bir saldırıya dönüşebildiğini belirtmektedir. Kimileri ise Sri Lanka gibi devletlerin pek çok ülkeye, kalkınma bankalarına ve uluslararası kuruluşlara Çin'den daha fazla borçlu olduğunu, alacaklarından ötürü Çin'in suçlanamayacağını ifade etmektedir (Samaranayake, 2021; Tandoğan, 2018). Bütün bu soru işaretlerine rağmen Hambantota Limanı, solunda Umman Denizi sağında Bengal Körfezi ve karşısında Hint Okyanusu olması vesilesiyle stratejik bir öneme sahiptir. Son olarak ise Myanmar'daki Kyaukpyu Limanı'na değinmek faydalı olacaktır. Bu bölgede Çin devletine ait firmalar Bengal Körfezi kıyısındaki Kyaukpyu'da özel bir ekonomik bölgede 7,3 milyar dolarlık derin su limanı ve 2,7 milyar dolarlık sanayi bölgesi inşa etmek için Myanmar ile anlaşmaya varmıştır. Kyaukpyu şehrini Çin için önemli kılan ise Çin'in Yunnan Eyaletindeki Kunming'e uzanan 1,5 milyar dolarlık bir petrol boru hattının ve paralel doğal gaz boru hattının son noktası olmasıdır. Projeler limanı Çin'in askeri amaçlarla da kullanabileceği endişesini beraberinde getirir de limanın varlığı Çin'in Malakka Boğazı'na bir alternatif yaratmaktadır. Limanın Çin ile olan kara ve demir yolu bağlantısı da geliştirildiğinde Çin ürünlerini buradan dünyaya açabilecek aynı zamanda gelen ürünleri Malakka Boğazı'nı geçmeksizin kendi topraklarına ulaştırabilecektir (Poling, 2018). Bütün bu limanlar jeostratejik önemleriyle YDİY'nun kritik limanlarıdır. Dünya petrollerinin üçte ikisi ve konteyner taşımacılığının yarısının Hint Okyanusu üzerinde gerçekleştirildiği düşünüldüğünde önemleri bir kez daha anlaşılmaktadır (DeSilva-Ranasinghe, 2011).

Görülmektedir ki Çin, liman yatırımlarını pek çok yerde bu limanların yakınlarında inşa ettiği ve edeceği sanayi parkları ile desteklemektedir. Bu sanayi parkları ise kentsel genişleme planları ile şehirlere bağlanmaktadır. Böylelikle bir Liman-Park-Şehir modeli oluşmakta ve hem bölgenin sanayi anlamında gelişmesi hem de bu gelişmenin limanların hinterlandına olumlu etki yaratması

hedeflenmektedir. Ayrıca Çin'in liman yatırımları yukarıda bahsi geçen limanlarla sınırlı değildir. Bir devlet teşekkülü olan China Communications Construction Company yatırımları üstlenen en büyük şirketlerden biridir. Bir nakliye devi olan Cosco'nun ise dünya çapında 61 liman terminalinde yatırımları vardır. Çin Ulaştırma Bakanlığı'nın himayesinde faaliyet gösteren China Merchants 18 ülkede 36 limanı yönetmektedir (The Economist, 2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD-ÇİN REKABETİ

1950’lerde zayıf, verimsiz ve merkezden kontrol edilen ekonomisi ile bir tarım ülkesi olan Çin, Reform ve Dışa Açılma süreciyle birlikte 1978 yılından 2020 yılına kadar ortalama %9’luk bir büyüme oranı yakalamıştır. Mucizevi olarak değerlendirilen bu büyüme rakamları ile Çin 2010 yılında Japonya’yı geçerek ABD’den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmuştur (bbc.com, 2011). Ekonomik büyüklüğün saptanması için yaygın bir ölçüt olan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) rakamları incelendiğinde 14,34 trilyon dolarlık büyüklüğü ile Çin, 21,43 trilyon dolar büyüklüğe sahip ABD’nin arkasında ikinci sırada yer almaktadır. Ancak iki ülke arasındaki fiyat düzeylerinin farklı olması ve Çin’de fiyatların ABD’den düşük olması, üretimini daha değerli kılmaktadır. Başka bir deyişle Çin’in 10 trilyon dolarlık yıllık üretimi ABD’nin aynı parasal tutardaki üretiminden daha fazla mal ve hizmete denk gelmektedir. (Oktay, 2019:10) SAGP çarpanlarıyla hesaplanan GSYH rakamlarına göre Çin, ABD’yi 2017 yılı itibariyle geçerek dünyanın en büyük ekonomisi konumuna gelmiş bulunmaktadır (data.worldbank.org, 2021).

Bu bölümde Çin’in yaşadığı ekonomik dönüşüm ile ABD ile rekabet edebilecek düzeye ulaşma süreci ve sonraki başlıklarda ise ABD ile olan rekabetinin siyasi, askeri, ticari ve teknolojik boyutu ele alınacaktır.

3.1. ÇİN’İN EKONOMİK DÖNÜŞÜMÜ VE REKABETE DAHİL OLMASI

1949 yılında iç savaşın bitmesiyle Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşu Mao Zedong tarafından ilan edilmiştir. Bu dönemde Çin sanayisi Japonların işgal esnasında kurduğu maden, demir-çelik, çimento ve elektrik üretim tesisleri ve ülkenin Şangay, Guangzhou ve Hankou gibi doğu kıyılarındaki limanlarda Batılı işgalcilerin kurduğu liman yönetimleri ile etrafındaki üretim tesislerinden oluşmaktadır. Çinli girişimciler bu örnekleri izleyerek üretim sürecine dahil olmuş, pazar paylarını giderek artırmaya başlamışlardır (Bramall, 2008). Bu dönemde Çin’in toplam üretiminde tarım ürünleri, sanayi ürünleri ile kıyaslandığında ciddi bir paya sahiptir. 1950’lerde Çin’de Mao önderliğinde Çin Komünist Partisi (ÇKP) dönemi başlamıştır. Bu dönemde ÇKP, yüz yılı aşkın süredir Batılı devletlere karşı alınan yenilgilerin,

Japonya işgalinin ve iç savaşın getirdiği yıkımı gidermeye çalışmıştır. ÇKP; toprak reformu, etkin kamu maliyesi ve para politikaları, yeni yönetim sistemleri inşası ile üretimi hızla artırmıştır. 1950'lerin sonunda ise ekonomide özel mülkiyete son vermiş, sanayi ve ticareti devletleştirmiş, tarımda toprak ve üretim araçlarını özel mülkiyetten çıkarmış sosyalist bir ekonomik modele geçilmiştir (Liu ve Wang, 2006). Yine bu yıllarda Sovyetler Birliği'nin fiziksel donanım desteği, uzman ve teknoloji aktarımı ile yüzlerce ağır sanayi tesisinin inşasına başlanmıştır.

Aynı dönemde Mao “Büyük İleri Atılım” projesiyle ülkeyi tarım ekonomisinden sosyalist bir topluma dönüştürmeyi amaçlamıştır. Proje, Çin'in ekonomik büyüme hızı belli oranları aştığında karşılaşılan üretim darboğazlarını aşmak, büyüme hızını sürdürecektir yatırım kaynaklarını yaratamamasının üstesinden gelme amacı gütmektedir (Yang, 2008). Yeterli yatırım yapılmazsa da eldeki yatırımları verimli kullanarak daha sıkı bir çalışma düzeni ile tarımda ve sanayide verimi artırarak ABD ve İngiltere gibi devletleri yakalamak hedef olarak belirlenmiştir. Nitekim Büyük İleri Atılım'ın ilk iki yılında ciddi bir üretim patlaması yaşansa da devamlılık sağlanamamış; kötü hava koşulları, işgücünün tarımdan sanayiye kaydırılmış olmasından doğan kıtlık, ağır çalışma temposuna dayanamayan işgücünün getirdiği erken ölümler 30 milyon insanın yaşamına mal olmuştur. Başarısız atılımın sorumluluğunu üstlenen Mao projenin doğru ancak, uygulamanın yanlış olduğunu ileri sürerek ademimerkezileştirilen Çin ekonomisini merkezde toplayarak çalışma koşullarını normale çevirmiş, ancak 1965 yılında atılımın ilk yıllarındaki üretim değerlerine tekrar ulaşmayı başarmıştır (Teiwes, 2010:63).

1966-1976 yılları arası ise Çin'de Kültür Devrimi etkisi altında geçmiştir. ÇKP Genel Sekreteri Mao Zedong; Çin'de ve dünyada sosyalizmin kötüye gittiğini, devrimci ilkelerden uzak ve kendi çıkarlarını savunan “bürokratik komünizm” anlayışının hâkim olduğunu ileri sürmüş ve buna son vermek amacıyla Kültür Devrimi'ni başlatmıştır. Özellikle lise ve üniversite öğrencileri Mao'nun Kültür Devrimi bildirilerine uyararak sokaklara dökülmüş, devrimci ilkelerden uzaklaştığından kuşkuyla karşılanan tüm parti ve devlet görevlileri, okul yöneticileri ve pek çok insanı hedef almıştır. Çin içerisindeki bütün feodal, kapitalist ve burjuva öğeler ve kişiler tahrip edilmiştir. Hareketin Mao'nun kontrolünden çıkmasıyla devlet kurumlarında, okullarda, fabrikalarda yönetimi ele geçiren gruplar kendi içinde de

fikir ayrılıklarına düşerek birbirleriyle çatışmaya başlamış ve olayların sonucunda pek çok insan hayatını kaybederken yine milyonlarca insan kırsal bölgelere sürgün edilmiştir. Kimi araştırmacılara göre Kültür Devrimi, o dönem devlet başkanlığı unvanını elinde tutsa da bürokrasinin dışına itilen Mao'nun yönetimi perçinlemesine hizmet etmiştir. Kültür Devrimi Çin'in ekonomisine çok az olumlu katkı sunabilmiştir ve genel olarak yarattığı derin olumsuz etkilerle anılmaktadır. Büyük İleri Atılım sonrası merkezde toplanan ekonomik yapı Kültür Devrimi ile yeniden ademimerkezileştirilerek yerel yönetimlerin yetki ve olanakları artmıştır. Bazı devlet şirketleri de yerel yönetimlere devredilmiştir. Kırsal kesime önemli eğitim yatırımları yapılmıştır. Bu bölgelerde halkın yönetime katılma olanakları artmış, işçilerin eğitim düzeyinde de artış gözlemlenmiştir. Bu gelişmelerin etkisi Çin'in piyasa reformlarını başlatacağı süreçte kendini hissettirecektir. Bu beklenmeyen olumlu etkilerin yanı sıra Kültür Devrimi sürecinde Çin'de üretim düşmüş, üniversitelerin kapalı kaldığı ve harekete katılanların bir kısmının sürgün edildiği süreçte eğitim seviyelerinde düşüş gözlemlenmiştir. Ayrıca halk hareketleri neticesinde hayatını kaybeden kişilerin sayısının yüz binleri bulduğu tahmin edilmektedir. (Harding, 2011; Oktay, 2019)

1976 yılında Mao'nun ölümüyle Çin'de Kültür Devrimi dönemi hızla kapanmıştır. 1952-1978 yılları arasındaki dönem incelendiğinde Çin ekonomisi %6 büyümüştür. Sanayi ürünlerinin Çin ekonomisindeki ağırlığı ise %3'lerden %48'lere kadar çıkmıştır (Li ve Chow, 2012:251-252). Bu anlamda Çin, Mao dönemini Büyük İleri Atılım ve Kültür Devrimi sürecinde yaşanan büyük hatalara rağmen sanayi ülkesi olmaya geçiş süreci bakımından verimli kullanmıştır. 1978'de ÇKP'nin başına Deng Xiaoping geçmiş, Mao'nun izinden gitme fikrini ve bu doğrultuda geliştirilen ekonomi politikalarını redederek ideolojinin geri plana atıldığı, ekonomik gelişme ve piyasa reformlarının öncelendiği bir yaklaşım benimsenmiştir. *Reform ve dışa açılma* olarak bilinen bu dönem kapsamında piyasa ekonomisine geçişi hızlandıracak pek çok adım atılmıştır. Tarım alanında komünler halinde yapılan üretim bireyselleştirilmiş, üretim araçları ortak komünlere değil tek tek hanelere dağıtılmıştır. Tarım ürünleri reform öncesi yalnızca devlet tarafından alınıp satılırken, köylülere ürünlerini pazarlarda satabilme serbestisi getirilmiştir. Bu

reformlar hem üretim oranlarına olumlu etkide bulunmuş hem de kırsaldaki gelir düzeyinde artış yaratmıştır.

Sanayide ise o dönem ülkede ihtiyaç duyulan çoğu şeyi üretebilen devlete ait ekonomik kuruluşlar bulunmaktadır. Genel olarak hantal ve verimsiz şekilde üretim yapan bu kuruluşların hangi ürünü ne kadar üreteceği ne kadar satacağı ve satış fiyatının ne olacağı devlet tarafından planlanıyordu. Ayrıca bu kuruluşlar kurulduğu bölgedeki halka sağlık, eğitim, lojman gibi sosyal hizmetler sunmakla yükümlü olduğundan serbest piyasa modelinde işleyecek ve kar elde edecek düzeyde değillerdi. Yapılan reformlarla bu kuruluşlar devletin üretim planlarında belirttiği kotayı doldurdıkları takdirde ek olarak ürünler üretilip bunu doğrudan satabilme yetkisi kazanmıştır. Böylece satışlarından kar elde edebilen kuruluşlar, üretim için gerekli ham madde ve ürünleri de piyasa fiyatlarından satın almaya başlamışlardır. 90'ların ortalarında ise planlı üretim kotalarının giderek azaltılması piyasa ekonomisine geçişi kolaylaştırmıştır (Naughton, 2006:92). Çin sanayisi kentlerde devlete ait ekonomik kuruluşlar ve kırsaldaki sanayi işletmelerinden oluşmaktadır. Kırsal sanayi işletmelerinin yönetimi Mao döneminde komün ve birliklere aittir ve bulundukları bölgede belli ürünleri üretilip satabilmektedir. Mao sonrası yapılan reformlarla bu işletmeler ilçe ve köy yöneticilerine ya da yöre halkının ortak mülkiyetine bırakılmış ve üretim-satış alanları bütün ülkeye yayılmıştır. Kırsaldaki ucuz iş gücü ile tüketim malları üretimine yönelen işletmeler Çin'de büyük bir talebi gidermiş, piyasa reformlarının ilk 20 yılında Çin ekonomisinin hızla büyümesine vesile olmuştur. Piyasa reformlarının 10. Yılında bu kuruluşların üretimi yıllık %30 artarak 14 katına çıkmış, GSYH içindeki oranları %6'dan %26'ya ulaşmıştır (Oktay, 2009:70).

Çin'de ülke içerisinde piyasa sistemine kademeli olarak geçilirken ekonominin dışa açılması, dış ticaretin serbestleştirilmesi, yabancı yatırımcılar ve ihracat sistemi ile ilgili de reformlar yapılmıştır. Bu kapsamda, planlanan yıllık döviz gereksinimini karşılayan 12 dev dış ticaret şirketinin eyalet ve altındaki idari birimleri bağımsızlaştırılmış birbirleri ile rekabet edebilir kurumlara dönüştürülmüştür. Planlanan döviz miktarı karşılandıktan sonra eldeki döviz iç piyasaya satabilme yetkisi tanınan bu kurumlarla ihracat karlı bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca ihracatın karlı hale getirilebilmesi için ülke parası Renminbi

(RMB) değerinin düşürülmesi gerekmiş, doların değeri 1978’de 1,5 dolaylarından 90’ların ortalarında serbest piyasada 8 Yuan değerine ulaşmıştır (Zweig, 1991:725). Kentlerdeki ekonomik kuruluşlara ve kırsal üretim tesislerine de dış ticaret yetkisi verilmesiyle rekabetçi ortam artırılmış ihracattan kâr payı almak isteyen pek çok kuruluş ve tesis olmuştur. Bu dönemde Çin “montaj ihracat” uygulamasına geçmiştir. Üretimde kullanılacak ekipman yurtdışından Çin’e gönderilerek burada üretim yapılmış ve yurtdışına ihraç edilmiştir. Çin bu uygulama ile nitelikli ve ucuz işgücünü dünyanın kullanımına sunmuştur. Yabancı yatırımlar için de bazı gelişmemiş bölgelerde pilot bölgeler seçilerek “Özel Ekonomik Bölge”ler oluşturulmuş yabancı şirketlere geniş vergi indirimleri ve muafiyetleri tanınmıştır. Başta yabancı ortaklı Çin şirketlerine sunulan bu ayrıcalıklar sonradan yabancı yatırımcılar lehine genişletilmiş ve sanayi parkları, özel ekonomik bölgeler oluşturularak yatırım çekme yarışına girilmiştir (Oktay, 2009:76).

Çin ekonomisi bütün bu yapısal değişiklikler ve piyasa reformları ilk on yıl içerisinde (1978-1988) yaklaşık %11’lik bir büyüme oranı yakalamış GSYH iki katına çıkmıştır. İhracat rakamları ise beş kat artmıştır. (data.worldbank.com, 2021) Ancak bu dönem için devlet planlamasının tamamen ortadan kalktığı ve piyasa ekonomisine geçişin gerçekleştiği söylenemez. Devletin planlamadaki ve ekonomi üzerindeki ağırlığı azalmış ancak ekonominin makro düzeyde yönetilmesi için gereken merkez bankası, bankacılık, borsa ve finans sistemi gibi oluşumlar henüz piyasa reformlarına ayak uydurabilecek kapsamda değildir. 1989 yılında Tiananmen Meydanı’nda yaşanan kanlı toplumsal olaylar reform sürecinin sektöre uğramasına sebep olmuştur. 1992 yılında piyasa reformlarının ikinci dönemi başlamıştır.

Piyasa reformlarının ilk döneminde ağırlıklı olarak tarım sektörü ve kırsaldaki işletmeler öne çıkmış, değişimin tabandan yayılması planlanmıştır. İkinci reform dönemi ise kentlerdeki ekonomik kuruluşlar ve merkezi yönetim odaklı olmuştur. Bu dönemde Çin “*Sosyalist Piyasa Ekonomisi*” anlayışını benimsemiştir. Sosyalist piyasa ekonomisi anlayışına göre politik anlamda liberalleşmekten yana olunmasa da ekonomide piyasa reformları güçlendirilecek, gelişmiş piyasa ekonomilerindeki kurumlar Çin ekonomisinde de uygulamaya konulacaktır. Bu kapsamda üretimdeki devlet planlaması plan hedeflerinin giderek azaltılmasıyla ortadan kaldırılmıştır. Ülkede ürünlerin fiyatlarını belirleyen resmi fiyat komitesi de

kaldırılarak 90'ların ortalarında fiyat ve planlamadaki devlet ağırlığına son verilmiştir (Chan, 1987). Hala verimsiz bir şekilde çalışan, kırsal işletmelerin serbest piyasa düzenine adapte olmasıyla bu işletmelerle rekabette zorlanan ve sosyal hizmetler sunma yükümlülüğü olan kentlerdeki ekonomik kuruluşların büyük çoğunluğu özelleştirilmiş, yalnızca stratejik olanlar verimli hale getirilip elde tutulmuştur. Elde tutulan bu devlet şirketleri ve bu şirketlere bağlı daha küçük şirketler çok katmanlı bir yapıda örgütlenerek yönetimlerine devleti temsil edecek komisyonlar atanmıştır (Oktay, 2019:90). “Devlet Varlıkları Denetim ve Yönetim Komisyonu” (State-owned Assets Supervision and Administration Commission) adı verilen yapıyla merkezi yönetim bugün yaklaşık 97 dev şirkete sahiptir (<http://en.sasac.gov.cn/>, 2021). Bu şirketlerin bir kısmı anonim ve limited şirketlere çevrilerek hisselerinin belli bölümleri halka arz edilmiş, bazılarının ise mülkiyeti yerel yönetimlere ve bankalara bırakılmıştır. En karlı, en büyük ölçekli ve stratejik olanlar ise merkezi yönetimde kalmış Çin'in ekonomik gelişiminin dinamoları olarak kullanılmıştır. Bugün dünyaya açılan dev Çin şirketleri yönetimlerinde devleti temsil eden Devlet Varlıkları Denetim ve Yönetim Komisyonu'nun zorlayıcı etkisiyle sektörlerinde uzmanlaşmış, piyasa ekonomisi içerisinde etkileyici bir konum kazanmıştır (Naughton, 2009). ÇKP, nomenklatura anlayışı ile şirketlerde kendine yer ediniş serbest piyasada varlığını hissettirmiştir. Çin ekonomisi de dünya ile bütünleşmeye giderken kendini ÇKP denetiminden izole edememiş ortaya çıkan Çin'e has model devlet kapitalizmi olarak anılmıştır.

Bütün bu piyasa reformları Çin'de modern bir bankacılık ve finans sistemi ihtiyacı doğurmuştur. Ülkede planlama otoritesi tarafından belirlenen ihtiyaca göre para basma ve kredi verme yetkilerini elinde bulunduran Halk Bankası, reformlar kapsamında merkez bankasına dönüştürülmüştür. Daha sonra kredi yetkileri genişletilen Halk Bankası'nın görev ve yetkileri 1995'te çıkarılan yasa ile tanımlanmıştır. Çin Sanayi ve Ticaret Bankası, Çin Ziraat Bankası, Çin İnşaat Bankası gibi ihtisas bankaları kurularak şirketleştirilmiş 2000'lerin ortalarına gelindiğinde piyasa ekonomisindeki işlevlerini yerine getirebilir bir boyut kazandırılmıştır (Chow, 2004). Kurumlarının piyasa ekonomisinde çalışır hale gelmesi, yabancı yatırımlar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması, fiyatların serbestleştirilmesi gibi ekonomik reformlar Çin'in Dünya Örgütü'ne (DTÖ)

katılımını kolaylaştırmış ve 15 yıllık müzakerelerden sonra Çin 2001 yılında DTÖ'ye katılmıştır. Üyelik ile Çin'deki yabancı yatırımlarda ciddi bir artış yaşanmıştır. Çin malı ürünlere kota ve ek vergi konmasını kaldıran anlaşma ile diğer ülke pazarları için üretim yapılması cazip kılınmış, Çin'in ihracatı artarken ithalatının aynı oranda artmaması büyük dış ticaret fazlası yaratmıştır. Üyelik öncesi Çin'in ithalatının da artması beklenirken tersi bir durum yaşanmış ve DTÖ'ye katılım ile ihracatını artıran Çin, anlaşmanın avantajlı tarafı olmuştur (Kanungo, 2015 ; Oktay, 2019:99 ; Şimşek, 2005:81)

Vefat ettiği 1997 yılına kadar ÇKP'de önemli bir figür olan Deng Xiaoping sonrası Çin'de Jiang Zemin ve sonrasında Hu Jintao yönetimi etkili olmuştur. Bu yönetimler piyasa ekonomisine geçişle aksayan sosyal devlet anlayışına eğilmiş, kentsel-kırsal dengesizlikleri ortadan kaldırmaya çalışmış, sosyal güvenlik anlayışının gelişmesi için politikalar üretmiş ve finans sisteminin serbestleşmesine ağırlık vermiştir. 10 yıllık iktidarında büyüme oranı %10,7'lere kadar çıkmış ve 2010 yılında Çin; İngiltere, Fransa, Almanya ve Japonya'yı geçerek ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmuştur. Etkileyici büyüme oranlarının yaşandığı, kişi başına gelirin üç kat arttığı, eğitim ve sağlık yatırımlarının arttığı bu dönemde 2007 yılı itibarıyla ihracat düşüşe geçmiş, inşaat, demir-çelik gibi sektörlerde arz fazlası yaşanmış, yolsuzluk iddiaları baş göstermiş ve geri ödenmeyen banka kredileri bir borç savurganlığına dönüşmüştür (The Wall Street Journal, 2012). Aynı zamanda 2008 yılındaki küresel finansal kriz Çin ekonomik yapısındaki bazı problemlerin gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. 1978 reformları ile birlikte ihracat ve yatırımla büyüyen Çin ekonomisi kriz süresince ihracatın ve dış yatırımların azalmasıyla büyüme oranlarında düşüş yaşamış, büyüme oranları %14'ten 9'a düşmüştür. Büyümedeki bu düşüş Çin ekonomisinin ihracata bağımlılığını ortaya koymuştur. Nitekim 2001-2008 verileri incelendiğinde net ihracat ve yatırımlar Çin ekonomisinin büyümesinde yaklaşık %60'lık bir paya sahiptir (Guo ve N'Diaye, 2009:4). Bu veriler Çin'in ekonomik büyümesini sürdürebilmek için iç tüketimin de artırılmasını ve iç taleplere yanıt verecek inovatif bir ekonomik modelin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

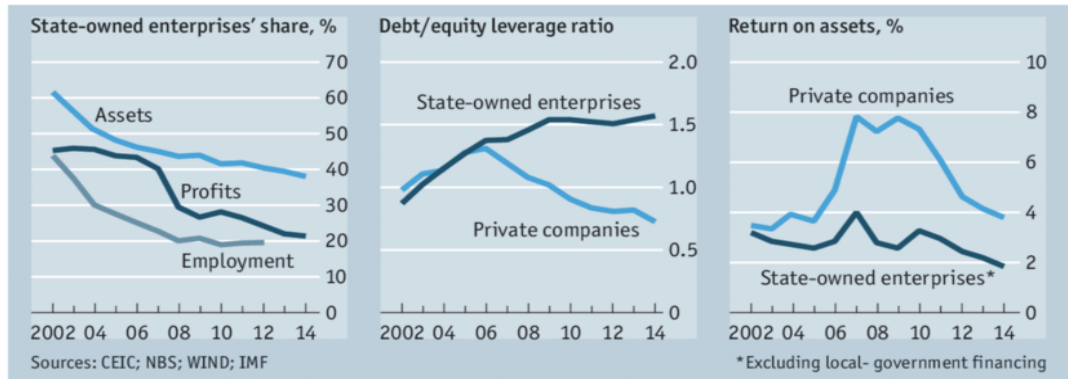
1978'de başlayan ekonomik reform süreci Çin'de bugün hala devam etmektedir. Piyasa reformları zaman zaman ülkenin kapitalizm ile ilişkisinin uzun

yıllardan beri bir tabuya dönüşmesinden ötürü dirençle karşılaşp, sosyalizm ile piyasanın birbiriyle bağdaştırılamayacağı konusunda eleştirilse de yakalanan etkileyici ekonomik büyüme oranları, gelir eşitsizliğine rağmen yüz milyonlarca Çinlinin yoksulluktan kurtulması (Ertekin, 2017), dış ticaret ve yatırımlar yoluyla dünya ekonomisi ile bütünleşme ile ciddi bir ekonomik gelişim kaydetmesi piyasa reformlarının başarısını kanıtlamış ve devamlılığı noktasında ikna edici olmuştur. Nitekim 2012 yılında ÇKP Genel Sekreterliği'ne yükselen ve yönetimi devralan Xi Jinping ekonomik reformların kaynak dağılımında piyasanın belirleyici bir rol oynayacağı şekilde derinleştirileceğini açıklamıştır. Aynı açıklamasında Jinping, piyasa ile devlet arasında uygun bir ilişki düzeni kurmanın ekonomik reformların çekirdek niteliği olduğunu belirtmiştir. Kendisine sorulan "piyasa mı devlet mi belirleyicidir" sorusuna piyasa yanıtını veren Jinping, Sosyalist Piyasa Ekonomisinin hem devlete hem özel sektöre ihtiyacı olduğunu, devletin makro ekonomik istikrarı ve adil rekabet şartlarını koruyup piyasayı denetleme gibi görevlerinin olduğunu ve piyasa başarısız olduğunda devletin müdahale edeceğini belirtmiştir (turkish.cri.cn, 2013). 2020 yılında kaleme aldığı makalede ise sosyalizme bağlılığını defalarca vurgulayan Jinping, aynı makalede piyasa ekonomisinin güçlü yanlarını ve sosyalist sistemin avantajlarını bir arada kullanmanın Çin'in ekonomik kalkınmasındaki kilit faktör olarak nitelendirmiştir (istanbul.china-consulate.org, 2021)

Açıklamalardan anlaşılaacağı üzere Çin'de ekonomi, reform ve dışa açılma sürecinden bugüne dek devlet etkisinden soyutlanamamış, ÇKP Çin'deki ekonomik faaliyet alanları üzerinde önemli bir güce sahip olmuştur. Bu durum Çin ekonomisi tanımlanırken “Devlet Kapitalizmi”, “Çin Değerleriyle Sosyalizm” gibi ifadelerin kullanılmasına sebebiyet vermiştir. Çinli yetkililer ise bahsi geçen ekonomik yapıyı “Sosyalist Piyasa Ekonomisi” şeklinde tanımlamaktadır (Kennedy ve Blanchette, 2021). 2021 yılı itibarıyla Fortune Global 500’de listelenen dünyanın en büyük 500 şirketi arasında 143 Çin şirketi bulunmaktadır (www.xinhuanet.com, 2021) ve bunlardan 82 tanesi devlete aittir (en.sasac.gov.cn, 2021). Devlete ait Çin şirketlerinin ise ne denli inovatif, esnek ve taleplere yanıt verebilir oldukları tartışmalıdır. Bu şirketler kredilere tercihli erişimlerini kötüye kullandıkları, rekabetçi özel şirketleri dışlayan düzenlemeler için lobicilik yaptıkları, piyasa taleplerine hızlı yanıt veremeyecek kadar hantal oldukları ve devlet desteği olmadan

serbest piyasada varlıklarını sürdüremeyecekleri konusunda ciddi eleştiriler almaktadır. Bu şirketlerin ödeme kabiliyetlerine göre çok fazla borç aldıklarını ve yapısal olarak özel emsallerinden daha az verimli olduklarına dair çalışmalar, eleştirileri destekler niteliktedir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1: Çin’de Devlete Ait İşletmelerin Payı, Borç/Öz Sermaye Kaldıraç Oranı ve Varlıkların getirisi

Kaynak: The Economist, (2019), <https://www.weforum.org/agenda/2019/05/why-chinas-state-owned-companies-still-have-a-key-role-to-play/>

Devlete ait büyük Çin şirketlerine karşın özel sektör, Çin’de ülke GSYH’sinin %60’tan fazlasına katkıda bulunmaktadır (ft.com, 2019). Özel sektörün Çin ekonomisine katkısını tanımlamak için 60/70/80/90 sayılarının kombinasyonu Çin’de sıklıkla kullanılır. Çin’de özel sektör, GSYH’nin %60’ına katkı sağlar ve inovasyonun %70’inden, kentsel istihdamın %80’inden ve yeni işlerin %90’ından sorumludur. Özel sermaye aynı zamanda yatırımın %70’inden ve ihracatın %90’ından sorumludur. Resmi bir kurum olan Çin Sanayi ve Ticaret Federasyonu’na göre de özel sektör Çin’in büyümesinin üçte ikisine katkıda bulunmaktadır (Zitelmann, 2019). Devlet tarafından yönetilen planlı ekonomiden vazgeçilerek başlatılan piyasa reformları neticesinde kendine yer açan özel sektör, özellikle 2008 küresel krizinin ardından Çin ekonomik büyümesinin ana itici gücü olmuştur.

Sonuç olarak Çin, kapitalizmi ve sosyalizmi içeren karma bir sisteme sahiptir. Buradaki kilit faktör ise sistemdeki sosyalizm ve kapitalizm oranının zaman içinde nasıl değiştiğidir. Deng Xiaoping döneminde piyasa reformları etkili bir şekilde uygulansa da sonraki dönemde Çin, piyasa reformlarını ilerletmeye çalışan

kapitalizm yanlısı ve ekonomik reformların yarattığı gel-gitleri geri döndürmeye çalışan kapitalizme mesafeli yöneticiler tarafından yönetilmiştir. Dolayısıyla sistemdeki sosyalizm - kapitalizm bileşenlerinin oranları sürekli değişmiş ve her iki bileşen de varlığını Çin ekonomik sisteminde korumuştur. Bugün gelinen noktada Çin, dünyanın en büyük ihracatçısı, ikinci en büyük ithalatçısı, askeri savunma harcamalarında en çok harcama yapan iki ülkeden birisi olarak yükselişini dünyaya kanıtlamıştır. Bölümün ilerleyen başlıklarında uluslararası alanda da ekonomik ve siyasi olarak ağırlığını artıran Çin'in ABD ile olan rekabetinin siyasi, askeri ve ticari boyutuna yer verilecektir.

3.2. ABD-ÇİN REKABETİNİN SİYASİ BOYUTU

Çin Milliyetçi Partisi'ne karşı verilen iç savaşı kazanarak 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) kuruluşunu ilan eden Mao önderliğindeki Çin Komünist Partisi, o dönem ABD ve pek çok ülke tarafından meşru hükümet olarak tanınmamıştır. ABD bunun yerine iç savaşı kaybeden Çin Milliyetçi Partisi'nin Tayvan'a kaçarak varlığını devam ettirmeye çalışan Çin Cumhuriyeti (ÇC) ile diplomatik ilişkiler yürütmüştür. ÇHC (sonraki kısımlarda kısaca Çin olarak adlandırılacaktır) dünyadan izole tutulması ve tanınmaması, kendisiyle yakın ideolojik çizgide olan Sovyetler ile yakınlaşması ile sonuçlanmış ve iki ülke arasında siyasi,ekonomik ve askeri ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Ancak 1956 yılı itibarıyla Sovyetler'in kapitalist ülkelerle barış içinde bir arada yaşama ve sosyalizme barışçıl geçiş politikaları Mao tarafından ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Çin'in, Sovyetlerden farklı bir sosyalist kalkınma modeli izlemesi ve Marksist-Leninist teoriyi dış politikada farklı yorumlaması Çin-Sovyet uyuşmazlığını artırmıştır. 1968'de Sovyetlerin, Çekoslovakya'daki reform hareketlerine karşı askeri müdahalede bulunması ve Çin ile sınır bölgesinde yer alan Damansky/Zhenbao Adası'nda yaşanan silahlı çatışmalar bu uyuşmazlığı derinleştirmiştir. Aynı yıl ABD'de seçimleri kazanan Richard Nixon, Çin'in uluslar arası sisteme dahil edilmesi gerektiğine inanan bir politikacı olarak, Çin-Sovyet uyuşmazlığından faydalanıp Çin ile diplomatik ilişkiler kurma yoluna gitmiştir (Bekcan, 2020). Artan Sovyet tehdidini üzerinde hissederek Çin'in bu girişimi kabul etmesiyle başlayan diplomatik ilişkiler ile kurulduğundan beri ABD karşıtı bir çizgide ilerleyen Çin dış

politikasında yumuşama emareleri görülmüştür. 1971’de ise Çin BM’ye ve Güvenlik Konseyi’ne daimi üye olmuş, Tayvan’daki Çin Cumhuriyeti üyelikten çıkarılmıştır(United Nations, 1971).

BM’deki üyeliğini kaybetmesine rağmen Tayvan, ABD - Çin diplomatik ilişkilerinde bir başlangıç ve önemli bir rekabet unsuru olmuştur. Çin yasalarında belirtildiği üzere ‘Tek Çin’ vardır ve Tayvan eyaleti Çin Halk Cumhuriyeti’nin ayrılmaz bir parçasıdır (China Embassy, 2005). Çin, diplomatik ilişkilerde bulunacağı ülkelerin Tayvan’la ilişkisini tümüyle kesmesini ve ÇHC’nin Çin’in tek yasal hükümeti olduğunu tanımasını beklemektedir. Sovyet tehdidinin Çin ve Asya-Pasifik’te kendisini hissettirdiği ve Asya, Afrika ve Karayipler’deki yayılmacı etkilerinin gözlemlendiği bir süreçte Sovyet etkinliğini dizginlemek amacıyla başlatılan (Downen, 1982:51) ve Çin’in de ekonomik ve askeri yapısını modernize etme düşünceleriyle hızlanan müzakereler, ABD’nin Tayvan’la olan ilişkilerini resmi düzeyden gayriresmi düzeye indirilmesi, Tayvan’daki askeri güçlerini geri çekerek ABD-Tayvan Karşılıklı Savunma Antlaşması’nı da feshetmesiyle ABD-Çin ilişkilerinin kurulmasının yolunu açmıştır. Çin’in ABD ile resmi diplomatik ilişkiler için Tayvan hakkında sunduğu bu üç ön koşulda ısrarcı olması ve ABD’nin bu koşulları kabul etmesiyle 1979 yılında ABD-Çin ilişkileri resmi olarak başlamıştır. Ancak aynı yıl ABD Kongresi’nin Tayvan’la özellikle ticari ve dolaylı yoldan da siyasi ilişkileri yürütebilmek için Tayvan İlişkiler Yasası’nı onaylamıştır. Yasaya göre Tayvan’a silah satışını sürdüreceği olan ABD, Tayvan’a uygulanacak her türlü barışçıl olmayan çabayı endişe olarak değerlendireceğini, Tayvan’ın bu gibi durumlarda karşı koyma kapasitesini koruyacağını belirtmiştir (Taiwan Relations Act, 1979). Üç yıl sonra ise Tayvan’a altı garanti daha veren ABD; Tayvan İlişkiler Yasası’nı değiştirmeyeceğini, Tayvan’a silah satışını sonlandırmak için bir tarih belirlemeyeceğini, Tayvan üzerindeki Çin egemenliğini tanımadığını ve Tayvan’ın egemenliği konusundaki pozisyonunu değiştirmeyeceğini taahhüt etmiştir. Böylece resmi olarak ‘Tek Çin’ politikasını ihlal etmeyen ABD, Tayvan’ın egemenliğini koruyarak Çin tarafından ele geçirilmesini engellemiştir (Kasım, 2018).

1981-1989 yılları arasındaki Ronald Reagan döneminde de ilişkiler ölçülü ve kontrollü bir şekilde devam ettirilmiştir. Bu dönemde ABD Tayvan’a sunduğu garantileri Çin’e yaptığı askeri yardımlar, silah - techizat satışları ve Çin’e taahhüt

edilen krediler ile dengelemiştir. Deng Xiaoping'in "Reform ve Dışa Açılma" ile ortaya koyduğu "Dört Modernizasyon"³ hedefi Reagan yönetimi tarafından da benimsenmiş, modernizasyonunu gerçekleştiremeyen bir Çin'in Batı iş birliğinden uzaklaşacağı ve Amerikan düşmanlarına hizmet edeceği düşünülmüştür. Modernizasyon sürecinde Çin'e nakliye uçakları, helikopterler, radar ve iletişim techizatlarının satışını onaylayan ABD, uygulamalı eğitimlerde ve akademik programlarda, kamuda teknoloji kullanımında, piyasa ilkelerine dayalı olarak bilinçli karar alma sistemlerinin geliştirilmesinde proje desteğinde bulunmuştur (Downen, 1982:68). İki ülke arasındaki dış ticaret hacmi de ilişkilerin kurulmasına ve dengeli bir şekilde ilerletilmesiyle doğru orantılı olarak 1980'de 3.5 milyar dolarken 1989'da 17.7 milyar dolara ulaşmıştır (Scott, 2005:4). 1989 yılına kadar stabil ilerleyen ilişkiler Tiananmen Olayları ile duraksamış, ABD, Çin'in Tiananmen'deki olaylarda insan hakları ihlallerinde bulunduğu ve anti demokratik önlemlere başvurduğu gerekçesiyle hükümetler arası tüm satışlar ve silah ihracatı askıya alınmıştır (Sutter, 2006:19). İlişkilerin gergin olduğu bir süreçte ABD Başkanı olan George H.W. Bush, Pekin ile üst düzey temasların kesildiğini beyan ettiği bir süreçte Ulusal Güvenlik Danışmanı Brent Scowcroft ve Dışişleri Bakan Yardımcısı olan Lawrence Eagleburger'i gizlice Pekin'e göndererek Çin ile temaslarını sürdürmüştür. AB ve ABD Kongresi'nin silah ambargoları uyguladığı ve Çin'in izole edilmek istendiği bir konjonktürde George H.W. Bush'un Çin ile görüşme kanallarını her zaman aktif tutması, bazı ekonomik ambargoları beklenenden daha kısa süre içerisinde kaldırması ÇKP'yi uluslararası tecrit krizinden kurtarıırken bu politikaları Çin'i izole edilemeyecek kadar önemli görmesi şeklinde yorumlanmıştır (Westscott ve George, 2018)

Sovyet tarzı Komünist rejimlerin iktidardan düştüğü ve ardından Sovyetler Birliği'nin dağıldığı bir dönemin hemen ardından 1993 yılında başkan seçilen Bill Clinton, yönetiminin ilk döneminde Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'na (GATT) göre ticarete "en çok gözetilen ulus" statüsüne haiz olan Çin'i bu statüsünü sürdürebilmesi için insan hakları konusunda ilerleme kaydetmesi gerektiği yönünde baskı altına almaya çalışmıştır (Kamath, 2008). Çin bu baskıyı alt

³ Dört Modernizasyon, Mao'nun ölümünden sonra Deng Xiaoping tarafından Çin'de tarım, sanayi, savunma, bilim ve teknoloji alanlarını güçlendirmek için ortaya konan hedeflerdir.

etmeyi başarmış ancak aynı dönemde Tayvan Devlet Başkanı'nın ABD ziyareti tepkilere yol açmıştır (Parliament of Australia, 1997). Çin'in Tayvan açıklarında balistik füze denemeleri yaptığı ve karşılık olarak ABD'nin Yedinci Filo'yu bölgeye sevk ettiği gergin bir ortamda yapılan Tayvan başkanlık seçimleri ile ilişkilerde gergin bir dönem yaşanmıştır (Turan ve Keskin, 2020:498). Bu gerginlik ancak 1996 yılının sonlarına doğru hafıflemiş Çin ile ilişkileri istikrara kavuşturmak için kapsamlı angajman politikası güdülmüştür. Çin'in uluslararası kurumsal düzene artan entegrasyonu için ticaret, göçmenlik ve uyuşturucu ile mücadele,biyolojik silahların kontrolü, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi gibi pek çok alanda diyalog kurulmuştur. Üst düzey Amerikan askeri yetkilileri de Çin ile ziyarette bulunarak askeri ve sivil savunma alanındaki diyaloglar pekiştirilmiştir. Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin'in 1997 yılında ABD'ye yaptığı ziyaret ile iki ülke karşı karşıya oldukları fırsatlar ve zorluklar hakkında derin fikir alışverişinde bulunmuşlar ve 'yapıcı bir stratejik ortaklık' için çalışacaklarını ifade etmişlerdir. Açıklanan ortak bildiride Çin, Tayvan meselesinin Çin-ABD ilişkilerindeki en önemli ve hassas merkezi sorun olduğunu belirtmiş, ABD ise "Tek Çin" politikasına bağlı olduğunu yinelemiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) daimi üyeleri olarak barışı koruma, ekonomik ve sosyal kalkınma gibi konularda BM'nin destekleneceğini ifade etmiştir. Kuzey Kore'nin nükleer programlarını sonlandırmak için birlikte çalıştıkları Kore Yarımadasında kalıcı bir barış için dörtlü görüşmeler yapılacağını ve Ortadoğu, Güney Asya gibi bölgelerde barış ve istikrarı korumak için iş birliklerini güçlendirmeye hazır olduklarını belirtmişlerdir. İki ülke siyasi, askeri, güvenlik ve silah kontrolü gibi konularda istişarelerin aktif tutulması için hükümetler arası koordinasyonu artırdıklarına da bildiride yer vermiştir. Ortak bir paydada buluşulamayan konu ise yine insan hakları olmuştur. Jiang Zemin'in insan haklarının farklı ülkelerin özel ulusal durumları tarafından belirleneceğini ifade etmesine karşı çıkan Clinton, bu konuda Çin hükümet politikasının tarihin yanlış tarafında olduğuna inandığını belirtmiştir (China Embassy,1997).

Ekonomik anlamda ise iki ülke arasındaki ticaretin hacmi artmaya devam etmiş, 1997 yılında yaklaşık 74 milyar dolara ulaşmıştır. Ayrıca ABD, bildiride Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katılmasından yana beyanlarda bulunurken müzakerelerin neticelenmesi için net bir zaman vermekten kaçınmıştır. Çin'in

gümrük tarifelerini düşürme taahhütü, tek tip yönetim, şeffaflık, idari işlemlerin yargısal denetimi ve ayrımcılık yapmama gibi bir dizi temel ilkesini kabul etmesi ve ABD'nin DTÖ ticaret ortakları arasında ayrımcılık yapılmasını engelleyen 'En Çok Gözetilen Ulus' statüsünü Çin için kalıcı hale getirmesiyle Çin'in DTÖ üyeliğinin yolu açılmış (China Embassy,1997) 1986'da başlayan müzakereler 2001 yılında sonuçlanmış Çin DTÖ üyeliğine kabul edilmiştir. Çin'in küresel ekonomiye entegrasyonu için tarihi bir adım olan üyelik ile Çin küresel piyasaların kural ve disiplinlerine uymakla mükellef olmuştur (Şimsek, 2005:79).

21. yüzyıla gelindiğinde Çin'in bölgesel ve küresel liderlikten çok ekonomik kalkınmaya ve yurttaşlarının refahını arttırmaya odaklandığı, komşuları ve ABD ile ihtilaflardan kaçınarak dünya ekonomisine ve uluslararası kurumlara entegre olmaya çalıştığı, bütün bunları yaparken de askeri ve siyasi güç kazanmaya çalıştığı bir strateji izlemektedir (Dedekoca , 2011:87). Aynı dönem ABD'de ise başkan adayı George W. Bush tarafından Clinton dönemindeki Çin politikası Çin'e haddinden fazla taviz verildiği gerekçesiyle ciddi bir şekilde eleştirilmektedir. ABD seçimlerinde artık klasikleşen bir önceki başkanın Çin politikasını eleştirme fikrine G.W. Bush da uymuş hatta Çin politikaları dahil Clinton'un hemen hemen her politikasını başkanlığının ilk yıllarında ağır şekilde eleştirmiştir. Tayvan'a yönelik stratejik belirsizliklere son verilmesi gerektiği ve Tayvan'ın saldırıya ya da ablukaya maruz kalması durumunda ABD'nin Tayvan'ı savunmaya gitmesi gerektiği fikirlerinin ön plana çıktığı dönemde Bush'un: “Çin bir ortak olarak değil, bir rakip olarak görülmeli ve kötü niyet olmadan, yanılısama olmadan tedavi edilmelidir” , “Amerika Birleşik Devletleri'nin stratejik rakibi” ve “ABD'nin Asya'daki temel sorunu” şeklindeki söylemleri Çin'a bakışını ortaya koyar niteliktedir (Wanli, 2009). 2000 yılında Bush döneminde Dışişleri Bakanlığı yapacak olan Condoleezza Rice, Bush'un dış politikasını temsil eden Foreign Affairs'de bir makale yayınlamış ve makalesinde Çin'in bir statüko gücü değil, Asya'nın güç dengesini kendi lehine değiştirmek isteyen bir güç olduğunu bu yüzden de Clinton döneminde olduğu gibi stratejik ortak olarak değil stratejik rakip olarak nitelendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Rice, 2000). ABD-Çin ilişkilerine dair endişe yaratan bu dönemin ardından 2001 yılında ABD Başkanı seçilen George W. Bush yönetiminde Çin'e dair üç görüş belirginleşmiştir. Bunlardan ilki Colin Powell tarafından temsil edilen ve Çin ile

angajmanı savunan, “Çin, stratejik bir ortak olmasa da, kaçınılmaz ve dönüştürülemez bir düşman değildir” görüşü, ikincisi Savunma Bakanı Donald Rumsfeld tarafından temsil edilen Çin'in askeri gücünün, stratejik niyetinin, Tayvan politikasının ve kitle imha silahlarının yayılmasının ABD için büyük bir tehdit oluşturduğu görüşü, üçüncüsü ise Valilik döneminde Çin'i “stratejik rakip” ilan eden ancak seçildikten sonra sert tavrını sürdürmekte kararsız olan George W. Bush'un görüşüdür (Wanli, 2009:85). Başkan Nixon'ın Çin'e ile ilişkileri başlatmasından beri Carter, Reagan, Clinton gibi pek çok ABD Başkanı muhalefet ettikleri bir önceki başkanın Çin politikalarını ağır şekilde eleştirmişler ancak seçildikten sonra Çin ile ilişkilerin stratejik gerekliliğini kabullenmişlerdir.

Aynı şekilde seçim döneminde Tayvan'a olumlu mesajlar yollayan Bush, bağımsız bir Tayvan'ı desteklememekle beraber olası bir Çin tehdidi karşısında ABD'nin Tayvan'ı savunacağını ve Tayvan Güvenlik Geliştirme Yasası'ndan yana olduğunu belirtmiştir. 20 Ocak 2001'de göreve başlamasının ardından ise Tayvan'a denizaltı ve fırkateynleri kapsayan silah satışını duyurmuştur (Grinter, 2002:9). Irak'ta Çin tarafından kurulan fiber optik kablolarla yapılan Amerikan hava saldırısı, bir Amerikan keşif uçağının Çin savaş uçağıyla çarpışarak Çin'e acil iniş yapması, Tayvanlı siyasetçilerle ABD'de yapılan görüşmeler ilişkileri olumsuz etkilemiş ve yapıcı angajman politikalarında olumsuz yönde bir değişiklik yaşanacağını işaret etmiştir. Ancak işaretlerin aksine Bush uçak krizinin yaşandığı ve mürettebatın Çin'de kaldığı dönemde sorunları diplomatik yollarla çözmeye çalışmış, Çin'in DTÖ'ye katılımı gibi konularda olumlu görüş bildirerek gerginliği bir nebze azaltmıştır (Baum, 2001:195-202). Ekim ayında Şangay'daki Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) zirvesine katılan George W. Bush ile Jiang Zemin terörizme karşı mücadele ve diğer önemli meseleler hakkında fikir alışverişinde bulunmuş, açık ve yapıcı bir iş birliğine gidileceği mesajı vermiştir. Sonraki yıl ABD-Çin ilişkilerinin 30. Yıldönümünde Pekin'i yeniden ziyaret eden Bush Tayvan bağımsızlığını desteklemediğini ve Tayvan'ı Çin anakarasından ayırma niyetinde olmadığını açıkça ifade etmiştir. Ziyaret sonrası bağımsızlık karşıtlığı Çin ve ABD'nin hemfikir olduğu bir politika haline gelmiştir. 2002 yılında da Meksika'daki APEC Zirvesi'nde bir araya gelen iki liderin temasları sonraki yıllarda da devam etmiş ABD-Çin ilişkilerinde en sık görüşülen dönem olarak tarihe geçmiştir. Aynı zamanda George

W. Bush'un adaylık dönemindeki agresif söylemlerini geride bıraktığını ve Çin ile stratejik iş birliğinin önemini kabul ettiğini göstermesi açısından da önemlidir.

11 Eylül saldırıları da Çin ile diplomatik görüşmelerin sıklığında önemli bir rol oynamıştır. İki liderin görüşmelerinde terörle mücadele, nükleer silahların önlenmesi ve Kuzey Kore'nin artan nükleer tehdidi gibi konular sıklıkla gündem olmuştur. Kuzey Kore nükleer sorununda Çin'in Altı Partili Görüşme mekanizmasına ev sahibi ülke olarak başkanlık etmesi ve sorunu barışçıl yollarla çözmeye yönelik diplomatik çabası ABD tarafından oldukça olumlu karşılanmıştır. Terörle mücadelede ise Çin'in ABD'ye verdiği destekten övgüyle bahsedilmiş, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın küresel terörizm üzerine 11 Eylül sonrası yayınladığı ilk raporlarından birinde "Kendisi de terör mağduru olan Çin, hem BM'de hem de Güney Asya ve Orta Asya bölgelerinde teröre karşı çabalarımıza, Afgan Geçici Yönetimi'ne mali ve maddi destek de dahil olmak üzere değerli diplomatik destek sağladı. Pekin, tüm yardım taleplerimizi kabul etti ve hem üst düzey hem de operasyonel düzeyde bir terörle mücadele diyalogu kurduk" ifadeleriyle (Park, 2017:8) terörle mücadele konusundaki ABD-Çin iş birliğini özetlemiştir.

Bush yönetimi Çin ile ticari ilişkilerin kalıcı bir şekilde normalleştirilmesini desteklemiştir. Amerikan çiftçileri ve işadamları, büyük Çin pazarına daha serbest erişimden daha iyi faydalar elde edeceği öngörüsüyle ABD Kongresi'nden 2001'de Çin ile normalleştirilmiş ticari ilişkileri genişletmesini istemiştir. Çin ile yapılacak adil ve gelişmiş ticaretin, hem Amerikalıların yaşam standardını iyileştireceğini hem de Çin ile güçlü ve üretken bir ilişki için de gerekli olduğunu belirtmiş ve Çin'i dünya ekonomisine entegre edecek şekilde angajmanları genişletmenin Çin üzerinde demokrasi ve insan hakları konularında da olumlu gelişmeler yaratacağına inanmıştır (Nguyen, 2017:319). Çin-ABD Ortak Ticaret Komisyonu'na daha fazla ağırlık verilerek seviyesi yükseltilmiş, komisyona üst düzey Çinli ve Amerikan bürokratlar atanarak koordinsayonun geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bush'un 2004'te yeniden seçilmesiyle ABD-Çin ilişkileri sekteye uğramadan devam edebilmiştir. Stratejik diyalogu ve ilişkileri sürdürme amacıyla iki ülkenin orduları arasındaki diyalog yeniden başlamış, Dışişleri Bakan Yardımcısı Robert Zoellick ve Çin Dışişleri Bakan Yardımcısı Dai Bingguo'nun üst düzey stratejik diyalogu tatmin edici sonuçlar elde etmiştir (Çin Dışişleri Bakanlığı, 2004) 2005 yılında bir konuşmasında Zoellick

“...bütün uluslar kendi ulusal çıkarlarını desteklemek için diplomasi yürütürler. Sorumlu paydaşlar ise daha ileri gider; uluslararası sistemin barışçıl refahını sürdürdüğünü kabul eder ve bu sistemi sürdürmek için çalışırlar. Çin, dış politikasında sorumlu bir paydaş olmak için birçok fırsata sahip.” İfadeleriyle ABD-Çin ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmış, Bush döneminde “stratejik rakip” sloganlarıyla çıkılan yolda Çin’in “sorumlu paydaş”a dönüşümünü ifade etmiş ve ABD’nin uluslararası sistemde Çin’in sorumlu paydaş olmasını teşvik etmesi gerektiğini ifade etmiştir (US Department of State Archive, 2005). Çin Devlet Başkanı Hu Jintao’nun, “Çin-ABD ilişkileri ikili ilişkilerin çok ötesine geçti ve giderek küresel bir anlam kazanıyor” ifadeleri ise Zoellick’in “sorumlu paydaş” tabirine olumlu bir yanıt olarak görülmektedir. 2006 yılında Hu Jintao ile ABD’de görüşen Bush, iki ülkeyi uluslararası sistemin paydaşları olarak tanımlamış ve pek çok stratejik çıkarı paylaştıklarını ifade etmiştir (The New York Times, 2006). Aynı gün Hu Jintao açıklamasında Çin ve ABD’nin sadece paydaş değil, aynı zamanda yapıcı ortaklar olması gerektiğini belirtmiştir. Bütün bu ifadeler ABD-Çin ilişkilerinin ne denli genişleyip derinleştiğini ortaya koymaktadır.

2001-2009 yılları arasındaki George W. Bush döneminde , Bush’un Çin meselesini yönetilmesi gereken bir fenomen olarak görüp başlattığı çok yönlü iş birliği, Çin’in hızlı büyüye gelişmesi ve Çin-ABD ikili yapısal karşılıklı bağımlılığının derinleşmesiyle birlikte, Çin ve ABD’nin ikili ilişkilerin ötesine geçen yapıcı ve iş birliğine dayalı ilişkileri, küresel odaklı hale gelmiş ve sürekli olarak geliştirilmiştir. Bu dönem literatürde iki ülke arasındaki simbiyotik ilişkiyi tanımlayan “Chimerica”, “G2” gibi kavramlar türemiştir (Ferguson, 2009). Ekonomik olarak birbirine bağımlılığı katlanarak artan iki ülke arasındaki ticaretin 2008 yılında 400 milyar doları aşması (U.S. Census Bureau, 2021), Tayvan gibi Çin’in kırmızı çizgisi olan konularda Bush yönetiminin Tayvan’ın bağımsızlığına, referandumuna, BM’ye katılma talebine karşılık vermemesi iş birliğini hızlandıran faktörler olmuştur. İlişkilerdeki kararlılık Nixon döneminde kurulan ABD-Çin ilişkilerine yeni bir zirve yaşatmıştır. Çin ise rakip olarak başladığı Bush dönemini “paydaş” , “ortak” gibi tanımlamalarla bitirmiş, asimetrik olarak ve ABD direktifleriyle başlayan diplomatik ilişkileri daha dengeli bir pozisyona getirmiştir. Kuzey Kore, İran, Sudan gibi ülkelerdeki uluslararası hale gelen sorunlarda önceki

dönemlere nazaran daha etkin rol oynayarak uluslararası siyasette izole kalmış Çin'i geride bıraktığını ve dünya düzenine entegre olduğu mesajını vermiştir. Reform ve Açılma sürecindeki başarısı ve etkileyici büyüme rakamları ile ABD'de özellikle politikacılar, düşünce kuruluşları ve akademisyenler üzerinde bir Çin furyası başlatmış; Çin tehlikesi, Çin yükselişi, Çin sorunu gibi ifadelerin yer aldığı bir çok yayın bu dönemde kaleme alınmaya başlanmıştır.

Öte yandan George W. Bush döneminde iki ülke ilişkilerinde ticaret dengesizliği, RMB döviz kuru, fikri mülkiyet, tekstil kotaları, ekonomik ve ticari konuların siyasallaşması gibi sorunlar varlığını sürdürmüştür. Bu sorunlar bir sonraki başlıkta ele alınacaktır. Ayrıca ABD, Bush döneminde Asya ittifaklarını önemli ölçüde geliştirmiş ve Asya'daki çok taraflı kurumlarla kapsamlı ilişkiler kurmuştur. Başkan Bush, 11 Eylül saldırılarından sonra teröre karşı mücadele ederken, Asya'nın dünyanın önemli ve hareketli bir bölgesi olduğunun, uzun vadeli ABD stratejik ve ekonomik çıkarları için hayati önem taşıdığının farkındalığıyla hareket etmiştir. Çin ile ilişkilerin derinleşip genişlediği bu dönemde Japonya, Güney Kore, Avustralya, Filipinler ve Tayland ile uzun süredir devam eden ABD ittifaklarını güçlendirmiş, Asya'daki çok taraflı organizasyonlara katılmış ve bazılarında liderlik etmiştir. Ek olarak Orta Asya'daki siyasi değişiklikler de iki ülke tarafından endişe ile takip edilmiştir. Bu hususlar 4. Bölümde detaylı ele alınacaktır.

2010 yılında dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelen Çin, askeri harcamalarını on yıl içerisinde yaklaşık beş kat artırarak 115 milyar dolara çıkarmıştır (Statista, 2021). İngiltere, Fransa, Rusya gibi devletleri geride bırakan askeri harcamalar ve 2008 krizinin olumsuz etkilerini pek çok Batılı ülkeden hızlı savuşturması “ulusal bekanın alt çizgisi” olarak tanımladığı anlayışla ulusal çıkar olarak belirlenen birçok konuya sert bir dönüş yapmış, temel çıkarlarını takip ederek dış politikasını daha iddialı bir yöne evriltilmiştir (Zhao, 2012).

Çin Halk Cumhuriyeti kuruluşundan sonraki on yıllar boyunca dış politikadaki sorunlarda güç kullanmaktan, çatışmaları körüklemekten ve ihtilaflardan kaçınmıştır. Sonraki yıllarda ise dominant güç (ABD) ile yaşamayı sürdürmek adına zaman zaman uyumlu dış politikaları geliştirmiş ve iyi komşuluk ilişkileri, barışçıl yükseliş gibi ifadelerle dış politikasında sıklıkla yer vermiştir. Ancak özellikle Hu

Jintao yönetiminin son yıllarında gerek komşularına gerekse ABD'ye karşı yaşanan ihtilaflarda sert bir duruş sergilemiş, ulusal çıkar olarak tanımladığı unsurları keskinleştirerek daha iddialı bir dış politika yoluna gitmiştir (Xinbo, 2012:393). Çince'de "göze batmamak" anlamına gelen "tao guang yang hui" (韬光养晦) sözü Deng Xiaoping döneminin dış politikası ile bağdaşan bir sözdür ancak Xiaoping'in "göze batmayın ve zamanınızı bekleyin, aynı zamanda bir şeyler başarmaya çalışın" yorumu ve Jintao yönetiminin dış politikadaki sert tavrı Xiaoping tarzı uyumlu ve kendi gelişimine odaklanan dış politika anlayışının terk ediliyor olabileceği düşüncesini akıllara getirmiştir. Jintao yönetiminin son yıllarında tartışmalı deniz bölgeleri üzerindeki egemenliğini agresif bir şekilde iddia etmiş ve Başkan seçilen Obama'nın Çin ziyaretini başarıyla yöneterek ulusal çıkarlarını koruduğu bir diyalog gerçekleştirmiştir (Wolf, 2014). Güney Çin Denizi, Doğu Çin Denizi ve Sarı Deniz'de egemenlik iddialarını artıran Çin; ABD'nin İran'a karşı yeni ve sert Güvenlik Konseyi yaptırımları taleplerine karşı durarak Xiaoping'in deyiimiyle göze batmayarak geliştiği ve artık beklediği zamanın geldiği düşüncesini uyandırmaktadır. Ancak Çinli akademisyenler "tao guang yang hui" sözünün Batılılar tarafından yanlış anlaşıldığını öne sürmektedir. ÇHC Devlet Konseyi Bilgi Bürosu Başkanı Zhao Qizheng bu sözlerin stratejik bir hile için kullanılmadığını, gelişime odaklandığını ve Çin'in meydan okumak için fırsat kolladığı türde bir anlama gelmeyeceğini ifade etmektedir (Youyi, 2011).

ABD'de Başkanlık görevini George W. Bush'tan devralan Barack Obama görevinin ilk yılında Çin'e bir ziyaret gerçekleştirmiş, yapılan açıklamalarda İran, RMB, insan hakları gibi konularda Çin'in ABD taleplerine karşı kararlı duruşu dikkat çekmiş, gündemi ABD'nin gevşek para politikaları ve korumacı eğiliminin tehlikelerine yoğunlaştırarak baskıların ABD üzerine yoğunlaşmasına çalışmıştır. Geçmişe bakıldığında Nixon, Clinton, George W. Bush gibi Amerikan başkanlarının Çin ziyaretlerinde elle tutulur kazanımlarla dönmüş olması Obama'nın ilk ziyaretinin eleştirilmesine neden olmuştur. Nitekim ilk ziyaretlerinde Nixon; ilişkileri somut olarak başlatmış, Clinton; Çin'in DTÖ'ye katılım sürecinde önemli bir rol oynamış, Bush ise terörle mücadelede Çin yetkililerinden güçlü onaylar almıştır. Beyaz Saray ise gereksiz saldırganlıklardan kaçınarak, Obama'nın saygılı tarzıyla görüşlerini özel

toplantılar ve bire bir oturumlar sırasında dile getirdiğini ve istediklerini aldıklarını belirterek eleştirilere karşı çıkmıştır (The New York Times, 2009).

Obama yönetiminde ABD'nin dış politika ağırlığı Ortadoğu ve Avrupa'dan Asya-Pasifik bölgesine kaymıştır. Henüz seçim döneminde Irak'ta ABD askerlerinin evlerine döneceğini vadeden Obama, 2011 yılında ABD askerlerinin önemli bir kısmını Irak ve Afganistan'dan kademeli olarak çekmeye başlamıştır. Kendisini ABD'nin ilk "Pasifik Başkanı" ilan eden Obama bir Asya-Pasifik ülkesi olan ABD'nin bu bölgenin geleceğini şekillendiren tartışmalara dahil olacağını ve uluslararası örgütler bazında da bölgedeki organizasyonlara tam katılım göstereceğini ifade etmiştir (Allen, 2009).

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton da göreve başladığı yıl olan 2009 yılında Asya turuna çıkmış ilk başta Japonya olmak üzere Endonezya, Güney Kore ve Çin'e ziyarette bulunmuştur (BBC Turkish, 2009). 2010 yılında Hanoi'de düzenlenen ASEAN Bölgesel Forumu'na katılan Hillary Clinton burada "Asya'ya Dönüş" stratejisini tanıtmıştır. Başlangıçta "Asya'ya Dönüş" olarak isimlendirilen bu strateji daha sonra "Asya-Pasifikte Yeniden Dengeleme" olarak çerçevelenmiştir (Canrong, 2016). Clinton'a göre Asya'ya Dönüş stratejisi altı eylem planını kapsamaktadır. Bunlar; ikili güvenlik ittifaklarını güçlendirmek, ABD'nin Çin dahil yükselen güçlerle ilişkilerini derinleştirmek, bölgesel ve çok taraflı kurumlarla ilişkiler kurmak, ticaret ve yatırımın genişletilmesi, Asya-Pasifik'te geniş tabanlı bir askeri varlık oluşturmak, demokrasi ve insan hakları konularında ilerleme kaydetmek olarak ifade edilmiştir (Clinton, 2011). Askeri, ekonomik ve diplomatik konuları içeren Asya'ya Dönüş/ Yeniden Dengeleme stratejisi, ABD için yeni bir strateji olmamakla beraber Obama öncesi dönemlerde başlatılan ve Obama'nın Asya-Pasifik stratejisinin genişletilmesinin ürünüdür. Stratejinin "Yeniden Dengeleme" ismine evrilmesi Asya'da bir denge olduğu ve bu dengenin Çin lehine bozulduğu için yeniden dengelenmesi gerektiğini ortaya koyan akıllıca bir mesaj içermektedir.

Etkinliğini en çok askeri alanda hissettiren bu strateji öncesinde Bill Clinton ve George W. Bush yönetimlerinde Japonya ve Guam gibi ülkelere deniz ve hava silah sistemleri yerleştirilmiş, Changi Deniz Üssü'nde bir uçak gemisi tesisi inşa edilerek Singapur ile iş birliği başlatılmış ve Bush yönetimi, Pasifik bölgesine ek bir

uçak gemisi tahsis ederek ve 2005'te ABD denizaltılarının yüzde 60'ını Asya'ya konuşlandıracağını duyurmuştu (Ross, 2012:70.). Obama yönetiminde de ABD geleneksel ittifaklarını güçlendirerek yeni askeri ortaklıklar geliştirmeye devam etmiştir. Asya-Pasifik'te konuşlandırılmış asker sayısını artıran ABD, deniz varlıklarının yüzde 60'ını önümüzdeki on yıl içinde ABD Pasifik Komutanlığı altında konuşlandırma kararı almıştır. Bölgesel müttefiklerine ve stratejik ortaklarına verdiği önemi artıran ABD, Kuzey Kore'nin nükleer denemelerine karşı Güney Kore ile iş birliğini artırmış, bölgedeki önemli bir ortağı olan Japonya ile güvenlik anlaşmalarını genişletmiştir. Doğu Çin Denizi'ne ve Tayvan'a yakınlığıyla stratejik bir konumda olan Senkaku Adaları'nı ABD-Japonya Güvenlik Antlaşması'na dahil eden ABD, Okinawa'daki askeri üssüne yeni uçaklar konuşlandırmıştır. Avustralya'nın Güney Çin Denizi'ne ulaşımı açısından avantajlı bir bölge olan Darwin Limanı'na deniz piyadeleri yerleştiren ABD, Filipinler'de gözetleme uçakları, Singapur'da kıyı muharebe gemileri ile varlığını genişletmiş; Vietnam ve Hindistan'da savunma ve güvenlik diyaloglarını artırarak yeni askeri anlaşmalara imza atmıştır (Zhao, 2018:91-93). Bütün bu girişimler Çin'in tedirginliğini artırmış, Hu Jintao konu hakkında “Asya-Pasifik bölgesindeki askeri konuşlandırmalarını güçlendirdi, ABD-Japonya askeri ittifakını güçlendirdi, Hindistan ile stratejik iş birliğini güçlendirdi, Vietnam ile ilişkileri geliştirdi, Pakistan'ı kuşattı, Afganistan'da Amerikan yanlısı bir hükümet kurdu, silahları artırdı. Tayvan'a satışlar yaptı ve ileri karakollar genişlettiler ve bize doğudan, güneyden ve batıdan baskı noktaları yerleştirdiler” (Tang ve Mingjiang, 2009:24) açıklamasında bulunarak endişelerini dile getirmiştir. Nitekim Çin etrafına konuşlandırılmış ABD askeri unsurları incelendiğinde “Asya'ya Dönüş/ Yeniden Dengeleme” stratejisi Çin'i çevreleme politikası olarak gözükmekte ve Çin-ABD ilişkilerinde gerilimi artırırken Çin agresifliğini de tetiklemektedir.

Askeri dengelemenin yanı sıra diplomatik olarak da ABD, Asya-Pasifik'teki bölgesel organizasyonlara katılımda daha aktif davranmıştır. ASEAN Bölgesel Forumu ve Doğu Asya Zirvesi'nde varlığını derinleştirerek bölgesel kurumlarda siyasi liderliği elde etmek ve Çin'i içeriden izlemek için gündeme hâkim olmaya çalışmıştır (The White House Office of the Press Secretary, 2015). Bölgedeki sayısız uluslararası deniz anlaşmazlığı konusunda müdahale etmeme ve taraf olmama taahhüdünde bulunsa da bu anlaşmazlıklar ABD'nin yeniden dengeleme

politikasındaki ekseni haline gelmiştir. Güney Çin Denizi'ndeki anlaşmazlığın tarafı olan Vietnam ve Filipinler gibi ülkelerle yaptığı deniz tatbikatları ve savunma düzenlemelerine verdiği destek (Washington Post, 2016) Çin tarafından tepki almıştır. ABD ilişkilerini güçlendirdiği ülkeleri, Çin ile olan deniz anlaşmazlıklarında destekleyerek Çin ile daha fazla karşı karşıya gelmektedir.

Yeniden dengelemenin en önemli ayağı olan ekonomi konusunda ise ABD, Trans-Pasifik Ortaklığı (TPP) kartını oynamıştır. Çin'in çoğu bölgesel ekonomik iş birliği mekanizmasının merkezi ve pazarı olduğu, ABD'nin ise bu mekanizmalara tam olarak dahil olmadığı fikriyle harekete geçmiş, kendi liderliğinde ve Çin'i dışarıda tutarak bölge ülkeleriyle ekonomik iş birliği yaratmak istemiştir.

Sonuçları bakımından incelendiğinde Obama yönetiminin Yeniden Dengeleme stratejisi bazı noktalarda başarıya ulaşmıştır. ABD'nin Asya-Pasifik'teki stratejik statüsü ve popülerliği artmıştır. ABD askeri gücünün ağırlık merkezi, bölgedeki ABD askeri ve güvenlik liderliğini konsolide eden Asya-Pasifik'e kaymıştır. ABD, Japonya ve Hindistan gibi bölgesel güçlerle Çin'in yükselen askeri gücünün tehdit olarak algılanması nedeniyle yakınlaşmıştır. ABD, Vietnam ve Filipinler gibi ülkeleri kullanarak Çin'i çevreleme politikasını genişletmiş, etki alanını Doğu Çin Denizi ve Güney Çin Denizi'nde artırmıştır. Myanmar'daki iç reformlardan dolayı Çin ile ilişkilerin gerilmesini fırsata çeviren ABD bu ülkeye geçmişe nazaran olumlu ilişkiler geliştirmiştir. ABD'nin bölgedeki artan askeri gücü ve diplomatik ilişkileri Çin'i tedirgin ederek baskı altına almıştır. Bölgesel organizasyonlarda da etkinliğini artıran ABD, Asya-Pasifik ülkeleriyle ekonomik iş birliğini güçlendirmiş ve artan ihracat oranları ABD ekonomisinin büyümesine olumlu yansımıştır (United States International Trade Commision, 2016; Zhao, 2018:95).

Ancak olumlu yönleri olduğu gibi Asya'ya Dönüş/Yeniden Dengeleme stratejisinin birçok olumsuz yönü mevcuttur. Obama'nın stratejisi açıklandığında; Çin'in yükselişine uyum sağlamak, ekonomik karşılıklı bağımlılık, bölgesel ve küresel meselelerde Çin ile iş birliği motivasyonu gibi noktalara dikkat çekmiş ve ABD'nin yeni bir sınırlama, soğuk savaş veya stratejik rekabet niyetini reddetmiştir (Unger, 2016:11). Ancak pratikte söylemlerin aksi gerçekleşmiştir. Bölgedeki

mevcut anlaşmazlıklar yoğunlaşarak yeni anlaşmazlıklar ortaya çıkmış ve Çin'in tedirginliği artmıştır. 2015 yılında ABD dahil 12 ülkenin anlaştığı TPP'den 2017 yılında Donald Trump yönetiminin ayrılması ve ABD'nin TPP'den çekilmesi Yeniden Dengeleme stratejisi için büyük bir hüsrana olmuştur. ABD'nin Asya-Pasifik'teki artan askeri varlığı ciddi askeri harcamaları beraberinde getirmiştir. Artan askeri maliyetler ABD üzerinde önemli bütçe baskıları oluşturmıştır. ABD'nin Asya-Pasifik'teki müttefiklerinin bu askeri yükü paylaşmaması, Çin'i uzun vadede kontrol altına almanın maliyetlerini karşılayamayacaktır (Southgate, 2017). Nitekim ABD, Japonya ile ABD'nin Okinawa'daki donanma personelini 8.000'den 4.700'e düşürmesini şart koşan bir anlaşma imzalamış ve maliyetleri düşürmek için birliklerinin bir kısmını Guam'a taşımıştır (Chanlett-Avery, Mann ve Williams ,2019). ABD'nin mali baskıyı azaltmak için bölgedeki askeri varlığını azaltmış olması, stratejinin tatmin edici olmayan sonuçlarını ortaya koymaktadır. ABD'nin bölgedeki askeri ittifakları da bölge ülkeleri tarafından istismar edilmiş özellikle Japonya ve Filipinler ABD'nin sunduğu güvenlik taahhütlerini sonuna kadar kullanarak ABD'ye orantısız maliyetler yüklemiştir. Bu durum ABD'yi sunduğu güvenlik taahhütleri konusunda ikilemde bırakmıştır. Sunduğu taahhütleri artırması Çin ile olan çatışmayı kaçınılmaz yapacakken taahhütlerin düşürülmesi ise askeri ittifakları sarsacağından geri adım atmakta zorlanmıştır (Zhao, 2018:96-98).

Diplomatik olarak Asya'ya Dönüş ile hız kazanan ABD-ASEAN yaklaşımına Çin de ASEAN ile ilişkilerini geliştirme yoluna giderek karşılık vermiştir. Bu hususta "ASEAN-Çin Ortak Kader Topluluğu" vizyonunu ortaya koyan Çin ekonomik teşviklerle ve sorunlar karşısında ortaya koyduğu çift yönlü bir yaklaşımla ASEAN üzerindeki ağırlığını artırmayı başarmıştır. ASEAN-Çin Ortak Kader Topluluğu vizyonu bölgesel düzen arayışını potansiyel olarak tehlikeye atacak herhangi bir teklifi onaylama konusunda temkinli olduğundan ASEAN ülkelerince kabul görmüştür. ASEAN üyelerinin ulusal hükümetleri, ekonomik ve diğer pratik faydalar için Çin ile daha yakın ilişkileri desteklemektedir. Ancak bu destek Çin'e diplomaside mutlak bir güven duyulduğu anlamına gelmemelidir. Yapılan anketler Çin'in hala güven sıralamasında alt sıralarda yer aldığını göstermektedir (Ha, 2019:247-248). Ayrıca Çin, Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık, Asya Pasifik Serbest Ticaret Anlaşması ve Asya Altyapı Yatırım Bankası (AAYB) gibi diğer

bölgesel kurumları harekete geçirerek TPP'ye karşı koymuş ve bölgesel ekonomik düzeni tasarlamak için kullanmıştır (Devonshire-Ellis, 2014). ABD'nin TPP'den çekilmesi ile birlikte hareket alanını genişletmiştir. Kuşak ve Yol Girişimi'ni duyuran Çin, Rusya ile ilişkilerini güçlendirerek ekonomik ve jeopolitik etkisini Avrasya kıtası ve ötesine genişletmeye başlamıştır.

Sonuç olarak ilk etapta Asya'ya Dönüş/Yeniden Dengeleme stratejisi ABD'nin Asya Pasifik'teki gücünü ve prestijini artırmış olsa da uzun vadede ekonomik maliyetlerin ve ABD üzerindeki stratejik yüklerin artmasıyla faydalar azalmış maliyetler artmıştır (Southgate, 2017). Stratejide askeri unsurların fazla öne çıkması ve henüz ABD'yi zorlayıcı bir sebep yokken ABD'nin askeri unsurlarıyla doğrudan Asya-Pasifik'e yönelmesi doğrudan Çin'e yönelik bir kuşatma olarak görülmüş ve ABD-Çin ilişkilerini kötü etkilemiştir. Çin'i Güney Çin Denizi ve Senkaku Adaları'ndaki iddialarını savunurken daha agresif hale getirmiştir. TPP gibi ticaret anlaşmalarının bile Çin'den gelen tehdide karşı koymanın bir yolu olarak sunulması Çin'i stratejik alanını genişletmeye teşvik etmiştir. Nitekim Asya'ya Dönüş/Yeniden Dengeleme stratejisinin majör hedefleri başarısız olmuştur. Bölgede askeri ve ekonomik olarak bir denge kurulamamış ve Çin'in büyümesi dizginlenememiştir. Çin, ABD ile askeri yetenekler arasındaki açığı kapatmaya devam etmektedir. Ekonomisi ve küresel GSYH içindeki payı büyürken, bölgedeki kilit ülkelerle kendi ticaret anlaşmalarını sürdürmeye devam etmektedir (Ford, 2017).

Ocak 2017'de Donald Trump, ABD'nin 45. Başkanı olarak göreve başlamıştır. Adaylık sürecinde ABD'nin Çin politikalarını ciddi şekilde eleştiren Trump, Çin'i yaşanan bütün ekonomik ve ticari suistimallerden sorumlu tutmuştur. Bill Clinton, George W. Bush ve Barack Obama gibi ABD Başkanları, Çin ile stratejik bağlar kurmaya ve Çin'i mevcut statükoya entegre etmeye kararlı davranmışlardır. Çünkü bu isimlere göre iki devlet arasında önemli ortak çıkar alanları bulunmaktadır. Ancak, Başkan Trump, bahsi geçen başkanların aksine ABD'nin Çin'e yönelik yaklaşımını büyük ölçüde değiştirmiştir. Başkan olarak seçilmesiyle "Önce Amerika" anlayışı benimsenerek dış politikanın odak noktası küresel çıkarlardan ulusal çıkarlara kaydırılmıştır. Uzun yıllardır savunulan uluslararası liberal ekonomik düzeni sürdürmenin yükü azaltılmak istenerek ABD'nin kendi ulusal rekabet gücüne yönelmiştir. ABD, kendi çıkarları için yetersiz

gördüğü Paris İklim Anlaşması, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, İran Nükleer Anlaşması ve Birleşmiş Milletler Küresel Göç Sözleşmesi gibi pek çok anlaşmadan ayrılarak küresel sorumluluğun ABD'den diğer ülkelere, özellikle Asya'da ortaya çıkan güçlere devredilmesini vurgulamıştır. Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) ve ABD-Kore Serbest Ticaret Anlaşması'nda da değişikliklere gidilmiş ve yeniden müzakere süreci başlamıştır (Robertson, 2017). ABD'nin kötü ticaret anlaşmaları ve haksız ticaret uygulamalarından mağdur olduğu düşüncesiyle hareket eden Trump'ın politikaları ABD müttefiklerinde endişe yaratmıştır. ABD'ye göre bütün ticaret ortaklarıyla adil bir ticaret ortamı kurulmalı ve teşvik edilmelidir.

2017 ve 2018 yılları ABD'de Çin karşıtı söylemlerin giderek öne çıktığı yıllar olmuştur. 2017 Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Stratejisi ve 2018 Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Savunma Stratejisi gibi önemli stratejik belgelerde Çin, diğer devletleri kendi siyasi ve güvenlik gündemine kulak vermeye ikna etmek için ekonomik teşvikler ve cezalar kullanan, operasyonları etkileyen ve askeri tehditler ima eden stratejik bir rakip olarak sunulmaktadır (Trump White House Archives, 2017 :25 U.S. Department of Defense, 2018:1). Özellikle geniş ekonomik teşviklerin sunulduğu Kuşak ve Yol Girişimi'ni bir tehdit olarak algılayan ABD, Çin'in ekonomik teşvikler vererek başlattığı geniş çaplı yatırımları “borç tuzağı diplomasisi” olarak nitelendirmiştir. Çin finans kurumlarından borç almanın ülkeleri Çin'e bağımlı hale getireceği, bu borçların ödenmesinde zorlanıldığı takdirde ülkelerin dış politika tercihlerinin baskı altında kalarak Çin lehine hareket edeceği ve borçlanan ülkelere egemenliklerinin zarar göreceği düşünülmüştür (Zaidi ve Saud, 2020:114).

Trump, borç tuzağı diplomasisi ile aşırı borçlanan ve iflas eden ülkelerin yardımına en büyük katkıyı ABD'nin yaptığı IMF'nin koşacağına dikkat çekmiştir. Çin yönetimi ABD'ye, KYG'nin önemli bir finansman kaynağı olan AAYB'ye katılması için davet etse de ABD bu daveti reddetmiştir. Hatta İngiltere gibi ülkelerin AAYB'ye katılımını eleştirerek AAYB karşıtı lobi faaliyetlerine başlamıştır. Bu hususta Yurtdışı Özel Yatırım Kurumu (OPIC), Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası (JBIC) ve Avrupa Kalkınma Finans Kurumları Birliği (AEDFI) gibi kurumlarla mutabakat imzalamış ve fon artırımına gitmiştir. Hint-Pasifik bölgesi için

güvenlik yardımı fonu kuran ABD 300 milyon dolarlık güvenlik finansmanı taahhüdünde bulunmuştur. KYG'nin başarılı olmaması için AAYB finansmanına karşı kendi finansman kaynaklarını güçlendirmeye çalışan ABD, Japonya ve Avustralya ile birlikte çalışacağını belirtmiştir (Arežina, 2019: 300-301). Hindistan ile askeri ortaklığını genişletmiş; Hürmüz Boğazı, Malakka Boğazı ve Bab-el-Mandab Boğazı gibi tüm önemli noktalarda Hindistan-ABD bağlantısını güçlendirerek Çin'in 'İnci Dizisi' stratejisini başlattığı ve yapay adalar inşa ederek deniz varlığını önemli ölçüde artırdığı, iddialı bir şekilde daha fazla toprak elde etmeye başladığı dönemde genişlemesini engellemeye çalışmıştır (Zaidi ve Saud, 2020:116).Hint-Pasifik bölgesinde konuşlandırılmış deniz ve hava unsurları artırılarak Obama'nın politikalarına devam edilmiştir. Ek olarak bu dönem özellikle deniz unsurlarının Obama döneminden çok daha hareketli olduğu seyrüsefer sayılarından anlaşılmaktadır (Voice of America, 2019).

Trump yönetimi, tıpkı adaylık sürecinde vadettiği gibi ticari, askeri ve siyasi sorunlardan Çin'i sorumlu tutmuştur. Daha iyimser olarak tanımlanan; Çin'i uluslararası ekonomik sisteme entegre etme, yapıcı ve geniş angajman politikalarından ziyade daha agresif ve Çin'in meydan okumalarına proaktif müdahalelerde bulunan bir politika izlemiştir.

Trump, ABD'nin Çin ile ticaretinde verdiği ticaret açığını azaltmak için Çin ile müzakereler başlatmıştır. Müzakerelerin istenilen sonuçları vermemesi üzerine Trump yönetimi, ABD fikri mülkiyet hırsızlığını ve adil olmayan Çin ticaret uygulamalarını eleştirerek Mart 2018'de Çin ile bir ticaret savaşı başlatmıştır.

3.3. ABD-ÇİN REKABETİNİN TİCARİ BOYUTU

Çin'deki piyasa reformları ile dış ticaretin serbestleşmeye başlaması ve siyasi ilişkilerin normalleşmesiyle 1980'li yıllar boyunca ABD ve Çin arasında ticari ilişkiler hızlanmıştır. Artan ticari ilişkiler her iki ülke için de faydalı olmakla beraber ticareti yapılan mallar rekabetçi olmaktan çok tamamlayıcıdır. Reform ve dışa açılma süreci ile beraber Çin'in iç ekonomisini yeniden yapılandırması, vergi teşvikleri ve ikili ticaret reformlarıyla ithalat ve ihracata yönelik şirketlerin sayısındaki çarpıcı artış ABD ile olan ticarete de olumlu yansımıştır. 1978'de yaklaşık 1 milyar dolar olan ticaret hacmi 1985'te 7 milyar doları bulmuştur. Aynı yıl ABD, Çin'in en büyük

üçüncü ticaret ortağı ve yatırımcısıdır. Bu dönem Coca-Cola, Reynolds Tobacco, Pepsi, Heinz, American Express, American Motors, General Foods gibi pek çok Amerikan şirketleri Çin pazarında yerini almaya başlamıştır (Wang, 2010:176-178).

1990 yılına gelindiğinde ise ticaret hacmi 20 milyar dolara ulaşmıştır. 15,2 milyar dolarlık ithalatı ile ABD, Çin dış ticaretinin %17,6'sını oluştururken Çin'in ABD'den 4,8 milyar dolarlık ithalatı ABD dış ticaretinin %2,2'sini oluşturmaktadır (Shi, 1985 ; Harding, 1992: 145-154). İlerleyen yıllarda iki ülke ticaretinde ciddi bir soruna dönüşecek ticaret açığı konusu ilk kez bu yıllarda dikkat çekmiştir. ABD istatistikleri incelendiğinde, 1986 yılında ABD'nin Çin'e karşı 1,67 milyar dolarlık ticaret açığı verdiği görülmektedir (United States Census Bureau, 2021). Bir önceki yıl yalnızca 9 milyon dolar olan ticaret açığının bir yılda 1,67 milyar dolara ulaşması dikkat çekicidir. Nitekim 1986'da ABD'nin Çin'e karşı verdiği ticaret açığı uzun yıllar boyunca derinleşerek devam etmiştir. Artan ticari ilişkiler neticesinde çok fazla Çin tekstil ürünü ABD pazarına girmiş ve ticaret açığı arttıkça ABD'de tepkilere neden olmuştur. Amerikan tekstil endüstrisi ve ulusal endüstriyi savunan siyasetler ABD'de korumacı politikaların oluşturulmasını tetiklemiştir. ABD Kongresi, ilgili ticari anlaşmalar kapsamında Çin'den gelen pek çok tekstil ürününü vergilendirerek kotalarla sınırlandırmıştır. Böylece tekstil ihracatındaki büyüme oranı 1991'e kadar %19'dan %3'e düşmüştür (Wang, 2010:183). ABD Kongresi'nin Çin politikalarına aktif katılımı ile devlet başkanları arasında başlayan ve pratik bir şekilde ilerleyen ticari-diplomatik ilişkilerdeki ABD Kongresi'nin etkinliği artmıştır. Kongre, henüz liberalleşme sürecini tamamlamamış Çin ekonomisini dışa açık ve şeffaf olması hususunda baskı altına almaya çalışmıştır. Böylece ticaret açıkları net bir şekilde saptanarak gerekli önlemler alınabilecektir. Aynı zamanda Kongre, ABD ekonomisinde hâkim olan liberal unsurları Çin'e dayatarak, özellikle Çin'in “en çok kayırlı ulus” (MFN) statüsünün her yıl yenilenme sürecinde baskı unsuru olarak kullanmıştır. Çin'in politikalarındaki liberal değerlerle çelişen, anti demokratik ve insan haklarına aykırı davranışları ile MFN statüsünün yenilenme sürecinde tartışmalar yaşanmış, daha sert ekonomik yaptırımlar, Çin'in MFN pozisyonunun iptali gündeme getirilmiştir. Özellikle Tiananmen Olayları sürecinde ABD-Çin ticari ilişkilerini bazı ikili anlaşmaların askıya alınması ve yaptırımlar yoluyla olumsuz etkilemiştir. Öyle ki 1993'te MFN statüsünün yenilenmesi serbest göç, hapisane

işçiliği tarafından üretilen ihracatın durdurulması, BM İnsan Hakları Bildirgesi'nin gözlemlenmesi, Tibet yerli din ve kültürünün korunması, uluslararası insan hakları örgütleri için hapisanelere erişim, uluslararası radyo ve TV yayınlarına izin verilmesi ve siyasi ve dini mahkumların serbest bırakılması gibi şartlara bağlanmıştır. Ancak Çin'in belirtilen hususlarda düzenlemeler yapması ve bankacılık, vergilendirme, kurumsal yönetim sistemleri gibi konularda piyasa reformlarını hızlandırmasıyla Tiananmen Olayları'nın ticaretteki olumsuz etkileri azaltılmaya çalışılmış ve MFN statüsü yenilenmiştir.

“En çok kayırlan ulus” (MFN) statüsü Çin'e 1980'de verilmiştir. Her yıl ABD Kongresi tarafından yenilenmeye tabidir. MFN statüsü DTÖ'nün resmi üyesi olan -o zamanki adıyla GATT- diğer ülkelere zorunlu olarak aynı tarifeyi sağlaması anlamına gelir. 1999 yılına kadar yenilenen MFN statüsü Çin'e Daimî Normal Ticaret İlişkilerinin verilmesiyle kalıcı hale getirilmiş ve 2001 yılında DTÖ'ye katılımının önünü açmıştır (Guo vd, 2018). DTÖ'ye katılım sürecinde Çin dünyanın en baskın ekonomisi olan ABD ile bazı anlaşmalar yapmak zorunda kalmıştır. Ticaret rejiminin serbestleşmesinde hem yerli hem de yabancı özel firmalar için daha düşük tarifeler ve ayrımcı olmayan ticaret haklarını taahhüt ederek büyük adımlar atmıştır. Ortalama tarife oranını %43'ten %17'ye düşürmüş, tarım tarifelerini %15'e indirmiştir (Naughton, 2007: 389-391). Dönemin ABD Başkanları Bill Clinton ve ardından yönetimi devralan G.W. Bush gibi isimler de Çin'in DTÖ'ye katılımı konusunda istekli davranmışlardır. Clinton konu ile ilgili görüşlerini, “Çin, DTÖ'ye katılmakla sadece daha fazla ürün ithal etmeyi kabul etmiyor, demokrasinin en değerli değerlerinden biri olan ekonomik özgürlüğü de ithal etmeyi kabul ediyor” açıklamasıyla ifade etmiştir. DTÖ'ye katılımın Çin'i Batı ekonomilerine bağlayacağını ve hükümetin geniş nüfusunu kontrol etme yeteneğini azaltacağını belirten Clinton DTÖ'ye katılım ile Çin'in demokrasi yolunda önemli bir yol kat edeceğine inanmıştır (Davis, 2018). Nitekim 2001 yılında Çin DTÖ'ye katılmış ve katılım sonrası için önemli tavizler ve taahhütlerde bulunmuştur. Buna göre üç yıl içerisinde devlet monopolü kısıtlanarak yabancılara kapalı olan pek çok alan açılacak, bütün işletmeler çok kısıtlı sınırlamalar dışında tüm ürünlerin ithalat ve ihracatını yapabilecek, fikri mülkiyet konusunda TRIPS Anlaşması uygulanacaktır. 12 yıl içerisinde Çin menşeli ürünler başka bir ülkenin iç pazarına zarar verirse

koruma tedbirleri uygulanabilecektir. Taahhütler aynı zamanda Çin'e uygulanan kotalar, tarım ve sanayi ürünlerindeki tarifelerin azaltılması, hizmet ticaretinde verilen önemli tavizleri de kapsamaktadır (Şimşek, 2005:79-80). Çin'in DTÖ'ye katılımının olumlu ve olumsuz sonuçları olmuştur. Katılımın ilk yıllarından itibaren dış ticaret, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), toplam ithalat, toplam ihracat ve büyüme oranlarında önemli bir artış gözlenmiştir. Amerika'nın Çin'e ihracatı, Çin'in DTÖ'ye katılmasından sonraki üç yılda %81 artmıştır. Benzer şekilde, Çin'den yapılan Amerikan ithalatı, üç yıl içinde %92 artış göstermiştir (Frisbie ve Overmyer, 2006:244). Çin, dünyadaki pazar payını genişleterek sanayide yarattığı katma değeri yükseltmiştir. Aynı zamanda DTÖ'ye katılım, Çin piyasa reformlarını ileri taşıma hususunda önemli bir rol oynamıştır. Ancak bölgesel gelişmişlik düzeyindeki farklar derinleşmiş ve işsizlik oranlarında artış gözlemlenmiştir. Yine de DTÖ üyeliğinin olumlu yönleri olumsuz yönlerinden ağır basmaktadır.

2004 yılı itibarıyla 230 milyar dolara ulaşan ikili ticaret hacmi simbiyotik bir ABD-Çin ilişkisi doğurmuştur. Belirtilen rakamın 196 milyar doları ABD'nin Çin'den ithalatını, 34 milyar doları ise Çin'e ihracatını oluşturmaktadır (U.S. Census Bureau, 2021). ABD, ucuz Çin ihracatını tüketerek Çin'e dolar ödemesi yapmakta; Çin ise ihracat gelirleri ile ABD hazine tahvili satın almaktadır. Çin'in düşük maliyetli imalat ve düşük seviyeli döviz kuru Çin mallarını dünya pazarında özellikle rekabetçi hale getirmiş ve bu da büyük ticaret fazlaları yaratmıştır. ABD ticaret açığı; Çin mal ve hizmetlerinin düşük maliyeti, para biriminin (RMB) keyfi olarak devalüasyonu, piyasaya erişim engelleri, fikri mülkiyet haklarının kötü ele alınması ve düşük düzeyde hükümet şeffaflığı gibi nedenlere dayandırılmaktadır (Frisbie ve Overmyer, 2006:243-246). Çin, 1994'ten 2005'e kadar dolar karşısında kabaca sabit bir döviz kurunu korumuş ve 2005'ten 2008'e kadar RMB döviz kurunda çok sınırlı bir değerlendirme ve esnekliğe izin vermiştir (EveryCRSReport, 2014). Çin'in merkez bankası olan Çin Halk Bankası, muazzam bir döviz değerlendirme baskısı ile karşı karşıya kalmış ve döviz piyasasında RMB satın dolar satın alarak kısır müdahalelere girişmiştir. Çin'in ihracata bağımlı ekonomisi ucuz RMB ihtiyacı doğurmuştur. Değerlenen bir para birimi Çin ihracatını pahalı hale getirecek ve Çin mallarının rekabetçiliğini azaltacaktır. Bu nedenle Çin'in, RMB'nin değerini düşük tutmadaki ısrarı, kur manipülasyonu suçlamalarını beraberinde getirmektedir. Öte yandan dış

ticaret fazlası ile elde ettiği dolarları ABD Hazine tahvilleri satın alarak kullanması Çin'in para arzını ve kredi itibarını artırmaktadır. ABD borçlarını satın almak Çin döviz rezervleri için güvenli bir yatırım olarak görölmektedir. Bu strateji ile Çin ABD'ye kredi yaratmakta ve ABD'nin Çin mallarını satın almaya devam etmesini sağlamaktadır. Çin, ABD'ye karşı ticaret fazlası verdiği ve ihracata dayalı bir ekonomiye sahip olmaya devam ettiği sürece, ABD doları ve ABD borcunu biriktirmeye devam edecektir. Aynı zamanda Çin'in ABD'ye verdiği borçlar, ABD borçlarının satın alınması yoluyla ABD'nin Çin ürünlerini satın almasını sağlıyor. Bu durum her iki ülke için de karşılıklı yarar sağlayan bir kazan-kazan durumu oluşturmaktadır.

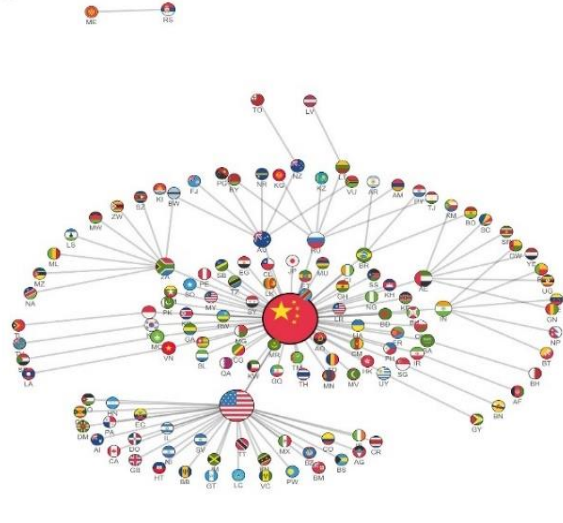
Her iki ülke için de kazançlı bir hale gelen, tamamlayıcı ve iş birlikçi ABD-Çin ticari ilişkileri 2008 yılına kadar genişlemeye devam etmiş ve ikili ticaret hacmi 400 milyar doları aşmıştır. 2008'in çoğu için ihracatı aylık ortalama %20'den fazla artarken, Kasım ayında küresel finansal krizin etkisiyle %2,2 oranında çarpıcı bir düşüş yaşamıştır (Wang ve Zeng, 2020:9). Dış pazara olan bağımlılığı Çin ekonomisini küresel finansal kriz karşısında savunmasız bırakmış, 2009 yılında ihracat küçülmüştür. Çin'in ihracata yönelik ekonomik büyüme modelinin kırılganlığı, Çin yönetimi tarafından kabul edilerek bu modelin dengesiz ve koordinasyonsuz olduğu, sürdürülebilir bir büyüme için ekonominin yeniden yapılanması ve dengelenmesi gerektiği ifade edilerek harekete geçilmiştir. Çin hükümeti, mega mali teşvik planı ve genişletici para politikası dahil olmak üzere bir dizi geçici kurtarma politikası başlamış ardından Çin'in ekonomik dönüşümünü ve gelişimini güçlendirmeyi amaçlayan piyasa fiyat mekanizmaları, maliye ve vergi sistemleri, arazi ve ikamet kayıt sistemleri ve finansal liberalizasyon dahil olmak üzere kapsamlı reformları ortaya koymuştur. Çin'in ekonomik büyümesinin yavaşlaması krizden ötürü dış pazardan gelen talebin düşmesinin yanı sıra ülkenin emek yoğun ve ihracata dayalı büyüme modeline gömülü iç ekonomik yapısından kaynaklandığından büyüme modelinin iç tüketim ve inovasyona dayalı bir modele dönüştürülmesi amaçlamıştır (Wang ve Zeng, 2020:12). Aynı zamanda Çin ekonomisinin dolara ve ABD pazarına bağımlılığı azaltılarak güçlü büyüme oranlarının devamıyla daha rekabetçi politikalar izlenebilecektir.

2010 yılında Çin ekonomisi dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline geldiğinde ticari ilişkiler de karşılıklı olarak bağımlı, tamamlayıcı ve ortak kazanç dayalı halinden daha rekabetçi bir hale dönüşmüştür. Çin'in 2007 yılında ABD'yi, 2009 yılında Almanya'yı geride bırakarak dünyanın en çok ihracat yapan ülkesi olmuştur. İthalatta ise 2013 yılı verilerine göre ABD'nin ardından dünyada ikinci sırada yer almaktadır. İthalat ve ihracatın toplamı açısından bakıldığında ise Çin 2013 yılında ABD'yi geçerek dünyanın en çok dış ticaret yapan ülkesi olmuştur. İstatistikler incelendiğinde 2001 yılında ABD'nin dünya ülkelerinin 147'si ile dış ticarete Çin'den daha büyük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Çin ise yalnızca 28 ülkede ABD'nin önünde dış ticaret rakamlarına sahiptir. On yıl sonra 2011'de Çin'in dış ticarete daha büyük paya sahip olduğu ülke sayısı 115'e çıkarken, ABD 65 ülkede dış ticaret rakamlarında öndedir. 2020 yılında ithalat ve ihracat rakamları ele alınarak yapılan bir araştırma, 62 ülke için Çin'in birincil ticaret ortağı konumunda olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı araştırmada ABD'nin birincil ticaret ortağı olduğu ülke sayısı 30'dur (Şekil 3.2).

Şekil 3.2: Birincil Ticaret Ortaklarına Bağlanan Ülkeler

Countries connected to their primary trading partner in 2020

Exports + imports. Data: International Monetary Fund. Flags were not available for countries in black.

@sundellviz

Kaynak: Anders Sundell, (2022), <https://www.visualcapitalist.com/cp/biggest-trade-partner-of-each-country-1960-2020/>

2013 yılı verileri itibarıyla iki ülkedeki tarım, madencilik, inşaat, ticaret, ulaşım ve iletişim, finans ve hizmet sektörleri kıyaslandığında; tarım ve madencilik sektörlerinde Çin'in ABD'nin bariz önünde olduğu, inşaat sektörlerinin birbirlerine yakın büyüklüklerde olduğu görülmektedir. Ancak Çin'in ticaret sektörü ABD'ninkinin neredeyse yarısı büyüklüğündedir. Aynı şekilde ulaşım, iletişim, finans ve devlet hizmetleri gibi sektörlerde de ABD'nin kat be kat önde olduğu görülmektedir (Oktay, 2019:13-14).

Küresel finansal krizin etkilerinin aşılmasının ardından 2010'da son kez çift haneli bir büyüme oranı yakalayan Çin ekonomisi %10,6 büyümüştür. Takip eden yıllarda büyüme oranları düşüşe geçse de Çin ekonomisindeki yapısal değişiklikleri gerçekleştirmeye odaklanmış %7 oranındaki büyüme oranları yeni normal olarak nitelendirilmiştir. Dünyadaki ekonomik gücünün ve ağırlığının farkındalığıyla etki alanını tüm dünyada genişletecek “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı” ve “21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu” “Made in China 2025” gibi iddialı girişimlerini başlatmıştır. Çin'in küresel ekonomide daha proaktif bir katılımcı olma arzularını ortaya koyan bu girişimler ile ABD ile ilişkilerin rekabetçi boyutu derinleşmiştir. Çin, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamındaki “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı” ve “21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu” girişimleri ile yurtiçinde bölgesel gelişmişlik düzeyleri arasındaki farkı azaltmayı, kapasite fazlasını ve aşırı döviz rezervini etkili kullanmayı amaçlarken yurtdışında da RMB'nin uluslararasılaşmasını, bölgesel ekonomik entegrasyonu derinleştirmeyi, Çin'in imalat malları için yeni pazarlar sağlamayı amaçlamaktadır. RMB'nin uluslararasılaşması bölgesel ekonomik entegrasyonun artmasıyla RMB cinsi yatırımları ve ticareti artıracak aynı zamanda Çin'in ticaretinin dolara olan bağımlılığını azaltacaktır.

ABD ve Çin'in para birimleri kıyaslandığında Çin'in RMB'yi uluslararasılaştırma çabaları daha anlaşılır olacaktır. ABD, İkinci Dünya Savaşından ekonomik ve politik olarak egemen devlet olarak çıkmıştır. Savaşın sona ermesinden bu yana dolar, dünyanın başlıca rezerv para birimi ve uluslar arası ticarete en çok kullanılan para birimi olmuştur. Doların uluslararası rolü ABD'ye dünya ticareti ve rezerv para birimi olarak dolar ihraç etmek, yabancı resmi kurumların ABD devlet tahvillerini satın alma ve elinde tutma istekliliği, diğer borç alan ülkeler gibi yapısal

ayarlamalar uygulamadan ödemeler dengesi açığı verebilmesi gibi avantajlar sağlamıştır (Siripurapu, 2020). Çin'in RMB'si ise böyle bir sistemde dolara sabitlenmeye çalışıldıkça Çin'e para politikasındaki özerkliği kaybettirmektedir. Ayrıca Çin, dolar sabitini korumak istediği için, çok düşük bir faiz oranı kazandıran ve doların değer kaybettiğinde önemli kayıplara maruz kalan devasa bir dolar rezervi birikmiştir. 2008 küresel mali krizin tüm dünyada dolar kıtlığına neden olması Çin'i "dolar tuzağı"ndan kaçmak için RMB'yi uluslararasılaştırmaya motive etmiştir (Lai, 2021).

Çin mamül mallarının dünyadaki rekabet edebilirlik endeksleri 2010'dan sonra hızla artarak uluslararası pazarlarda ABD endüstrilerinininkini aştığı tespit edilmiştir (Hamia, 2016). Aynı dönem, Çin'in emek yoğun ihracattan sermaye ve teknoloji yoğun ihracata geçiş planı ile ABD-Çin ticari rekabetinin şiddeti artmıştır. Teknoloji yoğun ihracata geçiş planı doğrultusunda 2015 yılında "Made in China" girişimini ortaya koyan Çin, teknoloji-yoğun bir güç merkezine doğru büyüyen Çin sanayilerinin üretim yeteneklerini yükseltmeyi amaçlamaktadır (The State Council of PRC, 2017). Yapay zeka, 5G, havacılık, yarı iletkenler, elektrikli araçlar, Bilgi teknolojileri, bilgisayarlı sayısal kontrol ve robotik, biyoteknoloji, okyanus mühendisliği gibi öncelikli kilit sektörler belirleyen Çin, ABD-Çin ticari rekabetinin giderek daha fazla hakim olduğu bir dünyada bu sektörlerde belirleyici konuma gelmeyi ve teknolojileri yerlileştirmeyi amaçlamaktadır. Çin Ulusal Halk Kongresi, 14. beş yıllık planında girişim için 1.4 trilyon dolarlık harcamayı onaylamıştır (Lin, 2020).

Made in China 2025, devlet desteğini ve sübvansiyonları Çinli şirketlerin gelişimine yönlendirmek için uzun bir devlet güdümlü planlar dizisini takip etmektedir. Geniş devlet desteğiyle Çin şirketlerinin teknik bilgi kazanma ve pazarı kontrol etme niyetleri ABD tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Trump yönetimi Made in China 2025 girişiminin haksız rekabeti desteklediğini, Çinli şirketleri sübvansiyon ederek ve yabancı şirketlere pazar erişimini sınırlayarak ABD işletmelerini dezavantajlı konuma düşüreceği kanısındadır. Çin'deki birçok yabancı iş adamı da yerli şirketleri kendi kendine yeterli hale getirme çabasını, Çin pazarında adil olmayan bir oyun alanı yaratmak olarak görmüştür. Çin'in devlete ait veya kayırlan

işletmelere yönelik sübvansiyonları ve finansmanı, yabancı yatırımcılar ve özel sektör için eşit olmayan bir ticaret alanı yaratmaktadır (Cyrill, 2018). Ayrıca Washington, girişimin Çin'in sürekli olarak suçlandığı zorunlu teknoloji transferi ve siber hırsızlık da dahil olmak üzere daha şüpheli davranışları motive ettiğini düşünmektedir. Çin'in ileri teknolojide baskın bir oyuncu olma çabalarını ulusal bir güvenlik sorunu olarak gören Pentagon, 2017'de yüz tanıma yazılımı, 3 boyutlu baskı, sanal gerçeklik sistemleri ve otonom araçlar üzerinde çalışan ABD firmalarına devlet liderliğindeki Çin yatırımlarının bir tehdit olduğu konusunda uyarılarda bulunmuştur. 2018'de ABD istihbarat teşkilatları , Çin'in yabancı bilim adamlarını işe almasının, ABD'nin fikri mülkiyetini çalmasının ve ABD firmalarını hedef alarak yaptığı satın almaların ABD sanayi üssüne “benzeri görülmemiş bir tehdit” oluşturduğunu söylemiştir (McBride ve Chatzky, 2019).

Çin'in küresel hedeflerini ortaya koyan KYG ve Made in China 2025 gibi hırslı ve iddialı girişimleri, ikili ticarete uzun süredir devam eden ABD ticaret açığı, fikri mülkiyet hakları konusundaki uyuşmazlıklar, kur manipülasyonu iddiaları, Çin'in serbest piyasa ekonomisini baltalayacak erişim engelleri ve düşük hükümet şeffaflığı rekabeti tırmandırarak ABD-Çin ticaret savaşlarına giden yolu açmıştır.

Nitekim 2018 yılında Donald Trump yukarıda belirtilen rekabeti tırmandıran sorunlarda Amerika lehine değişiklikler yaratmak amacıyla Çin'e tarifeler ve ticaret engelleri koymaya başlamıştır. “Önce Amerika”, “Amerika'yı Yeniden Büyük Yap”, “Amerikan malı satın al, Amerikan işçisi çalıştır” gibi sloganlarla korumacı ve milliyetçi bir dış politika programı izleyen Trump, uluslararası anlaşmalardan çok ikili ilişkilere ağırlık vererek ABD'nin zarar gördüğüne inandığı anlaşmalardan çekilmiş ya da yeniden düzenlemelere gitmiştir. Trump, Bush ve Obama gibi seleflerinin Çin ile angajman ve iş birliğinin verimli Çin-ABD ilişkileri doğuracağını öngören politikalarını eleştirmiştir. İstikrarlı ve barışçıl bir Çin'in yükselişini memnuniyetle karşılayan ve Çin'in geliştikçe liberal dünyaya tamamen entegre olacağını düşünen strateji Trump döneminde terk edilmiştir. Yayınlanan pek çok ulusal güvenlik ve savunma raporlarında Çin, ekonomik ve askeri etkilerini bölgesel ve küresel olarak genişletme hırsıyla revizyonist bir güç, komşularını zorlamak için yağmacı ekonomiyi kullanan stratejik bir rakip olarak tanımlanmış, bu durum

karşısında Amerika'nın kendi çıkarlarını koruyacağı ve rekabetçi anlayışını yükselteceği belirtilmiştir (Trump White House Archives, 2017 ; U.S. Department of Defence, 2018).

Çin'in ciddi bir rakip, ABD'nin refahını, nüfuzunu ve güvenliğini baltaladığının ifade edildiği bir konjonktürde 2018 Ocak ayında güneş panelleri ve çamaşır makineleri için tarifeleri açıklanmıştır. Mart ayında ise ABD Ticaret Temsilciliği Ofisi (USTR) Çin'in ticaret uygulamaları hakkında "Bölüm 301" raporu yayınlamıştır. Bu rapora dayanarak Başkan Trump, Çin'in "ekonomik saldırganlığına" karşı koyma çağrısında bulunan bir başkanlık muhtırası yayınlamış ve yönetimine Çin'den gelen 50 milyar dolar tutarındaki mallara ekstra ithalat tarifeleri getirmesi ve Çin'in ABD'deki yatırımlarını kısıtlaması talimatını vermiştir. Böylece ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşı fiilen başlamıştır(USTR, 2018). Uçak parçaları, piller, düz panel televizyonlar, tıbbi cihazlar, uydular, çeşitli silahlar, dahil olmak üzere 1300'den fazla ürün gümrük vergisi uygulanmak üzere listelenmiştir (The Straits Times, 2018). Çin Devlet Konseyi Gümrük Tarife Komisyonu alınan bu kararlara misilleme yaparak otomobil, uçak ve soya fasulyesi dahil olmak üzere 106 ürün kalemi için %25'lik ek tarife planını duyurmaya karar vermiştir (Meredith, 2018). İlerleyen aylarda Pekin ve Washington ticaret savaşı ile ilgili müzakerelere başlamış, Pekin ticaret açığını düşürme ve soya fasulyesi gibi Çin'in ABD'den en çok ithal ettiği tarımsal ihracat ürününün alımını artıracak taahhüdünde bulunsa da 2018 yılı boyunca iki taraf arasında tarifeler artarak devam etmiştir. Aynı yıl ABD, Kuzey Amerika'da yatırımları teşvik etmek ve Çin girdilerini uzak tutmak için ABD-Meksika-Kanada Anlaşması'nı imzalamıştır (The Straits Times, 2018). Ayrıca ABD teknolojisini koruma maksadıyla Çinli bireylere ve kuruluşlara yatırım kısıtlamaları ve gelişmiş ihracat kontrolleri getirmeyi planlamıştır. Bir grup Wall Street milyarderinin, başkanı ve ABD'nin müzakere pozisyonunu zayıflatarak Çin hükümeti adına bir nüfuz operasyonu yürüttüğünü iddia etmiş ve milyarderleri ülke içine yatırım yapmaya çağırmıştır. 2019'da Huawei bir ticaret kısıtlama listesi olan Varlık Listesi'ne alınarak ABD şirketlerinden özel onay almadan hayati parçalar ile bileşenler satın alması ve ekipmanlarının ABD telekom ağlarında kullanımını ulusal güvenlik gerekçesiyle yasaklamıştır (Shepardson ve Freifeld ,2019).

Artan gerilim karşısında Çin, elinde tuttuğu ABD Hazine bonoları ve tahvillerini kademeli olarak elden çıkarabileceğini duyurmuştur. 1.062 trilyon dolarlık varlıklarını 800 milyar dolara indireceğini ve askeri çatışma gibi aşırı bir durumda tüm ABD tahvillerini satabileceğini belirtmiştir. Ticaret savaşı sürerken Çin Merkez Bankası para biriminin zayıflatmasına, dolar karşısında psikolojik olarak önemli bir gösterge kabul edilen 7 Yuan'ın altına düşmesine izin vermiştir. ABD tarifeleri karşısında bir misilleme olarak yorumlanan bu hareket sonrası Trump, Çin'i kur manipülatörü olarak nitelendirmiştir (Reuters, 2020).

Ticaret Savaşının artan etkisiyle Çin'de sanayi üretimininde, ithalat ve ihracatta düşüş yaşanmıştır. Aynı şekilde ABD'de de Amerikan çiftçileri Çin'in ticari misillemelerinden olumsuz etkilenmiş, tarımsal ihracat azalmış imalat, depolama ve dağıtım gibi sektörlerde istihdam kayıpları yaşanmıştır (Hass ve Denmark, 2020). Bu koşullar altında 15 Ocak 2020'de ABD ve Çin; fikri mülkiyet, teknoloji transferi, tarım, finansal hizmetler ve para birimi gibi alanlarda yapısal reformlar ve Çin'in ekonomik ve ticaret rejiminde değişiklikler gerektiren Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nı imzalamıştır. Anlaşma Bölüm 301 tarife eylemlerinde değişiklikleri ve Çin'in ilerleyen yıllarda ABD mal ve hizmetlerinde önemli ek alımlar yapacağını da taahhüt etmektedir. Anlaşmadan sonra Çin, satın alımları desteklemek adına pek çok ABD ürününde tarife muafiyeti uygulasa da Birinci Faz Ticaret Anlaşması'ndaki hedeflerin yalnızca %58'ine ulaşılabilmiştir (Lee, 2021). Ayrıca anlaşmadan sonra Çin'in en büyük çip üreticisi Semiconductor Manufacturing International Corporation'a ABD tarafından kısıtlamalar getirilmiş , şirket Varlık Listesi'ne alınmıştır. Gerekçe olarak ise şirketin aldığı ekipmanların askeri amaçlarla kullanılabileceğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca Amerikalıların Çin ordusu ile etkileşim halinde olan Çin şirketlerine yatırım yapması engellenerek pek çok önemli Amerikan borsasından China Mobile , China Telecom ve China Unicom gibi Çin şirketleri delist edilmiştir(Nikkei Asia, 2021). 20 Ocak 2021'de Trump dönemi sona ermiş, Joe Biden ABD Başkanı seçilmiştir. Biden'in ABD Başkanlığı'nı devralmasından birkaç dakika sonra Çin Dışişleri Bakanlığı Donald Trump, ekonomi danışmanı Peter Navarro ve Dışişleri Bakanı Mike Pompeo'nun da aralarında yer aldığı Trump yönetiminin 28 yetkilisi hakkında Çin karşıtı olmak, Çin-ABD ilişkilerine ciddi zararlar vermek, bencil siyasal çıkarlarla hareket etmek gibi suçlamalarla yaptırım

kararı almıştır. Ardından Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi , ABD Başkanı Joe Biden'a Trump tarafından uygulanan çoklu kısıtlamaları kaldırması çağrısında bulunmuştur. Ancak Biden yönetimi tarifeleri kaldırmak için acil bir planlarının olmadığını ve Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nı gözden geçirmeyi ve konuyu önce müttefiklerle tartışmayı planladığını belirtmiştir. Ekim 2021'de ABD Ticaret Temsilcisi Katherine Tai, Biden yönetimin gelecekte ek tarifeler olasılığı da dahil olmak üzere hiçbir aracı masadan kaldırmayacağını ve ABD'nin ekonomik çıkarlarını sonuna kadar savunacağını ifade etmiştir(Khalid, 2021). Açıklamalardan, Biden yönetiminin Çin ile yapılan Birinci Faz Ticaret Anlaşması kapsamındaki taahhütleri yerine getirmesi için baskı yapılacağı, Trump döneminde koyulan tarifelerin, bazı muafiyetler dışında geniş ölçüde korunacağı anlaşılmaktadır.

Ticaret savaşı öncesinde ABD, Çin'e karşı verdiği ticaret açığını azaltmak, teknoloji transferleri ve fikri mülkiyet hakları, kur manipülasyonu, piyasaya erişim engelleri, devlet sübvansiyonları ve Çin'in düşük hükümet şeffaflığı gibi sorunlara çözüm bulmak ve stratejik rekabet içerisinde olduğu Çin'in ekonomik, siyasi ve askeri genişlemelerini dizginleme amacı taşımaktadır. Ticaret savaşını başlatma motivasyonu bu sebeplerden ileri gelmektedir. Çin'in ise ticaret savaşındaki ana hedefi, kilit stratejik Çinli şirketlere karşı hem tarifeleri hem de tarife dışı engelleri kaldırmak ve ekonomik istikrarı geri getirmektir. Çin ekonomisinin büyümesinde ihracat önemli bir yer tutmakta ve uygulanan tarifeler Çin ekonomisini zorlamaktadır. Günümüz sonuçları itibarıyla ele alındığında bazı ulusal kazanımlar dışında önemli kayıplar doğurmuştur. ABD açısından bakacak olursak ticaret savaşının başladığı yıl olan 2018 sonunda ABD'nin ticaret açığı 418 milyar dolarken, 2019 yılında 344 milyar dolara, 2020 yılında ise 310 milyar dolara düşmüştür (U.S. Census Bureau, 2021). Ancak ticaret savaşı ile hedeflendiği üzere bu ticaret açığı Çin'in ABD'den ithalatını artırması nedeniyle değil daha çok ABD'nin Çin'den ihracatını azaltması neticesinde gerçekleşmiştir. Çin'in ABD'ye verdiği alım taahhütleri de henüz hedeflenen rakamlara ulaşmamıştır. ABD'nin Tayvan, Vietnam, Meksika gibi ülkeler karşısındaki ticaret açığı daha da artmıştır. 2020 yılında ABD'nin dünya genelindeki toplam ticaret açığı rekor seviyede artış göstererek 915 milyar dolara ulaşmıştır. Ayrıca 2021 yılının ilk dokuz ayındaki ticaret dengesi

rakamları incelendiğinde ticaret açığının 2021 yılında da Çin'e karşı ticaret açığının artacağını beklemek sürpriz olmayacaktır.

Fikri mülkiyet hakları ve zorla teknoloji transferi konusunda ise Çin henüz ABD'nin beklentilerini karşılayamamaktadır. Birinci Faz Ticaret Anlaşması ile bu konuda bazı taahhütlerde bulunan Çin; patent, telif hakkı ve ceza yasalarında düzenleyici önlem taslakları yayınlamıştır. İlaç patentlerini, ticari sırları ve telif haklarını korumak için bazı özel kılavuzlar hazırlamıştır. Ancak USTR, reforma yönelik bu adımların etkili bir uygulama gerektirdiğini ve Çin'deki fikri mülkiyet ortamını iyileştirmek için yapılan değişikliklerin uygulamada belirsizliğini koruduğunu belirtmektedir (Martin ve Leonard, 2021). Washington, Çin'de iş yapmak isteyen yabancı şirketlerin teknolojilerini yerel firmalara devretmesi gerektiği aksi takdirde Çin'de faaliyet gösterme hakkından yararlanamayacağı konusunda baskı ile karşı karşıya kaldığını savunmaktadır. Bu durum açık bir şekilde teknolojiyi, fikri mülkiyet haklarını devretmek anlamına geldiğinden pek çok ihlal doğurmaktadır. Çin ise ülkedeki yabancı şirketleri teknolojilerini paylaşmaya zorlayacak bir yasalarının olmadığını, teknoloji transferinin iki şirket arasında hükümet müdahalesi olmadan karşılıklı anlaşma ile gerçekleştiğini ve yabancı yatırımcılardan belirli Çin endüstrilerine girerken ortak girişimler kurmalarını istemesinin DTÖ kurallarına tamamen uygun olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Çin yargısı, mülkiyet anlaşmazlıklarında yerli firmaların lehine adil olmayan kararlar verdikleri ileri sürülerek ABD tarafından sıklıkla eleştirilmektedir. Çin ise patent mahkemelerinin bu sorunla başa çıkma konusunda olgunlaştığını, yabancı davacıların yerli firmalara nazaran dava kazanma olasılığının daha yüksek olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca Çinli firmaların telif ücretleri ve lisanslar için yaptığı ödemelerin son on yılda yaklaşık dört kat arttığı belirtilmektedir. Bu tür ödemeleri yapan ülkeler sırasında ikinci olan Çin, fikri mülkiyeti koruma konusunda güven ortamı oluşturmaya çalışmaktadır (Huang, 2021).

Piyasa erişim engelleri ve Çin devlet sübvansiyonları da sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Bu sorunlar Çin'deki farklı finansal sistemlerden ve benzersiz finansal politikalardan kaynaklanmaktadır. Çin'deki bankaların ve finans kurumlarının çoğu hükümete aittir ve hükümet tarafından işletilmektedir. Ticari

kredilere ilişkin kararlar ve politikalar, genellikle devlet kurumları tarafından belirlenen belirli endüstrileri veya alanları geliştirme ihtiyacına dayanmaktadır. Bu da bir işletme belirli bir kategoriye giriyorsa veya belirli bir coğrafi bölgede bulunuyorsa ticari kredi almasının neredeyse garanti olması anlamına gelmektedir (Niu, Dong, ve Chen 2012). Serbest piyasa ekonomisi ile çelişen bu politikalar ABD şirketlerini dezavantajlı konuma düşürmekte iki ülke arasında bir sorun olarak sıklıkla gündeme gelmektedir. Aynı şekilde ABD, devlet sübvansiyonlarının da Çinli şirketlere haksız rekabet üstünlüğü sağladığına inanmaktadır. Çin'de sübvansiyonlar, yüksek teknoloji firmalarını ve stratejik endüstrileri desteklemek için ülkenin bankalarını ve hisse senedi piyasalarını kullanmaya daha fazla odaklanma eğilimindedir (Huang, 2021). Trump'ın tarifelerle hayata geçirdiği korumacı politikalara, Çin'de sübvansiyonların artışı ile karşılık vererek korumacı politikalarını sürdürmektedir (Swanson ve Bradsher, 2021). Bu konular Birinci Faz Ticaret Anlaşması'nda ele alınmış olup, Çin, sübvansiyonları ve kredi imtiyazlarını kanun değişiklikleri ile ortadan kaldıracak tı tahhüdünde bulunmuş ancak henüz elle tutulur somut adımlara rastlanmamıştır.

Sonuç olarak ticaret savaşında her iki ülke de henüz amaçlarına ulaşamamış aksine ticaret savaşı her iki ülke ekonomisine de zarar vermiştir. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı yayınladığı belgede ABD-Çin ticaret savaşının ikili ticarete keskin bir düşüşe, tüketiciler için daha yüksek fiyatlara ve ticaret saptırma etkilerine yol açtığını göstermiştir (UNCTAD, 2021). Aynı zamanda ticaret savaşı küresel ekonominin istikrarını ve büyümesini de tehlikeye atmaktadır. ABD'de özellikle çiftçileri olumsuz etkileyen ticaret savaşları, vaad ettiği gibi imalat sektörünü de canlandırmamış ve istihdamı azaltmıştır. Tarife uygulanan pek çok üründe fiyat artışları gözlemlenmiştir (Hass ve Denmark, 2020). On yıllardır inşa ettiği düzende azılı bir serbest ticaret savunucusu olan ABD'nin ticaret savaşı başlatma hamlesi ülke içinde ve dışında ciddi eleştiriler almasına neden olmuştur. Çin'de ise sanayi üretiminin büyümesinde, ihracatta ve ithalatta düşüş gözlemlenmiştir (Chen ve Yao, 2019). Ayrıca ticaret savaşının Covid-19 pandemisi ile kesişmesi ve pandeminin yarattığı ekonomik tahribat ile, 2020 yılında Çin'in

büyüme oranı %2,3 e düşmüştür. Aynı yıl ABD ekonomisinde ise -%3,48'lik küçülme görülmüştür (data.worldbank.com, 2021). Ayrıca pandemi, Çin'in satın alma taahhütlerini yerine getirmesini ve anlaşmaların eksiksiz uygulanmasını zorlaştırmıştır.

3.4. ABD-ÇİN REKABETİNİN TEKNOLOJİ BOYUTU

Çin, küresel teknolojik rekabete ABD ve Batılı ülkelere kıyasla geç dahil olmuş bir ülkedir. Reform ve Dışa Açılma sürecinden itibaren teknolojik olarak gerisinde kaldığı ülkelerle farkı kapatmak için, bilgi ve araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) yatırımlarını artırmaya, verimli bir inovasyon sistemi kurmaya, eğitilmiş bir insan sermayesi oluşturarak bilim, teknoloji ve inovasyon konusundaki yeteneklerini artırmaya odaklanmıştır. ÇKP, yerli bir teknolojik kapasitenin oluşturulması ve teknoloji standartları yaratılması için teşviklerde bulunmuştur. Ar-Ge harcamalarının maliyet olarak sayılmasına izin vererek, şirketlerden, yıllık satışlarının en az %5'ini Ar-Ge'ye yatırımlarını talep etmiş, kurumsal yenilik çabalarında teknoloji standardı ve patent odaklı bir strateji uygulamaları doğrultusunda şirketlere yönlendirmelerde bulunmuştur (Cao, 2004:11).

Çin'in büyük ve ucuz işgücü, Reform ve Dışa Açılma süreciyle dış dünyanın kullanımına sunulmuştur. Bu durum yabancı yatırımların hızla artmasına neden olmuş ve Çin şirketleriyle yabancı şirketler arasındaki etkileşimi artırmıştır. Çinli şirketlere doğrudan ithalat yoluyla yabancı şirketlerden teknoloji transferleri yapılmış, ihracat için ülkeye yatırım yapan yabancı şirketlere, Çinli devlet şirketleri ya da üreticilerle iş birliği ve teknoloji aktarımı yapmaları şartıyla Çin iç pazarı da açılmıştır. "Pazara karşılık teknoloji" olarak anılan bu strateji ile gelişmekte olan Çin teknolojisi ilk etapta önemli kazanımlar elde etmiştir (Oktay, 2019:293). Yapılan teknoloji transferleri ve Çin-yabancı ortak girişimleri yabancı teknolojiyi ve en önemlisi yerli Ar-Ge çabalarını özümseyerek edindikleri ileri teknolojiyi biriktirmeye başlamış ve kendi ürünlerini geliştirmek için teknoloji yeteneği kazanma konusunda önemli bir adım atmıştır. Çin'in telekom ekipmanları imalat ve otomotiv sektörü, bu strateji ile yerli oyuncuların kritik seviyelere ulaştığı ve küresel rekabete açılan sektörler arasında yer almıştır.

Teknoloji ithalatı ve teknoloji transferi gelişmekte olan ülkeler için yabancı teknolojiye olan bağımlılığı artırmaktadır. Japonya, Tayvan ve Güney Kore, teknoloji ithalatı ile yerli inovasyon arasındaki gecikmeden kaynaklı pek çok problem yaşamıştır (Cao, 2004:13-14). Düşük gelir düzeyindeki ülkeler, yüksek teknoloji sahibi ülkelerden ithat ettikleri teknoloji ile ucuz işgücünü birleştirerek malları ucuz maliyetlerle üretmekte ve bu rekabet gücü ile hızla büyümektedir. Orta gelir seviyesine ulaşan ülkelerden ise çok azı yüksek gelir düzeyine geçiş yapabilmekte, ülkelerin ciddi bir kısmı “Orta Gelir Kapanı” denilen olguya kapılmaktadır. Orta gelir düzeyine ulaşan ülkeler bu aşamadan sonra ekonomik büyümenin dinamosunu ucuz işçiliğe değıl, üretilen ürünlerin ve üretimde kullanılan teknolojinin sağladığı avantajlara dayandırması gerekmektedir. Ayrıca Çin i pazarına açılan yabancı şirketlerin piyasada hakim üreticiler pozisyonuna gelmeleri, teknolojik avantajları nedeniyle eski model ürünleri dünya fiyatlarının üzerinde Çin i pazarına satmaları, Çin’in DTÖ’ye katılma süreci ile yabancı şirketlerin artık Çinli ortaklara ve teknoloji transferi yapmaksızın Çin pazarına açılabilir olmaları Çin’i kendi teknolojisini geliştirmeye ve teknoloji standardı yaratmaya itmiştir. KP de stratejisini değıştirerek Çin-yabancı ortaklıklarını ve teknoloji transferini desteklemekten ziyade Çinli özel girişimleri ve Ar-Ge çalışmalarını desteklemeye odaklanmıştır (Oktay, 2019:295-296).

2000’lerin başında Çin, kendi teknoloji standardını yaratma konusunda özellikle telekomünikasyon sektöründe önemli gelişim kaydederek 2004 yılında Uluslararası Telekomünikasyon Birliği tarafından onaylanan 3. nesil (3G) mobil iletişim ağı için TD-SCDMA standardını sunmuştur(www.china.org.cn, 2004). Avrupa’nın WCDMA ve ABD’nin CDMA2000 standardıyla beraber dünyada kullanılan üç standarttan birisi olan TD-SCDMA uluslararası bir 3G standardı olarak kabul edilmiştir. Muadillerine nazaran eksiklerinin olması ve küresel olarak yaygınlaşamamasına karşın TD-SCDMA standardı, Çin’in tekno-milliyetçi girişimlerinde önemli bir mihenk taşı olmuştur (Suttmeier ve Xianggui, 2004). Çin bu adımla bağımsız fikri mülkiyet haklarının önemini fark etmiş ve yenilikçi yeteneklerini en ileri teknolojiyi geliştirmeye adanmıştır.

Çin, ithal ettiği teknolojiyi sahip olduğu imalat avantajlarıyla uyarlayıp geliştirme konusunda da önemli bir yol katetmiş görünmektedir. Patent hakkının satın alınması ya da teknolojisinin ithal edilmesi ile alınan ürün, Çin'in gelişen imalat sanayisi ve teknolojisi altında geliştirilerek, daha verimli koşullarda daha düşük maliyetle üretilmektedir. Çin, bu strateji ile küresel rekabete açılarak teknolojiyi elde ettiği şirketlerle daha avantajlı bir pozisyonda rekabet edebilmekte ve pazar payını artırmaktadır. Cep telefonu, motorsiklet ve güneş panelleri gibi ürünlerde belirtilen strateji ile Çin önemli başarılar sağlamıştır. Elde ettiği teknolojiyi uyarlama ve geliştirme konusundaki başarı şüphesiz Çin'in Ar-Ge harcamalarındaki artışla doğrudan alakalıdır. 1990'ların başında 2,21 milyar dolar olan harcamalar 2020'de 169 kat artarak 382 milyar dolara ulaşmıştır ve bu rakamlarla Çin, ABD'nin arkasında ikinci sırada bulunmaktadır(Global Times, 2021). Çin, patent başvuruları ise 2020'de 68.720 başvuruya ulaşmıştır. 2011'den bu yana patent başvurusu sayısında dünyaya öncülük eden Çin, 2019'da ABD'yi geride bırakmıştır. Ayrıca 2016 yılında akademik araştırma makalelerinin sayısı bakımından ABD'yi geride bırakmıştır(Global Times, 2021). Ancak nicelik olarak ABD'yi geride bırakmış olmasına karşın akademik araştırmaların niteliği konusunda bazı soru işaretleri bulunmaktadır. Akademik araştırmalara yapılan atıf sayısı ve bu araştırmaların saygın dergilerde yayımlanma oranları akademik araştırma makalelerinin sayısı ile aynı oranda artmamaktadır. Akademik araştırmaların niteliğindeki problemlere rağmen Çin'in bilimsel yayınlardaki ilerleyişini göz ardı etmemek gerekmektedir. Özellikle bilim ve mühendislik alanlarında insan yetiştirme konusunda Çin, nüfusunun da avantajıyla birinci sırada bulunmaktadır.

Çin, 1990'lardan itibaren üniversitenin araştırma kapasitesini yükseltmek, Çin'de birinci sınıf, seçkin üniversiteler inşa etmek amacıyla bir çok proje hayata geçirmiş ve üniversitelere araştırma fonları sağlamıştır. Ayrıca hızla gelişen sanayi ve teknolojisi için fon sağlamanın yeterli olmayacağını bilerek, Çin doğumlu bilim adamlarını, özellikle de ABD'de çalışanları yeniden ülkesine çekmeye çalışmıştır. Çin'in beyin göçü verdiği yıllarda ülke dışına giden bilim insanlarından bazıları Changjiang Bursiyerleri Programı ve Bin Yetenek Programı gibi programlarla iyi bir maaş ve araştırma fonu gibi ayrıcalıklarla ülkelerine dönmüştür. 2012 yılında 2.263 bilim insanı aralarında Northwestern, Princeton gibi prestijli üniversitelerin de

olduğu iş yerlerinden ayrılarak ülkelerindeki üniversitelerde ve enstitülerde çalışmaya başlamıştır (Xie, Zhang, ve Lai, 2014:3).

Teknoloji ithalatı ve teknoloji transferi ile başlayan süreçte Çin, katlanarak artan Ar-Ge yatırımları, yurt içinde yetiştirdiği ve yurt dışında yetişen nitelikli insan sermayesi, “Ekonomik kalkınma bilim ve teknolojiye dayanmalıdır; Bilim ve teknoloji, ekonomik kalkınmaya hizmet etmeye yönelik olmalıdır” mottosuyla hareket eden , milli bir teknoloji ve inovasyon kapasitesi oluşumu destekleyen bir hükümet ile dünya biliminde ve teknolojisinde önemli bir oyuncu haline gelmiştir. 2015 yılında ise yabancı teknolojiye olan bağımlılığını azaltarak %70 kendi kendine yetecek teknolojik kapasiteye ulaşmak, ileri teknoloji endüstrisini hızla geliştirmek, devlet sübvansiyonlarını kullanarak Çinli teknoloji üreticilerini küresel pazarda teşvik etmek ve dominant hale getirmek için “Made in China 2025” girişimini duyurmuştur (Merics, 2016). Çin’in ileri teknolojiye baskın bir oyuncu olma çabaları başta ABD olmak üzere birçok ülke tarafından tehdit olarak algılanmış ve ABD-Çin teknolojik rekabeti etkisini derinden hissettirmiştir.

ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence, Made in China girişimine vurgu yaparak, Çin’in bir veya iki yıl içinde yapay zeka, robotik, biyoteknoloji, nesnelerin interneti gibi teknolojilerde lider konuma geleceğinden duyduğu derin endişeyi dile getirmiştir (Yong, 2019:114). Çin’in sanayi politikalarının ve özellikle yerel teşvik politikalarının, aşırı kapasiteye, ihracat dampingine ve bunun sonucunda küresel ticaret düzeninin bozulmasına yol açacağı görüşünde olan Washington cephesi, Çin’in teknoloji ve inovasyondaki ilerleyişini durdurmak amacıyla ticaret savaşları ile birlikte teknoloji savaşına girişmiştir (Yong, 2019:114). Çin’in kendine özgü iç siyasi ve ekonomik yapısı, Çinli şirketlerin uluslararası boyut kazanmasıyla ve devlet sübvansiyonları gibi avantajları arkasına almasıyla uluslar arası ticaretin temel kurallarını Çin lehine değiştirebilecektir. Güvenlik ve teknoloji konusunda hakim güç olan ABD ise Çin’in bu tip teknolojik atılımlarından rahatsızlık duymaktadır. ABD teknolojik olarak üstünlüğünü Çin karşısında en efektif şekilde kullanmak istemektedir. Örneğin Çin merkezli bir elektronik üretim firması olan ZTE, ABD tarafından, İran ve Kuzey Kore’ye yönelik yaptırımları ihlal etmekle suçlanarak ABD yapımı bileşenleri tedarik etmesi yasaklanmıştır. ZTE ise ABD’nin yasağı durdurma

anlaşması karşılığında 1 milyar dolarlık cezayı ödemeyi ve şirkete ABD tarafından atanan bir uyum ekibinin katılmasına razı olmuştur (Schneider, 2018). Bu örnekten anlaşılacağı üzere Çin, iddialı teknolojik atılımlarına rağmen hala bazı sektörlerde ABD teknolojisine bağımlıdır.

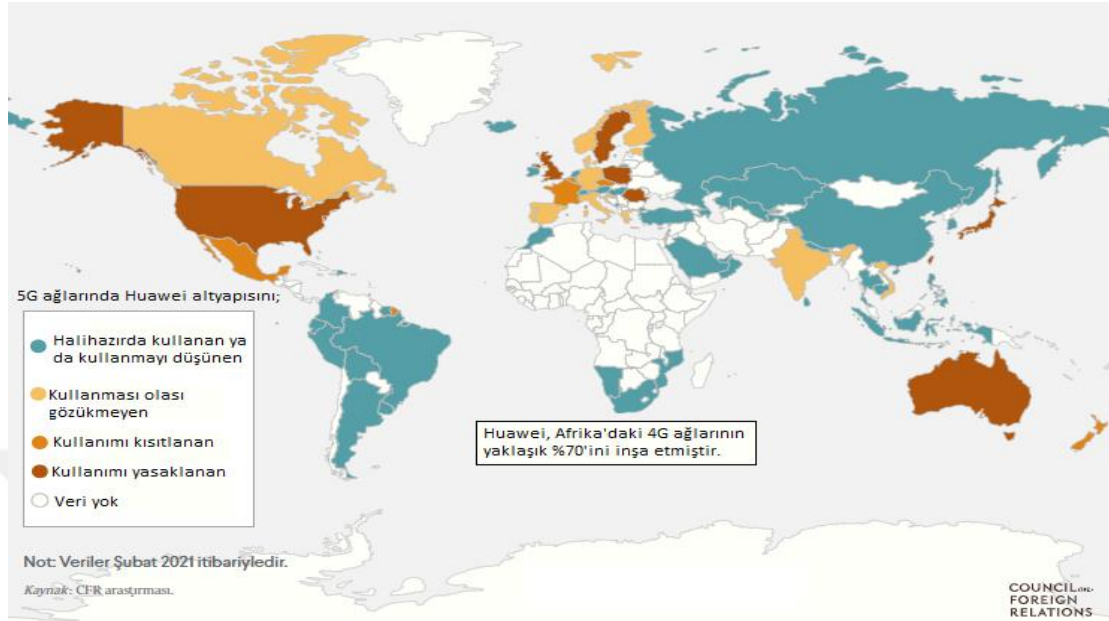
Trump'ın, "ABD'nin bu güçlü endüstrisinde başka hiçbir ülkenin ABD'yi geride bırakmasına izin veremeyiz. 5G yarışı, Amerika'nın mutlaka kazanması gereken bir yarış." (Daniel, 2019) ifadeleri teknoloji savaşında ABD'nin amaçlarını ortaya koyuyor. Bu doğrultuda bir çok Çin şirketi kızışan teknolojik rekabetten payını almaktadır. Dünyanın en büyük ağ ve telekomünikasyon ekipmanı üreticisi olan Huawei, kaliteli altyapı ekipmanlarını daha düşük fiyatlara sunarak 5G ürünlerinde açık bir avantaj formüle etmiştir. Dünyanın bir numaralı telekom altyapı sağlayıcısı ve aynı zamanda en güçlü akıllı cihaz üreticilerinden biri olan Huawei, telekom altyapısı pazarının %30'una sahip olarak lider konumdadır (Öztürkler, 2020). Ticaret ve teknoloji savaşları kapsamında ABD, Huawei'ye Amerikan şirketlerinin teknoloji ihraç etmesini engellemiş ve Huawei ağ ekipmanlarını kullanmasını yasaklamıştır. ABD Kongresi, Huawei ile bağları olan Google'a seslenmesinin ardından şirket Huawei'ye sağladığı desteği kesmiştir. Ardından şirketi Varlık Listesi'ne alan ABD, yaptırım kararlarına gerekçe olarak Huawei ve ZTE gibi şirketlerin Çin devleti tarafından yönetildiğini ve ABD ulusal güvenliğini tehdit ettiğini ifade etmiştir. ABD, Huawei ekipmanlarının diğer ülkeler ve şirketler hakkında casusluk yapmak için kullanılabileceğinden endişe duymaktadır. ABD Savunma Bakanlığı yayınladıkları bir belge ile aralarında Huawei, ZTE, Hikvision gibi şirketlerin de olduğu 20 Çin şirketinin Çin ordusuna ait olduğunu ve Çin ordusu tarafından kontrol edildiğini öne sürmüştür. Bu şirketleri ticari kara listesine alan ABD özellikle Avrupalı müttefiklerinin de aynı tepkiyi göstermesi ve bilhassa Huawei tarafından üretilen 5G ekipmanlarını satın almaması için lobicilik faaliyetlerinde bulunmuştur (Kakissis, 2019 : Shead, 2021 : Sevastopulo ve Manson, 2020).

Lobicilik faaliyetleri özellikle İngiltere, İsveç, Hollanda, Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada, Japonya gibi ülkelerde etkisini hissettirmiş bu ülkeler Huawei'ye mesafeli yaklaşımlarını sürdürmüşlerdir. Özellikle İngiltere, başta daha ılımlı

yaklaştığı Huawei 5G altyapısının bazı sınırlamalarla kurulabileceğine dair yeşil ışık yakmış, ancak ilerleyen süreçte Huawei'yi 5G ağından yasaklayarak ABD'yi takip etmiştir. Bu süreçte ABD, İngiliz yetkililere Huawei'yi 5G ağından engellemesi ve Huawei egemenliğine karşı koymak için İngiltere'ye 1 milyar doların üzerinde 5G sübvansiyonu teklif etmiştir. ABD, Avrupa Birliği ülkelerine de Huawei konusunda baskı yapmaktadır. Yapılan açıklamalarda İsveçli Ericsson, Finlandiyalı Nokia ve Güney Koreli Samsung'un telekomünikasyon altyapısı konusunda Çinli grupla aynı seviyede olduğu, AB ülkelerinin Huawei'nin 5G mobil teknolojisini kullanmak için hiçbir nedeni olmadığı ifade etmiştir(Goncalves, 2020). Almanya, Fransa, İtalya gibi ülkeler Huawei'yi hemen yasaklamamış olsa da, hükümetleri ve siber güvenlik kurumları, Huawei ekipmanının satın alınmasını engellemek için geniş yetkilere sahiptir(Noyan, 2021). Avrupa'da Macaristan 5G ağını oluşturmak için Huawei ile birlikte çalışacağı bildirmiş, İsviçre ise yerel telekomünikasyon şirketi olan Sunrise ile Huawei'nin İsviçre'de bir 5G araştırma merkezini birlikte inşa edeceğini bildirmiştir(Keane, 2021). Rusya, Arjantin, ve Brezilya hükümetleri, şirketin rolünü sınırlamaya kalkışmayacaklarını söyleyerek öne çıkmışlardır. Güney Kore, Filipinler, Tayland ve diğer Güneydoğu Asya ülkeleri ise sınırlı kapasitede olsa bile 5G ağları için Huawei teknolojisini zaten uygulamaya koymuş ve yaklaşan bir yasak olasılığını oldukça düşük hale getirmiştir(Buchholz, 2020). 5G ağlarında Huawei altyapısını kullanıp kullanmamayı tercih eden ülkeler Şekil 3.3'te gösterilmiştir.

ABD, Huawei başta olmak üzere Çinli teknoloji şirketlerine uyguladığı yaptırımların gerekçesi olarak bu şirketlerin Çin ordusuna ait olduğunu ve Çin ordusu tarafından kontrol edildiğini öne sürmüştür. Öne sürdüğü bu iddiaların dayanaklarını incelemek konunun anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Huawei, 1987 yılında silahlı kuvvetlerden ayrılmış kırklı yaşlarında bir mühendis tarafından kurulmuştur. İthal telefon santralleri yapan bu şirket, yerli ve programlanabilir santral üretimi ile büyümeye başlamıştır. Kuruluşunun ilk yıllarında devletten destek almadan ilerleyen şirket, finansmanını da yüksek faiz oranları ile başka şirketlere borçlanarak sağlamıştır. Ancak başarılarıyla öne çıkmasından itibaren devlet desteğinden yararlanmaya ve askeri projeler almaya başlamıştır.

Şekil 3.3: Ülkelerin 5G ağlarında Huawei altyapısının kullanımına yönelik yaklaşımları

Kaynak: CFR, (2021), <https://www.cfr.org/blog/china-huawei-5g>

ÇKP'nin Çin ekonomisi üzerindeki aktif rolü ile Çin'de pek başarılı ve büyük şirket devletin sunduğu imtiyazlardan faydalanmıştır (Oktay, 2019:309). Devletin ve şirketlerin sıkı sıkıya bağlı olduğu bu anlayış ABD tarafından tehdit olarak görülebilmektedir. 2019'da Bloomberg'de çıkan bir haber, Huawei çalışanları ve Çin Halk Kurtuluş Ordusu (HKO) üyelerinin, yapay zeka ve radyo iletişimi dahil en az 10 araştırma projesinde birlikte çalıştığını iddia etmektedir (Bloomberg, 2019). Aynı yıl Agence France-Presse'de çıkan bir haberde ise 2009'dan bu yana yayınlanan birkaç araştırma makalesinde, Huawei çalışanlarının HKO'nun farklı kollarındaki araştırmacılarla çalıştığını göstermektedir. Huawei yetkilileri ise orduyla araştırma konusunda hiçbir iş birliklerinin ve ortaklıklarının olmadığını, Çin ordusuna yalnızca az miktarda sivil ekipman sattıklarını, Huawei'nin dünya çapındaki sivil standartlara uygun üretim yaptığını ve Ar-Ge ürünlerini ordu için özelleştirmede ifade ederek haberleri yalanlamıştır (France 24, 2019).

ABD-Çin teknolojik rekabetinde 5G teknolojisi önemli bir cephe oluştursa da iki ülke arasındaki teknoloji savaşı yalnızca 5G'nin devrim yarattığı bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden ilerlememektedir. "Çip" olarak da bilinen yarı iletkenler,

ekonomik büyüme, güvenlik ve teknolojik inovasyonun kalbinde önemli bir bileşen olarak teknoloji savaşlarında da önemini korumaktadır. Akıllı telefonlardan bilgisayarlara, internetten elektronik araçlara, uçaklara ve hipersonik silahlara kadar yarı iletkenler, pek çok alanda kullanılmaktadır. Ayrıca Çin'in Made in China girişimi ile ciddi atılımlarda bulunduğu yapay zeka (AI), kuantum hesaplama, nesnelerin interneti (IoT) ve özellikle 5G gibi gelişmiş kablosuz iletişimi gibi alanlarda yarı iletkenler önemli bir yer tutmaktadır. Üretimi oldukça karmaşık olan yarı iletken endüstrisinde ABD pazar payının %48'ini kontrol ederek lider pozisyonundadır(Foreign Policy Analytics, 2021). Çin ise teknolojisinin gelişimini sürdürebilmek için, ABD'nin de aralarında bulunduğu yabancı üreticilerden yarı iletken ithal etmektedir. ABD, özellikle Çinli kuruluşlara yönelik daha katı lisanslama politikalarıyla yarı iletken ihracat kontrollerini sıkılaştırmakta, Çin ise 1990'lardan beri endüstrisinin gelişimini kolaylaştırmak için çeşitli sanayi politikaları benimsemektedir. 2014 yılında Çin, Ulusal Entegre Devre Endüstrisi Geliştirme Programı'nı duyurmuştur. ABD'nin ticaret savaşındaki bazı Çinli teknoloji kuruluşlarına uyguladığı yaptırımlar karşısında, 2019'da İkinci Aşama Ulusal Yarı İletken Sanayi Yatırım Fonu'nu kurmuş ve 18,7 milyar dolarlık bir fon ayırmıştır(Zhao, 2021). 2020'de 350 milyar dolarlık çip ithal eden Çin, bu alandaki dışa bağımlılığını gidermek ve teknolojik ilerleyişini sürdürmek niyetindedir. Ayrıca Tayvan'da bulunan Taiwan Semiconductor Manufacturing Corporation(TSMC) merkezi ve ana faaliyet alanlarıyla dünyanın en büyük bağımsız yarı iletken üreticisi pozisyonundadır. TSMC; Apple, Qualcomm, Broadcom ve Xilinx gibi Amerikan firmalarını desteklerken ABD Ticaret Bakanlığı'nın güvenlik endişeleri ve Huawei tedarikçilerine yönelik kısıtlamaları nedeniyle Mayıs 2020'de Çinli şirket ile bağlarını koparmıştır(Foreign Policy Analytics, 2021). ABD-Çin rekabetinde her zaman kritik bir konumda olan Tayvan, yarı iletkenler hususunda Çin'in elini zayıflatmaktadır.

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) 2021 Teknoloji ve Yenilikçilik Raporu; yapay zeka, nesnelerin interneti, büyük veri, blockchain, 3D basım, robotik, genetik yazılım, nanoteknoloji gibi pek çok ileri teknolojideki ABD ve Çin baskınlığını ortaya koymaktadır. Bahsi geçen ileri teknolojiler üzerine yapılan araştırma sayılarını kapsayan rapora göre 1996-2018

yılları arasında yapay zeka, 3D basım, robotik, genetik yazılım, nanoteknoloji alanlarındaki ABD araştırmalarının sayısı Çin'e kıyasla fazladır. Çin ise nesnelerin interneti, büyük veri, blockchain, gibi alanlardaki araştırmaların sayısında ABD'yi geçmiştir (UNCTAD, 2021). 2021 verileri ise yapay zeka alanındaki akademik araştırma sayısında ve patent başvurularında Çin'in ABD'yi geride bıraktığını göstermektedir. Ancak bu gibi ileri teknolojilerde araştırma sayısında üstünlüğü sağlamak teknolojide de üstün olmak anlamına gelmemektedir. Özellikle yapay zeka konusu ABD-Çin teknolojik rekabetinde önemli bir alana dönüşmüştür. Çin, 2017 yılında "Yeni Nesil Yapay Zeka Geliştirme Planı" duyurarak, 2020 yılına kadar dünyadaki yapay zeka teknolojisi ve uygulamalarını yakalamaya, 2025 yılına kadar büyük atılımlar gerçekleştirmeye ve 2030 yılına kadar yapay zekada küresel bir lider olmaya çağıran hedefler belirlemiş ve ulusal kaynaklarını taahhüt etti. Ayrıca "Made in China 2025" , "Büyük Verinin Geliştirilmesine Yönelik Eylem Planı" da Çin'in yapay zeka konusundaki önemli atılımlarındandır.

2019'da Başkan Trump, "Amerikan AI (Artificial Intelligence) Girişimi"ni duyurmuştur. Bu girişim ABD'nin yapay zeka liderliğini sürdürmek için Çin ve diğer ülkelerle rekabet etmesini açık bir öncelik haline getirmiştir. Yapay zeka uzmanları devasa Çin iç pazarının, Çin'de yapay zekanın gelişimi için önemli avantajlar sunduğunu ileri sürmektedir. Örneğin Çin'de güvenlik kameralarının her yerde bulunması, görsel ve yüz tanıma konusunda uzmanlaşmış yapay zeka firmalarını veri akışı hususunda ciddi şekilde beslemektedir. Ya da Uber'in Çinli bir muadili olan Didi'ye her gün 70 terabayttan fazla veri işleniyor, günde binlerce rota planlanıyor ve saniyede yüzlerce araç talebi yapılıyor. Çin'in yapay zeka şirketleri de bütün bu veri avantajını en efektif şekilde yapay zeka gelişimi için kullanmaktadır (Li, Tong ve Xiao, 2021). 2000'den fazla yapay zeka şirketine sahip olan Çin, ABD'den sonra ikinci sırada yer alıyor. Ancak gelişim sürecindeki bazı avantajları ve devlet desteğiyle giriştiği iddialı atılımlar onun yapay zekada ABD'yi geride bıraktığına dair spekülasyonları ortaya çıkarıyor. ABD Savunma Bakanlığı'nın eski yazılım sorumlusu Nicolas Chaillan, Financial Times gazetesine yaptığı açıklamada, ABD'yle girdiği yapay zeka savaşından galip çıkan Çin'in, elde ettiği teknolojik kazanımlar sayesinde bu alanda küresel egemenliğe doğru ilerlediğini söylemiştir. ABD ordusunda teknolojik değişimlerin hızlı ilerlememesinden duyduğu rahatsızlık

nedeniyle Pentagon'daki görevinden istifa ettiğini belirten Nicolas Chaillan, Çin'in teknolojiye egemen olmasının sebebi olarak ABD'de inovasyonlardaki yavaşlığı, Google gibi firmaların devletle iş birliği yapmadaki isteksizliğini ve teknolojiyle ilgili etik tartışmaları göstermiştir(Manson, 2021). Chaillan'ın iddialı açıklamalara rağmen, 2021 yılı piyasa değerine göre en büyük teknoloji şirketleri arasında hala zirvede Amerikan şirketleri yer almaktadır. 2021 yılında Stanford Üniversitesi tarafından yayımlanan Yapay Zeka (AI) Endeks Raporu'na göre yıllık ABD yapay zeka yatırımları, Çin'deki yapay zeka yatırımlarını %138 oranında aşıyor. ABD şirketlerinin dijital sektöre yaptığı Ar-Ge yatırımı, Çin'in dijital sektöre yaptığı Ar-Ge yatırımınlarını %237 oranında aşmaktadır. Dünya çapında dijital sektöre her yıl 6 milyar dolardan fazla yatırım yapan şirketler arasında yedi ABD şirketine kıyasla sadece iki Çinli şirket bulunmaktadır. Yapay zeka sektörüne özel yatırımlar konusunda da ABD'nin liderliği söz konusudur. 2015-2020 yılları arasında toplam yatırımlar Çin özel yapay zeka yatırımlarının neredeyse iki katına ulaşmaktadır(AI Index Report, 2021). Söz konusu çalışmalar ışığında, daha hızlı uzun vadeli ekonomik büyümesi, devlet politikaları, iç pazar avantajları göz önüne alındığında Çin, küresel yapay zeka gücü dengesini kademeli olarak değiştirme potansiyeline sahiptir. Yapay zeka patent başvuruları ve akademik araştırma sayılarında ilk sırayı alması ve iddialı devlet projeleri ile Çin, ABD ile farkı giderek kapatsa da henüz bariz bir üstünlük sağlayamamıştır.

İki ülke Dünya üzerinde ekonomik, teknolojik, ticari ve askeri üstünlük için yarışırken, rekabet uzaya taşınmış, uzay yarışı güç rekabetinde doğal bir uzantı ve çok önemli bir sınır haline gelmiştir. Sovyetler Birliği'nin uzay programının sona ermesinin ardından ABD, uzayda benzersiz bir liderlik dönemi yaşamıştır. Ancak son yıllarda, ABD'li gözlemciler ve politikacılar , Amerika'nın egemenliğine yakında Çin'in hızla büyüyen uzay yetenekleri tarafından meydan okunabileceği konusunda uyarılarda bulunmuşlardır. 2019'da ayın karanlık tarafına inen ilk ülke olan Çin; 2020'de son Beidou uydusunu yörüngeye oturtma misyonunu başarıyla tamamlamıştır. Çin'in geliştirdiği ve serbest hareket edebilme yeteneğine sahip Beidou navigasyon sistemi, ABD'nin GPS sistemine rakip olarak uzaydaki yerini almıştır ve dünyadaki diğer uydu navigasyon sistemleriyle de bağlantıya

geçebilmektedir. 2021 yılında ise Çin, ABD'den sonra Mars'a işleyen bir gezici yerleştiren tek ülke olmuştur (Gan ve Westscott, 2021).

Çin'in uzay atılımları karşısında ABD Kongresi, casusluk endişeleriyle bazı tedbirler alarak 2011 yılında NASA'nın Çin ile iş birliği yapmasını fiilen yasaklamıştır (United States Congress, 2011). Alınan tedbirlerle NASA'nın Çin hükümetiyle doğrudan, ikili iş birliğine girmek için federal fonları kullanmasının ve önüne geçilmiştir. Alınan dışlayıcı tedbirler Çin'i özellikle kendi uzay istasyonunu inşa etmesi konusunda teşvik etmiştir ve 2021'in Nisan ayında Çin, alçak Dünya yörüngesine yerleştirilmeyi planladığı bir uzay istasyonu olan Tiangong Uzay İstasyonu'nun ana modülünü fırlatmıştır. 2022 yılında ise mürettebatlı ve mürettebatsız görevlerin icra edilmesi ve iki modülün daha fırlatılması beklenmektedir (Nasa Space Flight, 2021). Çin'in henüz kurulumu tamamlanmamış Tiangong Uzay İstasyonuna karşın Uluslararası Uzay İstasyonu 1998'den beri dünya yörüngesindeki görevini sürdürmektedir. ABD liderliğinde ve Rusya, Avrupa, Japonya ve Kanada ile iş birliği ile yapılan bu istasyon göreve başladığından beri Çin hariç 19 ülkeden 200'den fazla astronot tarafından ziyaret edilmiştir (Gan ve Westscott, 2021).

Uzayda yapılacak yeni keşif ve faaliyetlerde ortak hareket etmek üzere ABD tarafından hazırlanan "Artemis Anlaşmaları" ABD ve İngiltere, Avustralya, Kanada, Japonya ve Güney Kore gibi müttefiklerinin dahil olduğu 12 ülke tarafından imzalanmıştır. Anlaşmayla özel şirketlerin Ay kaynaklarını çıkarabilmesinin önünün açılması, çatışmayı önlemek için güvenlik bölgeleri oluşturulması ve şeffaflık ilkesi gereği ülkelerin uzaydaki bilimsel keşif planlarını paylaşmalarının sağlanması hedeflenmektedir (The Artemis Accords, 2020). Çin ve Rusya henüz anlaşmaya dahil olmamışlardır. Çin ayrıca , 2035 yılına kadar ayın güney kutbunda uluslararası katılıma açık olacak bir ortak araştırma istasyonu inşa etmek için Rusya ile iş birliği yapmaktadır. Bütün bu gelişmeler uzayda yeni bir ittifakın oluşabileceği ve rekabetin artabileceği şeklinde yorumlanmaktadır (The Economist, 2021).

Devletlerin uzaydaki rekabetinin yanı sıra devlet dışı aktörler de uzay araştırmalarında giderek daha önemli bir rol oynamaktadır. Jeff Bezos'un Blue Origin'i ve Elon Musk'ın SpaceX'i uzay araştırmalarında ve uzay taşımacılığında

büyük başarılarla imza atmışlardır. Elon Musk'ın SpaceX araçları, Uluslararası Uzay İstasyonu'na sayısız uçuş gerçekleştirmiş ve 2020'den bu yana kargo ve insan taşıma görevlerini başarıyla icra etmiştir (TRT Haber, 2021). Blue Origin ise yeniden kullanılabilir fırlatma araçlarıyla uzaya erişimi daha ucuz ve daha güvenilir hale getirmeyi hedefleyen teknolojiler üzerinde çalışmaktadır (www.blueorigin.com, 2019). Özel girişimlerin de teknolojik rekabete dahil olmasıyla şirketler ve devletler arasında asimetrik rekabetler ortaya çıkmaktadır. Huawei ve ABD geriliminde hissedilen bu asimetrik rekabetin bir benzeri Starlink ve Çin arasında da görülmektedir. Starlink, uydudan internet hizmeti veren bir SpaceX girişimidir ve 550 km mesafeye konumlandırılan mini uydularla Dünya'nın çevresini sarıp, yüksek hızda ve düşük gecikmede internet hizmeti sağlamayı amaçlamaktadır. Şubat 2021 itibarı ile Dünya yörüngesinde 1000'in üzerinde Starlink uydusu bulunmaktadır. Elon Musk'ın hedefi ise bu uydu sayısını önümüzdeki yıllarda 42.000 adede çıkarmak ve bu sayede Dünya'nın çevresini bir küre şeklinde sararak hemen her bölgesine yüksek hızlı internet bağlantısı sunulabilmektir (Crist, 2021 : Kulaklı, 2021). Çin ise China Satellite Network Group (CSNG) adıyla devlete ait yeni bir uydu şirketi kurarak rekabete dahil olmuştur. China Satellite Network Group kurulmadan önce, ülkenin iki büyük devlet havacılık ve uzay araştırmaları şirketi olan China Aerospace Science and Technology Corporation ve China Aerospace Science and Industry Corporation zaten kendi uydu internet programlarına sahip olarak faaliyet göstermektedir. China Satellite Network Group henüz tek bir uydu bile fırlatmamış olsa da, Çin 2021 Eylül ayında BM'nin Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'ne başvurarak ülkenin toplam 12.992 uyduya sahip iki alçak dünya yörüngesi uydu takımyıldızı inşa etme niyetinin sinyalini vermiştir(Shen, 2021). Çin yeni beş yıllık planı dahilinde "küresel kapsama sahip entegre bir iletişim, yer gözlemi ve uydu navigasyon uzay sistemi" oluşturma niyetini ortaya koymuştur ve şu anda yer gözlemi ve uydu navigasyon uzay sistemi konusunda hedeflerine ulaşmıştır. Küresel kapsama sahip entegre iletişim konusundaki eksiklerini ise CSNG gibi oluşumlarla giderme ve amacına ulaşma gayesindedir (Clark, 2021). Ayrıca CSNG, devlete ait bir şirket olarak kaynak bulma konusunda özel girişimlere kıyasla pek çok avantaja sahiptir. Çin etkisi altındaki özel şirketler ya da devlet şirketlerinin yatırımlarıyla CSNG gibi oluşumlara kolaylıkla

sermaye sağlayabilmektedir. Çin uydu interneti projeleri ile ülke içerisindeki kırsal alanlara ve geniş bir coğrafyaya yayılan Kuşak ve Yol Girişimi ülkelerine de iletişim ağı sağlayacaktır. Kuşak ve Yol Girişimi'nin temel önermesi, Çin'in küresel ekonomik büyümeyi ve entegrasyonu yönlendirmek için temel altyapıyı tedarik edeceği veya finanse edeceği üzerinedir (Jones, 2021) ve Çin'in uydu interneti yatırımları ile en ücra Kuşak ve Yol Girişimi ülkeleri bile gelişkin iletişim ağından faydalanabilecektir.

Çin uydularının uzaydaki varlığı yükselen Çin teknolojisi ve büyüyen ekonomisiyle ABD tarafından tehdit ve meydan okuma olarak algılanmaktadır. Ulusal İstihbarat Direktörü bir değerlendirmesinde "Pekin, Washington'un uzay liderliğinden elde ettiği askeri, ekonomik ve prestij faydalarını elde etmek için ABD'nin uzaydaki yeteneklerini karşılamaya veya aşmaya çalışıyor." İfadelerine yer verirken HKO'nun keşif ve navigasyon verilerini askeri komuta ve kontrol sistemlerine entegre ettiğini belirtmiştir. Biden yönetimin de konu ile ilgili benzer açıklamaları bulunmaktadır(Harding, 2021).

Çin uzay rekabetinde başarılı Mars görevleri icra etmiş, Ay'ın karanlık yüzüne ilk inen ülke olmuş ve uydu navigasyon sistemi yörüngede başarıyla yerini almıştır. Uzay istasyonu inşa etme sürecinde ana modülün başarıyla fırlatılmış olması önemli bir kazanımken, uydu interneti için de harekete geçip uydu takımıyıldızları inşa etme projelerini başlatmış olması Çin'i ABD ile olan uzay rekabetinde önemli bir pozisyona getirmiştir. Nitekim uzay rekabetinde Çin atılımlarının yarattığı endişeyi Amerikan yetkililerinin açıklamalarında görmek mümkündür. Ancak ABD 1960'lardan beri edindiği uzay araştırmaları tecrübesi ve yenilikçi özel sektörü sayesinde sürekli bir gelişim içindedir. Çin'in Sovyet tarzı devlet destekli programları bir çok araştırmacı tarafından ABD'yi geçmesi için kısa vadede yetersiz gözükmektedir. Pekin merkezli uzay danışmanlık firması Ultimate Blue Nebula'nın CEO'su Lan Tianyi, uydu interneti konusunda hala Çin'in ABD'nin gerisinde olduğunu ve kapatması gereken bir fark olduğunu savunuyor. Hong Kong merkezli Orbital Gateway Consulting'in kurucusu Blaine Curcio ise Çin'in çoğu teknolojiye 5-10 yıl geride olduğunu ifade etmiştir(Qu, 2021). Ancak uzun vadede, Çin'in gelişen

teknolojisi ve büyüyen ekonomisi zirveyi yakalama hırsı ile birleştğinde uzay yarışlarında bir sıralama değişiminden söz etmek mümkün olacaktır.

Küreselleşme sürecinde Çin, ucuz iş gücü ve zayıf çevre kontrolleri ile ABD ve Batılı ülkelerin işletmelerini Çin'e taşımaları için cazip bir ülke olmuştur. Bu ülkeler, Çin üzerinde sıkı teknoloji ihracat kontrolü uygulamasalar da, genel olarak Çin'in siyasi gelişimini arzu ettikleri yönde teşvik etmeyi umarak Çin'in küresel ekonomik sisteme ve endüstriyel değer zincirlerine girişini kolaylaştıracak politikalar benimsemişlerdir. Çin ise ülkesine ithal olarak gelen teknolojileri özümseyip geliştirerek kendi teknoloji şirketlerini oluşturmuş, ekonomik büyümesinin avantajlarıyla bu şirketler dünya çapındaki muadilleri ile rekabet edecek hatta zaman zaman onları geride bırakacak düzeye ulaşmışlardır. Çin ekonomisi ile birlikte bilimsel ve teknolojik gücünün de istikrarlı bir yükselişe geçmesiyle, ABD'deki yüksek katma değere sahip ileri teknoloji endüstrileri Çinli işletmelerin yarattığı zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. ABD yönetiminin bu yükselişi bir tehdit ve meydan okuma olarak görmesi üzerine iki ülke arasında teknoloji savaşları başlamıştır. ABD, ticari kanallar aracılığıyla Çin'in kendi teknolojisine erişimini kademeli olarak sıkılaştırmıştır. Ticaret yaptırımları, yatırım kontrolü, ihracat kontrolü üzerindeki kısıtlamalar yoluyla Çin'i devlet liderliğindeki yüksek teknoloji sanayi politikasını ve teknoloji transferi politikasını terk etmeye veya revize etmeye zorlamayı planlamaktadır.

Sonuçları bakımından ele alınacak olursa teknoloji savaşları ile yaptırımlara tabi tutulan Huawei, özellikle akıllı telefon üretiminde önemli bir darbe almış gözükmektedir. Şirketin hem Çin'de hem de dünyadaki akıllı telefon gelirlerinde önemli bir düşüş yaşanmıştır. ABD yaptırımları nedeniyle alt markası olan Honor'u satan Huawei, Kirin adı verdiği işlemcileri üretmekte de zorlanan şirket, yeni yatırımlar ve işe alımlarla yaptırımların olumsuz etkilerinden kurtulma çabasındadır (Euronews, 2020 ; TRT Haber, 2021). Made in China 2025 girişimi de ABD yaptırımları ve eleştirilerinden etkilenmiş gözükmektedir. Çin'in Made in China 2025 girişiminin haksız rekabeti desteklediği, Çinli şirketleri sübvans ederek ve yabancı şirketlere pazar erişimini sınırladığı, ABD işletmelerini dezavantajlı hale getirdiği konusundaki eleştirilerin ardından Çin'in mega girişiminden sıklıkla bahsetmekten

kaçındığı ve 2019 yılı hükümet çalışma raporunda girişimin isminin geçmediği göze çarpmaktadır. Çinli şirketlerin 2025 yılında %70'lik teknoloji hakimiyeti hedefleyen Made in China 2025'in pazar payı hedeflerini düşürmesi de ABD yaptırımlarının dizginlenmesi için gündemde tutulmaktadır (Crawford, 2019; China Briefing, 2018).

ABD yaptırımlarıyla Çin teknoloji şirketlerinin gelişimini yavaşlatma konusunda başarılı olsa da Amerikan işletmelerinin maliyet, kalite kontrol ve pazar alanı genişlemesi üzerinde de olumsuz etkiler yaratmıştır. Ticaret savaşında olduğu gibi teknoloji savaşı da Çin-ABD ekonomik iş birliğini sekteye uğraması her iki ülkenin zararına olurken, bölgesel ve küresel ekonomik kalkınma üzerinde de olumsuz etkiler bırakmaktadır.

3.5. ABD-ÇİN REKABETİNİN ASKERİ BOYUTU

İki ülke arasındaki askeri ilişkiler Richard Nixon'un Çin'e ile diplomatik ilişkileri başlattığı 1971 yılından itibaren siyasi ilişkiler ve sivil politika rehberliğinde şekillenmiştir. İlişkilerin ilk yılında her iki ülkenin de büyüyen Sovyet gücü ve hegemonyasından duyduğu endişe, askeri ve istihbarat alanlarında stratejik bir iş birliği için temel oluşturmuştur. ABD ile iş birliği içerisindeki Çin varlığı, Sovyetler Birliği güçlerini Uzak Doğu'da tutarak Avrupa'daki ana cepheden uzaklaştırmış ve Batıya yayılmamasında önemli bir katkıda bulunmuştur. ABD ise bu katkısı karşılığında Çin'i helikopter satışları, personel modernizasyonu ve teknik yardımlarda desteklemiştir. Soğuk Savaş'ın bitimi ve Tiananmen protestolarının şiddetle bastırılması ABD-Çin askeri ilişkilerinin stratejik temelini ortadan kaldırmıştır. O dönem H.W. Bush yönetiminin ABD'nin Çin'in gelecekteki gelişimi üzerinde olumlu bir etki uygulayabileceğine inancına karşı ABD Kongresi, Çin'e silah satışını sonlandırmış ve HKO ile askeri ilişkilere sınırlama getiren yaptırımları uygulamıştır. ABD Kongresi'nin Çin'deki insan hakları ihlalleri konusundaki kararlı politikası ve Çin'in ABD için sınırlı bir stratejik öneminin olduğuna dair inanış ile oldukça mesafeli geçen birkaç yılın ardından 1995-96 Tayvan Boğazı Krizi'nin yaşanması, askeri ve siyasi diyalogu kesmenin çatışma riskini artırdığını ortaya koyarak ilişkilere yeni bir ivme kazandırmıştır. Clinton yönetimi HKO ile askeri temasları artırarak Çin ile yapıcı bir stratejik ortaklık kurma hedefini dile getirmiştir.

Askeri liderler ve sivil savunma yetkilileri tarafından karşılıklı üst düzey ziyaretlerle başlayan toparlanma süreci, Clinton yönetiminin iç siyasette Çin'e verdiği tavizler nedeniyle suçlanmasına kadar devam etmiştir (Saunders ve Bowie, 2016: 665-666).

1999 yılında NATO'nun Kosova'yı işgal eden Sırp güçlerine karşı düzenlediği hareket esnasında Çin Belgrad Büyükelçiliği'nin bombalanması ve 2001'de ABD keşif uçağının Çin'e ait bir savaş uçağıyla çarpışarak Çin'e acil iniş yapması askeri gerilimi artırmıştır. 11 Eylül saldırılarının ardından Çin ile üst düzey terörle mücadele diyalogları kurulmuş, askeri temaslar da dahil olmak üzere potansiyel iş birliği alanları üzerine odaklanılmıştır (Park, 2017:8). 2005 yılında Çin'in uluslararası sistem üzerindeki artan etkisine yoğunlaşan ABD, Çin'e "sorumlu paydaş" olduğu bir vizyon önermiş, mevcut uluslararası sistemden hem yararlanan hem de bu sistemin sürdürülmesinde önemli bir rol oynayan Çin'in ekonomik başarısını mümkün kılan küresel kurum ve normları sürdürmedeki desteği alınmaya çalışılmıştır. Olumlu ve olumsuz gelişmelerin birbirini takip ettiği dönemde, 2007'de Çin'in askeri harcamalarında %17,8'lik artış gözlemlenmiş ve askeri bütçesi 45 milyar doları bulmuştur. ABD'nin dikkatini çeken bu artışlar Pentagon'un ABD Kongresi'ne sunduğu yıllık raporlara yansımıştır. Ulusal Halk Kongresi Çin Parlamentosu sözcüsünün askeri harcamaların gelecek yıl da artacağını belirtmesi ABD tarafından eleştirilmiş ve Çin'in barışçıl yükseliş söylemiyle çeliştiği ifade edilmiştir. ABD yetkilileri, Pekin'in gerçek savunma harcamalarının belirtilen rakamdan çok daha fazla olduğunu ve sunulan verilerin şeffaf olmadığı iddiasında bulunmuştur. Savunma harcamalarındaki sürekli artışlarla Çin'in büyük bir askeri güce ulaşacağını ve Doğu'daki ABD egemenliğine en fazla meydan okuyabilecek ülke olma yolunda ilerlediğini belirtmişlerdir. Ayrıca askeri harcamalardaki artışlar Çin'in Tayvan Boğazı'nda yaşanacak muhtemel gerilimlere karşı hazırlık yaptığı şeklinde yorumlanmıştır. Pentagon yıllık raporunda Çin'in en gelişmiş savaş teknolojilerini Tayvan'ın karşısındaki askeri bölgelere yerleştirilmesine ve balistik füzelerin Tayvan'a karşı konuşlandırılmasına dikkat çekilmiştir (Report to Congress of the U.S.-CHINA Economic and Security Review Commision, 2007:90). Çin ise askeri harcamalarının ABD, Rusya, Fransa ve Hindistan'ın askeri harcamalarından daha az olduğunu, bu harcamaların Çin'in egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumak için yapıldığını belirterek kendini savunmuştur. Dönemin Çin Dışişleri

Bakanı Qing Gang, ABD'nin soğuk savaş zihniyetinden vazgeçmesini, Çin tehdidi teorisini yaymak için şeffaflığı kullanmaması gerektiğini ve şeffaflığı öne sürerek Çin iç işlerine müdahale etmemesini önermiştir (Lague, 2008)

Çin'in artan askeri harcamaları, yüksek askeri teknolojilerle ordusunu modernize etme girişimleri, 2009-2010 yıllarından itibaren Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi'ndeki denizcilik ve egemenlik iddiaları ve ABD askeri gemilerine müdahale etme eylemleri de dahil olmak üzere çok çeşitli ikili, bölgesel ve küresel konularda daha iddialı bir Çin duruşu ABD tarafından bir tehdit ve meydan okuma olarak değerlendirilmiş ve iki ülke arasındaki askeri rekabet yoğunlaşmıştır. Çin'in ekonomik yükselişi ve bu yükselişin askeri alana da yansmasıyla Asya-Pasifik bölgesindeki Hindistan, Japonya ve Avustralya gibi ABD müttefikleri Çin yükselişinden endişe duymuş ABD ile askeri iş birliğini geliştirme ihtiyacı hissetmiştir. Çin ile ihtilaflar yaşayan ABD müttefiklerinin varlığıyla ABD-Çin arasındaki askeri rekabet Hint-Pasifik bölgesinde; özellikle Tayvan, Güney Çin Denizi, Doğu Çin Denizi'nde yoğunlaşmıştır.

Çin'in yükselen güç olarak kabul edilip sorumlu paydaş rolünün atfedildiği dönemde ABD, ülke dışındaki askeri varlığını revize etmenin yeni yollarını arıyordu. Mevcut ABD askeri varlığı, Soğuk Savaş'ın stratejik ortamına dayandığı, teknolojiye ve değişen dünya düzenine ayak uyduramadığı yönünde eleştiriliyordu. Ayrıca yüzbinlerce askerin ülke dışındaki varlığı ciddi bir maliyet oluşturuyordu. G.W. Bush döneminde başlayan bu eleştiriler Barack Obama döneminde devam etmiş ve eski ABD yönetimlerinin uluslararası kurumları, çok taraflılığı ve ittifakları küçümseyen anlayışının terk edilmesi gerektiği planlanmıştır. Statükoya meydan okuyan sayısız devlet dışı aktör; terörizm, korsanlık ve ulusötesi suç gibi küresel güvenliğe yönelik tehditlerin yanı sıra Çin'in ekonomik ve askeri yükselişi ABD'yi ülke dışındaki askeri varlığını yeniden konuşlandırması konusunda harekete geçirmiştir. Bu doğrultuda Obama yönetimi ikili askeri ve ekonomik ittifaklara değer vermiş, çok taraflı kurumlardaki küresel katılımını ve Amerikan liderliğini güçlendirmeye çalışmıştır (Davidson, 2014:80-81). Asya'ya Dönüş / Yeniden Dengeleme stratejisinin askeri boyutu bize bu konuda önemli detaylar sunmaktadır. Asya'ya Dönüş stratejisi ile ABD, Asya stratejisini Doğu Asya ile sınırlamayıp

Güneydoğu ve Güney Asya'yı da kapsayacak şekilde genişletmiştir. Geleneksel müttefikleri olan Japonya ve Avustralya ile askeri ilişkilerini geliştirmiştir. Hindistan, Malezya, Vietnam gibi bölgesel aktörlerle de ilişkilerini yoğunlaştırarak hem Asya-Pasifik'te hem de Hint-Pasifik'te daha etkin olmayı amaçlamıştır (Demir, 2020). 2012 yılından itibaren bu ülkelerdeki askeri varlığını artıran ve yeni askeri üsler oluşturan ABD, müttefikleri ve ortakları ile askeri ilişkilerini güçlendirmiştir. Yeni askeri üsler oluşturmaya sıcak bakmadığı Tayland, Filipinler gibi ülkelerde ise askeri ortalıklar ve tatbikatlar gerçekleştirerek bu ülkelerin ordularının profesyonelleşmesi konusunda yardımlarda bulunmuştur. ABD donanmasının bölgedeki etkinliğini artırarak “seyrüsefer serbestisi” çerçevesinde devriye görevleri icra etmiş, özellikle Güney Çin Denizi'ndeki Çin varlığını tehdit etmeye başlamıştır (Lee, Wainwright ve Glassman, 2018:429 ; Zhao, 2017:497).

ABD'nin revize edilmiş askeri felsefesi ikili askeri ve güvenlik ilişkilerinin geliştirildiği, askeri maliyetlerin müttefikler ve ortaklara da paylaştırıldığı, Çin'i dengelemek için ABD'nin küresel ve bölgesel organizasyonlara öncülük ettiği bir şekle bürünmüştür. Bu askeri atılımları yaparken de ABD'nin tüm krizlere yanıt veren ve tek başına küresel istikrarı garanti eden “küresel polis” olamayacağı, güvenlik taahhüdünü alan müttefiklerinin askeri maliyetler konusunda da üstüne düşeni yapması gerektiği bir ilişki modeli ortaya konmuştur (Davidson, 2014:80). Bu askeri felsefe Donald Trump yönetimine kadar devam etmiştir. 2017'de yönetimi devralan Başkan Trump, “Önce Amerika” siyaseti ile ABD çıkarlarına odaklanmıştır. ABD'yi TPP'den çeken Trump yönetimi, ikili ilişkilere ağırlık vermiş ve ikili ilişkileri kendi ekonomik çıkarları doğrultusunda revize etme yolunu izlemiştir (Robertson, 2017:2). Bu süreçte geleneksel müttefiklerinden olan Japonya'yı para manipülasyonu, askeri harcamalarının yetersizliği ve haksız ticaret uygulamaları konusunda eleştiren Başkan Trump bir diğer geleneksel müttefikini Avustralya'yı ise ABD'den korkunç bir şekilde yararlandıkları konusunda eleştirmiştir (Mullen, 2017 ; abc.net.au, 2017). Dış politika hedeflerini ilerletmek için ulusal çıkarlarını önceleyen ve sıklıkla ekonomik baskı kullanan Trump yönetiminin bu politikaları müttefiklerini tedirgin etmiştir.

Müttefikleri ile tedirgin başlayan ilişkilerin ardından Trump yönetimi Güneydoğu Asya'ya odaklanmıştır. Güneydoğu Asya alt bölgesi, Tayland ve Filipinler gibi ABD müttefiklerinin yanı sıra Endonezya, Singapur ve Vietnam gibi stratejik ortaklara da ev sahipliği yapmaktadır. Coğrafi olarak Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusu'nun tam merkezinde kalan bölge, Güney Çin Denizi ve Malakka Boğazı gibi küresel deniz taşımacılığının üçte birinin geçtiği güzergaha yakınlığıyla stratejik bir konumdadır. Japonya ile ABD inisiyatifinde yürütülen stratejik bir politika olan Özgür ve Serbest Hint-Pasifik stratejisini test edebilmek için uygun bir alandır. Bu stratejisi bölge ülkelerini hem birbirleri ile hem de ABD ile ekonomi ve güvenlik temelinde bağlamayı hedeflemektedir (Çolak, 2019). Aynı zamanda 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu çerçevesinde Çin'in Hint-Pasifik bölgesindeki deniz yollarını koruma stratejisine karşılık verme maksadı taşımaktadır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi aracılığıyla Doğu Asya'dan Afrika'ya kadar dünyanın dört bir yanındaki gelişmekte olan ülkelere genişletilmiş mali yardımla desteklenen Çin'in etkinliğine karşı koymak için etkili bir araçtır. ABD, Özgür ve Serbest Hint-Pasifik girişimi ile Avustralya, Hindistan, Japonya ve Hawaii eyaletine uzanan bir rota yaratmak ve bu rotayı Çin'e karşı etkin kullanabilmek amacıyla girişimi desteklemektedir (Watanabe, 2019). 2018'in son gününde ABD, Güneydoğu Asya'nın önemine ilişkin 2018'in son gününde Asya Teminat Girişim Yasası'nı hayata geçirmiştir. Bu yasaya göre ABD, Tayvan ile yakın ekonomik, siyasi ve güvenlik ilişkisini destekleme politikası izlemeli, ASEAN ile olan ilişkisini stratejik bir ortaklığa yükseltmeli ve ABD, Japonya ve Güney Kore ve Hindistan arasındaki dörtlü güvenlik iş birliğini derinleştirecek bir politika geliştirmelidir. Yasa ABD'nin Endonezya, Malezya, Singapur, Vietnam, Filipinler, Tayland gibi ilişkilerine de özel atıflarda bulunmaktadır (US Congress, 2018). Özgür ve Serbest Hint-Pasifik girişimi ile örtüşen bu yasa ile ABD, güvenliğini ve ekonomik çıkarlarını artırmak için çok yönlü bir ABD stratejisi oluşturmuştur. Aynı zamanda Asya Teminat Girişim Yasası, Avustralya'nın "Dış Politika Beyaz Kitabı", Hindistan'ın "Doğu Hareketi Politikası" ve Tayvan'ın "Yeni Güneye Yönelik Politikası" gibi Hint-Pasifik stratejileriyle de pek çok ortak anlayış barındırmaktadır. Müttefikleri ile uyumlu bir Hint-Pasifik stratejisi oluşturan ABD, Asya Teminat Girişim Yasası ile müttefikleri ve ortaklarının hayati ulusal güvenlik çıkarlarını güvence altına alan bir politika

yaratmayı hedeflemiş ve ortak Hint-Pasifik Diplomatik Stratejisi başlatmayı önermiştir. Ortak Hin-Pasifik stratejileri ile ABD, Çin egemenliğinin Hint-Pasifik'teki birçok devletin egemenliğini azaltma riskinin farkındalığıyla, bölgesel ortaklarını bölgesel istikrarı güçlendirme konusundaki sorumluluklarını güçlendirmeye, ikna etmeye ve ABD liderliğini sürdürmeye çalışmaktadır

Bütün bu girişimler, üretilen stratejiler ve kurulan müttefiklik ya da ortaklık ilişkileri bir arada değerlendirildiğinde, akademik çalışmalarda ABD'nin TPP'den çekilmesiyle Asya'ya Dönüş'ün sona erdiğine dair yaygın görüşün aksine Trump yönetiminin Asya'ya Dönüş / Yeniden Dengeleme stratejisini farklı isimlerle ve benzer stratejilerle sürdürdüğü görülmektedir. Hatta Trump yönetiminin bu stratejiyi daha çatışmacı ve risklere açık bir pozisyonda sürdürdüğü söylenebilir. Öyle ki ABD, Güneydoğu Asya'da güvenlik iş birliği için 2019 yılında yaklaşık 9,4 milyar dolarlık silah satışı gerçekleştirmiş ve 500 milyon doları aşan güvenlik yardımlarında bulunmuştur (Saha, 2020:15). Avustralya ile beraber Papua Yeni Gine'de ortaklaşa bir deniz üssü geliştirmeye başlamıştır. Hindistan'a Asya Teminat Girişim Yasası'na dayanarak "büyük savunma ortağı" statüsü verilmiş ve iki ülkenin bölgedeki sahip olduğu üslerin karşılıklı kullanımı konusunda anlaşılmıştır (Scott, 2018). Güney Çin Denizi'nde, Pekin'in tartışmalı sulardaki denizcilik iddialarını güçlendirme çabalarına meydan okuyarak seyrüsefer serbestisi operasyonlarını artırmıştır. Çin'in Spratlys'deki yapay adalarına gemisavar seyir füzeleri yerleştirdiği yönündeki haberlere misilleme olarak 1971'den beri düzenlenen çok uluslu RIMPAC deniz tatbikatından Çin'i çıkarmıştır. ABD; Hindistan, Japonya ve Filipinler donanmaları ile Güney Çin Denizi'nde ortak seferler düzenleyerek Çin üzerindeki baskıyı artırmış, ASEAN ülkeleri ile ortak deniz tatbikatları gerçekleştirmiştir (Saha, 2020:15-16). ABD Donanmasının solo ya da müttefikleriyle düzenlediği seferlerde savaş gemileri Güney Çin Denizi'nde Çin'in hak iddia ettiği sularda hukuka ve BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne uygun olduğunu öne sürerek seyrüsefer özgürlüğü kapsamında geçişler, devriye ve keşif görevleri icra etmiştir.

Hint-Pasifik'te askeri rekabetin yükseldiği ve iki ülke donanmasının sıklıkla karşı karşıya gelebileceği bir atmosferde Trump yönetimi yeni askeri genişleme planlarını açıklamıştır. Obama döneminde, Asya'ya Dönüş stratejisiyle hız kazanan

bölgedeki ABD askeri varlığı Trump döneminde de artarak devam etmiştir. ABD ordusunun hava, kara, deniz ve nükleer unsurlarını genişletmeyi planlayan Trump, özellikle Asya-Pasifik'teki deniz hegemonyasını sürdürmek için ABD'nin deniz kuvvetlerini aktif olarak genişletmeye çalışmıştır. ABD donanmasının %60'ını Asya-Pasifik'e konuşlandırmayı planlayan Trump yönetimi, ABD donanmasındaki savaş gemilerini 274'ten en az 350'ye çıkarmayı hedeflemiştir (Qing, 2017). Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası kapsamında 658 milyar dolarlık bir temel bütçe ve denizaşırı acil durum operasyonları finansmanının için 71,5 milyar dolarlık savaş bütçesi Trump tarafından 2020 mali yılında imzalanmıştır. Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası'nın imzalanması ile ABD, 90 adet F-35 müşterek taarruz uçağı, uzun menzilli gizli B-21 bombardıman uçağı, donanma filosunu büyütme ve modernize etmek için üç adet Arleigh Burke sınıfı muhrip, bir fırkateyn, iki amfibi gemi ve üç insansız su üstü gemisinin yapımı, 10 Virginia sınıfı saldırı denizaltısı satın almaya yetkili pozisyona ulaşmıştır (Macias, 2019). Trump yönetimi müttefikleri ile ilişkilerini sarsan fevri politikalarının ardından Japonya, Güney Kore, Tayvan gibi müttefiklerini askeri maliyetleri paylaşmaları konusunda baskı kurmaktan vazgeçmiş, müttefiklerinin güvenliklerini taahhüt eden açıklamalarda bulunmuş ve ittifakları pekiştirmiştir. Özetle Asya-Pasifik stratejisinde, erken dönemdeki agresif duruşuna rağmen Trump, yeni bir orta yol belirlemiş, tutarsız gözükken politikalarını gerçekçi bir düzleme indirgemıştır. Obama dönemi yeniden dengeleme stratejisinin bir kısmını devralmış, ABD'nin güvenliğini, askeri gücünü artırma ve faal kullanma temelinde inşa etmeye yoğunlaşmıştır. Trump'a göre ABD'nin küresel egemenliği ve Asya-Pasifik düzeni üzerindeki kontrolü, nihai güç üstünlüğünden gelen desteklerle ABD tarafından yönetilmelidir. 2021 yılında görevi devralan Joe Biden yönetimi de ABD'nin dünya için yol gösterici vizyonuna dikkat çeken açıklamalarda bulunmuş, en iyi Çin stratejisini bütün ABD müttefiklerini aynı safta toplayan strateji olarak tanımlamıştır. Trump'ın "Önce Amerika" stratejisine eleştiriler getiren yeni yönetim, bu stratejinin ABD'nin müttefikleri ile olan ilişkisini olumsuz etkilediğini, tehditler karşısında ortak mücadeleyi örgütleme ve liderlik etme yetisinin zarar gördüğünü vurgulamıştır (Dewan ve McGee, 2021). Başkanlığının henüz ilk yılında ABD'nin küresel liderlik rolüne vurgu yapan Biden yönetimi, Çin'in genişleyen küresel etkisine karşı koymayı hedefleyen ve daha

agresif olmaya yönlendiren 2021 Stratejik Rekabet Yasası'nı onaylamıştır (Scahill, 2021). Trump'ın başlattığı ticaret savaşını sürdüren yönetimin askeri olarak da Çin üzerindeki baskıyı sürdüreceği öngörülmektedir. Nitekim Biden, Çin'in saldırması halinde ABD'nin Tayvan'ı savunacağını ifade etmiştir (Politi, Sevastopulo, ve Bounds 2021). ABD askeri vizyonuna ilişkin 2021 Küresel Duruş İncelemesi'nde Hint-Pasifik'teki ABD askeri varlıklarının istikrarlı bir şekilde genişlemesinin "potansiyel Çin askeri saldırganlığını ve Kuzey Kore'den gelen tehditleri caydırmak" için gerekli olduğu vurgulanmıştır. Yalnızca bazı detaylarının paylaşıldığı incelemede Çin yakınlarındaki askeri yetenekleri daha da artırmak için gelişen bir stratejiye işaret edilmiştir. Bu kapsamda Güney Kore'de bir saldırı helikopteri filosu ve bir topçu tümen merkezini kalıcı olarak konuşlandıracağı, Guam'daki tersaneler için askeri yatırımlar yapılacağı, yeni hava üssü alternatifleri yaratılacağı, Avustralya'da yeni rotasyonel avcı ve bombardıman uçakları konuşlandırılacağı duyurulmuştur (Copp, 2021).

ABD, küresel liderliğinin tartışıldığı bir konjonktürde, Hint-Pasifik olarak tanımladığı bölgede ekonomik ve askeri çıkarlarını korumak, yükselen bir güç olan Çin'e karşı koymak ve hareket alanını kısıtlamak için yukarıda anlatılan askeri stratejileri geliştirmiş ve hayata geçirmiştir. Ancak ABD-Çin askeri rekabetinin daha iyi anlaşılması için Çin'in askeri stratejilerini de incelemek faydalı olacaktır. Bu bağlamda 2015 yılında ÇHC Devlet Konseyi Enformasyon Ofisi'nin yayımladığı Çin'in Askeri Stratejisi adlı belge Çin askeri stratejisinin çerçevesinin çizilmesi konusunda önemli bilgiler içermektedir. Belge, ABD'nin yeniden dengeleme stratejisinin sürdüğünü, ABD'nin bölgedeki askeri varlığını ve ittifaklarını güçlendirdiğini ifade ediyor. Çin'in özellikle Güney Çin Denizi'ndeki deniz komşularının ABD tarafından kısıktıldığını doğrudan hedef göstermeden öne sürüyor. Tayvan'daki ayrılıkçı faaliyetleri ve tehlikeli gördüğü ABD-Tayvan ilişkilerinden duyduğu endişeleri dile getiriyor. Belgede Çin anakarasının güvenliğinin yanı sıra yeni etkinlik alanlardaki Çin çıkarlarını korumanın ve Çin'in denizaşırı çıkarlarının korunmasının önemine vurgu yapıyor. Kara, hava, deniz ve roket kuvvetlerinin modernizasyonuna geniş yer veren belgede özellikle HKO Donanması'nın geliştirilmesine özel bir önem atfedilmektedir. Donanma odağının kademeli olarak "açık deniz savunmasından "açık deniz savunması" ile

"açık deniz koruması" kombinasyonuna kaydırılacağı, stratejik caydırıcılık, karşı saldırı, deniz manevraları, denizde ortak operasyonlar, kapsamlı savunma ve destek yeteneklerinin geliştirileceği vurgusu yapılmaktadır. ABD'nin müttefikleri ve ortakları karşısında gelişen askeri ilişkiler karşısında Çin'in Rusya ile kapsamlı stratejik koordinasyon ortaklığı geliştireceğine; ŞİÖ, ADMM+ (ASEAN Savunma Bakanları Toplantısı Plus), ASEAN Bölgesel Forumu gibi çok taraflı organizasyonlarda savunma ve güvenlik iş birliğini ilerletmek için çalışılacağı bildiriliyor (The State Council Information Office of the PRC, 2015). Çin Askeri Strateji Belgesi, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun daha geniş bir alanda daha yayılmacı bir stratejiyi benimseyeceğine dair önemli emareler içermektedir. HKO Kara Kuvvetleri'nin görevleri kısmında bölgesel savunmadan ziyade "harekât alanları arası operasyonlara geçiş" kısmına vurgu yapılmıştır. HKO Hava Kuvvetlerinin pozisyonu karasal hava savunmasından hem savunmaya hem de saldırıya kaydırılmış, HKO Donanması yakın denizleri savunma pozisyonundan uzak denizleri koruma pozisyonuna alınmıştır. Ayrıca Çin'in yeni faaliyet alanlarındaki çıkarları ve Çin'in denizaşırı çıkarları gibi kullanımlar dikkat çekicidir. Rusya ve çok taraflı organizasyonlar askeri ve güvenlik iş birliğinin ilerletilmesi çabaları ise Çin'in ABD ve müttefikleri tarafından çevreleniyor oluşundan duyduğu endişelere bir karşılık verme çabası olarak görülmektedir.

Çin'in askeri faaliyetlerinde 2009 yılı sonrasında önemli bir artış gözlemlenmektedir. Güney Çin Denizi'ndeki tartışmalı toprak iddialarını meşrulaştırmaya ve güvenceye almaya yönelik bu askeri faaliyetler, özellikle Güney Çin Denizi'nde tartışmalı bir konumda olan Paracel ve Spratly adalarında yoğunlaşmıştır (Council of Foreign Relations, 2021). Bu adalarda varolan askeri tesislerin geliştirilmesi, yeni tesislerin inşa edilmesi ve adaların etrafındaki egemenlik devriyelerinin sıklaşmasıyla Çin, çok yönlü bir deniz kontrol stratejisine girişmiştir. ABD ve müttefiklerini caydırmak ve artan karşı müdahale yeteneklerini sergilemek için tartışmalı Spratly adalarının yakınında gemi karşıtı balistik füze testleri gerçekleştirmiş. Bölgedeki liman tesislerini geliştiren Çin, arazi ıslahı faaliyetleriyle Spratlys ve Paracels Adaları'nda en az 3.200 dönümlük yeni arazi yaratmıştır. Paracel Adaları'ndaki Woody Adası'nda Pekin, onlarca yıllık bir havaalanından yararlanmaktadır ve askeri uçakları barındırmak için 2014 yılında

bölgedeki pist genişletme çalışmalarını tamamlamıştır (Grossman, 2020). Woody Adası'na yerleştirilen füze savunma bataryaları ABD askeri raporlarına yansımıştır. Raporlara yansıyan bir diğer önemli detay HKO Donanması'nın bölgedeki artan askeri faaliyetleridir. ABD Savunma Bakanlığı'na göre HKO Donanması çok sayıda denizaltı, amfibi gemi, devriye gemisi ve özel gemi ile birlikte en az 355 gemi içeren Hint-Pasifik'te nicelik olarak en büyük donanmadır (U.S. Department of Defense, 2021:48). Güney Çin Denizi'ndeki donanma operasyonlarından Güney Harekât Alanı Donanması sorumludur ve envanterinde dört nükleer güçle çalışan balistik füze denizaltısı, iki nükleer güçle çalışan saldırı denizaltısı, 16 saldırı denizaltıları, 11 muhrip, 19 fırkateyn, 11 korvet, üç amfibi nakliye rıhtımı, on tank çıkarma gemisi, dokuz orta çıkarma gemisi ve 24 füze devriye gemisi bulunmaktadır. Çin'in ilk uçak gemisi Liaoning de 2012'de faaliyete geçmesinden bu yana Güney Çin Denizi'nde birçok göreve katılmıştır. Çin deniz piyadelerinin sayısını yakın geçmişte 10.000'den 30.000'e çıkarmıştır. Pekin'in sahil güvenlik filosu da en az 190.000 tonluk kapasitesiyle, bölgedeki ve dünyadaki tonaj bakımından en büyük sahil güvenlik kuvveti olarak HKO Donanmasına yardımcı rolünü sürdürmektedir (Morris, 2017:10). Güney Çin Denizi'nde HKO Donanmasına yardımcı unsurlardan biri de Halk Silahlı Kuvvetleri Deniz Milisleri'dir. Yapılan araştırmalar, tartışmalı sulardaki yüzlerce sivil görünümlü, güçlendirilmiş, ticari ve balıkçı gemilerinin yabancı gemilere karşı tehlikeli manevralarda bulunduğu, Pekin karşıtı askeri faaliyetleri gözetlediği, yabancı botlara çarptığı, sonar düzeneklerine veya keşif ekipmanlarına zarar verdiği, Pekin'in toprak ve deniz iddialarını savunmasına yardımcı olmada etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Kennedy ve Erickson, 2017: Hale, 2021).

Askeri rekabet ve bu doğrultudaki faaliyetler, Güney Çin Denizi'nde olduğu gibi Doğu Çin Denizi ve Tayvan Boğazı'nda da artmaktadır. Doğu Çin Denizi'nde Senkaku/Diaoyu Adaları üzerinde yoğunlaşan gerilim, her iki ülkenin de bölgedeki askeri yeteneklerini, özellikle radar ve füze sistemlerini geliştirmesiyle artmaya devam etmektedir. Senkaku/Diaoyu Adaları 2014 yılında Başkan Barack Obama tarafından ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması kapsamına alınmıştır (Manyin, 2021). HKO Donanması, Çin Sahil Güvenliği ve deniz milisleri ABD'nin korumayı taahhüt ettiği alana pek çok kez izinsiz giriş yapmıştır. Özellikle sayıları 200'ü aşan Çin balıkçı gemileri, deniz milisi misyonuyla Senkaku Adaları çevresindeki bitişik

bölgeye sistemli ve koreografik şekillerde yollanmıştır. Senkaku Adaları çevresindeki 24 millik bitişik bölge ve 12 millik karasularına izinsiz giriş seviyesini önemli ölçüde artıran Çin gemileri, karasularında bir sahil güvenlik mevcudiyeti kurarak, ancak Japonya ile askeri bir çatışmayı tımandırmayacak şekilde Senkaku üzerinde idari kontrol uygulayabilecekleri bir strateji benimsemişlerdir (Burke, Heath, Hornung, Ma Morris, Chase, 2018). Gri bölge stratejisi olarak tanımlanan bu anlayış ile Çin, 2015'ten itibaren daha büyük ve ağır silahlarla donatılmış gemilerle Senkaku Adaları çevresindeki bitişin bölgede Japonya'yı daha agresif önlemler almaya zorlamaktadır. Doğrudan bir çatışmayı kışkırtmadan Japonya'nın konumunu baltalamayı ve Çin kontrolünü güçlendirmeyi planlayan gri bölge stratejisi ile ayrıca ABD'nin sunduğu güvenlik taahhütlerini yerine getirmedeki kararlılığını ölçmektedir. Japon Donanması da bölgedeki varlığını artırmakta, yeni bir amfibi birliği ve amfibi intikal tugayı oluşturarak donanmasını güçlendirme ve personelini artırma çalışmalarına hız vermiştir.

Çin ve Japonya arasındaki artan rekabet yalnızca denizlerle sınırlı kalmamış hava sahalarına da taşınmıştır. 2013'te Çin Ulusal Savunma Bakanlığı, Çin uçaklarının Doğu Çin Denizi'nde düzenli olarak gözetleme faaliyetleri yürüttüğünü ve hava devriyeleriyle mücadele ettiğini açıklamıştır. Aynı yıl Çin, komşu ülkelerle önceden resmi istişare etmeksizin bir Doğu Çin Denizi Hava Savunma Tanımlama Bölgesi kurmuş, bahsi geçen bölgenin Doğu Çin Denizi'ne kadar uzandığı, tartışmalı Senkaku Adaları'nı kapsadığı, Japonya ve diğer komşu ülkelerin tanımlama bölgeleri ile kesiştiği belirlenmiştir. Senkaku Adaları, Okinawa Adası, Miyako Adası ve boğazı askeri gerilimlerin merkez noktaları olmuştur. 2013 yılında ilk kez Miyako Boğazı üzerinde uçuş yapan HKO Hava Kuvvetleri, 2016 yılında bombardıman uçaklarından avcı uçaklarına kadar çeşitli tiplerdeki hava unsurlarını Miyako Boğazı üzerinden Batı Pasifik'e göndermiş ve açık denizlerdeki savaş yeteneklerini test etmek istemiştir (Burke vd, 2018).

Benzer senaryolar uzunca bir süredir Tayvan'da, özellikle Tayvan Boğazı'nda da gözlemlenmektedir. Çin, Tayvan'ı ayrılmaz bir parçası olarak görmekte ve Çin Hükümeti, "iki Çin", "bir Çin, bir Tayvan", "bir ülke, iki hükümet" veya "Tayvan'ın bağımsızlığı" anlamına gelebilecek tüm teşebbüs ve eylemlere karşı çıkmaktadır

(ÇHC Ankara Büyükelçiliği, 2006). 1982 ve 1987 yılında yapılan 12. Ve 13. ÇKP kongrelerinde “bir ülke iki sistem” sloganı ile Hong Kong, Macao ve Tayvan’ın yeniden anavatanla birleşmesi kararları alınmıştır. 1997’de Hong Kong, 1999’da Macao tekrar anavatanına katılmışlar ancak Tayvan bu teklifi reddetmiştir (Koçakoğlu, 2021:38). Tayvan, resmi adı "Çin Cumhuriyeti" olan bağımsız bir devlet olduğunu, Pekin tarafından yönetilen Çin Halk Cumhuriyeti'nin bir parçası olmayacağını “tek ülke, iki sistem” gibi bir özerklik teklifiyle Çin'in bir parçası olmayı kabul etmeyeceklerini sıklıkla vurgulamıştır (Bag, 2020). ABD, Soğuk Savaş döneminden itibaren “Karşılıklı Savunma Antlaşması” ve “Tayvan’la İlişkiler Yasası” ile Tayvan’ın egemenliğini korumuş ve askerî açıdan desteklemiştir. Tayvan’ın askeri yetenekleri büyük ölçüde ABD’den satın aldığı silah, mühimmat ve teçhizatlara bağlıdır. ABD ise Çin karşısında Tayvan’ın egemenliğini korumak için silah satışları konusunda cömert davranmaktadır. ABD’nin Tayvan’a gerçekleştirdiği silah satışları son yıllara giderek artmış 2011 yılında Tayvan, ABD’nin en fazla silah sattığı ülke olmuştur (Hickey, 2013:43). Özellikle Obama döneminde gözlenen kritik silah satışları Asya’ya Dönüş stratejisi ile de yakından ilgilidir. Donald Trump ve Joe Biden dönemlerinde de Tayvan’a silah satışı Çin’in tepkilerine rağmen devam etmiştir. Bugüne kadar F-16’lar, saldırı helikopterleri, Patriot füzeleri, mayın avlama gemileri, fırkateynler ve kıyı savunma sistemleri gibi pek çok askeri ürün ABD tarafından Tayvan’a tedarik edilmiştir (Reuters, 2019). Tedarik ettiği ürünler öncülüğünde Tayvan, deniz devriyelerini de sıklaştırmıştır. Çin ise Tayvan Boğazı yakınlarında gerçekleştirdiği askeri tatbikatlar ile yeteneklerini sergileyip Tayvan’a göz dağı vermekte, HKO Hava Kuvvetleri Tayvan’ın hava savunma tanımlama bölgesinde sıklıkla uçuşlar gerçekleştirmektedir. Tayvan’ın hava savunma tanımlama bölgesi, Çin anakarasının kıyı kesimlerini kapsayacak şekilde konuşlandırılmıştır ve Çin uçaklarının sorti takip verileri izlendiğinde tanımlama bölgesine giren uçakların sayısında bariz bir artış görülmektedir (Davidson ve Lin 2021). Artan askeri gerilim Tayvan Savunma Bakanı tarafından son 40 yılın en kötüsü olarak değerlendirilmiş, bölgedeki askeri gerilimin bir çatışmaya dönüşebilme riski sıklıkla gündem olmuştur (Davidson ve Borger, 2021). ABD, Çin’in bu faaliyetlerini kışkırtıcı ve istikrarı bozucu olarak değerlendirmekte ve Tayvan’ı savunma taahhüdünü yinelemektedir. Son olarak Joe Biden, 2021 yılında Çin’in saldırması halinde ABD'nin Tayvan'ı

savunacağını açıkça ifade etmiştir (BBC News, 2021). Tayvan'ın bağımsızlık çabalarını ilerletmek için ABD'den desteğini alma girişimleri ve Washinton'un Çin'i baskılamak için Tayvan'ı kullanmak istemesi Xi Jinping tarafından sorunun merkezi olarak değerlendirilmektedir. Xi Jinping, Tayvan'ın Çin ile yeniden birleşmesi gerektiğini ve bunun kesinlikle gerçekleşeceğini, yeniden birleşmenin "bir ülke, iki sistem" ilkesi altında gerçekleştiğini görmek istediğini, Çin'in güç kullanma hakkını saklı tuttuğunu ve birleşmenin barışçıl bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini pek çok kez ifade etmiştir (CNBC, 2021). Dış politikadaki bu ciddi ayrılık ve yükselen askeri gerilim, Tayvan'ı, ABD-Çin rekabetinin muhtemel bir çatışmaya dönüşme ihtimali konusunda olasılıkların arttığı bir pozisyona getirmektedir. Uluslararası basında, savaşın kapıda olduğu haberleri yazılmakta ve muhtemel savaş senaryoları üzerine tartışmalar yapılmaktadır. Ancak yakın gelecekte Çin'in Tayvan ile topyekûn bir savaşa girişmesi maceracı bir atılım olacaktır. Çin, gri bölge stratejisini Tayvan üzerinde sürdürerek Tayvan'ı baskılayacak ve ABD'nin dahil olduğu topyekûn bir çatışmayı körüklemekten kaçınacaktır. Büyüme oranlarının giderek yavaşladığı bir dönemde Çin, böyle bir savaşın maliyetini tek başına üstlenmek istemeyecektir. Bu maliyeti üstlenmek istese bile bölgede ABD kadar güçlü müttefikleri olmadığı için zorlanacaktır. Özellikle Japon analistler, Çin'in Tayvan'ı işgal etmesiyle Japonya'nın güney adalarını tehdit edebileceğini, ithalat ve ihracatını taşıyan deniz yollarına hâkim olabileceğine vurgu yapmakta ve olası bir işgalde ABD ile birlikte Tayvan'ı savunmak için müdahalede bulunmanın önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca Çin, askeri modernizasyonunu ilerletmesine rağmen, olası bir çatışmada ABD Hava Kuvvetleri ve ABD Donanmasının askeri yetenekleri ile mücadele etmekte zorlanacaktır.

Doğu Bloku ve SSCB'nin dağılmasıyla tek süper güç olarak rakipsiz hale gelen ABD, ordusuna dünyanın geri kalanının toplamından daha fazla harcama yaparak, dünyanın her bölgesinde mutlak askeri üstünlüğe sahip olmuştur. 2000'lerin ortalarından itibaren bölgesel dinamikler, ülkelerin dış politikalarında daha belirleyici olmaya başlamış ve tek kutuplu ABD hegemonyasından bölgesel düzenlerin kutupları oluşturduğu çok-kutuplu bir uluslararası düzene geçiş başlamıştır. Çok kutuplu bir uluslararası düzende, Çin'in yükselişi ABD'nin mutlak askeri üstünlüğünü tehdit etmeye başlamıştır. Bu kısımda ABD ve Çin ordularının

askeri gücüne odaklanılacak ve iki ülke ordusunun askeri kapasiteleri, yetenekleri ve caydırıcılıkları kıyaslanacaktır.

ABD Savunma Bakanlığı'nın 2000 yılında Kongre'ye sunduğu ilk yıllık raporu Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nu (HKO) ÇKP'nin uzun vadeli emellerine pek uygun olmayan, oldukça büyük ama çoğunlukla eski bir ordu olarak değerlendirmektedir. Raporda HKO'nun kuvvet yapısı ve yeteneklerinin, büyük ölçüde Çin sınırları boyunca büyük ölçekli kara savaşı yürütmeye odaklandığı ve HKO'nun kara, hava ve deniz kuvvetlerinin oldukça büyük olmasına rağmen modası geçmiş bir envantere sahip olduğu ifade edilmektedir. HKO'nun konvansiyonel füze sistemleri kısa menzilli ve siber yetenekleri ilkel olarak nitelendirilmektedir. HKO'nun yüksek kaliteli sistemleri üretse ya da edinse bile bu sistemleri efektif bir şekilde kullanacak askeri eğitim ve organizasyon becerisinden yoksun olduğuna vurgu yapılmaktadır (Office of the Secretary of Defence, 2020).

HKO'yu değerlendirmek için bir başlangıç noktası olarak kabul ettiğimiz 2000 yılı ABD Savunma Bakanlığı raporunun ardından Çin'in son 21 yıllık askeri modernizasyonunu incelemek faydalı olacaktır. ABD askeri gücünün gelişmişliğinden etkilenen Çinli liderler, modern bir savaş yürütecek ve yabancı güçlerin bölgeye müdahalesini önleyecek teknolojiden yoksun olduklarını kabul etmişler ve savunma harcamalarını artırarak, yeni teknoloji silahlara yatırım yaparak ve Çin savunma sanayisini destekleyecek programlar oluşturarak üst düzey orduları yakalamak için yeni girişimler başlatmışlardır. HKO'yu her açıdan güçlendirmek ve modernize etmek için kaynakları, teknolojiyi ve siyasi iradeyi bir araya getiren Çin, 2012'de Başkan Xi Jinping'in iktidara gelmesiyle askeri reformlar hızlandırmıştır. Xi Jinping, HKO'nun en yüksek karar alma organı olan Merkez Askeri Komisyonu'na liderlik etmekte, Çin'in büyük güç statüsünü geri kazanma vizyonu olan "Çin Rüyası" vizyonu ile 2049 yılına kadar Asya-Pasifik'e hükmedebilecek ve küresel savaşları kazanabilecek dünya çapında bir güç oluşturmayı taahhüt etmiştir (O'Hanlon, 2020).

Xi Jinping, Çin'i kara savaşı yürütme odaklı bir kara ordusundan büyük bir deniz gücüne dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda HKO Kara Kuvvetleri'nin (HKOKK) asker sayısı 975.000 askere düşürülmüştür (Maizland,

2020). Asker sayısının azaltılmasına rağmen HKOKK dünyanın en büyük daimî kara kuvvetidir. Reformlar, daha küçük ve daha çevik birimler oluşturmaya, komuta yapısını buna uygun şekilde düzenlemeye odaklanmıştır. Daha esnek hale getirilen kara birimleri kombineli silahlarla donatılarak operasyonel becerisini artırmaya çalışmıştır. Yeni iletişim teknolojilerini muhabere sistemlerine dahil etmiş, eğitimlerde daha gerçekçi eğitim yöntemlerini hayata geçirmiştir. Savaş araçlarını yenileme yoluna giden HKOKK, Sikorsky UH-60 Black Hawk muadili olan Z-20 helikopterini ve Type-15 modeli tanklarını kullanıma sunmuştur. Type-15'in dağlık arazilerdeki kabiliyetinin Çin'e Hindistan ile olan sınır anlaşmazlıklarında avantaj sağlayacağı düşünülmektedir. HKOKK'nin amfibi kuvvetleri de HKODK ile birlikte eğitim yapmakta ve olası bir Tayvan savaşı senaryoları üzerine eğitimlerini icra etmektedir (Office of the Secretary of Defence, 2020:39-41 ; Cordesman, 2021).

Çin Halk Kurtuluş Ordusu Donanması (HKODK) da yeni gemilerin hizmete alınması ve kalitelerinin artırılması ile gücünü artırmıştır. 2005 yılından itibaren 117 adet farklı türlerde gemi ve denizaltıları envanterine katan HKODK (Congressional Research Service, 2021); su üstü gemileri, denizaltılar, okyanus aşan amfibi gemiler, mayın savaş gemileri, uçak gemileri ve filo yardımcıları dahil olmak üzere yaklaşık 355 gemi ve denizaltıya sahip olarak sayıca dünyanın en büyük donanması haline gelmiştir (Sisk, 2020). Yapılan araştırmalar HKODK'un envanterindeki deniz unsurlarının %70'inin günümüz savaş teknolojileri kapsamında modern kabul edildiğini belirtmektedir (Heginbotham vd, 2015:185). HKODK iki uçak gemisine sahiptir ve üçüncüsünü inşa etmektedir. Halk Kurtuluş Ordusu Sahil Güvenlik Kuvvetleri (HKOSG) de 130 büyük devriye gemisi, 70'den fazla hızlı devriye savaşçısı, 400'den fazla kıyı devriye gemisi ve yaklaşık 1.000 kıyı ve nehir gemisi ile dünyanın en büyük sahil güvenlik teşkilatıdır. Filonun büyük devriye gemilerinin çoğu uzak sularda operasyonlar yürütmek için iyi silahlanmış ve yetenekli olarak tanımlanmaktadır. HKOSG ve HKO Deniz Milisleri, Çin'in egemenlik iddialarını uygulama misyonuyla tartışmalı sularda devriye faaliyetlerini sürdürmektedir (Cordesman, 2021:160). Çin'in deniz modernizasyon çabaları, gemi karşıtı balistik füzeler, gemi karşıtı seyir füzeleri, denizaltılar, yüzey gemileri, uçaklar, insansız araçları destekleyen çok çeşitli platform ve silah edinme programlarını kapsamaktadır. Gerçekleştirilen askeri tatbikatlar ve eğitimlerle HKODK'nin askeri

yeteneklerinin yalnızca iç denizler değil açık denizlerdeki operasyon kabiliyetinin de artırılması beklenmektedir (Campbell, 2021:31-33). ABD Savunma Bakanlığı'na göre Çin, gemi inşa tesislerini ve inşa tekniklerini de önemli ölçüde geliştirmiştir. Tersanelerin modernizasyonu ve genişletilmesi ile Çin, denizaltılar, su üstü gemileri, deniz havacılığı ve deniz ikmal varlıkları dahil olmak üzere her türlü askeri proje için gemi inşa kapasitesini ve kabiliyetini artırmıştır. 2018 yılında ise gemi inşa siparişlerinde Güney Kore'yi geride bırakarak birinci sıraya yerleşmiştir (ChinaPower, 2018).

Halk Kurtuluş Ordusu Hava Kuvvetleri ise 2000'i savaş uçağı olmak üzere 2500 uçağıyla dünyanın üçüncü büyük hava kuvvetleridir. Hava kuvvetlerinde modernizasyonun odak noktası insansız hava araçları ve savaş uçaklarının menzil kapasitelerinin artırımı üzerine yoğunlaşmıştır. HKOHK'nin beşinci nesil çift motorlu avcı uçakları olan Chengdu J-20, 2017 yılında hizmete girmiştir. Xian H-6K modeli bombardıman uçağının ise genişletilmiş menzili Guam'a kadar uzanabilmektedir. Çin, S-400, S-300 gibi hava savunma sistemlerini de Rusya'dan tedarik etmiş bulunmakta ve bu sistemlere ek olarak HQ-9 gibi yerli üretimi olan hava savunma sistemlerini kullanmaktadır (Cordesman, 2021:163-164; Campbell, 2021:26-28).

Halk Kurtuluş Ordusu Roket Gücü (HKORG) Çin'in hem nükleer hem de konvansiyonel kara tabanlı balistik füze cephaneliğini kontrol eden birimidir. Amacı nükleer caydırıcılığı, karşı saldırıyı, orta ve uzun menzilli hassas saldırı kuvvetlerini güçlendirmek olarak tanımlanan birim kapasitesi 2017'den bugüne üçte bir oranında büyümüştür (Xiu ve Singer, 2021). HKORG'nin menzilleri 300 km'den 5500 km'ye kadar uzanan kısa-orta-uzun menzilli balistik füzeleri, hassas vuruş kabiliyeti kazandırılması konusunda geliştirilmektedir. Silo tabanlı uzun menzilli kıtalararası balistik füzeleri ABD'deki çoğu yere ulaşabilecek kapasitededir. Ayrıca HKORG bombardıman uçağı için uzun menzilli süpersonik füzeler, genişleyen silahlı insansız hava aracı filosunda kullanılmak üzere bir dizi havadan karaya atılan füzeler geliştirme üzerine çalışmalarını sürdürmektedir (Kristensen, 2020). Halihazırda ABD ve Rusya tarafından geliştirilmekte olan bazı hipersonik füzeleri geliştirme çabalarına da dahil olmuştur. Çin, nükleer silahlar modernizasyon programlarını sürdürmektedir. Mobil, orta menzilli bir balistik füze olan DF-26'yı sahaya sürmeye

devam etmektedir. Çin tarafından 5000 km'den fazla menzile sahip olduğu, kara ve deniz hedeflerine karşı hassas vuruşlar gerçekleştirebildiği iddia edilen bu balistik füzenin menzili ABD'nin Guam'daki üssüne kadar ulaşmaktadır. 2019 yılındaki bir ulusal törende dünyanın herhangi bir köşesini vurabileceğini iddia ettiği DF-41 kıtalar arası balistik füzesini sergilemiştir. Çin havadan ve denizaltılardan fırlatılabilen nükleer yetenekli bir füze geliştirerek hava-kara-deniz tabanlı nükleer üçlüsünü tamamlama hedefi gütmektedir (Popsci.com, 2020; Defenseone, 2021).

Görüldüğü üzere HKO, 2000 yılından itibaren askeri reformlar ve modernizasyon süreci ile ABD Ordusu için önemli bir tehdit haline gelmiştir. Karadaki aktif personel sayısı ve donanmasındaki 355 gemi ile sayıca ABD'ye üstünlük bile sağlamıştır. Gemi inşasındaki yetenekleri, uzun menzilli denizaltıları ve karada konuşlandırılmış konvansiyonel balistik ve seyir füzeleri HKO'nun etkileyici askeri gelişiminin en öne çıkan noktaları olmuştur. Ancak HKO'nun donanma konusunda sayıca üstünlüğü yakalamış olması HKODK'yi dünyanın en güçlü donanması yapmamaktadır. HKODK filosu, firkateyn ve korvet gibi küçük gemi sınıflarını orantısız bir şekilde bünyesinde barındırmaktadır (Mainardi, 2021) ABD Donanması ise Çin'den çok daha büyük ve gelişmiş gemileri donanmasında bulundurmaktadır. Çin'in 3 uçak gemisine karşılık ABD 11 uçak gemisine sahiptir. Deniz gücünün ölçümünde donanmanın toplam ağırlığını ifade eden tonaj bakımından da incelendiğinde ABD Donanması 4,5 milyon tonluk ağırlığı ile HKODK'nın iki katından daha fazla ağırlığa sahiptir. ABD Donanması'nın savaş gemileri, sahip oldukları saldırı füzeleri kapasiteleri bakımından da Çin'e üstünlük sağlamış vaziyettedir (Axe, 2021). Özetle deniz gücünün değerlendirilmesinde yalnızca sahip olunan gemi gövdeleri değil, donanmanın toplam tonajı ve donatıldıkları güçlü füzeler ve sayıları da önemli bir rol oynamaktadır. Hava kuvvetlerinde de ABD'nin üstünlüğü göze çarpmaktadır. Teknolojik yetenekler ve savaşma becerisi açısından HKOHK, ABD Hava Kuvvetleri'nin gerisindedir. Ancak Çin'in son 10 yılda 5 farklı avcı uçağı geliştirmesi ABD Hava Kuvvetleri'ni oldukça endişelendirmektedir (Mahshie, 2021). Ayrıca Çin anakarasına yakın savaş senaryoları söz konusu olduğunda, karadan havaya füzeler, gemi karşıtı balistik füzeler ve hava savunma sistemleriyle birlikte düşünüldüğünde HKOHK, ABD için ciddi bir tehdit haline dönüşmektedir. HKOKK ise bir geçiş süreci yaşamaktadır.

Komuta kademelerinde reformlar ve profesyonelleşme süreci bazı karmaşalar yaratmıştır. Kara birimlerinin eski teçhizatları modernize edilmiş yenileriyle değiştirilme süreci, sayıları bir milyona yaklaşan bu ordunun tamamen modern silahlarla donatılması oldukça zaman almaktadır. Ayrıca yapılan reformların ne denli etkili olduğunu test edecek bir imkân bulamayan HKOKK'nın son savaşını 1979'da Vietnam'da yaptığını düşünecek olursak manevra kabiliyeti, kara savunması ve saldırısı gibi konularda tecrübe açısından eksiktir. ABD ise Afganistan ve Irak'ın işgali; Suriye, Yemen ve Libya'da yürüttüğü operasyon deneyimleri ile daha tecrübeli bir orduya sahiptir.

Kısa zaman içerisindeki modernizasyon süreci ile HKO önemli bir yol katetmiş ve ABD Ordusu için ciddi bir tehdide dönüşmüştür. HKO, ABD ordusu ile arasındaki farkı etkileyici bir sürede azaltsa da, rakibi doğrudan ABD Ordusu olduğunda onu alt edecek güçte değildir. İki ülkenin askeri harcamalarına bakacak olursak 2020 yılı itibarıyla, ABD'nin 778 milyar dolarlık askeri harcamasına karşılık Çin, 252 milyar dolarlık bir askeri harcama yapmıştır. ABD'nin 778 milyar dolarlık harcaması, kendisinden sonra en çok askeri harcama yapan dokuz ülkenin toplamından daha fazlasına tekabül eden etkileyici bir rakama ulaşmıştır (Şekil 3.4).

Şekil 3.4: Dünyanın Geri Kalanına Kıyasla ABD Askeri Harcamaları

Kaynak: SIPRI, (2021), <https://www.visualcapitalist.com/u-s-military-spending-vs-other-top-countries/>

Çin'in askeri gücü, ihtilaflı bölgeler olan Tayvan Boğazı, Güney Çin Denizi, Doğu Çin Denizi üzerinde yoğunlaşsa da Kuşak ve Yol Girişimi'nin duyurulmasıyla Çin, deniz ticaretini ve enerji güvenliğini sağlamak için donanma etkinliğini iç denizlerden açık denizlere genişletmiştir. Aynı zamanda uzun menzilli kıtalararası balistik füzeler geliştirmekte ve hipersonik füze testleri gerçekleştirerek askeri etki alanını artırmaktadır. Modernizasyon süreci ile birlikte Çin, bölgedeki bütün ABD müttefiki ülkelerden güçlü bir orduya sahip olmuştur. Xi Jinping, modernizasyon sürecini 2035 yılına kadar tamamlamayı ve 2049 yılında dünya standartlarında bir ordu yaratmayı amaçlamaktadır. Çin'in bu stratejisi ABD savunma raporlarında "ABD'nin küresel nüfuzunu ve gücünü yakalamak veya aşmak, Hint-Pasifik bölgesindeki ABD ittifaklarını ve güvenlik ortaklıklarını yerinden etmek ve uluslararası düzeni daha avantajlı olacak şekilde revize etmek" şeklinde yorumlanmaktadır. Çin gelişmiş bölgesel askeri gücünü küresel bir askeri güce dönüştürmesi büyük ölçüde 2049 planlarının başarıya ulaşip ulaşmayacağına bağlıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD-ÇİN REKABETİNİN KUŞAK VE YOL COĞRAFYASINA ETKİLERİ

Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'i karadan ve denizden Asya, Avrupa ve Afrika'ya bağlamak ve girişim üzerindeki ülkeler arasında ticari ortaklıklar kurmak ve geliştirmek amacıyla 2013 yılında duyurulmuştur. Aralık 2021 itibarıyla, 145 ülke ve 32 uluslararası kuruluş ile KYG'nin ortak inşası için 200'den fazla iş birliği belgesi imzalanmıştır (www.yidaiyilu.gov.cn, 2021). KYG kapsamında, büyük ölçüde Çin'in sağladığı finansmanlar ile ulaşım ve altyapı, lojistik, enerji, finans, tarım, teknoloji, kimyasallar ve değerli madenler, teknoloji gibi sektörlerde binlerce proje hayata geçirilmiştir (Nedopil, 2021). Dünyanın en büyük finansal piyasa verileri ve altyapısı sağlayıcılarından biri olan Refinitiv'e göre KYG projelerinin toplam değeri 2020'de 3.7 trilyon doları aşmıştır (Refinitiv, 2019; Silk Road Briefing, 2021). Şimdiye kadar tek bir ülke tarafından üstlenilen en büyük yatırım projesi olan KYG, dünya nüfusunun %62,3'ünü, dünya enerji kaynaklarının %75'ini (Bruni, 2019: 5) ve GSYH'nın %30'unu (Shepard, 2020) oluşturmaktadır. KYG'nin geniş bir coğrafyaya yayılan etki alanı ve Çin'in KYG projeleriyle birçok ülke ile ticari ve siyasi ilişkilerini geliştirerek bu ülkelerde nüfuz kazanma ihtimali Washington cephesinde derin endişelere neden olmuştur.

Esasen, KYG'nin Bir Kuşak Bir Yol adıyla duyurulduğu ve proje detaylarının gizemini koruduğu 2013-2015 yılları arasında ABD'nin girişime bakışı nispeten daha olumluydu. KYG, ABD'nin 2011 yılında duyurduğu ve hayata geçirilemeyen "Yeni İpek Yolu Girişimi" ile örtüşüyordu. Yeni İpek Yolu Girişimi, kuzey-güney eksenini boyunca gelişmiş ekonomik ve enerji bağlantısı yoluyla Orta Asya ve Afganistan'ı istikrara kavuşturmayı amaçlayan ve hayata geçirilmeyen bir ABD projesidir (US Department of State, 2018). Obama dönemindeki yıllık kongre raporları incelendiğinde küresel standartların ve en iyi uygulamaların kullanılmasını teşvik edildiği sürece girişimin memnuniyetle karşılanacağı belirtilmiştir. Asya Yatırım ve Kalkınma Bankası hakkında yaptığı bir konuşmada Başkan Obama, finansman konusunda şeffaflık, ticaretin kapsayıcı, çok yönlü ve kurallara dayalı olması,

yalnızca bazı ülkelerin liderleri ve müteahhitlerinin kazanç sağlayacağı projelerden ziyade yerel nüfusa fayda sağlayacak projeler inşa edilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır (Lawrence ve Nelson, 2015).

Bu dönemde KYG'nin oluşturacağı güçlü ticari ve siyasi bağlarla Çin'e ortaklar kazandıracağı ve girişimin Çin nüfuzunu genişletmeye hizmet edebileceği uyarılarında bulunulmuştur. Başkan Trump dönemiyle birlikte ise küçük olumlu detaylar da yerini olumsuz bir bakış açısına bırakmış, Washington yönetimi KYG'ye her fırsatta karşı çıkmıştır. Yarıtımlar için Çin'den borç alan ülkelerin bu borçları ödeyemeyip egemenlik haklarından taviz vermeleri gerekeceğine dair söylemler yükselmiş, projenin şeffaflığı sıklıkla eleştirilmiş, ABD, KYG'yi Çin'in fayda sağlayacağı bir imparatorluk inşa etme tutkusu olarak nitelendirmiştir (CNBC Television, 2019). O dönem KYG'ye katılan İtalya'ya ABD Ulusal Güvenlik Konseyi bir tweet ile tepki göstermiş, İtalya'nın girişime katılmasının Çin'in yağmacı yatırım yaklaşımına meşruiyet kazandırdığı ve İtalya halkına hiçbir fayda getirmeyeceğini ifade etmiştir (National Security Council, 2019). Bütün bu tepkilere rağmen 2017-2019 yılları arasında farklı kıtalardan onlarca ülke KYG'ye katılmış Asya, Afrika, Güney Amerika ile Avrupa'daki birçok NATO ülkesi KYG ile ilişkiler kurmuştur.

Joe Biden döneminde ise ABD, KYG'nin başarılı olup olmayacağını karşıt söylemleriyle takip eden stratejisini bırakmış, KYG'ye alternatif oluşturma çabalarını artırmıştır. Özellikle Trump dönemindeki “Önce Amerika” anlayışı ve Trans-Pasifik Ortaklığı'ndan çekilmesi KYG coğrafyasında ABD ile iyi diplomatik ilişkilere sahip bazı ülkelerin ABD'ye olan güvenini azaltmıştır. ABD'nin Trans-Pasifik Ortaklığı'ndan çekilmesi ile Çin'i bölgede saf dışı bırakma çabasının hüsrana uğradığı düşüncesi ortaya çıkmış ve ABD'nin Asya-Pasifik'te etkisinin azaldığı bir süreçte Çin geniş bir hareket alanı kazanmıştır. ABD'nin ulusal çıkarlarına yoğunlaştığı bir dönemde, Çin'in karşılıklı kazanç iş birliği olarak sunduğu KYG etkisini artırmıştır. Çin'in istekli ülkeleri KYG'ye dahil etmesi ve bir dizi ekonomik, politik ve teknolojik avantajlar sunması bu ülkeleri Çin'e yaklaştırmış ve yükselen küresel rekabet ortamında ABD'nin KYG'ye alternatif bir girişim sunarak bölgedeki etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Nitekim ABD liderliğindeki G7 ülkeleri,

Haziran 2021 yılında “Build Back Better World” (“B3W”) (Daha İyi Bir Dünya İçin İnşa et) adlı girişimi duyurmuştur (Widakuswara, 2021). Kısaca “B3W” olarak anılan girişimin amacı gelişmekte olan ülkelerin altyapı ihtiyaçlarını karşılamaktır. 40 trilyon dolarlık altyapı ihtiyacını karşılayacağı belirtilen girişimde, “B3W”’nin büyük demokrasiler tarafından yönetilen, değerler odaklı, yüksek standartlı ve şeffaf bir altyapı ortaklığı olduğu vurgulanmıştır (The White House, 2021; Sanmartin, 2021). KYG’ye alternatif bir küresel girişim olarak sunulan B3W’nun 2019 yılında duyurulan Blue Dot Network (Mavi Nokta Ağı) küresel altyapı girişimi ile uyumlu çalışacağı belirtilmiştir. Mavi Nokta Ağı girişimi de tıpkı B3W gibi altyapı yatırımlarını teşvik etmek için ABD, Japonya ve Avustralya tarafından başlatılmış bir girişimdir (Kuo, 2020). KYG’ye alternatif altyapı girişimlerinden biri de Temmuz 2021’de Avrupa Birliği (AB) tarafından duyurulmuştur. “A Globally Connected Europe” (Küresel Olarak Bağlı bir Avrupa) adıyla duyurulan girişim, AB’nin altyapı bağlantılarına yönelik jeostratejik ve küresel yaklaşımını ortaya koymaktadır. 2022’de başlatılacak girişimin denizaltı dijital kabloları, Afrika’ya altyapı bağlantıları ve yenilenebilir enerji gibi birçok projeyi finanse edeceği belirtilmiştir (Farrelly ve Peng, 2021). Aralık 2021’de ise AB “Global Gateway” (Küresel Geçit) adını verdiği stratejisini duyurmuştur. 2027 yılına kadar 300 milyar avroluk kaynak sağlayacağı duyurulan bu strateji; dijital dönüşüm, telekomünikasyon, ulaşım, enerji ve sağlık gibi alanlardaki yatırımlara uygun koşullu finansman sağlayacaktır. AB, duyurduğu altyapı girişimleri ile ABD, Japonya, Hindistan, ASEAN ve G20 ülkelerine ek ortaklıklar ve iş birliğini geliştirme çağrılarında bulunmuştur (Council of the EU, 2021).

Görüldüğü üzere dünyanın önemli güç odakları KYG’den duydukları endişeye istinaden, Çin yatırımlarını tecrübe eden ülkelerin daha iyi ve farklı tekliflere ihtiyacı olduğu düşüncesiyle, kendi alternatiflerini sunma çabasına girişmişlerdir. Bu noktada tezin ana konusundan uzaklaşmadan ABD’nin KYG’den duyduğu endişeleri incelemek faydalı olacaktır. ABD; ekonomik, siyasi ve askeri konularda KYG’den endişe duymaktadır. KYG, 2040 yılına kadar küresel GSYH’yi 7,1 trilyon dolar artırmayı ve üretim maliyetlerini %2,2 düşürme potansiyeli vadetmektedir (Hillman ve Sacks, 2021:21). Girişimin, dünyadaki ticaret hacmini ve değerini artıracak bu potansiyeli, ülkeleri ve şirketleri Çin’in yörüngesine

yerleştirmeye hizmet edebilecek olması ABD’yi endişelendirmektedir. İkincisi, KYG ülkelerinde inşa edilen altyapı projelerinin üretimi, bakımı ve işletilmesi sürecine ABD şirketleri dahil olamamıştır. KYG projelerinin Çin finansmanına ve müteahhitlerine olan bağımlılığı, ihalelerin büyük ölçüde kapalı bir yapıda olması, tamamlanan projelerin Çin tarafından işletildiğı göz önüne alındığında sürecin dışında kalan Washington yönetiminin ekonomik kaygıları artmıştır. Çin’in KYG projeleri inşa eden Çinli firmalara sübvansiyon sağlama yeteneğı haksız rekabet ortamı yaratmakta, çokuluslu şirketleri KYG ülkelerinden uzaklaştırarak Çinli firmalara hızla pazar payı kazandırmaktadır (Russel ve Berger, 2019). Üçüncüsü, KYG’nin ulaşım altyapısı geliştikçe Çin otoyolları ve demiryolları Avrupalı, Japon ve Güney Koreli şirketlerin yollarının yerini alacaktır. Böylece Çin, kapasite fazlasını kolaylıkla KYG ülkelerine ihraç edebilecek ve Çin otoyol ve demiryollarını satın alan bu ülkelerin ekonomilerini kendisine yönlendirecektir. Üçüncüsü, KYG projeleri ülkelerin Çin’den sağladıkları finansmanlarla ve borçlarla yürütölmektedir. Çin bankaları ise borç verirken Batılı kredi kuruluşları gibi fizibilite ve borcun sürdürülebilirliği konusundaki çalışmalara gereken önemi vermemektedir. Ciddi bir borç tehlikesi yaratan bu durum Covid-19’un getirdiğı ekonomik stres ile birleştiğinde alınan kredilerin ödenememesi riskini artırmaktadır. ABD, Çin’e karşı borçlanan ülkeleri sürecin sonunda IMF’nin yardımlarına ihtiyaç duyacakları konusunda uyarmaktadır (Mark, 2021). Covid-19 pandemisinin 2020 yılında dünya ekonomisinde %3,5’luk bir daralmaya neden olduğı tahmin edilmektedir (World Economic Outlook Update, 2021). Birçok KYG ülkesi de pandemiden olumsuz etkilenmiş ve artan borç yükü ile Çin’den alınan borçların yeniden müzakerelerinde artış görölmüştür (Kratz ve Mingey, 2020)

Çin, ortaya çıkan bu borç krizleri hususunda IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların standartlarına benzer borç sürdürülebilirlik çerçeveleri yayınlamış, sürdürülebilir finansman için G20 operasyonel kılavuzunu imzalamıştır. Ancak hala bu kurumlar ile Çin bankaları arasında ciddi standart farklılıkları bulunmaktadır ve KYG’nin hedefine ulaşp ulaşmamasında Çin’in borç krizlerini yönetmedeki başarısı önemli bir faktör olacaktır.

Siyasi olarak ise ABD, Çin'in KYG Coğrafyası boyunca yapacağı yatırımlarla diplomatik manevra özgürlüğünü artırmasından ve yumuşak güç kazanmasından endişelenmektedir. Başarıyla tamamlandığı takdirde girişim, Çin'in Asya'daki ve Dünya'daki uluslararası gücünü ve siyasi etkisini artıracaktır. Çin'in askeri gücüyle birlikte ele alındığında, Asya ticaretinde merkezileşen konumu, Doğu Asya'da bir Çin hegemonyası ile sonuçlanabilecek ve bu durum bölgedeki sıkı ABD müttefiklerini ve dolaylı olarak ABD etkisini zayıflatacaktır (Athari ve Ejazi, 2020:45-46). KYG'nin, Çin'e jeopolitik avantaj elde etmek için ekonomik bir kaldıraç sağlayacağına dair endişeler ABD'de artmaktadır. Çin ise bu endişeleri artıracak, siyasi olarak tartışmalı pek çok karar almıştır. Güney Çin Denizi'ndeki uygulamalarını eleştiren ASEAN'a Kamboçya aracılığı ile baskı yapması, yine Güney Çin Denizi'ndeki gerilimlerden kaynaklı olarak Güney Kore'ye yaptığı misillemeler ve Filipin ürünlerine el koyması, Nobel Barış Ödülü'nün Çinli bir muhalif olan Liu Xiaobo'ya verilmesinin ardından Norveç somonuna kısıtlamalar getirmesi (Huang ve Steger, 2017), AB'nin BM'de Çin'in insan hakları siciline yönelik eleştirisini engellemek için Yunanistan ve Macaristan'a baskı yapması (Emmott ve Koutantou, 2017), Covid-19'un kökeni hakkında bir soruşturma çağrısı yapan Avustralya'ya karşı tarifeler uygulaması bu kararlara örnek verilebilir (Lew, Roughead, Hillman ve Sacks, 2021:50). Washington cephesi, KYG'den duyduğu endişeleri dile getirirken bu kararları sıklıkla dile getirmektedir. ABD'nin KYG ile dile getirdiği diğer endişeler ise kapalı ihale yapılarıyla yolsuzluğu artırdığı, Çin tarzı uygulamalarla demokratik gerilemelere yol açtığı hususundadır.

Askeri olarak ise Pekin'in, denizaşırı çıkarlarını korumak için Deniz İpek Yolu boyunca inşa ettiği limanlar ABD tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Deniz İpek Yolu'nun özellikle Hint Okyanusu boyunca Çin ticari gemilerinin kullanımına sunulacak bir limanlar ve ara istasyonlar ağı inşa etmesi, önümüzdeki yıllarda HKO Donanması'nın da bölgedeki etkinliğini artıracacağı şeklinde yorumlanmaktadır. Çinli firmalar dünya genelinde 93'ten fazla limana sahiptir. Çin yasaları denizaşırı limanları bile askeri standartlara uygun yapmayı zorunlu kılmaktadır. Aynı yasalar HKO'ya Çinli firmaların gemilerine ve tesislerine de el koyma yetkisi tanımaktadır. Bu yasalardan kaynaklı gelişen sivil-asker füzyonu, KYG altyapılarının hem ticari hem askeri kullanıma olanak tanınması ve Çin

firmalarının ÇKP ile yakın ilişkileri ABD endişelerini artırmaktadır. ABD'deki stratejist ve akademisyenlerden bazıları Deniz İpek Yolu'ndaki liman zincirlerini, Çin'in Pasifik ve Hint Okyanusu'nda denizaşırı güç noktaları kazanma çabası olarak yorumlamaktadır (Kennedy, 2019; Lew, Roughead, Hillman ve Sacks, 2021:62). Askeri bir üs olma niteliği taşımamasına rağmen dünya genelindeki bu limanlar Çin'in denizaşırı etkisini artırmaktadır. Çin'in oluşturduğu liman ağları ulaşım ve enerji güvenliği konusunda alternatifler yaratarak Çin'in elini güçlendirmektedir. Henüz somut bir güvenlik tehdidi oluşturmaya da liman zincirleri, uzun vadede ABD'nin Hint-Okyanusu ve Basra Körfezi'ndeki varlığına karşı bir tehdit olarak algılanabilir.

Başkan Obama döneminde bir “büyük güç rekabeti”ne dönüşen ABD-Çin rekabeti Donald Trump döneminde yoğunlaşmış, Joe Biden döneminin ilk yıllarında da yükselen rekabet trendi sürmüştür. Kuşak ve Yol Girişimi'nin duyurulmasından sonra yayımlanan ulusal güvenlik belgelerinde ise Çin, ekonomik ve askeri etkilerini bölgesel ve küresel olarak genişletme hırsıyla revizyonist bir güç, komşularını zorlamak için yağmacı ekonomiyi kullanan stratejik bir rakip, ABD liderliğindeki uluslararası düzene meydan okuyan 'revizyonist' bir güç olarak tanımlanmıştır (Trump White House Archives, 2017:25 ; U.S. Department of Defense, 2018:1). Başlangıçta Asya-Pasifik'te özellikle Güney Çin Denizi, Doğu Çin Denizi ve Tayvan gibi bölgelerde yoğunlaşan ABD-Çin rekabeti, Kuşak ve Yol Girişimi'nin duyurulmasıyla Asya, Avrupa, Afrika ve Güney Amerika dahil olmak üzere geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu bölümde ABD-Çin rekabetinin Kuşak ve Yol Coğrafyasına etkileri Doğu Asya, Orta Asya, Güney Asya, Güneydoğu Asya, Ortadoğu, Afrika, Avrupa, Avustralya özelinde incelenecektir.

4.1. DOĞU ASYA'DA ABD-ÇİN REKABETİ

Doğu Asya; Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya, Güney Kore, Kuzey Kore, Tayvan ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin özel idari bölgeleri olan Hong Kong ve Macau'dan oluşmaktadır. Bölgede, ABD'nin uzun yıllardır ana istikrar kaynağı olan geleneksel rolü, 2009-2010 yıllarından itibaren Çin'in stratejik yükselişinin getirdiği bir meydan okuma ile karşı karşıya kalmıştır. 1990'larda ve 2000'lerde Çin'in kendi kara kütlesi üzerinde hakimiyet kurduğu, ABD'nin de Doğu Asya denizlerinde etkin olduğu bir

jeopolitik bölünme mevcuttur. Ancak 35 yıllık teknolojik gelişme, iyileştirilmiş eğitim ve 20 yıldan fazla artan yıllık savunma harcamalarından sonra, Çin denizcilik yeteneklerinin modernizasyonu ve artan ekonomik gücü bu jeopolitik bölünmeyi bulanıklaştırmıştır.

Çin'e daha proaktif bir güvenlik politikası oluşturmaya imkân tanıyan ekonomik ve askeri gelişmeler, bölgedeki ABD varlığını, ABD müttefiklerini ve güvenlik ortaklarını tedirgin etmiştir. Doğu Asya güvenliğinde aktif rol alan Çin, ABD'nin müttefikleri ve güvenlik ortakları ile ilişkilerini daha kritik hale getirmiştir. ABD, ortaklarına, daha yetenekli bir Çin ile mücadele etme kabiliyetine ve kararlılığına sahip olduğuna dair güvenceler sunmak zorunda kalmış, güvenlikleri konusunda ABD'ye bağımlı olan Tayvan ve Japonya'ya güvenlik taahhütlerinde bulunmuştur (Ross, 2014). 2010'da duyurulan Asya'ya Dönüş / Yeniden Dengeleme stratejisi ile bölgedeki ABD askeri ve diplomatik varlığının artırılması, 2014 yılında Japonya ve Çin arasındaki tartışmalı Senkaku/Diaoyu Adaları'nın Başkan Barack Obama tarafından ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması kapsamına alınması ABD'nin müttefiklerine güvence verme çabalarını yansıtmaktadır.

Bölgedeki ABD-Çin rekabeti, Çin, Japonya ve Güney Kore arasındaki münhasır ekonomik bölgelerin (MEB) kapsamı konusundaki anlaşmazlıklar, Japonya yönetimindeki ihtilaflı Senkaku/Diaoyu Adaları, Tayvan Sorunu, Kuzey Kore'nin hipersonik ve nükleer silah denemelerinin yarattığı bölgesel tehdit ve Güney Kore'nin ABD-Çin arasında sıkışan dış politikası üzerinden şekillenmektedir. Bu noktada ABD-Çin rekabetini bölgenin önemli ülkeleri olan Japonya, Güney Kore, Kuzey Kore ve Tayvan üzerinden incelemek faydalı olacaktır.

Japonya, ABD'nin bölgedeki en yakın güvenlik ortağı ve müttefikidir. İkinci Dünya Savaşı'nda düşman ve işgalci bir güç olarak gördüğü ABD ile savaşan Japonya, savaşın bitmesinin ardından ABD ile askeri bir ittifak oluşturmuş, ABD nükleer şemsiyesi altına sığınmıştır. Savaş sonrası ABD'nin oluşturduğu uluslararası sisteme başarılı bir şekilde entegre olan Japonya, hızla ABD için vazgeçilmez bir güvenlik ortağı haline gelmiştir. ABD yetkilileri de ABD-Japonya İttifakını ABD'nin Asya'daki güvenlik çıkarlarının temel taşı, bölgesel istikrar ve refahın temeli olarak görmektedir (US Department of State, 2020). 1960 yılında yürürlüğe giren anlaşma

kapsamında ABD, askerlerini Japonya'ya yerleştirme hakkına sahiptir. 2022 yılı itibarıyla yaklaşık 55.000 ABD askeri personeli Japonya'da bulunmaktadır (Kuhn, 2022). Ayrıca ABD, ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması'nın 5. Maddesi kapsamında Japonya idaresi altındaki topraklarda, taraflardan herhangi birine karşı yapılacak saldırının kendi barış ve güvenliği için tehlikeli olacağını kabul etmiş ve Japonya'yı savunma taahhüdünde bulunmuştur. Nitekim 2014 yılında Senkaku/Diaoyu Adaları üzerindeki Çin-Japonya gerilimi yükseldiğinde Obama, Senkaku Adaları'nın Japonya tarafından yönetildiğini ve bu nedenle ABD-Japonya Güvenlik Antlaşması'nın 5. Maddesi kapsamına girdiğini açıkça belirtmiş ve Japonya'nın yanında olmuştur (Sracic, 2014). ABD-Japonya ilişkileri 21. yy boyunca genel anlamda olumlu seyretilse de Başkan Trump döneminde ikili ilişkiler gerilmiştir. Trump, ABD ulusal çıkarlarına zarar verdiğini düşündüğü haksız ticaret uygulamaları nedeniyle Japonya'yı eleştirmiştir. Metal ve otomotiv sektörlerinde Japonya'ya tarifeler uygulanmıştır. Bu dönemde ABD'nin TPP'den çekilmesi Japonya'ya bir darbe olarak görülmüştür. Trump ayrıca ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması'nı da Japonya'nın lehine tek taraflı bir anlaşma olduğu konusunda sorgulamıştır (Higgins, 2019). İki ülke, ilişkilerin gerildiği bu süreçte 2019 yılında yeni bir ikili ticaret anlaşması müzakere etmeyi başarmıştır (Solís, 2019). Pek çok araştırmacı, müzakere edilen yeni ikili ticaret anlaşması ABD'nin eskisine nazaran daha avantajlı olduğu bir ticaret anlaşması olarak görmektedir (The Asahi Shimbun, 2021). Joe Biden döneminin ilk yıllarında ise ilişkiler yeniden eski formuna dönmeye başlamış iki ülkenin de mutabık olduğu “Yeni Dönemde ABD-Japonya Küresel Ortaklığı” yeniden vurgulanmıştır (The White House, 2021).

Japonya-Çin ilişkileri ise, Japonya'nın Çin'i işgalinden kaynaklı kötü bir tarihsel geçmişe sahiptir. Bugün, Çin ile Japonya arasında Doğu Çin Denizi üzerindeki MEB kaynaklı anlaşmazlıklar, Senkaku/Diaoyu Adaları anlaşmazlığı, Tayvan Sorunu, ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması'ndan kaynaklı Çin endişelerinin yarattığı sorunlar yer almaktadır (ÇHC Dışişleri Bakanlığı, 2002). Bu sorunlara bölgedeki ABD-Çin rekabeti çerçevesinde değinecek olursak Çin ve Japonya arasındaki MEB anlaşmazlıkları Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) farklı uygulanışından kaynaklanmaktadır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku'na (BMDH) göre MEB, egemen ülkenin kıyılarından itibaren 200 deniz

miline (370 km) kadar uzanır. Ancak Doğu Çin Denizi genişliği sadece 360 deniz mili (670 km)dir. Ek olarak Çin kendi MEB'inin doğal bir uzantısı olarak gördüğü Okinawa Çukuru'na kadar olan bölgede hak iddia etmektedir. Çin'in kıta sahanlığının doğu ucuna kadar uzanan bir MEB'e sahip olması gerektiği iddiası Japonya'nın iddia ettiği MEB ile kesişmekte ve ihtilaflara yol açmaktadır (Strating, 2021:2). MEB'ler seyrüsefer özgürlüğü ve ticaret özgürlüğü bakımından ABD-Japonya ittifakının temellerinden biridir. Geniş bir Japonya MEB'i ABD'ye geniş bir hareket alanı kazandırırken, denizlerde Japonya'ya önemli bir ABD koruması sağlayacak, Japonya ise ABD'nin bölgesel varlığını ve stratejik hareketliliğini koruyabilmesi için üsler sunacaktır (Kotani, 2011:2). ABD ve Çin'in MEB'lerdeki askeri faaliyetlerin hukuki statüsüne ilişkin bakış açısı tamamen birbirinden farklıdır. Öncelikle belirtmek gerekir ki Çin, BMDHS'ye 1996 yılında resmi olarak katılmıştır. ABD ise sözleşme hükümleri tarafından kısıtlanmak istemediği için BMDHS'ni imzalamamıştır. ABD Senatosu üçte iki oyla bu sözleşmeyi kabul etmemiştir. ABD, MEB'i uluslararası sular ve üzerindeki alanı da uluslararası hava sahası olarak tanımlamakta ve uluslararası örf ve adet hukukuna göre bu bölgedeki her türlü askeri faaliyete izin verildiğini iddia etmektedir. Çin ise MEB'i üzerinde diğer ülkelere sadece seyrüsefer ve uçuş serbestisi tanımakta, bunun dışındaki her türlü askeri faaliyet için izin ya da onay alınmasının zorunlu olduğunu iddia etmektedir (Topsoy 2012: 245). Bu perspektiften bakıldığında stratejik olarak yükselen Çin'in, bölgesel hakimiyet elde etmenin bir yolu olarak bölgesel sularda deniz kontrolünü kurmaya çalışması ABD Donanması'nın bölgedeki varlığına doğrudan tehdit oluşturmaktadır. Doğu Çin Denizi'ne hiçbir şekilde komşu olmayan ve doğrudan hak iddiasında bulunmayan ABD'nin varlığı bölgede seyrüsefer serbestisinin sağlanmasına bağlıdır. Ayrıca Japonya MEB'inin sıklıkla Çin deniz unsurları tarafından aşılması ve Japonya'ya ait MEB'in daraltılma girişimleri doğrudan ABD'nin de hareket alanını kısıtlayacaktır.

Çin-Japonya ilişkilerindeki bir diğer önemli sorun ise Japonya'nın, Tayvan Boğazı'ndaki istikrarın sağlanamamasından duyduğu endişelerden kaynaklanmaktadır. Çin'in son yıllarda Tayvan'a yönelik zorlayıcı eylemleri giderek artmaktadır. Pekin yönetiminin Tayvan yakınlarındaki füze denemeleri, askeri tatbikatları, civar adalardaki amfibi saldırıları ve Tayvan hava sahasını sıklıkla işgal

etmesi Japonya tarafından zorlayıcı ve istikrarı baltalayan faaliyetler olarak görülmektedir (Davidson, 2021). 2021 yılında Joe Biden ve Joshihide Suga'nın, Çin'in Tayvan'a yönelik davranışları konusundaki endişelerini dile getiren ortak bir bildiri yayınlaması ve Japon savunma yetkililerinin, savaş durumunda Japonya'nın Tayvan'ı savunma çağrısı Çin yönetiminin tepkisine yol açmıştır (Maizland ve Cheng, 2021). Washington ve Pekin yönetimlerinin, Çin'in Tayvan'ı kontrolü altına almak için güç kullanması durumunda yakın bir savunma iş birliği içerisinde olacakları, Tokyo'nun ABD liderliğindeki bir Tayvan savunmasına katılacağı fikri yükseldikçe Çin ile yaşanan gerilim de artmaktadır. Öte yandan bu durum Çin'in, ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması'nın Tayvan Boğazı'na yönelik bir askeri ortaklığı da kapsadığı yönündeki izlenimini güçlendirmektedir.

ABD-Çin-Japonya ilişkilerin ve temel ihtilafların, ABD-Çin rekabeti kapsamında değerlendirilmesinin ardından, bu bölümde karşılıklı ilişkilerin Kuşak ve Yol Girişimi ile nasıl bir noktaya evrildiğini incelemek faydalı olacaktır. Japonya, KYG duyurulmadan önce benzer vizyona sahip bir girişimi henüz 2007 yılında Hindistan'da dile getirmeye başlamıştır. Hindistan Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada Başbakan Shinzo Abe, Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusu'nun birleşimi ile oluşacak "Geniş Asya" kavramına vurgu yapmış; Hindistan, ABD ve Avustralya'yı içeren Pasifik Okyanusu'nun tamamını kapsayan muazzam ağ yaratılmasına değinmiştir. Açık ve şeffaf olan bu ağ, insanların, malların, sermayenin ve bilginin özgürce akmasına izin verecek bir yapıda olması gerektiği belirtilmiştir (Abe, 2007). Aralık 2013 tarihli ilk Ulusal Güvenlik Stratejisinde Japonya, 21. yüzyılda güç dengesindeki değişimin başlıca itici güçlerinin Çin ve Hindistan da dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkeler olduğunu belirtmiş, Çin'in uluslararası normları paylaşması, bunlara uyması, bölgesel ve küresel meseleler için daha aktif ve iş birlikçi bir rol oynaması beklentisi vurgulamıştır (Japonya Başbakanlık Ofisi, 2013). KYG'nin duyurulmasından sonra ise 2015 yılında etkili bir yönetim olmayacağı, proje kredilerinde uluslararası koruma önlemlerinin alınmayacağı, sürdürülemez altyapı projelerinin borç yükü oluşturacağı ve operasyonlarda şeffaflık olmayacağı için KYG'nin önemli bir finansman kaynağı olan AAYB'ye katılmayı reddetmiştir (Beyaz Saray, 2015). Sonraki yıl ise Başbakan Abe, Expanded Partnership for Quality Infrastructure (Kalite Altyapısı için Genişletilmiş Ortaklık)

adındaki girişimini duyurmuştur. Bu girişim ile Japonya, yüksek kaliteli altyapısının ihracatını teşvik etmeyi ve hem yerel ekonomik büyümeye hem de ortak ülkelerin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunan kazan-kazan ilişkileri kurmayı hedeflemektedir. Girişime önümüzdeki 5 yıl içinde yaklaşık 200 milyar ABD doları tutarında finansman sağlamayı taahhüt eden Japonya, bu finansmanın doğal kaynaklar, enerji ve dünya çapındaki altyapı projelerine tahsis edileceğini ifade etmiştir (Japonya Dışişleri Bakanlığı, 2015). 2016 yılında, temellerini 2007 yılındaki Shinzo Abe'nin konuşmasından alan “Özgür ve Açık Hint-Pasifik” (ÖAHP) stratejisi Japonya tarafından tanıtılmıştır. Japon resmi makamlarındaki tanımına bakıldığında ÖAHP stratejisi, özgür ve açık bir deniz düzenini, seyrüsefer serbestisi ve serbest ticaret gibi ilkelerin teşvikini amaçlamaktadır. ÖAHP'nin teşvik edilmesi ve Japonya-ABD İttifakının güçlendirilerek müttefikler ile dost uluslar arasındaki ağırları teşvik etmek Japonya'nın dış politika öncelikleri arasında yer almaktadır. ÖAHP stratejisinin içeriğine göz atıldığında ise Kalite Altyapısı'nın geliştirilmesi; ABD, Avustralya, Hindistan, ASEAN ülkeleri, Avrupa ülkeleri de dahil olmak üzere ortak ülkelerle yakın bir iş birliği oluşturmak için somut girişimlerde bulunulması yer almaktadır (Japonya Dışişleri Bakanlığı, 2019). Japon hükümeti sık sık ÖAHP'in Pekin'in altyapı geliştirme alanındaki stratejik hamlelerine karşı koymak veya Çin'in yükselişini daha geniş anlamda sınırlamak anlamına gelmediğini vurgulamaktadır. Ancak Japonya'nın Çin'in saldırgan davranışıyla ilgili endişelerine yönelik örtülü referansları, ÖAHP'nin tartışmalı bir şekilde bölgesel stratejik rekabeti yönetme çabasının unsurlarını içerdiğini göstermektedir (Szechenyi ve Hosoya, 2019). Abe yönetiminin 2019 yılında ABD ve diğer ülkelerle güvenlik iş birliğini ÖAHP çerçevesine yerleştiren yeni bir savunma stratejisi yayınlaması bunu doğrular niteliktedir.

Japonya, altyapı ve ekonomik iş birlikleri oluşturma noktasında Çin'den tamamen ayrı, kendi stratejilerini -müttefiklerinin stratejilerine paralel- ortaya koymayı hedefleyen bir politika izlemiştir. Trump döneminin ABD'yi önceleyen, ulusal çıkarlarına yöneldiği ve daha korumacı politikalar izlediği dönemde ise bu anlayış tersine dönmüştür. ABD-Japonya arasındaki ticaret ve güvenlik anlaşmalarının sorgulandığı bir süreçte, Haziran 2017'de Abe, Japonya'nın KYG konusunda Çin ile İşbirliğini genişletmeye hazır olduğunu şartlı bir şekilde ihtiyatla

duyurmuştur. KYG'nin herkesin katılımına açık olması, şeffaf ve adil satın alma yoluyla geliştirilmesi, borçlu ülkenin mali durumuna zarar vermemesi, ÖAHP ile uyumlu olması gerektiğine vurgu yaparak Japonya'nın KYG'ye bakış açısını ortaya koymuş ve KYG üzerinden gerçekleşecek Çin-Japonya ortaklığını yaklaştıracak faktörleri sunmuştur (Nanwani 2019:2). Aralık 2017'de Japonya ve Çin, KYG ile ilgili enerji tasarrufu ve çevre koruma projelerinde iş birliğini teşvik etmek için anlaşmalar imzalanmış ve Mayıs 2018'de Japonya ve Çin, Üçüncü Ülkelerde Ticari İşbirliğine İlişkin Mutabakat Muhtırasını imzalamıştır (Abe, 2017: Japonya Ekonomi Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, 2018).

Görülmektedir ki Trump döneminde ABD'nin Hint-Pasifik'e bakış açısının değişmesiyle Japonya, ÖAHP'yi ileri taşımak, KYG ile uyumlu hale getirmek ve sunduğu yaklaşımın kabul gördüğü takdirde Çin'le iş birliği yapabileceğini göstermiştir. Burada unutulmaması gereken bir diğer faktör ise ÖAHP'nin temel bir bileşeni olan; ABD, Japonya, Hindistan ve Avustralya'nın deniz demokrasilerinden oluşan bölgesel iş birliğine ilişkin Dörtlü Güvenlik Diyaloğu (QUAD) dır. 2017 yılında Filipinler'de yapılan QUAD görüşmelerinin ardından katılımcı dört ülkenin Dışişleri Bakanları tarafından yapılan açıklamalar dörtlüdeki politika farklılıklarını ve dört ülke arasındaki koordinasyon eksikliğini ortaya çıkarmış, Çin-Japonya iş birliğini tetikleyen bir ortam yaratmıştır.

Trump döneminde Japonya'nın ötelenen konumu, Joe Biden'ın yönetimi devralmasıyla yeniden ABD'nin Hint-Pasifik politikalarının merkezindeki yerini almaya başlamıştır. ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken ve Savunma Bakanı Lloyd Austin, 2021 yılındaki Tokyo ziyaretinde yaptığı açıklamalarda, ABD'nin Japonya'nın savunmasına olan sarsılmaz bağlılığını yinelemiş, ABD-Japonya ittifakının bölgede güvenlik ve refahın temel taşı olmaya devam ettiğini bir kez daha teyit etmiştir. Aynı ikili Çin'in kendi yolunu elde etmek için zorlayıcı yöntemleri kullanmakta istekli olduğunu belirtmiş ve ABD'nin müttefikleriyle çalışmasının kritik önemini vurgulamıştır (Daily Sabah, 2021). Biden yönetimi QUAD'daki sorunların çözümü için de istekli davranmış ve 2021 yılının Mart ve Eylül aylarında devlet başkanları düzeyinde iki QUAD toplantısı düzenlemiştir. Toplantıların ardından, yüksek standartlara sahip kaliteli altyapı yatırımlarının hızlandırılacağı; hukukun üstünlüğünün, seyrüsefer ve uçuş özgürlüğünün destekleneceği, deniz

güvenliği konusunda iş birliğinin artırılacağı mesajları verilmiştir. Beyaz Saray, bu hedefleri ilerletmek için QUAD katılımına olan bağlılığını iki katına çıkaracağını açıklamıştır (Beyaz Saray, 2021). Ek olarak Joe Biden yönetimi, tıpkı Trump yönetimi gibi ÖAHP stratejisine olan bağlılığını da dile getirmiştir. Biden'ın ÖAHP'yi benimsemeye devam etmesi ve Japonya'nın önemli bir katkısının olduğu QUAD toplantılarını teşviki, Japonya'nın ABD dış politikasında sürdürdüğü stratejik ve normatif değeri göstermektedir. Antony Blinken, 21. yüzyılın en büyük jeopolitik sınavı olarak adlandırdığı Çin ile başa çıkma sorunu için müttefikleriyle geliştirilecek iş birliğinin önemini vurgulamıştır. Bu konjonktürde de sıkı bir ABD müttefiki olarak Japonya, ABD için öncelikli ülkelerden biri olarak görülmektedir.

Doğu Asya'da ABD-Çin çıkarlarının doğrudan rekabet içerisinde olduğu bir diğer ülke Tayvan'dır. Çalışmanın 3. Bölümünde Tayvan'ın ABD-Çin ilişkilerinin neden en hassas noktası olduğuna, "Tek Çin" politikasına, Çin'in Tayvan'ın hava ve deniz sahasındaki zorlayıcı askeri faaliyetlerine, Tayvan İlişkiler Yasası ile geliştirilen ABD-Tayvan diplomatik ve askeri ilişkilerine, aynı yasa ile ABD'nin Tayvan'a sunduğu güvenlik taahhütlerine ve silah satışlarına değinilmiş ve hem ABD hem de Çin için Tayvan'ın stratejik önemi açıklanmıştır. Bu kısımda ise ABD ve Çin'in Tayvan üzerindeki ayrışan politikaları analiz edilerek aradaki rekabet faktörleri ortaya konacaktır. ABD'nin Tayvan üzerindeki öncelikli çıkarlarından biri Tayvan'ın güvenliğidir. Tayvan'ın her türlü zorlayıcı diplomatik ve askeri faaliyetlerle Çin'e bağlanması ABD'nin öncelikli çıkarlarına ters düşmektedir. Dolayısıyla ABD, Tayvan'ın ekonomik ve savunma yeteneklerini geliştirme çabalarını desteklemektedir. Pekin yönetimi ise Tayvan'ı "bir ülke iki sistem" ilkesi altında yeniden Çin'e bağlamayı amaçlamaktadır. Hem ABD hem de Çin, sorunun barışçıl yollarla çözümlenmesini dile getirse de çıkarların temelden ayrıştığı bu noktada olası bir Çin saldırısı halinde ABD'nin Tayvan'ı koruması kritik bir önem arz etmektedir. Asya-Pasifik'teki birçok müttefikleriyle askeri ortaklıkları ve savunma taahhütleri bulunan ABD'nin Tayvan'ı savunmaması, bölgedeki bütün müttefiklerinde güvensizlik yaratacaktır. Pek tabii Çin için de Tayvan'ı işgal etme ya da abluka altına alma girişimleri oldukça risklidir. Bu tür bir yola başvurduğunda Çin, karşısında hem ABD'yi hem de Tayvan'ı savunma konusunda oldukça hevesli olan Japonya'yı bulacaktır. Japonya, 2021 Savunma Raporu'nda Tayvan

Boğazı'ndaki barış ve istikrara değinmiş, Tayvan'ın istikrarının Japonya'nın kendi güvenliği için önemli olduğunu açıkça çerçevelemiştir (Defense of Japan, 2021:19). Şimdilik Çin, askeri teknolojisindeki ilerlemelerle ABD ordusunun Tayvan çevresinde faaliyet gösterme maliyetlerini önemli ölçüde artırmaktadır. Savaş teknolojilerini Tayvan'ın karşısına konuşturarak Çin, Tayvan hava ve deniz sahasını sıklıkla taciz ederek gerilimi yükseltmektedir. ABD ise Tayvan'a sağladığı ana askeri teçhizatlarla Tayvan savunma yeteneklerini geliştirirken bölgedeki silahlanmaya katkıda bulunmaktadır. Çin, Tayvan üzerinde açık bir muharebeye girişmeden; hava kuvvetleri unsurlarını, sahil güvenlik unsurlarını ve deniz milislerini kullanarak düzensiz taktiklerle Tayvan hava ve deniz sahasını taciz ettiği bir gri bölge savaşı stratejisi uygulamaktadır (Chan, 2021:1-2). Bölgede artan silahlanma ve Çin'in ABD ve Tayvan'a ait gemilerle sıklıkla karşı karşıya gelmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum stratejik yanlış hesaplamalara ve kazalara olanak tanımakta ve çatışma riskini artırmaktadır. Ayrıca ABD'nin Tayvan'a sunduğu savunma taahhüdü konusunda da belirsizlikler gözlemlenmektedir. Her ne kadar Biden, Çin'in saldırması halinde ABD'nin Tayvan'ı savunacağını açıkça dile getirse de, hemen ardından yapılan Beyaz Saray açıklamaları, ABD'nin Tayvan politikasında bir değişiklik olmadığını, Biden'ın açıklamalarının Çin'e bir mesaj ya da bir politika değişikliği olarak yorumlanamayacağını belirtmiş, ABD-Tayvan savunma ilişkilerinin 1979 Tayvan İlişkileri Yasası altında yürütüldüğünü vurgulamıştır. Tayvan İlişkileri Yasası, ABD'nin Tayvan'a uygulanacak her türlü barışçıl olmayan çabayı endişe olarak değerlendireceğini, Tayvan'ın bu gibi durumlarda karşı koyma kapasitesini koruyacağını içermekte ancak Tayvan'ı korumak için ABD'nin askeri müdahalede bulunacağını içermemektedir. "Stratejik Belirsizlik" stratejisi olarak ifade edilen bu yöntem neticesinde hem ABD hem de Çin, Tayvan sorunu ile tam anlamıyla yüzleşmekten kaçınarak politikalarını sürdürüyor (Sanger, 2021; Chin ve D'Souza, 2021). Aynı strateji bölgede Japonya tarafından da benimsenmektedir. 2021 Savunma Raporu'nda Japonya, Tayvan'ın istikrarının Japonya'nın güvenliği için önemini kritik bir şekilde vurgulasa da hükümet yetkilileri bunun bir politika değişikliği anlamına gelmeyeceğini ifade etmişlerdir (Liff, 2021). Benimsenen bu "stratejik belirsizlik" bölgede ABD-Çin rekabetini belirli bir seviyenin üstünde

tutmaya hizmet ederken, Çin'in gri bölge savaşı stratejilerine uygun bir alan yaratarak bölgeyi kalıcı bir barışın sağlanmasından uzaklaştırmaktadır.

Doğu Asya'da ABD-Çin rekabetinin hissedildiği bir diğer bölge ise Kore Yarımadası'dır. Bölgedeki ABD ve Çin çıkarları Tayvan'daki kadar kesin çizgilerle ayrışmasa da örtüşen ABD-Çin çıkarlarından söz etmek mümkün gözükmemektedir. ABD'nin bölgedeki en önemli önceliği, anlaşma müttefikleri Güney Kore'yi başta Kuzey Kore olmak üzere dış güçlerin baskı ve saldırganlığına karşı korumaktır. Kuzey Kore ise nükleer silah programları, füze denemeleri ve olumsuz insan hakları sicili ile hem ABD anakarası hem de bölgedeki Güney Kore ve Japonya gibi müttefikleri için bir tehdit oluşturmaktadır. Güney Kore'de 28.500 ABD askeri bulunmakta ve Güney Kore ordusu ile iş birliği içinde faaliyet göstermektedir (Medeiros, 2021:15-16). Çin, uzun süredir Güney Kore'deki ABD birliklerinin varlığından ve ABD-Güney Kore ittifakından duyduğu memnuniyetsizliği dile getirmektedir. Aynı zamanda Yarımada ile tarihsel bağlarından ötürü pek çok Çinli analist, bölgenin Çin anakarası için bir güvenlik açığının kaynağı olduğunu savunmakta ve bölgeyi Çin'in etki alanı olarak görmektedir. Bu anlayış Çin'in Kore Yarımadası'ndaki olayları kontrol etme arzusunu motive etmektedir.

Güney Kore, ABD ile uzun süredir askeri bir ittifak içerisinde ve ABD'nin uzun yıllardır "NATO dışı önemli müttefik" ve "dost ülke" olarak nitelendirdiği bir konumdadır. Aynı zamanda Çin ile derin ticari ilişkilere sahip olan Güney Kore'nin en büyük ithalat ve ihracat ortağı Çin'dir. Güney Kore, 2019 yılında Çin'e 136 milyar dolarlık ihracat yapmıştır ve bu sayı toplam ihracatının %24,5'ini oluşturmaktadır. Aynı yıl Çin'den 108 milyar dolarlık ithalat yapan Kore'nin toplam ithalatındaki Çin payı %22,2'dir (OECD World, 2019). Ek olarak Güney Kore ve Japonya, Doğu Asya'daki önemli ABD müttefikleri olarak öne çıksa da iki ülke arasında bazı anlaşmazlıklar ve güvensizlikler mevcuttur. Mevcut gelişmeler ışığında Güney Kore, ABD ve Çin arasında hassas ve ihtiyatlı bir denge politikası izlemeye yönelirken, Japonya ile arasındaki anlaşmazlıklar da Çin'in stratejik yükselişine karşı, ABD'nin müttefikleriyle birlikte ortak bir cephe oluşturma çabalarını karmaşıktırmıştır.

Bölgede ABD-Çin rekabeti yoğunlaşıp, ticari ve askeri politikaları etkileyecek şekilde yayılırken, Güney Kore'nin üzerindeki baskı giderek artmaktadır. Güney Kore'nin, Çin pazarına olan ekonomik bağımlılığı nedeniyle politika geliştirme alternatifleri sınırlanmaktadır. Ayrıca QUAD üyesi olmayan Güney Kore'nin; Japonya, Hindistan, Avustralya gibi ülkelere nazaran, Çin'e karşı daha az stratejik hareket alanı mevcuttur. Seul yönetimi, Doğu Asya'da artan ABD-Çin rekabetinin farkında ancak bu durumu Japonya'ya kıyasla daha az dile getirerek, Çin'den alacağı tepkilere karşı daha ihtiyatlı davranmaktadır. Seul, Washington ile ittifakını sürdürürken, Tokyo ile gergin bağlara rağmen ABD-Japonya-Güney Kore güvenlik iş birliğini de devam ettirmektedir. Bütün bunları sürdürürken de Çin ile ticari bağlarının zarar görmemesi için Çin'i doğrudan karşısına alacak politikalardan ve açıklamalardan kaçınmaya çalışmaktadır. Oluşturulan bu denge eşliğinde Güney Kore, sessiz bir stratejiyle savunma harcamalarını artırıp askeri unsurlarını güçlendirmeye çalışırken, Çin'in yarattığı endişeler karşısında gösterdiği ihtiyatlı tepkiler ABD'yi tatmin etmemekte ve Seul yönetiminin Çin'e karşı isteksiz olmakla suçlanmasına neden olmaktadır (Lee, 2020: 12-13; (Stangarone, 2019).

Güney Kore ve ABD, 2016 yılında Güney Kore'de Bölge Yüksek İrtifa Hava Savunma (THAAD) füze bataryaları konuşlandıracağını açıklamıştır. İki ülke bu kararın Kuzey Kore'den gelecek saldırılara karşı hava savunmasının güçlendirilmesi amacıyla alındığını açıklasa da Çin, kendi füze faaliyetlerinin de izlenebileceği endişesiyle bu konuşlandırmayı protesto etmiştir. Bunun üzerine Çin, bazı Güney Kore ürünlerinin ülkesinde satılmasını yasaklamış, eğlence ve turizm sektörlerinde kısıtlamaya giderek, Güney Kore'ye karşı ekonomik olarak zorlayıcı bir dizi taktik uygulamıştır. Güney Kore için 6,8 milyarlık bir gelir kaybıyla sonuçlanan zorlayıcı önlemlerin ardından Seul yönetimi ek füze bataryaları yerleştirmeyeceğini, THAAD'nin ABD füze sisteminin bir parçası haline getirilmeyeceğini ve resmi bir ABD-Japonya-Güney Kore askeri ittifakı kurulmayacağını taahhüt ederek Çin'in tepkilerini dizginlemeye çalışmıştır (Harris, Bard ve Lee, 2021). Jeopolitik düzeyde THAAD Güney Kore için, müttefik ülke ABD ile ana ticaret ortağı Çin arasındaki hassas dengeleme politikasıyla eş anlamlı hale gelmiştir. Güney Kore Ulusal Meclisi eski sözcüsü Moon Hee-sang'ın açıklamaları her şeyi özetler niteliktedir. Moon Hee-sang "ABD ve Çin arasında seçim yaparken, güvenlik uğruna ekonomiyi, ekonomi

uğruna da güvenliği bırakamayız” ifadelerini kullanarak Güney Kore’nin ABD ve Çin arasındaki çıkmazını vurgulamıştır (Friedman, 2019).

Güney Kore’nin isteksizliğinin bir diğer nedeni de Donald Trump dönemi politikalarından kaynaklanmaktadır. Başkan Trump’ın Kuzey Kore lideri ile ilişkilerini geliştirme çabaları, ABD-Güney Kore arasındaki askeri tatbikatlardan bu dönemde uzaklaşılması ve Güney Kore’deki ABD askerlerinin maliyetlerinin paylaşılması için Güney Kore’ye daha çok sorumluluk yükleyen politikaları o dönem, ABD’nin Güney Kore’den uzaklaştığı sinyali olarak yorumlanmıştır. Joe Biden’ın yönetimi devralmasıyla ABD, “Amerika Geri Döndü” mesajı vermek için yeniden müttefiklerine dönmüştür (Garver, 2021). 2021 yılında Biden ve Moon arasında yapılan zirvede, iki ülke isim vermeden "kurallara dayalı uluslararası düzeni baltalayan, istikrarsızlaştıran veya tehdit eden tüm faaliyetlere" ifadeleriyle Çin’i hedef almıştır. Aynı zamanda zirvede, Tayvan Boğazı’ndaki istikrarsızlaştırıcı Çin faaliyetleri de hedef alınmış ve iki ülkenin barış ve istikrarı koruma, uluslararası kural ve normları savunma konusundaki kararlılıkları vurgulanmıştır (Yoon, 2021). Zirvede Çin’den ismen bahsedilmemiş olsa da Çin’in açıkça hedef alınması Çin yetkililerince gözardı edilmemiştir. Çin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü açıklamaları protesto etmiş ve Tayvan sorununun Çin’in iç meselesi olduğunu vurgulayarak tepkisini dile getirmiştir (Reuters 2021).

Yakın geçmişteki bütün bu politik gelişmelere bakıldığında Güney Kore’nin ABD’yi tatmin edecek düzeyde Çin’e cephe alması beklenmemelidir. Güney Kore, Çin’e ticaret, yatırım ve turizm akışlarına büyük ölçüde bağımlı kalmakta ve bu da Güney Kore’yi Çin’in ekonomik baskı kampanyasına karşı savunmasız bırakmaktadır. Ancak temel demokratik değerlerin uyumsuzluğu ve Güney Kore halkının Çin’e yönelik genel şüphesi nedeniyle Doğu Asya’nın canlı demokrasilerinden biri olarak Güney Kore’nin, Çin yörüngesine dahil olmasını beklemek de gerçekçi olmayacaktır. Güney Kore, Yeni Güney Politikası ile Hindistan ve ASEAN üye devletleriyle ekonomik, diplomatik ve güvenlik bağlarını güçlendirerek ülkenin büyük güç rekabetinin yan etkilerine maruz kalmasını azaltmanın yollarını aramaktadır tutmaktadır. Ayrıca Yeni Güney Politikası’nı ÖAHP ile uyumlu hale getirerek ABD ile iş birliğinin yeni yollarını aramaktadır (Harris ve Lee, 2021). Ek olarak 2013 yılında Yeni Kuzey Politikası’nın bir ürünü

olarak Avrasya Girişimi'ni duyurmuştur. Avrasya Girişimi “Tek kıta, Yaratıcı kıta ve Barışçıl kıta” sloganı altında, Avrasya kıtasında birleşik bir ulaşım, enerji ve ticaret ağları sistemi öngörmektedir (Taehwan, 2015:1). Kuzey Kore'yi de çok taraflı ekonomik iş birliğine dahil ederek Avrasya'ya açılmayı öngören girişim Kuzey Kore-Güney Kore arasındaki gerilimli ilişkilerden ötürü sorunludur ve henüz KYG kadar isminden söz ettirecek boyuta ulaşmamıştır.

Güney Kore'nin güvenlik politikası büyük ölçüde Kuzey Kore'den gelecek tehdit ve saldırılara odaklanmıştır. Kuzey Kore'nin nükleer silah programları ve füze testleri Güney Kore için en önemli güvenlik sorunudur. Bölgedeki Çin- Kuzey Kore yakınlığı ve iki ülke arasındaki özel ilişki, Güney Kore'yi uzun süredir ABD yörüngesinde kalmak için geçerli sebepleri sunmaktadır. Çin-Kuzey Kore ilişkileri Kuzey Kore'nin nükleer programı nedeniyle zaman zaman gerginleşse de genel itibarıyla dostane olmuştur. İki ülke arasında yakın ve özel bir ilişki mevcuttur. Çin ve Kuzey Kore, her iki ülkenin de herhangi bir ulusla sahip olduğu tek savunma anlaşması olan Karşılıklı Yardımlaşma ve İşbirliği Dostluk Antlaşması'na sahiptir. Anlaşmanın kilit maddelerinden biri olan 2. Madde, anlaşma taraflarından birinin, herhangi bir devletin veya birkaç devletin ortaklaşa silahlı saldırısına maruz kalması ve bu nedenle bir savaşa girmesi durumunda, diğer tarafın elindeki tüm araçlarla derhal askeri ve diğer yardımları yapacağını taahhüt etmektedir (Jeon, 2018:251).

Çin, 2003 yılından beri Kuzey Kore'nin nükleer silah programı sorununu çözmeyi amaçlayan altılı müzakerelere katılmaktadır. Fakat sorunun kalıcı çözümü için gerekli samimi adımları atmadığı konusunda sıklıkla eleştirilmektedir (Lee ve Kim, 2017:34). Eleştiriler karşısında Çin, 2017 yılında Kuzey Kore'den tüm kömür ithalatını, Birleşmiş Milletler (BM) kararları doğrultusunda bazı petrol ürünlerinin ihracatını ve Kuzey Kore'den tekstil ithalatını yasaklamıştır (BBC News, 2017). Bu kararlar Çin-Kuzey Kore ilişkilerinde uzun sürmeyecek bir gerginlik dönemi yaratmıştır. Ancak Çin'in, ABD müttefiklerine uyguladığı zorlayıcı taktikler ile kıyaslandığında Kuzey Kore'ye uyguladığı yaptırımlar tatmin edici düzeyde değildir. Çin, Kuzey Kore dış ticaretinde Covid-19 pandemisi öncesi neredeyse %90'ın üzerinde pay sahipti. Çin'in Kuzey Kore dış ticaretindeki bu geniş etkisini, Kuzey Kore'yi nükleer programlarından caydırmak için isteksiz davranması Çin'i hala eleştiri oklarının ucunda tutmaktadır (Grossman 2018). Covid-19 pandemisinin

yayılmasıyla hem Çin hem de Kuzey Kore'nin sert önlemler alması 2020'de Çin'in Kuzey Kore'ye ihratacını 2019'a göre %81, Kuzey Kore'nin ise Çin'e ihracatını %78 azaltmıştır (Statista, 2021b). 2022 Ocak itibarıyla iki ülke arasındaki ticaretin tam anlamıyla başlamamış olması ve ikili ticaretteki şiddetli düşüş, Çin Kuzey Kore'ye ekonomik yaptırımları yüksek bir motivasyonla uygulasa bile, nükleer silah programı sorununun çözüme kavuşup kavuşmayacağını sorgulatmaktadır.

Çin'in Kuzey Kore'ye ekonomik yaptırım uygulamadaki isteksizliğinin bir çok motivasyonu mevcuttur. İlk olarak Çin, Kuzey Kore rejiminin istikrarını, Kuzey Kore'nin nükleer silahlardan arındırılması çabalarına tercih edebilmektedir (Thornton, nan ve Lee, 2021). Her ne kadar Kuzey Kore'nin nükleer silahlara ve balistik füzelere sahip olmasına karşı olsa da çökmüş bir Kuzey Kore rejimi bölgede Çin'in tek müttefikini kaybetmesi anlamına gelecektir. Bölgede Kuzey Kore rejimi çöktüğünde ne yapılacağına dair üzerinde anlaşılmış bir prosedürün bulunmaması, Kuzey Kore'deki belirli askeri ve nükleer tesisleri güvence altına almak isteyecek Çin, ABD ve Güney Kore güçlerini karşı karşıya getirebilir (Medeiros, 2021:17). İkincisi Çin ve Kuzey Kore, Güney Kore'de bulunan ABD askerlerinden duyduğu rahatsızlığı ortak bir muhalefetle dile getirmektedir (Lee, 2021). Çin'in ABD güçlerini kendi sınırından uzak tutması konusunda Kuzey Kore tampon bölge görevi görmektedir. Üçüncüsü ise bölgenin yaptırımları boşa çıkaracak hatta ters tepmesine neden olacak faktörleri barındırmasından kaynaklanmaktadır. Pragmatik olarak Kuzey Kore'ye uygulanan yaptırımlar bugüne kadar nükleer arındırmanın yolunu açacak somut adımları beraberinde getirmemiş aksine Kuzey Kore'yi varoluşsal caydırıcılık için yeni silahlar geliştirmesi ve üretmesi için daha fazla teşvik etmiştir. Ek olarak Çin-Kuzey Kore sınırındaki yaygın kaçakçılık vakaları yaptırımların amacına ulaşmasını engellemektedir. Yaptırımlar ile birlikte olası bir rejim çöküşü ise Çin'e doğru yayılacak bir göç dalgası yaratacağından Çin'i uygulamada daha isteksiz hale getirmektedir (Kim, 2017:134).

Sonuç olarak Doğu Asya'daki ABD-Çin rekabeti ekonomik, diplomatik ve askeri-güvenlik boyutlarıyla derinleşmektedir. Rekabetin ekonomik boyutuna bakarsak Çin; Japonya, Güney Kore, Kuzey Kore ve Tayvan'ın ana ticaret ortağı pozisyonundadır ve bölgedeki ekonomik-ticari etkisi ABD'yi geride bırakmış görünmektedir. Çin'in bölgedeki en önemli ekonomik aktör haline gelmesi ona siyasi

ve diplomatik ilişkilerde de önemli bir nüfuz kazandırmıştır. Japonya ve Güney Kore ekonomilerinin Çin'e bağımlılığı, bu ülkelerin ABD ile birlikte Çin'e karşı daha agresif bir duruş sergilememelerinin ve Çin'e karşı ihtiyatlı davranmalarının en önemli motivasyonudur. Bu ülkeler Çin'e karşı artan ekonomik bağımlılık nedeni ile daha iyi siyasi ve diplomatik ilişkiler geliştirmeye açık bir ilgi duymaktadır. Öte yandan Japonya ve Güney Kore, Çin'in ekonomik etkisini dizginlemek ve artan Çin tehdidine karşı kendilerini korumak için ABD ile ittifaklarını geliştirmenin yollarını aramaktadır.

Doğu Asya'daki ABD-Çin rekabetine diplomatik ve siyasi boyutuyla bakıldığında ise ABD'nin Çin'e kıyasla bölgede daha gelişmiş müttefiklik ve ortaklık ilişkilerine sahip olduğu görülmektedir. Japonya, ABD'nin bölgedeki en yakın güvenlik ortağı ve müttefikidir. ABD-Japonya Güvenlik Anlaşması kapsamında ABD, Japonya'ya önemli güvenlik taahhütleri sunmaktadır. Ayrıca ABD ve Japonya, Çin'e askeri ve diplomatik olarak karşı koymak için QUAD aracılığıyla da iş birliği yapmaktadır. Güney Kore de, ABD ile uzun süredir askeri bir ittifak içerisinde ve ABD'nin uzun yıllardır "NATO dışı önemli müttefik" ve "dost ülke" olarak nitelendirdiği bir konumdadır. Doğu Asya'da Tayvan'ın güvenliği de ABD'ye bağımlıdır ve Tayvan İlişkiler Yasası kapsamında ABD herhangi bir saldırı karşısında Tayvan'ın güvenliğini taahhüt etmektedir. ABD'nin bütün bu ortaklık ve müttefiklik ilişkilerine karşın Çin'in Doğu Asya'daki tek müttefiki Kuzey Kore'dir. Bu iki ülke arasında özel bir yakınlık mevcuttur ve Çin ile Kuzey Kore arasında her iki ülkenin de herhangi bir ulusla sahip olduğu tek savunma anlaşması olan Karşılıklı Yardımlaşma ve İşbirliği Dostluk Antlaşması bulunmaktadır.

Askeri ve güvenlik boyutunda da Doğu Asya'da ABD'nin Çin'e kıyasla geniş çaplı bir angajmanı mevcuttur. ABD'nin yaklaşık olarak Japonya'da 55.000, Güney Kore'de 25.000 ve Guam'da 6200 askeri personeli bulunmaktadır. ABD'nin bölgedeki askeri varlığı ÖAHP stratejisinin uygulanması, ABD'nin ve ABD müttefiklerinin güvenliğinin sağlanması açısından kritik önem arz etmektedir. ABD Donanması sayıca en büyük donanma olma unvanını Çin'e kaptırsa da nitelik bakımından hala dünyanın en güçlü donanmasıdır. Ancak Çin de askeri modernizasyonu ve "Erişim ve Alan Engelleme" (A2/AD) stratejisine yönelik askeri

yatırımları ile anakarasını güvence altına almış, askeri etkisini açık denizlere doğru artırmıştır. Çin, ana karadan kilometrelerce uzakta sahip olduğu, suni olarak inşa ettiği ya da üzerinde hak iddia ettiği adalarda üsler kurarak, hava ve deniz unsurlarını bu stratejik adalarda konuşlandırarak askeri etki alanını ana karadan yaklaşık bin kilometre öteye genişletmiştir. Bu yayılma, ABD Donanmasının özellikle kuzeyde Kuril Adaları'ndan başlayıp Ryukyu Adaları ve Tayvan'a kadar uzanan bölgedeki faaliyetlerini daha maliyetli hale getirmektedir. Bundan yirmi yıl önce araştırmacılar ve askeri stratejistler olası bir Tayvan savaşında ABD zaferini kesin olarak yorumlarken bugün itibarıyla olası bir çatışmada ABD'nin kesin zaferi konusunda oldukça temkinli davranmaktadır (Medeiros, 2021:8).

4.2. GÜNEYDOĞU ASYA'DA ABD-ÇİN REKABETİ

Güneydoğu Asya; kuzeyde Doğu Asya, batıda Güney Asya ve Bengal Körfezi, doğuda Pasifik Okyanusu, güneyde Avustralya ve Hint Okyanusu ile sınırlanmış bölgeyi kapsamaktadır. Güneydoğu Asya ülkeleri ise; Endonezya, Filipinler, Tayland, Malezya, Singapur, Vietnam, Myanmar, Kamboçya, Brunei, Laos ve Doğu Timor'dur.

Çin'e sınır komşusu olan Güneydoğu Asya; Hint Okyanusu, Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi'ni birbirine bağlamaktadır. Bölgedeki Malakka Boğazı, Lombok ve Sunda Boğazı gibi boğazlar dünya ticareti için önemli deniz geçiş yollarıdır. Bölge ülkelerinin son yıllarda önemli ekonomik büyüme oranları elde etmesi, deniz ticaretinde önemli bir jeopolitik konuma sahip olan Güneydoğu Asya'nın önemini giderek artırmıştır. Jeopolitik önemiyle birlikte Güneydoğu Asya, 650 milyonluk nüfusu ile Doğu Asya ve Güney Asya'dan sonra dünyanın en kalabalık üçüncü bölgesidir. Bölgenin toplam GSYH'si 3 trilyon doları aşmaktadır. Dünyanın en büyük beşinci ekonomisi olarak kabul edilen ASEAN ülkelerine ev sahipliği yapan bölge, ABD ve Çin için en önemli rekabet alanlarından birine dönüşmektedir (Pompeo, 2018 ; Limaye, 2021).

Doğu ve Güney Asya arasında bir kavşak noktası olan konumlarından ve tarihlerinden ötürü bütün Güneydoğu Asya devletleri, bölgedeki büyük güçlerin etkisi altında kalmışlardır. Büyük güçlerin sahasının bir parçası olmaktan kaçınamayacaklarını kabul eden Güneydoğu Asya devletleri tek bir büyük gücün

hegemonyası altına girmelerini önleyecek diplomatik stratejiler geliştirmeye ağırlık vermişlerdir (Rakhmat, 2020). Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana ABD, üstün askeri yetenekleri nedeniyle bölgede baskın güç olmuştur. Ancak 1990'ların ortalarından itibaren Çin'in hızlı büyümesinin sunduğu fırsatlar birçok Güneydoğu Asya ülkesini Çin'e yönlendirmiştir. İlerleyen yıllarda Güneydoğu Asya ekonomileri, Çin montaj sanayisinin avantajlarından istifade ederken, Çin'den ihracata dayalı bölgesel üretim ağına dahil olmaya başlamışlardır. Çin, yükselen ekonomisi ve askeri gücü ile geçmişten beri önemli tarihsel bağlarının olduğu bölgede ABD'ye alternatif bir güç olarak bölge ile etkileşimini artırmaktadır. ABD ve Çin'in etki alanlarını artırdıkları bölgede Güneydoğu Asya ülkeleri “belirsizlik” ve “çeşitlilik” stratejilerini takip ederek ulusal çıkarlarını koruma yoluna gitmişlerdir. Özellikle savunma ve ekonomi politikalarında, etki alanına dahil oldukları iki büyük güçten biri ile saf tutarak diğerini doğrudan karşısına alacak kesinlikte stratejilerden uzak durmuşlardır (Panda, 2020). Örneğin Pekin ile ticari ilişkileri yürütürken aynı zamanda Pekin'in bölgeye yönelik stratejik niyetlerini ölçmeye odaklanmışlar ve Washington'un bölgesel güvenlikteki önemli rolüne karşı hassasiyetlerini korumuşlardır. Çeşitlilik konusunda ise Güneydoğu Asya ülkeleri, yüksek ekonomik büyüme oranları ile cazip bir bölge haline geldikçe - ABD ve Çin'in yanı sıra Avustralya, Hindistan, Japonya ve Güney Kore gibi ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla ekonomik ve stratejik bağlarını artırarak iki büyük güç arasına sıkışmaktan fazlasını elde edebilecekleri bir strateji izlemişlerdir (Gill, Goh, ve Huang, 2016:4 ; Panda, 2020).

ABD ve Çin, Güneydoğu Asya üzerinde büyük ölçüde farklı vizyonlara ve bölgesel çıkarlara sahiptir. Bu durum iki ülkenin Güneydoğu Asya'daki rekabet alanlarını derinleştirirken, iki ülkeye yalnızca sınırlı bir alanda iş birliği şansı sunmaktadır. Bu bölümde, ABD'nin ve Çin'in Güneydoğu Asya'daki vizyonu ve bölgesel çıkarları açıklanarak bölgesel rekabete yol açan sebepler incelenecektir. İki ülkenin bölgede uyguladığı farklı vizyonlar, çatışan bölgesel çıkarlar saptanarak çıkar çatışmaları ve Güneydoğu Asya ülkelerinin ABD-Çin rekabetindeki konumları değerlendirilecektir.

ABD'nin Güneydoğu Asya'daki geleneksel bölgesel çıkarları 2006 Kongre Raporu'nda; (1) Güneydoğu Asya'nın herhangi bir hegemonun egemenliğine

girmesini önleyerek istikrar ve güç dengesini teşvik etmek, (2) Başka bir büyük güç tarafından ABD'nin bölgeden dışlanmasını önlemek, (3) Seyrüsefer özgürlüğünü teşvik etmek ve deniz yollarını korumak, (4) Bölgedeki ABD müttefiklerinin ve ortaklarının desteğini kazanmak, (5) Bölgedeki ticareti ve ABD yatırımlarını korumak, (6) Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan hakları ve din özgürlüğünü teşvik etmek olarak ifade edilmiştir(CRS Report for Congress, 2006). ABD'nin Güneydoğu Asya'ya ilgisi, Asya'nın küresel büyümedeki rolü ve Çin'in artan bölgesel etkisi üzerine George W. Bush döneminde artmaya başlamıştır. Bu dönemde Washington geleneksel bölgesel çıkarlarını takip ederek ABD müttefikleri ve ASEAN gibi bölgesel kuruluşlarla ilişkilerini geliştirme yoluna gitmiştir. 2007'de Bush yönetimi, ABD'yi ASEAN'a büyükelçi atayan ilk ülke yaparak, bölgeyle bağları derinleştirmeye yönelik güçlü bir ABD ilgisinin sinyalini göndermiştir (Harding, 2017:57). Ardından Başkan Obama döneminde hayata geçirilen Asya'ya Dönüş / Yeniden Dengeleme stratejisi ile ABD-Güneydoğu Asya angajmanı çarpıcı bir biçimde artmıştır. Asya'ya Dönüş ile Obama yönetimi Afganistan ve Irak'taki çatışmaları yatıştırma ve bunun yerine ABD gücünü ve kaynaklarını dinamik Hint-Pasifik bölgesine odaklamaya daha fazla öncelik verme taahhüdünde bulunmuştur. Obama yönetimi, Güneydoğu Asya'nın ABD'nin uzun vadeli iç ve dış politika çıkarları için önemine dair ayrıntılı bir stratejik vaka sunmuş ve derinleştirilmiş ekonomik etkileşim, daha fazla diplomatik angajman, insan haklarını ve demokratikleşmeyi teşvik etmek için daha güçlü çabalar, güçlendirilmiş ABD askeri varlığı yoluyla bölgedeki Amerikan etkisini güçlendirmek için bir eylem planı öne sürmüştür.

Ekonomik olarak Trans Pasifik Ortaklığı (TPP) vizyonunu ortaya koyan Obama yönetimi Malezya, Singapur ve Vietnam gibi Güneydoğu Asya ülkelerinin ortaklığa ilgisini çekmeyi başarmıştır. TPP'yi, Çin gibi ABD değerlerini paylaşmayan rakiplerin küresel ekonominin kurallarını yazmasını engellemek amacıyla ortak bir vizyon ve ortak değerler yaratmak amacıyla kullanmıştır. Ticareti yapılan tüm malların yaklaşık %25'i ve deniz yoluyla taşınan petrolün %25'i Malakka Boğazı'ndan geçerken, Güneydoğu Asya'nın küresel ve bölgesel ekonomik canlılığı sağlamadaki stratejik rolü ABD için açıktır. Ayrıca ASEAN, ABD ihracatı ve yatırımı için giderek daha önemli bir pazara dönüşmektedir. Bu durumun

öneminden hareketle ABD, on ASEAN ülkesinden dokuzu ile ve ASEAN ile ayrı ayrı Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşmaları yaparak ticari bağlarını genişletmiştir. Aynı dönemde ASEAN ülkeleri ile ABD arasında ticaret artmıştır. Ek olarak ABD, Başkan Obama yönetimi süresince ASEAN ülkelerine yaklaşık 4 milyar dolarlık kalkınma yardımı sağlamıştır (obamawhitehouse.archives.gov, 2016).

Diplomatik olarak Güneydoğu Asya'ya atfedilen önem doğrultusunda dönemin Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Jakarta merkezli ASEAN Sekreterliği'ni ziyaret eden ilk dışişleri bakanı olmuş, ABD 2009'da, ASEAN'ın temel diplomatik belgesi olan Güneydoğu Asya'da Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'na taraf olmuş, aynı yıl Burma, Kamboçya, Laos, Tayland ve Vietnam arasında bir ortaklık oluşturarak Aşağı Mekong Girişimi'ni 2009'da başlatmış, iki yıl sonra da Doğu Asya Zirvesi'ne (EAS) katılarak uluslararası organizasyonlar bazında etkisini artırmıştır. Yönetimi boyunca Endonezya, Malezya, Filipinler ve Myanmar'a iki kez; Singapur, Kamboçya ve Vietnam'a da bir kez ziyaret gerçekleştirerek önceki ABD Başkanlarına nazaran daha sık bölgeyi ziyaret ederek diplomatik ilişkileri geliştirmeye verdiği önemi göstermiştir. Obama yönetimi, Çin'in özellikle Güneydoğu Asya'daki etkisini ve çıkarlarını daha aktif kullanması üzerine askeri olarak da bölgeye ağırlık vermiştir. 2020 yılına kadar Atlantik ve Pasifik okyanusları arasındaki mevcut askeri 50-50 güç dengesinin Hint-Pasifik bölgesi lehine 60-40'lık bir bölünmeye kaydırılacağını söylemiştir. Bu değişim, kısmen ABD kuvvetlerinin ve teçhizatının Avustralya, Filipinler ve Singapur gibi ülkelerdeki tesisler aracılığıyla artan rotasyonel konuşlandırılması ve kilit müttefikler ve diğer güvenlik ortakları ile gelişmiş savunma iş birliği anlaşmaları yoluyla yansıtılacaktır. Genel olarak bu dönemde ABD, ASEAN genelinde insandan insana bağlantıları güçlendirmiş, bölge ile ticari ilişkilerini genişletmiş ve ASEAN bölgesinde müttefikleriyle savunma bağlarını artırmıştır (Gill, Goh, ve Huang, 2016:24-27).

Barack Obama'nın ardından Ocak 2017'de ABD Başkanı seçilen Donald Trump'ın korumacı politikaları, çok taraflı organizasyonları küçümseyen tavrı, ABD çıkarlarını önceleyen ve Çin ile hesaplaşmaya odaklı agresif politikaları ABD-Güneydoğu Asya ilişkilerinde endişe uyandıran ve güvensizlikler yaratan bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Başkan Trump'ın TPP'den çekilme kararı,

ABD'yi muhtemelen dünyanın en büyük ticaret anlaşmasından çıkarmış ve anlaşmanın on bir bölgesel ortağıyla yapılan tüm özenli ilerlemeyi terk etmiştir. ABD'nin aleyhine bulduğu ikili ticaret anlaşmalarını ABD ticari çıkarlarına uygun olarak yeniden düzenleme yoluna gitmesi, bazı Güneydoğu Asya ülkelerine ticari yaptırım tehditlerinde bulunması, Asya genelinde uyguladığı ticari yaptırımların ve Çin ile başlattığı ticaret savaşının Güneydoğu Asya ekonomilerine zarar vermesi Trump yönetimine duyulan güveni Güneydoğu Asya'da azaltmıştır (Liow 2017:56-57; Anwar, 2021). Ayrıca Trump yönetiminin Çin'e karşı çatışmacı yaklaşımı ve ilişkileri on yıllardır en düşük noktasına getirmek için açıkça agresif politikalar izlemesi de Güneydoğu Asya ülkelerini tedirgin etmiştir. Güneydoğu Asya ülkeleri her ne kadar Pekin'in baskısına maruz kalsa da bölgenin genel istikrarına zarar vereceğini düşündüklerinden yükselen ve gerilimin arttığı bir ABD-Çin rekabetine mesafeli durmuşlardır.

Donald Trump yönetimi, her ne kadar ABD'nin TPP'den çekilmesi gibi konularda Obama yönetiminin politikalarını tamamen boşa çıkaran geri dönüşler yapsa da Hint-Pasifik bölgesindeki en önemli ABD vizyonu olan Özgür ve Açık Hint Pasifik (ÖAHP) stratejisinin sürdürülmesini desteklemiştir. Bu doğrultuda Trump yönetimi Hint-Pasifik bölgesindeki ABD güvenliğini, ekonomik çıkarlarını ve değerlerini desteklemek için stratejiler ortaya koyan Asya Reasürans Girişimi'ni yasalaştırmıştır. Girişim, Güneydoğu Asya özelinde Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki eylem ve iddialarına özel olarak odaklanmıştır. Bölgedeki ABD dış politika çıkarlarını ilerletmek, ortak ülkelerin savunma kapasitesini ve dayanıklılığını geliştirmek ortak ülkelerin demokratik sistemlerini güçlendirmek için yasalaştırılan Asya Reasürans Girişimi bu doğrultuda uygulanacak stratejileri ve kullanılacak fonları kapsamaktadır (Gardner, 2018). ÖAHP stratejisini teşvik etmek için Trump, ABD'yi bölgede barışın garantörü olarak öne çıkarmaya çalışmıştır. ABD 2017 yılında Güneydoğu Asya'ya, 9,42 milyar dolar değerinde silah satmış ve bölge devletlerine 500 milyon dolardan fazla güvenlik yardımı sağlamıştır (Singer, 2020:32). Bu rakamlar 2016 yılı Obama dönemindeki rakamların iki katından fazlasına tekabül etmektedir. Güneydoğu Asya ülkelerinin savunmalarını güçlendirdikten sonra onları kendi başlarına hareket etmeye teşvik etmesi zaman zaman bölge devletleri tarafından Trump yönetimindeki ABD'nin barışın garantörü

olup olamayacağını sorgulatsa da uygulanan strateji ve harcanan rakamlar Trump yönetiminin Güneydoğu Asya’da – bilhassa Çin hegemonyasına karşı – ABD öncülüğü yaratmak ve güçlü ortaklıklar oluşturmak istediğini göstermektedir.

Yine aynı doğrultuda ÖAHP stratejisini teşvik etmek için Güney Çin Denizi’nde 2017 yılında altı, 2018 yılında beş, 2019 yılında dokuz defa olmak üzere yirmi Seyir Özgürlüğü Operasyonu gerçekleştirilmiştir (Power, 2020). Seyir Özgürlüğü Operasyonları, ABD Hint-Pasifik stratejisinin temel bileşeni olan ÖAHP’nin vazgeçilmez bir unsurudur. En önemlisi, ABD, münhasır ekonomik bölgeleri uluslararası sular ve üzerindeki alanı uluslararası hava sahası olarak tanımlamakta ve uluslararası örf ve âdet hukukuna göre bu bölgedeki her türlü askeri faaliyete izin verildiğini iddia ederek Seyir Özgürlüğü Operasyonlarını gerçekleştirmektedir. Çinli hukukçu ve politika yapıcılar ise münhasır ekonomik bölgelerde sivil gemilere verilen seyir özgürlüğü hakkının askeri gemiler için geçerli olmadığını savunduğundan bu operasyonlar bir meydan okuma olarak görülmektedir. Çin dahil bazı ülkeler savaş gemilerinin kendi ulusal sularına girmeden önce ön izin almalarını şart koşmakta, ABD ve diğer ülkelerin askeri gemilerle üstlenilen Seyir Özgürlüğü Operasyonları kışkırtıcı bulmaktadır (Keyuan 2017). Trump’ın ABD donanma gemilerini Güney Çin Denizi’ndeki tartışmalı adaların sadece on iki deniz mili yakınına getiren operasyonları, Çin’in de hava deniz unsurlarıyla karşılık vermesiyle askeri gerginliklere ve rekabete neden olmaktadır. Nitekim Trump döneminde Şubat 2019’a kadar gerçekleştirilen Seyir Özgürlüğü Operasyonları, Obama’nın sekiz yılda yürüttüğünün iki katını aşmaktadır (Singer, 2020:33).

2018’de ABD Kongre’si, Güneydoğu Asya dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerdeki projeleri yatırımlarla destekleyebilecek ve ABD şirketlerinin yeniden bu bölgelerde yerleşmesine yardımcı olabilecek bir yapı üzere Kalkınmaya Yönelik Yatırımların Daha İyi Kullanımı Yasası’nı (BUILD) kabul etmiştir (congress.gov, 2018). BUILD Yasası, Trump Yönetiminin Çin’in Kuşak ve Yol Girişimi’ne karşı geliştirdiği bir yasa olarak görülmektedir. Trump, bu yasa ile ekonomik fırsatlar sunarak daha küçük ülkeleri kalkınma hedefleri için Çin’e güvenmekten caydırmayı hedeflemiştir. ABD’nin KYG’ye karşı yaklaşımı, projeleri finanse etmek için özel yatırımların kullanılmasını teşvik etmekte, sürdürülebilirlik ve kârlılığa daha fazla odaklanılmasını amaçlamaktadır. Dolayısıyla daha az yatırım fonu anlamına gelse

de, birçok KYG projesiyle ilişkili bir sorun olan ev sahibi ülkelerin sürdürülemez borç yükü altına girme olasılığını azaltılmaya çalışılmaktadır. Bütün bu politikalara ek olarak Trump döneminde Hint-Pasifik Şeffaflık Girişimi, Güneydoğu Asya Deniz Güvenliği Girişimi, ASEAN-ABD Deniz Tatbikatları gibi yaklaşımlarla Washington'un ABD'nin Güneydoğu Asya ile ekonomik ve güvenlik ilişkilerini sürdürmeye ve sürekli olarak güçlendirmeye odaklanılmıştır (Chong, 2020).

ABD'nin G.W. Bush, Barack Obama ve Donald Trump dönemlerindeki Güneydoğu Asya yaklaşımının ve bölgesel çıkarlarının ortaya konulmasının ardından, Çin'in Güneydoğu Asya vizyonu ve bölgedeki çıkarlarının incelenmesi, bölgedeki rekabetin daha net anlaşılmasını ve rekabet unsurlarının saptanmasını sağlayacaktır.

Çin'in Güneydoğu Asya politikaları da dahil olmak üzere dış politikasında Deng Xiaoping'in 1980'lerin başında ortaya koyduğu vizyon önemli bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Xiaoping, dünyanın barışa ve kalkınmaya yöneldiği, küresel savaş olasılığının azalmakta olduğu öngörüsünde bulunmuş, Çin'in çok ihtiyaç duyduğu iç reformu ve kalkınmasını gerçekleştirmek için bu istikrarlı uluslararası ortamdan faydalanması gerektiğini savunan bir dış politika vizyonu ortaya koymuştur. Bu vizyon, Deng Xiaoping'in halefleri tarafından “yeni güvenlik konsepti” ve “Çin'in barışçıl yükselişi” gibi sloganlarla sürdürülmüştür. Xi Jinping döneminde ise Xiaoping'in vizyonuna atıfta bulunulsa da mevcut vizyon “Çin ulusunun canlandırılması” sloganıyla desteklenmiştir (Gill, Goh, ve Huang, 2016:16). Öyle ki, Xi Jinping bu vizyonu Çin'in ekonomik ve askeri gelişimiyle daha öteye taşımış “Çin Rüyası” “Made in China 2025” “Kuşak ve Yol Girişimi” gibi iddialı proje ve girişimlerle desteklemiştir.

Güneydoğu Asya, coğrafyası, tarihi, ekonomik bağları ve bölgede yaşayan milyonlarca Çinli ile Çin dış politikasında özel bir yere sahiptir. Bölgedeki, özellikle Singapur gibi ülkelerdeki başarılı şirketler, bölgenin ekonomik çok yönlülüğü ve gelişme potansiyeli Deng Xiaoping döneminden itibaren Çin'in bölgeye açılmasının reformları ve kalkınmasını gerçekleştirmek için bir fırsat olarak görülmüştür (Westad, 2012:17-18). Çin'in bölge ile uzun yıllardır tarihsel bağları olsa da 1979

yılındaki Çin-Vietnam Savaşı ve Soğuk Savaş süresince bölge ülkelerindeki komünist partilere destek vermesi gibi nedenlerden dolayı bölge ülkeleri Çin'e mesafeli yaklaşmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesi ile Çin, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland gibi ülkelerle ilişkilerini normalleştirmesi, 1997-98 Asya Mali Krizinde bölgeye ve bölgesel para birimlerine destek vermesi, Renminbi'yi devalüe etmeyi reddetmesiyle ilişkilerde gelişim gözlenmiştir. 1990'ların sonunda ASEAN'ın on üye ülkeye ulaşarak bölgesel entegrasyonda önemli bir uluslararası kuruluş olarak öne çıkması ile Çin, ikili ilişkilerde olan odağını ASEAN'a kaydırmıştır. Kıdemli Yetkililer İstişare toplantısı ile başlayan Çin-ASEAN diyalog süreci 1997 yılında Çin'in ASEAN+3 zirvesine katılımıyla devam etmiştir. 2003 yılında Çin, Güneydoğu Asya'da Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'na katılmış, 2010 yılında ise ASEAN-Çin Serbest Ticaret Bölgesi yürürlüğe girmiştir (Westad, 2012:23). Yürütülen başarılı ekonomik diplomasi neticesinde Çin ile ASEAN arasındaki ticaret 1991'de 8,36 milyar dolardan 2020'de 516,9 milyar dolara yükselmiştir (Fung, 2022).

Çin'in, iç büyüme ve ekonomik gelişimi için bölgedeki barışçıl ve istikrarlı dış güvenlik ortamının sürdürülmesine yönelik temel dış politika ilkesi, bölgesel ekonomik genişleme politikalarını beraberinde getirmiş, bu durum zamanla Çin'in geleneksel bölgesel çıkarlarından biri haline gelmiştir. Bölge ülkeleriyle geliştirdiği ticari bağlar neticesinde siyasi olarak da güç kazanan Çin, bölgede ABD'ye alternatif bir büyük güç olarak yükselmeye devam etmiştir. Aynı zamanda, 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin Güneydoğu Asya dahil olmak üzere Asya'daki genişletilmiş uluslararası duruşu Çin tarafından kuşatılmışlık hissine yol açmış, bölgedeki ABD varlığı Çin'in geleneksel bölgesel çıkarlarının şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur. O halde, bahsi geçen gelişmeler ışığında şekillenen Çin'in geleneksel bölgesel çıkarları şu şekilde özetlenebilir; (1) Çin'in çevresinde, Çin'in ekonomik büyümesinin devam etmesini sağlayacak istikrarlı bir siyasi ve güvenlik ortamının sürdürülmesi, (2) Güneydoğu Asya'dan geçen ticaret yollarını korumak ve genişletmek, (3) Bölgesel enerji kaynaklarına ve hammaddelere erişim kazanmak, (4) Ekonomik ve politik amaçlar için ticari ilişkiler geliştirmek, (5) Algılanan stratejik kuşatma veya çevreleme girişimlerini yenmek için bölgede nüfuz kazanmak(CRS Report for Congress, 2006).

Pekin'in reform ve dışı açılma döneminden 2012'deki 18. Parti Kongresi'ne kadar dış politikasına yukarıda bahsi geçen geleneksel bölgesel çıkarları eşlik etmektedir. 2013 yılında ÇHC Devlet Başkanı olarak göreve başlayan Xi Jinping dönemiyle beraber Çin, komşu bölgelerini “ortak kader topluluğu”na dönüştürmek amacıyla oldukça proaktif bir komşuluk diplomasisi biçimine öncelik vermeye başlamıştır. İlk kez Hu Jintao döneminde kullanılan “ortak kader topluluğu” kısaca karşılıklı iş birliği ile oluşturulacak bir dünyayı tanımlamaktadır. Bu vizyonda “kazan-kazan iş birliği” ve “barışçıl kalkınma” gibi sloganlara sıklıkla yer verilmektedir (Stromseth, 2020:3-4). Eski bir Çinli diplomat ve aktif bir akademisyen olan Wang Yiwei “ortak kader topluluğu” vizyonunu şöyle tanımlamaktadır: “Hem ortak çıkarlar topluluğu hem de ortak sorumluluklar topluluğu yaratılarak bir "ortak kader topluluğu" elde edilir. Ortak çıkarlar topluluğu kabaca ekonomik karşılıklı bağımlılık veya birbirini ekonomik olarak tamamlama durumuna tekabül eder. Sorumluluk topluluğu ise siyasi ve güvenlik alanlarını veya tam siyasi karşılıklı güven durumunu ifade eder. (Mardell, 2017)” Xi Jinping, 2014 yılında “ortak kader topluluğu” vizyonuna atıf yaparak Çin'in komşu bölgelerini ortak bir kader topluluğuna dönüştürme amacını açıkça vurgulamıştır. Sonraki yıllarda da “ortak kader topluluğu”nun kapsamı bölgesel bir komşuluk diplomasisini vurgulamaktan küresel boyuta geçmiş, Xi Jinping tarafından yüksek profilli konuşmalarda “insanlık için ortak bir gelecek topluluğu inşa etme” hedefi olarak kullanılmıştır. İlk kez kullanıldığı 2007 yılından itibaren sıklıkla atıf yapılan “ortak kader topluluğu” vizyonu Xi Jinping tarafından daha ileri taşınmış, önce bölgesel dış politikasının ardından da küresel dış politikasının temeli haline gelmiştir. Öyle ki, ÇHC Ulusal Halk Kongresi Dış İlişkiler Komitesi başkanı olarak görev yapan Fu Ying, “ortak bir gelecek topluluğu”nu teşvik etmenin aynı zamanda Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi'nin nihai hedefi olarak tanımlamıştır(Ying, 2017). Xi Jinping'in; Çin Rüyası, Asya Altyapı Yatırım Bankası, Kuşak ve Yol Girişimi gibi atılımları “ortak kader topluluğu”nu inşa etmenin teşviki olarak birlikte yorumlanmış, bu vizyon Çin için on yıl içerisinde büyük stratejiye dönüşmüştür.

Güneydoğu Asya özelinde ise “ortak kader topluluğu”, Xi Jinping'in 2013'te Endonezya parlamentosunda yaptığı konuşmada dile getirilmiştir. Xi, konuşmasında Çin-ASEAN ortak kader topluluğunun önemine vurgu yapmış, her iki tarafında bölge

halkının ve ötesindeki insanların yararına çeşitlilik, uyum, kapsayıcılık ve ortak ilerlemeyi gerçekleştirmek için kendi güçlerini ortaya çıkarması gerektiğini ifade etmiştir (Kai, 2013). Yukarıda da belirtildiği gibi “ortak kader topluluğu” vizyonu, Çin’in küresel atılımları ile birlikte okunduğunda ülkeleri Çin merkezli bir ekonomik, politik, kültürel ve güvenlik ilişkileri ağına entegre etmek için uygun bir büyük strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortak kader topluluğu vizyonu “kazan-kazan iş birliği” “barışçıl kalkınma” gibi sloganlarla yükselip Çin’in bölgesel ve küresel dış politikasının merkezi haline gelse de özellikle Çin’in Güney Çin Denizi’ndeki komşularına karşı agresif politikaları karşısında zarar görmüştür. Çin’in ihtilaflı bazı adaları işgal etmesi ve bu adalarda hem sivil hem askeri amaçlı kullanılabilecek yapılar inşa etmesi, “dokuz çizgili hat” haritasını öne sürerek ihtilaflı suların neredeyse %80’inde hak iddia etmesi gibi bölge barışını zedeleyecek iddiaları hem vizyonun barışçıl ve kazan-kazan anlayışını gölgede bırakmakta hem de askeri ve ekonomik olarak güçlenen Çin’in ülkeleri ekonomik, politik ve güvenlik ilişkileri bağlamında yörüngesine katacağına dair şüpheleri desteklemektedir.

Bu anlayış kapsamında Çin’e sınır komşusu olan Güneydoğu Asya, Çin’in büyük bir güç olarak yükselmesi ve sınırları ötesinde etkisini güçlü bir şekilde hissettirmesi için bir pilot alan ve bölgesel platform olarak görülmektedir. Artan askeri ve ekonomik gücü ile Pekin, Güneydoğu Asya’yı Çin’in gelecekteki küresel genişlemesi için en önemli erişilebilir kapı olarak görmekte, buradaki denizlerde ekonomik erişimini ve deniz gücünü artırmak istemektedir.

Hem ABD’nin hem de Çin’in geleneksel ve güncel bölgesel çıkarları incelendiğinde kesişen hedeflerin yarattığı bir çıkar çatışması söz konusudur. Her iki ülke de Güneydoğu Asya ülkeleri ile ortaklık ilişkilerini sürdürüp geliştirmeye özel bir önem atfetmiş, bölgenin bir hegemon devletin etkisine girip kendi ülkelerinin dışlanmaması üzerine tedbirler almıştır. Her iki ülke de bölgedeki ticaret yollarını korumayı kendisine misyon edinirken, ticari ve güvenlik ilişkileri ile ekonomik ve politik ağırlığını artırmaya çalışmıştır. Bölgedeki iki büyük gücün diğerini saf dışı bırakmaya dayalı kapsayıcı olmayan politikaları rekabet unsurlarını doğuran ana faktör olarak göze çarpmaktadır. Özetle ABD vizyonu; bölgesel özgürlük, açıklık, güvenlik ve istikrarın korunmasına dayanmaktadır. Bu vizyon ortak alanlara erişim özgürlüğünün sağlanmasını, Çin’in hakimiyet kurmasını ve münhasır bir etki alanı

oluşturmasını önlemeyi ve ABD'nin, müttefiklerinin ve ortaklarının çıkarlarını korumayı içerir. Bununla birlikte Çin'in Güneydoğu Asya vizyonu, Çin'in gücünü genişletmeyi, daha fazla bölgesel entegrasyonu ve Çin'e bağımlılığı teşvik etmeyi, Güney Çin Denizi'nde kararlılık göstermeyi, ABD'nin Güneydoğu Asya'daki etkisini sınırlandırmayı ve Güneydoğu Asya'yı Çin liderliği altına almayı içeren Çin merkezli bir modele dayanmaktadır.

Geleneksel bölgesel çıkarları ve büyük stratejiye dönüşen ortak kader topluluğu vizyonu ile Çin, bölgedeki stratejik çıkarlarını ve dış politika önceliklerini ilerletmek için çeşitli ekonomik, diplomatik ve askeri araçlar kullanmaktadır. Bu araçlar büyük ölçüde ABD'nin Güneydoğu Asya'daki bölgesel çıkarları ve vizyonu ile çelişmekte, ABD ile Çin arasında Güneydoğu Asya'daki ekonomik, siyasi ve askeri rekabet unsurlarını oluşturmaktadır. Ekonomik olarak bölge ülkelerine karşı ekonomik teşvik ve ekonomik baskı unsurlarının kombinasyonunu kullanan Çin, bunu özellikle Kuşak ve Yol Girişimi aracılığıyla yapmaktadır. Bölgedeki hidroelektrik santralleri, petrol ve doğalgaz boru hatları ve Pekin'in güneybatısındaki Kunming şehrini Laos'a, Tayland'a ve Malezya üzerinden Singapur'a bağlamaya yönelik projeler ve Çin-Myanmar Ekonomik koridoru bölgede KYG adına öne çıkmaktadır. Deniz İpek Yolu için Burma, Kamboçya ve Malezya'da önemli liman projeleri mevcuttur. Rakamları tespit etmek zor olsa da Endonezya, Vietnam ve Malezya gibi ülkeler Güneydoğu Asya'da altyapı geliştirme için sürekli olarak Çin sermayesinin en büyük alıcıları arasında yer almaktadır. Ayrıca Çin, KYG projelerini koordine etmek ve Güneydoğu Asya'daki ekonomik ve politik hedeflerini ilerletmek için Lancang-Mekong İşbirliği (LMİ) mekanizması gibi yeni alt-bölgesel girişimler geliştirmektedir. 2015 yılında Büyük Mekong Alt Bölgesi'ni (Kamboçya, Çin, Laos, Myanmar, Tayland ve Vietnam) oluşturan altı ülke arasında kurulan LMİ, altyapı başta olmak üzere çeşitli ekonomik ve kültürel alanlarda iş birliğini desteklemektedir (Stromseth, 2019:2-3).

Çin, 2010 yılında itibaren bölgede geliştirdiği ekonomik diplomasisinin sonuçlarını belirgin ölçüde almaya başlamıştır. Çin'in ASEAN ile ithalat ve ihracat rakamlarına bakıldığında ABD'yi geride bırakarak bölgenin en büyük ticaret ortağı statüsünü kazanmıştır (China International Import Expo, 2021)

ASEAN Sekreterliği'nin verilerine göre 2020'de Çin-ASEAN arasındaki mal ticaretinin toplam değeri 516,9 milyar dolara ulaşmıştır (Fung, 2022). Aynı yıl ABD-ASEAN arasındaki mal ve hizmet ticaretinin tahmini toplam değeri ise 362,2 milyar dolardır (ABD Ticaret Temsilciliği Ofisi, 2020). Çin'in bölgeyi ticari anlamda domine eden gücü ABD tarafından "Pekin'in yırtıcı ekonomisi" olarak değerlendirilmektedir. ABD, bölgedeki Çin yatırımlarının alıcı ülkeleri sürdürülemez borçlara maruz bıraktığını ve hatta borçlu ülkelerin egemenliklerini tehlikeye atabilecek büyük altyapı projeleri olarak görmektedir. Başkan Donald Trump, 2017 yılında Vietnam'ın Danang şehrinde yaptığı konuşmada Çin'in yırtıcı ekonomisine vurgu yapmış, ülkeleri Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası'nın yüksek kaliteli altyapı yatırımına odaklanmaya çağırmıştır. Overseas Private Investment Corporation (OPIC) gibi ABD'li kalkınma kurumlarının, Çin bağlantılı finansmana yeni alternatifler sunabileceğini ifade etmiştir (Goodman, 2017). Ayrıca Çin yatırımlarına şeffaf ve adil olmadıkları gerekçesiyle eleştiriler getiren Washington, ÖAHP stratejisi ile bölgede açık yatırımı, şeffaf anlaşmaları, adil ve karşılıklı ticareti, uluslararası finans normlarına bağlılığı teşvik etmektedir. Girişimleri bununla sınırlı kalmayan Washington yönetimi; Build Back Better World (B3W) ve Blue Dot Network gibi geniş çaplı altyapı girişimleri ile Çin'in KYG yatırımları aracılığıyla ticari diplomasisini ilerletmesini ve ekonomik olarak Güneydoğu Asya ülkelerinin Çin'in ekonomik yörüngesine dahil olmasını dizginlemeye çalışmaktadır.

Ancak ABD'nin Çin'in bölgedeki ekonomik entegrasyonunu dizginlemeye yönelik politikalarının başarılı olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Çin'in bölgedeki ekonomik anlaşmaları, altyapı projeleri ve bölgesel yatırımları ile ekonomik entegrasyonunu perçinlerken; ekonomik kısıtlamaları ve misillemeleri, medya ve işletmeler üzerindeki geniş etkisi, ülkelerin Çin pazarına erişimini sınırlandırmaya yönelik baskı araçları ile bölgedeki ekonomik liderliğini sürdürmektedir. Ekonomik göstergelere ayrı ayrı bakıldığında, Çin'in on ASEAN ülkesiyle ABD'den daha fazla ikili ticarete sahip olduğu görülmektedir (Lin, Chase, Blank vd, 2016:44). ASEAN genelinde çoğu uzman, Çin'in ABD'den önemli ölçüde daha fazla ekonomik etkiye sahip olduğunu düşünmekte ve bu etkinin en yoğun olarak Brunei, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya ve Tayland'da göze çarptığını bildirmektedir (Lin, Chase, Blank vd, 2016). Endonezya, Filipinler, Singapur,

Brunei, Vietnam ve Doğu Timor gibi ülkeler ise kendilerinin ABD ile Çin arasında bir seçim yapmaya zorlanmaması gerektiğini savunarak, her iki ülkeyle de etkin ilişkiler sürdürmektedir. Bu ülkeler ABD ile güçlü bağlarını korurken Çin'in yükselişinden yararlanmayı planlamakta, ülkelerindeki yatırımları ABD ve Çin arasında çeşitlendirmektedir. Bölgenin önemli ülkelerinden olan Singapur, Çin'in ekonomik etkisinden kısmi olarak endişe duysa da ekonomik çok yönlülüğü ve komşularına nazaran daha gelişmiş bir ekonomiye sahip olması nedeniyle Çin girişimlerini olumlu karşılamaktadır. Singapur; KYG, AAYB, RCEP gibi bölgesel çabalarda Çin'in Singapur'un uzmanlığına ve desteğine ihtiyaç duyacağını düşünmekte ve bir ortak olarak Çin'i büyük bir ekonomik fırsat olarak görmektedir (The Business Times, 2019). Singapur, KYG ve Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın ilk destekçilerinden biri olmuştur. Bölgesel uzmanlar, Singapur'un KYG için potansiyel bir finansal ve üçüncü ülke ortaklık merkezi olarak hizmet etmesi için önemli bir fırsat görmektedir. Az gelişmiş bir ülke olan Myanmar ise zaman zaman Çin projelerinden ayrılarak ABD'nin teşvik ettiği reformları uygulamaya koysa da KYG kapsamında Çin ile onlarca anlaşmaya imza atmıştır (Thiha, 2020). Çin'in bölgedeki ekonomik etkinliği artarken, ABD'nin bölge ülkeleri tarafından Çin'e ekonomik bağımlılığı azaltmak için birincil araç olarak gördüğü TPP'den çekilmesi, Trump dönemindeki ABD korumacılığı ve tarife tehditleri de Çin'in ekonomik entegrasyonuna katkı sağlamıştır. Ayrıca ABD-Çin ticaret savaşının olumsuz etkileri ASEAN ülkelerini, Japonya, Avustralya ve Hindistan'ı serbest ticareti güçlendirmek için Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP)'i uygulamaya koymaya motive etmiştir. RCEP'in Çin'i içerip ABD'yi içermemesi önümüzdeki yıllarda Çin ile ticaretin artacağına yönelik bir beklenti oluşturmaktadır (Lin, Chase, Blank vd, 2016). Çin, Güneydoğu Asya'daki ekonomik rekabette ABD'yi geride bırakmış gözükmektedir. Ancak bölgedeki birçok ülkenin Çin'in ekonomik yükselişini ve etkisini bir tehdit olarak gördüğünü de unutmamak gerekir. Bölge ülkelerinden Vietnam, KYG projelerinin ulusal savunma ve güvenlikleri açısından tehlike yarattığını beyan etmiştir (Freeman ve Oba, 2019). Taylandlı yetkililer de benzer şekilde, Çin'in zorlayıcı ekonomik uygulamaları konusundaki hayal kırıklığını dile getirmiştir. Aynı şekilde Endonezya da Çin'in artan ekonomik etkisine karşı ciddi bir tehdit algısına sahiptir. Çin firmalarının piyasada ciddi bir pazar payı kazandıklarını,

Endonezya'ya sürdürülemez yüksek faizli borç yükleyecek fahiş anlaşmalar yaptıklarını ve yatırım yaptıkları bölgedeki işçileri istihdam etmek yerine projelerde çalışmak üzere Çinli işçiler getirdiklerine dair kaygılarını dile getirmiştir Lin, Chase, Blank vd, 2016:43).

Güneydoğu Asya ülkeleri Çin'e ekonomik olarak ABD'den daha çok bağımlıdır. Bununla birlikte bölgedeki az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler Çin'in devasa fon sağlama ve ekonomik entegrasyon yeteneğini ülkelere seviye atlatmak için kullanmakta bir yandan da Çin'in bölgedeki artan ekonomik etkisinden duydukları endişeyle ABD ile uzun süredir geliştirdikleri diplomatik, askeri ve güvenlik ilişkilerini sürdürmektedirler. Çin'in bölgede artan ekonomik etkisiyle beraber siyasi ve askeri etkinliğinde de artış görülmektedir. Çin'in özellikle Güney Çin Denizi'ndeki agresif politikaları hem ABD hem de bölge ülkeleri için bir tehdit oluşturmakta bu durum Güneydoğu Asya ülkeleri ile ABD'nin diplomatik ve güvenlik ilişkilerinin önemini artırmaktadır.

Çin'in ekonomik ve askeri yükselişi ile bölgenin en güçlü ülkesi haline gelmesi ve Güney Çin Denizi'ndeki komşularına karşı geliştirdiği agresif politikalar ve artan askeri varlığı bölgede hem ABD'nin çıkarları hem de Güney Çin Denizi'nde ihtilafın tarafları olan ülkelerin ulusal çıkarları için tehlike arz etmektedir. Güneydoğu Asya'daki en önemli güvenlik sorunu ve bölgesel anlaşmazlıkların kaynağı olan Güney Çin Denizi, Çin'in dış politika hedeflerini ilerletmek ve komşularını şekillendirmek için son yıllarda askeri yeteneklerini artırarak kullandığı bir alana dönüşmüştür. Çin, Brunei, Endonezya, Malezya, Filipinler ve Vietnam Güney Çin Denizi'nde hak iddiaları olan ve anlaşmazlıkların doğrudan tarafı olan ülkelerdir. Çin, özellikle 2009 yılından itibaren Güney Çin Denizi'nde tartışmalı bir konumda olan Paracel ve Spratly adalarında toprak iddialarını meşrulaştırmak için askeri faaliyetlerini artırmıştır. Çin, bu adalardaki askeri tesisleri geliştirmiş ve yenilerini inşa etmiş, ada devriyelerini sıklaştırmış, arazi ıslahı faaliyetleriyle 3.200 dönümlük yeni arazi yaratmıştır (Grossman, 2020). Pekin, Güney Çin Denizi'ndeki iddialarını tarihsel olarak “dokuz çizgili hat” olarak ifade ettiği haritaya dayandırmaktadır. 1953 yılında duyurulan haritaya istinaden Çin, Güney Çin Denizi'nin yaklaşık %80'lik kısmında hak iddia etmektedir. Çin'in hak iddia ettiği bu alan Filipinler, Malezya, Brunei ve Vietnam'ın hak sahibi oldukları münhasır

ekonomik bölgeleri de kapsamaktadır. Zengin doğal kaynaklara ve balıkçılık alanlarına sahip olan bölge, kuzeybatısındaki Malakka Boğazı ve kuzeydoğusunda Luzon Boğazı'na uzanan konumu ile küresel deniz ticaret rotalarının önemli bir parçasıdır. Küresel ölçekte deniz taşımacılığı ile ham petrol sevkiyatının %30'u, dünya deniz ticaretinin tonaj bakımından yaklaşık %60'ı Malakka, Sunda ve Lombok boğazları vasıtası ile Güney Çin Denizi üzerinden yapılmaktadır.

Güney Çin Denizi'ndeki bölgesel egemenlik konusunda üç temel anlaşmazlık vardır. Birincisi, 1974'ten beri Çin'in işgal ettiği Paracel Adaları'nın egemenliği konusunda Çin, Tayvan ve Vietnam arasında çıkan bir anlaşmazlıktır. İkincisi, Scarborough Resifi üzerinde bir Çin Tayvan-Filipinler anlaşmazlığıdır. Üçüncüsü ise 200'den fazla resifi içeren Spratly Adaları üzerinde çok iddialı bir anlaşmazlıktır (2021 CRS Congress Report, 2021:7). Çin, 1988 yılında Spratly takımadalarının içinde yer alan Fiery adasının dahil olduğu resifin, 1995 yılında ise Filipinler MEB'i içerisinde yer alan Mischief adasının, 2012 yılında Filipinler'den 220 km uzaklıktaki Scarborough resifinin kontrolünü ele geçirmiştir. Pek çok tartışmalı ada ve resif çevresinde ise Çin sahil güvenlik ve deniz milisi unsurları etkinliğini artırmıştır. Anlaşmazlık kapsamındaki bölgede çok sayıda ada, adacık ve resif bulunmaktadır. Yapılan araştırmalara göre tartışmalı sularda Çin'in işgal ettiği ya da kontrolünü elinde tuttuğu toplam nokta sayısı 28'dir. Vietnam ise Spratly adalarında 21 noktayı işgal etmektedir. Filipinler'in 1970'lerden itibaren işgal ettiği nokta sayısı 9, Malezya'nın ise 5'tir. Tayvan ve Brunei ise 1 noktada kontrolü elinde tutmakta ve hak iddia etmektedir (Vuving, 2016). Ayrıca BMDHS'nin yüksek gelgitte batık özelliklere sahip adacık ve kayalıkların yapay olarak genişletilse bile MEB ya da karasuları özelliği taşımayacağına dair hükmü bulunmaktadır (Ertuğrul, 2017:41). Bu hususta Çin'in arazi ıslahı programı ile genişlettiği adalar ve kayaların yüksek gelgitlerde batık yapılar olup olmadığının kanıtlanması zorlaşmıştır. Çin'in arazi ıslah faaliyetleri ilk olarak Eylül 2013'te tespit edilmiştir. Bugüne kadar en az yedi resif genişleten Çin'in bu resiflerde uçaksavar kuleleri, Cuarteron Reef'te bir helikopter pisti, Johnson South Reef'te bir radar tesisi ve Fiery Cross Reef'te bir uçak pisti de dahil olmak üzere, geri kazanılan topraklarda askeri özellikler inşa ettiği uydu görüntüleri ile saptanmıştır (Council on Foreign Relations, 2022).

Güney Çin Denizi'ndeki anlaşmazlıklar taraf ülkelerin hak taleplerini netleştirmemesinden ötürü çözüme yönelik adımları sınırlandırmaktadır. Bölgede Çin ve Vietnam uluslararası hukukla uyuşmayan kıyı temel çizgileri benimsemiştir. Dokuz Çizgili Hat haritası ile geniş bir alanda egemenlik iddia eden Çin, hat içinde bulunan tüm deniz alanlarının ve orada bulunan tüm kara özelliklerini talep edip etmediğini belirsiz bırakmıştır (CRS Report for Congress, 2022:99). Endonezya hükümeti şu anda Çin'in sözde Dokuz Çizgili Hattını tanımıyor ve bu nedenle kendisini Güney Çin Denizi ile ilgili herhangi bir deniz anlaşmazlığında davacı olarak görmüyor. Çin ile arasındaki anlaşmazlığı Lahey Daimî Tahkim Mahkemesi'ne taşıyan Filipinler, Dokuz Çizgili Hat içerisinde kalan deniz alanlarında Çin'in tarihsel kaynak hakkı iddia etmesinin yasal temelini bulunmadığı sonucunu almıştır. Mahkemeyi kararı almakta yetkili görmeyen Pekin yönetimi tahkime katılmamış, mahkemenin verdiği kararı ise reddetmiştir (Doğan, 2016). Filipinler ise mahkeme kararını uygulamakta isteksizlik göstermiş, Pekin ile ekonomik ilişkileri göz önüne aldığında bu yüzleşmenin doğuracağı negatif etkilerden kaçınmak istemiştir (Jakhar, 2021).

Güney Çin Denizi'ndeki anlaşmazlıklara taraf ülkelerin hak taleplerindeki belirsizlik, Çin'in olduğu gibi Vietnam ve Filipinler'in de tarihsel kanıtlar ortaya koyarak bölge üzerinde hak iddialarında bulunması, 1940-50'lerde ortaya konan tarihsel kanıtların günümüz GÇD kıyıdaş ülkelerinin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalışı, arazi ıslahı projelerinin bir nevi kanıtları karartma işlevi görmesi, Çin'in ekonomik ve askeri etkisinden çekinen bölge ülkelerinin soruna çözüm odaklı yaklaşamaması, anlaşmazlığa konu olan adacıkların birkaç tane ya da birkaç ülke ile sınırlı olmaması gibi nedenlerden ötürü bu ihtilafların çözülmesi yakın gelecekte mümkün gözükmemektedir. Ancak ABD'nin GÇD'deki ihtilaflara bakış açısı bölgedeki ABD-Çin rekabetinin diplomatik ve güvenlik boyutunun anlaşılması açısından önemli detaylar barındırmaktadır.

Washington, Pekin'in GÇD'deki artan askeri varlığına, bölgedeki askeri faaliyetlerini ve donanma varlığını artırarak cevap vermiştir. Tıpkı Doğu Çin Denizi'nde olduğu gibi GÇD'de seyrüsefer serbestisi operasyonlarını artırmış, GÇD'de serbest ve açık erişimin sağlanmasının önemi ve MEB'lerdeki askeri kuvvetlerin operasyonel özgürlüklerini vurgulamıştır. 2021 yılında yayımlanan ve

GÇD ve DÇD'deki ABD-Çin rekabetini ele alan ABD Kongre Raporu'nda ABD'nin GÇD'deki genel ve özel amaçlarına yer verilmiştir. Genel amaçlar;

Filipinler gibi müttefiklere yönelik anlaşma taahhütleri de dahil olmak üzere Batı Pasifik'teki ABD güvenlik taahhütlerini yerine getirmek, anlaşma müttefikleri ve ortak devletlerle ABD güvenlik ilişkileri de dahil olmak üzere Batı Pasifik'teki ABD liderliğindeki güvenlik mimarisini sürdürmek ve geliştirmek, ABD'nin müttefikleri ve ortakları için elverişli bir bölgesel güç dengesini korumak, anlaşmazlıkların barışçıl yoldan çözülmesi ilkesini savunmak ve uluslararası ilişkilerde alternatif bir “güçlü olan haklıdır” yaklaşımının ortaya çıkmasına direnmek, bazen seyir özgürlüğü olarak da adlandırılan denizlerin özgürlüğü ilkesini savunmak, Çin'in bölgesel bir hegemon haline gelmesini engellemek ve bu hedefleri, stratejik olarak rekabet etmeye ve Çin ile ilişkileri yönetmeye yönelik daha büyük bir ABD stratejisinin parçası olarak takip etmek olarak ifade edilmiştir. ABD'nin spesifik amaçları ise Çin'in GÇD veya DÇD'yi kontrol etmesini veya hakimiyet kurmasını engellemek, Çin'in işgal ettiği adalarda yeni yapılar inşa etmesini ve askeri personel sevk etmesini engellemek, Filipinler'in Spratly Adaları'nda işgal ettiği bölgelere yönelik Çin baskısını durdurmayı teşvik etmek, Filipinler ve Çin'in karıştığı GÇD tahkim davasında Temmuz 2016 mahkeme kararını kabul etmek ve ona uymak olduğu ifade edilmiştir (2021 CRS Congress Report, 2021:25-27).

Görüldüğü üzere ABD bölgede Doğu Asya'da olduğu gibi müttefiklik ilişkilerine önem vermekte, bölgenin Çin hegemonyası altına girmesine karşı koymakta, ortakları ve müttefikleriyle hem siyasi hem de güvenlik ilişkilerini koruyup geliştirerek liderliğini sürdürdüğü uluslararası sistemi devam ettirmek istemektedir. Nitekim Washington yönetimi Çin'in bölgedeki ekonomik etkisine karşı koymakta başarılı olamasa da diplomatik ve askeri ilişkilerde oldukça önemli sonuçlar elde etmiştir.

Güneydoğu Asya ABD için, Filipinler ve Tayland gibi iki ABD müttefikini, Singapur gibi önemli bir güvenlik ortağını, Vietnam ve Endonezya gibi gelişmekte olan kilit ortakları içermektedir. Özellikle Filipinler 1951'den beri ABD ile Karşılıklı Savunma Antlaşması'na sahiptir. Kırk yılı aşkın süredir ABD üslerine ev sahipliği yapan ülke, 2014'te ABD ile Gelişmiş Savunma İşbirliği Anlaşması'na varmıştır (US

Indo-Pacific Strategy Report, 2019:28-29). Anlaşma, Amerikan birliklerinin Filipinler'de dönüşümlü olarak bulunmasına ve Amerikan kullanımı için Filipin üslerinde tesislerin inşasına izin vermektedir. Kasım 2015'te yıllık APEC liderleri toplantısı için Manila'da bulunan Başkan Obama, bir Filipin deniz üssünü ziyaret etmiş ve “Müttefikimiz Filipinler'in savunmasına yönelik bir anlaşma yükümlülüğümüz, demir kaplı bir taahhüdümüz var” açıklamalarında bulunmuştur (Felsenthal ve Spetalnick, 2014). Washington'un GÇD'deki toprak anlaşmazlıklarının uluslararası hukuka göre çözülmesi gerektiğine ilişkin tutumu ve askeri ilişkiler geliştirme çabası Filipinler'i Çin'e karşı cesaretlendirdiği şeklinde okunmaktadır. Filipinler de Çin'in denizcilik iddialarına direnmek için ABD ittifakından açıkça yararlanmaktadır (Gill, Goh, ve Huang, 2016:8). Filipinler'in son yıllardaki kayda değer silah alımları arasında ABD menşeli ürünler ağırlıktadır. Bölgedeki deniz tatbikatlarında ise Filipin deniz unsurları sıklıkla ABD ya da Japonya donanması ile birlikte yer almaktadır. ABD, Asya'ya Dönüş stratejisi ile ABD Donanması'nın Atlantik ve Pasifikteki ağırlığını %50-%50'den %60-%40 lehine Hint-Pasifik'e kaydırmaya karar verdiğinde ABD donanma unsurları ve teçhizatı Güneydoğu Asya'da Filipinler ve Singapur'daki tesislere yerleştirilmiştir. Obama yönetimi, Güneydoğu Asya deniz güvenliği yeteneklerini güçlendirmeyi amaçlayan 2015 ve 2016 mali yıllarında toplam 250 milyon ABD Doları tutarında yeni girişimler duyurmuştur. Bu girişimler kapsamında Filipinler'e 79 milyon dolarlık yardım ve bir ABD Sahil Güvenlik kesicisinin ve bir deniz araştırma gemisinin Filipin Donanması'na teslim edilmesini de içermektedir (Reuters, 2015). Filipinler aynı zamanda KYG'nin en önemli finansman kaynağı olan AAYB'ye 2015 yılında katılmıştır. Bu bölümde sıklıkla bahsedildiği üzere, ülkelerin altyapı yatırımlarına olan ihtiyaçları ve Çin'in bu konuda önemli fırsatlar sunmasını bölge ülkeleri tarafından değerlendirmektedir. Çin ve Filipinler GÇD'de ortak kaynak aranması, Filipinler'e 1,6 milyar dolarlık kredi yatırımı ve cüzi askeri yatırımların sağlanması gibi olumlu anlaşmalara imza atmıştır (Gill vd, 2016:9). ABD'nin özellikle Asya'ya Dönüş / Yeniden Dengeleme stratejisi ile Filipinler ile kurduğu diplomatik ve askeri ilişkilerle ülke üzerinde nüfuz kazanmış ve Çin'i geride bırakmıştır.

Bölgede Filipinler'e yakın bir hizada olan diğer devlet Tayland'dır. İki ülke arasındaki ittifak 1962 Thanat- Rusk tebliği ve Tayland-ABD Savunma İttifakı için 2020 Ortak Vizyon Bildirisi ile desteklenmektedir ve 2003 yılında ABD, Tayland'ı NATO dışı müttefiki olarak belirlemiştir (2019 US Indo-Pacific Strategy Report, 2019:29). Ancak 2006 ve 2014 yıllarında Tayland'da gerçekleşen askeri darbeler ABD ile yürütülen güvenlik ilişkilerini belirsizliğe sürüklemiş ve iki müttefik ülkenin arasında belirgin bir ayrılık başlamıştır. Çin, Tayland'da 2006 yılında gerçekleşen darbeyi tanımış ve darbe ile yönetimi ele geçiren hükümet yetkilileri ile üst düzey temaslara geçmiştir (Pongsudhirak, 2012:77). ABD bölgesel vizyonu gereği Güneydoğu Asya'da demokrasi, insan hakları ve serbest ticaret gibi liberal değerlerin savunucusudur. Aynı zamanda Çin'in Güneydoğu Asya'da otoriterliğe ve devlet kapitalizmine dayalı siyasi modelleri desteklediğine dair endişeleri mevcuttur. Her ne kadar Tayland'daki darbelerde Çin'in bir payı olmasa da bu ülkenin askeri darbeler neticesinde Çin'e yakınlaşması ABD cephesi için endişe uyandırmaktadır.

ABD ve Çin'in farklı yönetim anlayışları ve Çin'in Amerikan tarzı liberal demokratik değerlere uzaklığı, rekabette yeni ideolojik bir boyut açmaktadır. ABD, özellikle Güneydoğu Asya'da demokratik değerlerden uzaklaşan Tayland, Myanmar ve Burma gibi ülkelerin demokratikleştirilmesi için çaba sarf etmektedir. Ülkelerin bu tip liberal demokratik ABD değerlerini benimsemesi ve buna yönelik adımlar atması çoğu zaman ABD ile yakınlık ve müttefiklik geliştirmek için uygun bir zemin hazırlamıştır. Ancak Çin'in ekonomik ve askeri yükselişi ve bazı ABD müttefiklerini özellikle ekonomik olarak Çin yörüngesine dahil etmesiyle ABD'nin liberal demokratik değerleri dayatma arzusundan vazgeçebildiği görülmektedir. Özellikle Başkan Trump ve Biden yönetimleri, uzaklaşma eğiliminde olan ABD-Tayland ilişkilerini daha olumsuz etkilememek adına, Tayland'da yönetimi ele geçiren askeri elitleri eleştirmekten sıklıkla kaçınmıştır (Sanglee, 2022). ABD, Çin ile olan stratejik rekabet arttıkça Tayland gibi ülkelerin demokratik olmayan davranışlarına daha az ilgi gösterecektir.

ABD'nin bölgedeki askeri angajmanının en önemli araçlarından biri askeri tatbikatlardır. 1982'de başlatılan "Cobra Gold" tatbikatı, dünyanın en uzun süredir devam eden çok uluslu askeri tatbikatıdır ve Çin ile artan rekabet döneminde ABD'nin Asya'daki ittifakları güçlendirmesi için kilit bir platform görevi görmektedir. ABD ve Tayland orduları arasındaki iş birliği ve koordinasyonun önemli bir parçası olan bu

tatbikata; ABD, Tayland, Singapur, Güney Kore, Endonezya, Japonya ve Malezya doğrudan katılmakta ve pek çok bölge ülkesi de gözlemci olarak bulunmaktadır. Ayrıca ABD, Tayland Hava Kuvvetleri'nin modernizasyonu ve askeri satın alma süreçlerinde de aktif bir rol oynamaktadır. 2022'de uçakların modernizasyonu için 414 milyon dolarlık bütçeyi onaylayan Tayland yönetimi, ABD'li Lockheed Martin şirketinden 8 adet F-35 uçağı tedarik etmekle ilgileniyor. ABD'nin özellikle Biden döneminde Tayland'a ilgisi artarak devam etmektedir. ABD Dışışleri Bakanlığı Danışmanı Derek Chollet, ABD Hint-Pasifik Komutanlığı Komutanı Amiral John Aquilino Tayland'a gerçekleştirdikleri ziyarette sıklıkla Cobra Gold tatbikatının önemini, ABD-Tayland deniz iş birliğinin genişlemesini vurgulamışlardır.

Bunun yanında Tayland ordusu, Çin HKO ile de 2003 yılından beri eğitim ve tatbikat amaçlı diyaloglarını sürdürmektedir. 2007'de Tayland HKO'yu ülkesinde ağırlayan ilk Güneydoğu Asya ülkesi olmuştur. Tayland, ABD ile diplomatik ve güvenlik ilişkilerini Çin'den tepki çekmeyecek ölçüde dengede tutmaya çalışmaktadır. Ancak hem Asya mali krizi hem de askeri darbeler sonrası ilerleyen Tayland-Çin yakınlaşması KYG projeleri ile boyut atlayabilir. Çin'in etkisini oldukça artırdığı Myanmar, Kamboçya ve Laos'un ortasında yer alan Tayland'ı etkileyecek iki önemli KYG projesi yer almaktadır. ABD'nin diplomatik ve askeri angajmanının daha yoğun olduğu bu ülke için Çin'in özellikle KYG projelerini daha etkili kullanması gerekmektedir.

ABD'nin bölgedeki bir diğer güvenlik ortağı Singapur'dur. Singapur, Hint Okyanusu ve Pasifik Okyanusu'nu birbirine bağlayan jeostratejik konumu; küresel ticaret, finans, lojistik ve küresel tedarik zincirlerinin kritik bir parçası olarak önemli bir merkezdir. Singapur, ticarete ve yatırıma açık ve demokratik bir ülke olarak Batı ve ABD için aynı hizada olduğu düşünülen bir ortaktır. ABD ile Singapur arasında ABD ordusunun Singapur'un hava ve küresel bir liman ve ve deniz üslerine erişimini kolaylaştıran ve ABD personeline, uçaklarına ve deniz gemilerine lojistik destek sağlayan 1990 Singapur-ABD Mutabakat Zaptı bulunmaktadır. 2005 yılında iki ülke Stratejik Çerçeve Anlaşması imzalamış ve bu anlaşma Singapur'u ABD'nin güvenlik iş birliği ortağı olarak tanımlamış ve ikili savunma ilişkilerini artırmıştır. 1990 Singapur-ABD Mutabakat Zaptı, 2019 yılında yenilenerek süresi uzatılmıştır (Ministry of Defence Singapore, 2019). Bu gelişmelerin hemen ardından Singapur

Çin ile ortak askeri eğitim, düzenli bir bakanlar diyalogu, bir ziyaret kuvvetleri anlaşması ve ikili bir yardım hattı için hükümler içeren savunma anlaşmalarını güncellemiş ve ABD ile Çin arasındaki dengeli politikasını sürdürmüştür (Choong, 2021). Singapur aynı zamanda Güney Çin Denizi'ndeki Çin faaliyetleri ve seyrüsefer özgürlüğü gibi konularda da bir ticaret ülkesi olarak ABD'ye yakın konumdadır. Ancak Singapur KYG, AAYB, RCEP gibi ticaretin ve altyapı yatırımlarının ön planda olduğu projelerde Çin ile iş birliği yapmaktan da çekinmemektedir. Singapur, diplomatik ve güvenlik ilişkilerinde ABD yoğun, ticari ilişkilerde ise Çin yoğun bir anlayış ile ilerlemekte ve iki ülke arasında net bir seçim yapmaktan kaçınmaktadır. ÖAHP stratejisi, seyrüsefer özgürlüğü, uluslararası hukuka saygı ve deniz güvenliği ilkelerinin desteklenmesi gibi ABD stratejileri teorik olarak Singapur gibi bir ticaret gücü tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Ancak Singapur, bu stratejinin alenen desteklenmesi ve QUAD gibi organizasyonlara katılmakta çekimser davranmakta Çin'in ekonomik misillemelerine maruz kalmaktan ve ticari ilişkileri zedelemekten kaçınmaktadır (Hussain, 2021).

Güneydoğu Asya'da hassas bir denge politikası sürdüren bir diğer ülke Endonezyadır. Güneydoğu Asya'nın en güçlü ülkesi olan Endonezya, ülkesinin büyük bir ulus ve bölge lideri olduğu algısına tutunmakta, ABD ve Çin arasında bariz bir tercih yapmadan ASEAN merkezîyetçiliğini öne çıkarmaktadır (Laksmana, 2021). ASEAN merkezîyetçiliğini öne çıkarmak Endonezya için ABD ve Çin'in baskılarına karşı bir denge işlevi görevi görmekte ve Endonezya'nın büyük bir gücün hegemonyasını reddetmesine yardımcı olmaktadır. Dış politikasını bağımsız ve aktif sloganlarıyla süsleyen Endonezya ABD ve Çin ile siyasi ve ticari ilişkilerini dikkatle sürdürmektedir. Haziran 2021'de ABD ve Singapur Malakka Boğazı'nın girişine yakın bir bölgede 3,5 milyon dolarlık denizcilik eğitim merkezinin inşaatına başlamıştır. Bu proje ABD'nin Çin'in Güneydoğu Asya'daki artan etkisine karşı koymak için Endonezya'daki varlığını artırması olarak yorumlanmıştır. Aynı şekilde 2020'de Endonezya ABD'den 39 milyon dolarlık askeri eğitim ve güvenlik yardımı almıştır. Bunun yanı sıra ekonomik göstergeler Çin'in şu anda Endonezya'nın en büyük ticaret ortağı olduğunu ve ülkedeki en büyük yatırımcılardan biri olduğunu ortaya koymaktadır. Singapur Savunma ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nde araştırmacı olan Collin Koh, Güneydoğu Asya'daki en güçlü devlet olan

Endonezya'nın savunma ve güvenlik açısından ABD'ye daha yakın, ekonomik ilişkiler bakımından ezici bir şekilde Çin'e daha yakın olduğunu ifade etmektedir (Rakhmat ve Pashya, 2021). Endonezya ise Çin ile askeri bağlarını, ABD ile ise yatırımları geliştirerek dengelerin korunduğu bir pozisyonda ulusal çıkarlarını ilerletmenin yollarını aramaktadır. Endonezya 2016'dan beri AAYB'ye üyedir ve AUKUS ortaklığı gibi bölgedeki ABD merkezli güvenlik girişimleri konusunda temkinli davranmaktadır.

Endonezya için vurgulanan denge politikası pek çok ölçüde Vietnam için de genişletilebilir. Vietnam ve Çin arasındaki temel problemlerin başında GÇD'deki anlaşmazlıklar gelmektedir. Çin'in artan atılğanlığı ve tartışmadaki eylemleri Vietnam halkı üzerindeki Çin karşıtı düşünceleri benimsemektedir. ÇKP, sıklıkla bu anlaşmazlıkları küçümsemekte, Vietnam Komünist Partisi (VKP) ile ortak sosyalist değerleri retorik olarak vurgulamakta ve Vietnam'ı Washington yönetiminin düşmanca niyetleri konusunda uyarmaktadır (Vu, 2021). ABD ise son yirmi yılda Vietnam ile ilişkilerini önemli ölçüde ilerletmiş gözükmektedir. ABD'nin özellikle Obama, Trump ve Biden yönetimleri Vietnam'a açık olumlu sinyaller yollamış ve ekonomik ve güvenlik bağlarını güçlendirme arzusuyla birkaç üst düzey delegasyon göndermiştir. İki ülke arasındaki güvenlik bağları, Obama yönetiminin 2016'da on yıllardır süregelen silah satış yasağını kaldırmasıyla artmıştır ve ABD son yıllarda Vietnam'a askeri teçhizat satışına başlamıştır (Fischler, 2021). Çin, ABD liderliğindeki çevrelemeyi önlemek için Vietnam gibi ülkeleri tarafsız pozisyonda tutmayı, bölgedeki ekonomik gücünü kullanarak ABD'nin ittifak sistemini zayıflatmaya çalışmaktadır.

Ek olarak Güneydoğu Asya'nın zayıf ülkeleri olan Kamboçya, Laos ve Myanmar'a değinmek gerekirse Çin'in ekonomik angajmanı bu ülkelerde de güçlü olsa da ABD'nin diplomatik ve askeri ağırlığı kendisini nispeten daha az hissettirmektedir. Tayland ve Vietnam gibi rekabet eden bölgesel alt güçlerin etkisine maruz kalan bu ülkeler özellikle Çin'e yakınlıkları ile tanımlanmaktadırlar (Gill, Goh, ve Huang, 2016:7). Özellikle, Lancang-Mekong İşbirliği ve Çin-Myanmar Ekonomik Koridoru'nun parçası olan Myanmar son yıllarda hem stratejik hem ekonomik konularda Çin'e ABD'den daha çok güvenmektedir. Mekong bölgesi olarak da anılan anakara Güneydoğu Asya ülkelerinden olan Kamboçya, Laos ve

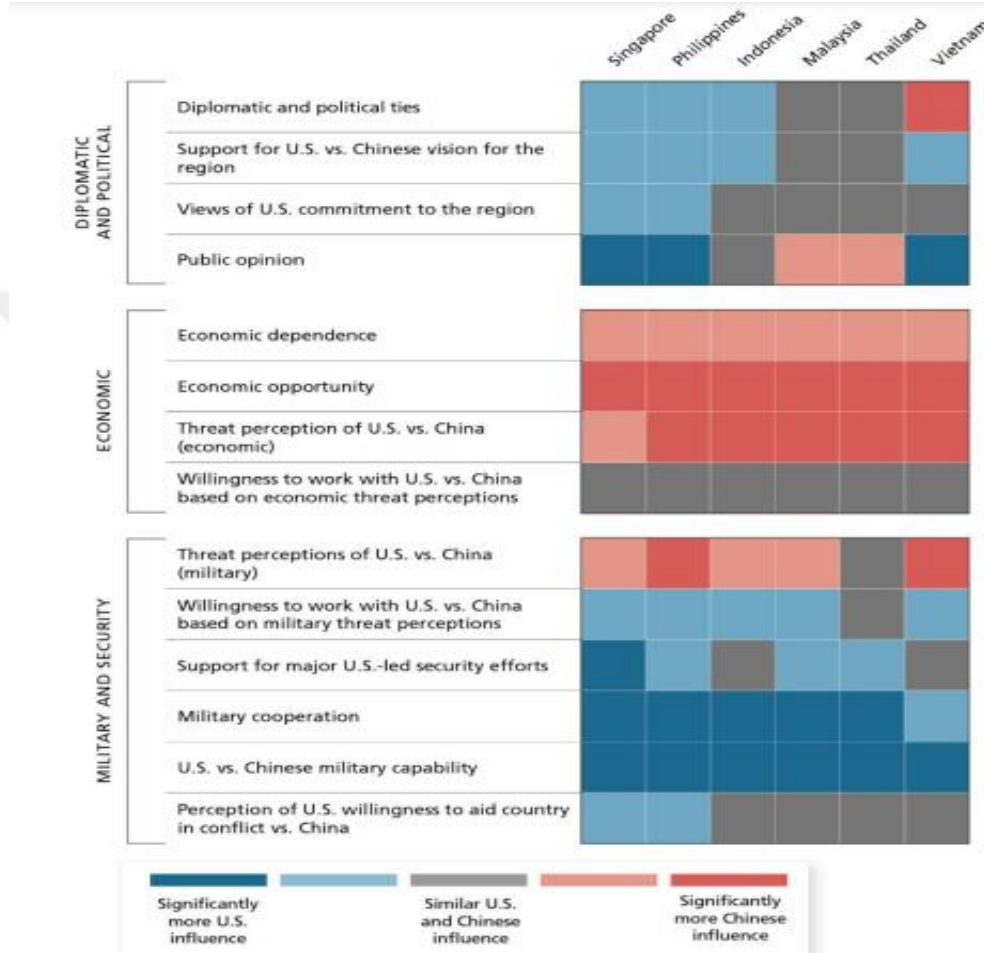
Myanmar da Çin'in etkisi altındadır. Anakara Güneydoğu Asya üzerinde Çin, ASEAN'ın yarattığı geniş altyapı bağlantısı ve ekonomik iş birliği zemininde yükselmektedir. Araştırmacılar bölgedeki ABD nüfuzunun geride kaldığını, birincil büyük güç rekabetinin Çin ve Japonya arasında gerçekleştiğini ifade etmektedir (Pongsudhirak, 2020).

Sonuç olarak bu bölümde Güneydoğu Asya'daki ABD-Çin stratejik rekabeti incelenmiştir. Güneydoğu Asya, ABD'nin diplomatik ve askeri angajmanının Çin'in önünde olduğu, Çin'in ekonomik etkisinin ise ABD'den daha fazla hissedildiği bir coğrafya olarak karşımıza çıkmaktadır. Güneydoğu Asya ülkelerinin temel stratejileri net bir şekilde taraf tutmaktan ziyade ABD ve Çin arasındaki dengeleri gözetmekten yana olmuştur. Bölge ülkeleri ne zaman ABD ve Çin arasında seçim yapmaya sürüklense ASEAN merkezîyetçiliğini vurgulamakta, Çin politikalarını ABD'yi dışarıda bıraktığı, ABD politikalarını ise Çin'i dışarıda bırakacak şekilde tasarlandığı ve daha kapsayıcı olması gerektiği konusunda eleştirmektedir. Özetle bölge ülkeleri Çin yatırımlarından, pazarlarından ve tedarik zincirlerinden, Çin'in yarattığı ekonomik fırsatlardan istenmeyen Çin etkisi ve zorlayıcı Çin ekonomik tehditleri olmadan faydalanmak için ticari özgürlük istemektedir. Çin'in askeri tehditleri ve olası saldırılarından korunmak için ise ABD'nin diplomatik ağırlığı, güvenlik taahhütleri ve yetenekli ordusunun avantajlarından faydalanmak istemektedir. Nitekim 2016 yılında RAND Corporation tarafından yayımlanan "Hint-Pasifik'teki ABD-Çin Rekabetine Bölgesel Tepkiler" adlı çalışmada Güneydoğu Asya'daki stratejik ABD-Çin rekabetinin diplomatik, ekonomik, askeri ve güvenlik boyutları 14 parametre kullanılarak incelenmiştir (Şekil 4.1). Bu bölümde de vurgulandığı üzere Çin'in ekonomik etkisi, ABD'nin ise askeri ve diplomatik etkisi bölgede ağır basmaktadır.

Ek olarak sunduğu bütün ticaret ve yatırım fırsatlarına rağmen bölge ülkelerinin en büyük tehdit algısını Çin oluşturmaktadır. Güneydoğu Asya ülkeleri Çin yerine ABD ile askeri ortaklıklarını geliştirme yoluna gitmişlerdir. Aynı şekilde bu ülkeler ABD'nin askeri yeteneklerine daha çok güvenmektedirler. Singapur menşeli bir düşünce kuruluşu olan ISEAS-Yusof Ishak Enstitüsü'nün 2021 yılında profesyonel yönetici sınıfı kapsayan anket çalışmalarında da ABD'ye bölgede olan güvenin genel itibarıyla arttığı gözlemlenmiştir. Ankete katılanların çoğu hala Çin'i

bölgede açık ara en etkili ekonomik güç olarak görse de ankete katılanların %60'ından fazlası Güneydoğu Asya'nın Çin yerine ABD ile uyumlu olmasını tercih ediyor, bu oran 2020'de %53,6'dır(ASEAN Today, 2021).

Şekil 4.1: ABD ve Çin'in Güneydoğu Asya'daki etkisi

Kaynak: RAND Corporation, (2020), Lin, Bonny, Michael Chase, Jonah Blank, Cortez Cooper, Derek Grossman, Scott Harold, Jennifer Moroney, Lyle Morris, Logan Ma, Paul Orner, Alice Shih, ve Soo Kim, *Regional Responses to U.S.-China Competition in the Indo-Pacific: Study Overview and Conclusions*. RAND Corporation.

Özellikle Biden yönetiminin bölgeye artan ilgisi Trump yönetiminin ardından “ABD’nin geri dönüşü” şekline yorumlanmaktadır. Joe Biden, Kurt Campbell’i Ulusal Güvenlik Konseyi’nin Hint-Pasifik koordinatörü olarak atamıştır. Biden bölge ülkelerinin taleplerini “Çoğu ülke, Çin ile ABD arasında ekonomik fırsatlarını ve siyasi özerkliklerini koruyan bir denge istiyor.” ifadeleriyle özetlemiştir. ABD’li

araştırmacılar, Washington yönetiminin bölgedeki ekonomik etkisinin Çin'e nazaran zayıf olduğunu, bu durumun ABD'nin bölgeye katkısını ve diyalogunu büyük ölçüde askeri ilişkilere bağımlı hale getirdiğini ifade etmektedir (Nikkei Asia, 2021).

4.3. GÜNEY ASYA'DA ABD-ÇİN REKABETİ

Güney Asya, Asya'nın yükselişi ve uluslararası ilişkilerdeki konumu için kritik bir coğrafi bölgedir. 1,97 milyarlık nüfusu ile dünyanın en kalabalık coğrafi bölgesi olan Güney Asya, 2021 ve 2022 yılları için beklenen %7,1'lik büyüme oranıyla dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biridir (World Bank, 2021:60). Güney Asya; Hindistan, Pakistan, Afganistan, Bangladeş, Sri Lanka, Nepal, Maldivler ve Butan'ı kapsamaktadır. Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi, Güney Asya'nın jeopolitiği de coğrafyasının, tarihinin, uluslararası bağlamının ve iç siyasetinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca kuzeyinde Himalayaların çizdiği doğal, kültürel ve politik sınır nedeniyle kısıtlı bir coğrafyaya sahip olan bölge, tarih boyunca doğusunda Çin, kuzeyinde Orta Asya ülkeleri, batısında Ortadoğu ülkeleri ve güneyinde Hint Okyanusu'na kıyısı olan ülkeler ile etkileşime coğrafi olarak açık olmuştur. Komşuluk yaptığı coğrafyalar ile olan etkileşimi, ekonomik temasa açıklığı, ülkelerin doğal kaynak üreticilerini tüketici devletlere bağlaması, deniz ticaretinin hayati bir kesişimi olan konumu bölgeyi dünya ticaretinde stratejik olarak önemli kılmaktadır. Ayrıca Hindistan Yarımadası merkezli bir okyanus olan Hint Okyanusu'nun; Akdeniz, Ege ve Karadeniz gibi karayla çevrili kapalı bir deniz değil açık bir okyanus olması da bölgeyi bu okyanusa kıyıdaş olan ülkelerle etkileşime açık hale getirmiştir. Hint Okyanusu'na kıyıdaş 28 ülke⁴ dünya toplam nüfusunun yaklaşık %35'ini, küresel GSYH'nin ise 2017 yılı verilerine göre %10,7'sini oluşturmaktadır (Kannangara, Collins, ve Waidyatilake, 2018). Araştırmalar, 2025 yılında Hint Okyanusu ekonomisinin küresel GSYH'nin %20'sine ulaşabilecek potansiyelde olduğunu göstermektedir (Wignaraja Collins, ve Kannangara 2018:29).

⁴ Bu 28 ülke Hint Okyanusu Kıyıları Birliği'nin 21 üyesi olan Avustralya, Bangladeş, Komorlar, Hindistan, Endonezya, İran, Kenya, Madagaskar, Malezya, Mauritius, Mozambik, Umman, Seyşeller, Singapur, Somali, Güney Afrika, Sri Lanka, Tanzanya, Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen ve Brunei, Kamboçya, Maldivler, Myanmar, Pakistan, Doğu Timor ve Vietnam'dır.

Hint Okyanusu, dünya kanıtlanmış petrol rezervlerinin yaklaşık %17'sine, kanıtlanmış doğalgaz rezervlerinin ise yaklaşık %28'ine sahiptir (British Petroleum, 2017). Hint Okyanusu ekonomileri, 2017 yılında küresel demir üretiminin %35,5'ini ve dünya altın üretiminin %17,8'ini oluşturmaktadır (World Mineral Statistics Data, 2018). Ayrıca Hint Okyanusu Orta Doğu, Afrika ve Doğu Asya'yı Avrupa ve Amerika'ya bağlayan ana deniz yollarına ev sahipliği yapmaktadır. Bölgedeki deniz ticaretini kolaylaştıran Hint Okyanusu, dünyanın deniz yoluyla taşınan petrolünün yarısından fazlasını taşımakta ve dünyanın en büyük 100 konteyner limanından 23'üne ev sahipliği yapmaktadır (Kannangara Collins, ve Waidyatilake, 2018:2). Doğal kaynaklarının bolluğu, kıtaları birbirine bağlayan ana deniz yollarına ev sahipliği yapmasıyla Hint Okyanusu dünyanın en işlek ticaret yolu olarak stratejik önemini yüzyıllardır korumaktadır.

Bugün bir ulusun Hint Okyanusu'nun tüm genişliğini sömürge döneminde İngiliz, Fransız veya Portekiz imparatorluklarının yaptığı gibi kontrol etmesi zor olsa da ABD, Çin, Avustralya, Japonya, Birleşik Krallık, Hindistan gibi tüm büyük güçler, Hint Okyanusu bölgesinin güvenliğinde menfaat arayışına girmişlerdir. Hint Okyanusu'ndaki jeopolitik mücadelenin merkezinde, ticaret yollarını birbirine bağlayan kilit noktaların yakınında askeri varlığı sürdürme yeteneği yatmaktadır. Petrol taşımacılığı için dünyanın yedi kilit noktasından üçü Hint Okyanusu'nda yer almaktadır. Bunlardan ilki Malezya, Singapur ve Güneydoğu Asya ile Batı Pasifik'i Hint Okyanusu'na bağlayan Endonezya'nın Sumatra Adası arasındaki Malacca Boğazı'dır. İkincisi, Basra Körfezi'ni daha geniş Hint Okyanusu'na bağlayan tek deniz geçidi olan Hürmüz Boğazı'dır. Üçüncüsü, Afrika Boynuzu'nda Eritre ve Cibuti ile Arap Yarımadası'nda Yemen arasında akan ve Kızıldeniz'i Hint Okyanusu'na bağlayan Bab-el-Mandeb boğazıdır (Baruah, 2021). Özellikle Çin, Japonya ve Güney Kore gibi önemli ekonomiler Malakka Boğazı yoluyla ithal edilen enerjiye bağımlıdır ve bu geçitlerde meydana gelecek herhangi bir aksama bu ülkelerin enerji güvenliğini doğrudan etkileyecektir. Eğer bir ülke bu geçitlere donanması aracılığıyla erişim sağlayabilir ve etki kurabilirse bölgedeki kritik giriş-çıkış noktalarında güç sahibi olabilecek ve deniz yollarının denetimini sağlayabilecektir. Ayrıca bu kilit noktalarda askeri amaçlı kullanabileceği üsler

edinmesi o ÷lkeye deniz alanı farkındalığı yaratacak, rakip donanma unsurlarına karşı gözetleme ve savaş misyonlarına yardımcı olacaktır.

Bu bölümde öncelikle Çin'in ABD'nin ve Güney Asya'nın en güçlü devleti olan Hindistan'ın Hint Okyanusu stratejilerine odaklanılacak ve Güney Asya'daki rekabetin yoğun olarak hissedildiğı Hint Okyanusu'nda rekabeti körükleyen vizyon farklılıkları ve çıkar çatışmaları ortaya konacaktır. Daha sonra ise Güney Asya karasındaki sınır anlaşmazlıkları başta olmak üzere bölgesel anlaşmazlıkların ABD-Çin rekabetini nasıl etkilediğı ve Güney Asya ÷lkelerinin ABD-Çin rekabetindeki politikaları ve pozisyonları incelenecektir.

Çin HKO Donanması'nın açık denizlerdeki etkinliğı 2000'lerin başına kadar oldukça sınırlıydı. Donanma bu dönemde kıyı ve yakın deniz operasyonlarına odaklanmış, Pakistan, Bangladeş ve Sri Lanka'daki limanlarına yapılan seyrüseferler haricinde kendi kıyılarından uzaktaki muharebe dışı operasyonları yürütmek için yeterli donanıma sahip değildi. Dönemin Çin savunma raporları da sınırlı denizcilik emellerini yansıtmakta, Çin'in ÷lke dışında herhangi bir asker konuşlandırmadığını ve herhangi bir yabancı ÷lkede herhangi bir askeri üs kurmadığını vurgulamaktadır. Ancak ÇHC Başkanı Hu Jintao'nun, 2004 yılında Merkez Askeri Komisyonuna yaptığı bir konuşmada HKO'ya Çin'in genişleyen çıkarlarını ve dünya barışını koruma misyonu yüklemesiyle HKO Donanması'nın Hint Okyanusu'ndaki faaliyetlerinde artış başlamıştır. (White, 2020:3-4) 2006 ve 2008 yıllarındaki savunma raporları enerji ve uluslararası deniz yollarının güvenliğiyle ilgili sorunların yükselişine dikkat çekmiş, Çin'in kaynaklar için artan küresel rekabete odaklanmasını keskinleştirmiştir. 2008 yılının sonlarından itibaren HKO Donanması Aden Körfezi'ndeki askeri konuşlandırmasına başlamıştır. Bölgedeki korsanlık faaliyetlerinin engellemek maksadıyla başlatıldığı belirtilen bu konuşlandırma, su üstü gemilerinin, konvansiyonel ve nükleer saldırı denizaltılarının düzenli rotasyonunu içermekte ve günümüzde hala devam etmektedir. 2013 yılı savunma raporları açık denizlerdeki ticari gemilerin korunmasına dikkat çekmiş ve HKO Donanması'nın Çin'in denizaşırı çıkarlarının korunmasındaki önemini vurgulamıştır. 2015 yılındaki savunma raporu ise Çin'in güvenliğini ve yeni alanlardaki çıkarlarını korumak, stratejik caydırıcılığı sürdürmek, dünya barışını korumak gibi hususlara vurgu yapmış, kapsama alanı Çin anakarası ve karasularının ötesine uzanan bu

görevlerin yerine getirilmesi için HKO'ya düşen görevleri sıralamıştır (White, 2020:4). 2017 yılında Çin, Aden Körfezi ile Kızıldeniz'in birleştiği stratejik bir noktada yer alan Cibuti'de askeri bir üs kurmuştur. Cibuti'deki bu üssün, HKO Donanması'nın Aden Korfezi ve Somali sularında BM Barış Gücü ve diğer ilgili taraflarla devriye, koruma, insani yardım, ortak tatbikat ve eğitim faaliyetleri düzenleyerek stratejik deniz yollarının güvenliğini sağlayacağı ve KYG projelerini koruma faaliyetleri yürüteceği belirtilmiştir (AA, 2017) 2017 ve 2019 savunma raporları ise önceki savunma raporlarında belirtilenlere ek olarak HKO'nun Çin çıkarlarını ve deniz aşırı yurttaşları korumadaki rolüne özel bir vurgu yapmıştır. Özetle açık denizlerdeki Çin askeri varlığını yönlendiren hedefler; (1) kilit enerji kaynaklarını güvence altına almak, (2) deniz aşırı yatırımları ve vatandaşlarını korumak, (3) Çin'in hem itibarını hem siyasi etkisini güçlendirmek (4) stratejik caydırıcılığın sürdürülmesi, (5) KYG projelerinin büyümesini ve güvenliğini desteklemek olarak ifade edilebilir.

Bu hedefler doğrultusunda HKO Donanması Hint Okyanusu'ndaki faaliyetlerine hizmet edecek donanma inşası ve modernizasyon sürecini ilerletmektedir. HKO Donanması bünyesinde Liaoning ve Shandong isimli iki uçak gemisi bulunmaktadır. Bu iki uçak gemisi 2012 ve 2019 yıllarından itibaren HKO Donanması hizmetindedir. Üçüncü uçak gemisi ise 2022 yılı içerisinde faaliyetlerine başlayacaktır. Ayrıca okyanuslardaki yeteneklerini artırmak için amfibi hücum gemileri, kapasiteleri artırılmış amfibi nakliye rıhtımı gemileri, çıkarma gemileri, kruvazörler, muhripler ve fırkateynlerin inşasını sürdürmektedir (U.S. Defense Intelligence Agency, 2019:71-72).

Aynı amaçlar doğrultusunda Çin, bölge ülkeleri ile güvenlik iş birliğini, stratejik yatırımlarını ve askeri angajmanlarını 2012 yılı itibarıyla artırmıştır. Çin'in bölgedeki en sağlam askeri ilişkisi; silah satışları, nükleer teknoloji, uydular, istihbarat paylaşımı ve savaş uçaklarının birlikte geliştirilmesi dahil olmak üzere bir dizi hassas konuyu kapsayan onlarca yıllık savunma ve güvenlik bağlarına sahip olduğu Pakistan ile. HKO Donanması son yıllarda Hint Okyanusu bölgesindeki liman ziyaretlerinin çoğu Pakistan'a yapmıştır. Çin donanma gemilerinin Karaçi tersanelerindeki tedarik ve onarım tesislerine erişim sağladığı bilinmektedir. Çin'in Pakistan'a 2000-2014 yılları arasındaki silah satışı Çin'in toplam silah satışlarının

%40'ından fazlasına tekabül etmektedir. Çin Pakistan Ekonomik Koridoru kapsamında Pakistan'a fiber optik altyapısının kurulmasına öncülük etmiş ve Gwadar'daki uzak derin su limanını geliştirmek için hibeler ve krediler sağlamıştır. Bangladeş, Çin askeri teçhizatının ve askeri angajmanının ikinci en önemli alıcısıdır. Ülke, Çin'i tek resmi savunma ortağı ve önde gelen savunma tedarikçisi olarak kabul etmektedir. İki ülke askeri personeli birlikte eğitimler ve tatbikatlar icra etmekte; yollar, endüstri parkları ve iç liman projesi için Çin finansmanını kabul etmektedir. Çin askeri angajmanının yoğun olduğu bir diğer ülke Sri Lanka'dır. HKO Donanması, Kolombo'yu uğrak bir liman olarak kullanmakta, iki ordu ortak tatbikatlar gerçekleştirmekte ve HKO tarafından Sri Lanka askeri akademisinde tesisler inşa edilmektedir (White, 2020:5-6). Sri Lanka, Colombo limanının ticari gelişimi ve Hambantota Limanı'nın bir Çin devletine ait işletmeye 99 yıllık tartışmalı bir şekilde kiralanması da dahil olmak üzere önemli bir Çin yatırımı bölgesidir (The Indian Express, 2021). Çin hükümeti, Hambantota'nın yalnızca ticari bir girişim olduğu konusunda ısrar etse de anlaşmanın yapısı ve Pekin'in askeri varlıkla ilgili tavizler elde etmek için Kolombo ile olan finansal kaldıracını kullanma olasılığı hususunda sıklıkla eleştirilmektedir.

Çin'in, Hint Okyanusu bölgesinde Gwadar ve Lamu'daki derin su limanları ve terminalleri gibi büyük projelerden Port Sudan'daki Hayvancılık Terminali gibi daha küçük terminallerin inşasına kadar katılım sağladığı ve yatırım yaptığı 17 liman bulunmaktadır. Bu 17 liman projesinden 16'sı, CMPorts ve China Communication Construction Company gibi dev Çinli kamu iktisadi teşekkülleriyle ilişkilidir. Çinli şirketler, liman müteahhitleri olmanın yanı sıra, borç veya öz sermaye şeklinde sekiz projede doğrudan finansal katılıma sahiptir. Örneğin, Hong Kong merkezli CMPorts, Cibuti'deki Doraleh Çok Amaçlı Liman gibi limanların işletilmesinde hisse satın almıştır. Diğer Çinli şirketler Pakistan, Sri Lanka, Avustralya ve BAE'de liman veya terminal kiralamak için imtiyaz anlaşmaları yapmıştır (Faridi, 2021). Gwadar Limanı'nın idaresi halihazırda 40 yıllığına Çinli bir şirket olan COPHC'ye aittir (The Economic Times, 2017). Sri Lanka'nın güneyindeki Hambantota Limanı'nın kullanım ve tasarruf hakkının %70'i 99 yıllığına China Merchants'a devredilmiştir. Çin'in yatırım yaptığı limanlarda idare ve tasarruf hakkını ele geçirmesi ve borç – sermaye yoluyla doğrudan finansal katılıma sahip olmasa bölgede pek çok endişeyi

ve gerilimi beraberinde getirmektedir. Hindistan ve ABD gibi birçok ülke Çin'i borç tuzağı diplomasisi yürüttüğü gerekçesiyle eleştirmekte ve borç alan ülkeleri uyarmaktadır. Çin'in bölgede artan ekonomik ayak izi zorlayıcı ekonomik faaliyetler uygulayarak özellikle küçük ülkeleri kendisine mahkûm etmeye olanak tanımaktadır. Ayrıca Çin'in ticari maksatlı inşa ettiği limanların çok amaçlı kullanımı Çin'in bu ticari limanları askeri maksatlı kullanmasını mümkün kılarak tepki çekmektedir. Başta ABD ve Hindistan olmak üzere ülkeler, Çin'in diğer daha hassas görevler ve hatta savaş faaliyetleri için ticari limanları kaldıraç olarak kullanılabileceğine dikkat çekmektedir.

Özellikle Hindistan, Hint Okyanusu bölgesinde artan 21. Yy Deniz İpek Yolu (YDİY) projeleri nedeniyle KYG'ye oldukça mesafeli durmakta, YDİY projelerinin doğusunda batısında ve güneyinde hizalandığını belirterek kuşatılmışlık hissini dile getirmektedir. Nitekim Hint Okyanusu bölgesindeki Çin katılımlı limanların konumları incelendiğinde Hindistan'ın kaygılarını destekleyecek şekilde konumlanmış pek çok liman bulunduğu görülecektir (Şekil 4.2).

Son yıllarda Çin'in Maldivler Feydhoo Finolhu Adası'ndaki inşaatları ve adayı genişletme projeleri; Myanmar, Sri Lanka, Pakistan ve Cibuti'deki stratejik konumlardaki limanlara erişimi ile birlikte düşünüldüğünde Çin'in Hint Okyanusu bölgesinde oluşturduğu bu limanlar ve karakollar ağı "İnci Dizisi Stratejisi" ile açıklanmaktadır. Strateji, Çin ankarasından Orta Doğu'ya kadar uzanan Hint Okyanusu bölgesindeki ülkelerde Pekin tarafından geliştirilen Çin askeri ve ticari tesisler ağına atıfta bulunmaktadır. Çin'in Maldivler'deki adada bir askeri üs inşa edip etmediği henüz kesin olmasa da bu konuda medyada pek çok haber yer almaktadır. Çin tarafından kiralanan adanın, Hindistan ankarasından yalnızca 1000 km uzaklıkta olması da özellikle Hindistan'ın Çin askeri ve ticari tesislerinin yayılmacılığından duyduğu tehditleri artırmaktadır (EurAsian Times, 2020). Hindistan KYG ve YDİY gibi Çin girişimlerinin bölgedeki askeri ve ticari tesisleri inşa etmek için Çin'e ek bir platform sağladığına inanmakta ve bu girişimlere dahil olmamaktadır.

Şekil 4.2: Çin'in Hint Okyanusu'ndaki Liman Yatırımları

Kaynak: Gateway House, (2021), <https://www.gatewayhouse.in/chinas-ports-in-the-indian-ocean-region/>

Hindistan yönetimi, Çin'in İnci Dizisi Stratejisi izleyerek Hint Okyanusu'nda gösterdiği agresif denizcilik duruşuna karşı koymak için bazı stratejiler geliştirmiştir. İlk olarak Hindistan Donanması'nı geliştirme ve modernizasyon yoluna giden Yeni Delhi, "Hindistan'da Üret" girişimi ile büyük yerli denizcilik projeleri geliştirmiş ve 2030 yılına kadar Hindistan Donanması'nı tam anlamıyla bir açık deniz donanmasına yükseltmeyi hedeflemiştir (Arjun, 2020:1). Hindistan, Bengal Körfezi'nde Andaman Adaları'ndaki tesisleri ve Nikobar Adaları'ndaki Campbell Körfezi'ndeki bir üssü modernize etmiştir. 2019'da, Andaman ve Nikobar Adaları'nda ilave savaş gemileri, uçaklar, birlikler ve insansız hava araçlarının konuşlandırılmasına izin vermeyi amaçlayan 740 milyon dolar değerinde bir altyapı geliştirme planı tamamlandı. 24 Ocak 2019'da Hindistan Donanması, Bengal Körfezi adalarında yeni deniz istasyonu INS Kohassa'yı görevlendirmiştir (Ghosh, 2020)

Başbakan Narendra Modi, bölgenin en güçlü devleti olan Hindistan'ın stratejik coğrafi konumu, fiziksel büyüklüğü, yakın komşu devletler üzerindeki siyasi, ekonomik ve stratejik etkisini kaldıraç olarak kullanıp güç dengesini Hindistan lehine çevirmek için Güney Asya ülkeleri ile angajmanını artırma yoluna gitmiştir. "Önce Komşuluk" adıyla anılan bu Hindistan stratejisi ile uzun yıllardır

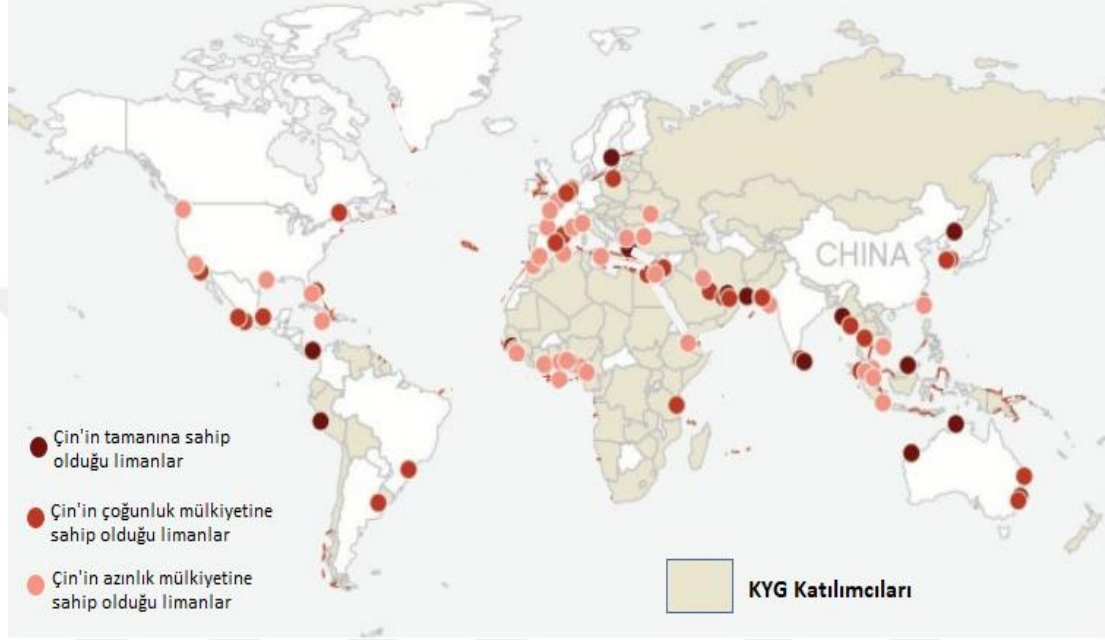
ilişkilerin soğuk olduğu Pakistan hariç diğer bölge ülkelerinde kısmen etkisini göstermiştir. Bangladeş, Hindistan'ın daha fazla tepkisini çekmemek adına bazı stratejik potansiyele sahip limanlar geliştirmek için birkaç Çin teklifini reddetmiştir. Bangladeş ve Hindistan arasında Kara Sınırı Anlaşması imzalanmış, Afganistan ile hava kargo koridoru açılmış ve ikili ticaret geliştirilmiş, Butan ile “Bharat'tan Butan'a” (B2B) vizyonu ortaya konmuş bu vizyon kapsamında yeni sınır anlaşmaları ve insandan insana bağların geliştirilmesi planlanmıştır (Arjun, 2020:3).

Hindistan, Çin'in uyandırdığı kuşatılmışlık hissini aşabilmek için angajmanının yönünü ASEAN, Orta Asya ve Ortadoğu ülkelerine doğru genişletmiştir. “Genişletilmiş Komşuluk” olarak anılan bu strateji ile Hindistan, ASEAN ile yeni bir serbest ticaret anlaşması imzalamıştır. Orta Asya ülkeleri ile diplomatik, ekonomik, siyasi ve güvenlik angajmanını artırmanın yanı sıra bilgi teknolojisi, madencilik, inşaat ve endüstriyel üretim alanlarında bu ülkelerle iş birliğini geliştirmeyi hedeflemiştir. Hindistan, İran ve Rusya'yı birbirine bağlayan bir denizyolu karayolu ve demiryolu güzergahı ile İran'daki Çabahar Limanı'nı öngören Uluslararası Kuzey Güney Ulaştırma Koridoru, Hindistan'ın Genişletilmiş Komşuluk stratejisinin önemli iki projesi olarak öne çıkmaktadır (Harsh ve Shah, 2019).

ABD yönetimi de tıpkı Hindistan gibi Çin'in Hint Okyanusu bölgesi ve Güney Asya'da artan askeri, siyasi ve ekonomik ayak izinden benzer kaygılar duymaktadır. Çin özellikle Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun hayata geçirilmesi ve Gwadar Limanı'nın idaresini 40 yıllığına devralmasıyla batı eyaletlerini dünya petrolünün %40'ının geçiş rotası olan Hürmüz Boğazı'na yakın bir konuma ulaştırmayı başarmış ve stratejik bir kazanım elde etmiştir. Gwadar üzerinden denizle buluşan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru aynı zamanda Çin'i Batı eyaletleri üzerinden Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya bağlayan en kısa rota olma özelliği taşımaktadır. Koridor Çin'in enerji nakliyatını 10.000 km kadar kısaltmakta (Bhutta, 2016) ve Malakka Boğazı'nı da by-pass ederek Çin'e enerji güvenliği için önemli alternatif bir rota yaratmaktadır. Çin Hint Okyanusu bölgesindeki ve diğer

kıtalardaki limanları⁵ (Şekil 4.3) düşünüldüğünde KYG'nin Asya'yı Avrasya'ya, Avrupa'ya ve Afrika'ya bağlama konusunda başarılı olması ABD'nin hem Güney Asya'daki hem de dünyadaki stratejik konumunu zayıflatacaktır.

Şekil 4.3: Çin'in Dünya Geneline Sahip Olduğu Limanlar

Kaynak: Council on Foreign Relations, China's Belt and Road: Implications for the United States, 2021, 66, <https://www.pbec.org/contextualising-china-by-professor-dr-richard-t-griffiths/>

Güney Asya ve Hint Okyanusu bölgesinin artan stratejik önemiyle birlikte, Çin Pakistan Ekonomik Koridorunun ekonomik teşvikler yoluyla bölge ülkelerini Çin'e entegre edecek bağlayıcı bir güç olarak görülmesi, Çin'in artan ekonomik, askeri ve siyasi etkisiyle bölgenin jeopolitik konumunu giderek ABD yerine Çin lehine dönüşmeye yönelik politikaları, Güney Asya ve Hint Okyanusu bölgesini ABD'nin Yeniden Dengeleme stratejisinin bir parçası haline getirmiştir (Nawaz, Shaheen, ve Alvi 2020:283).

2022 yılında yayımlanan ABD'nin Hint Pasifik Stratejisi belgesi de ABD'nin 2019 yılında yayımladığı Hint-Pasifik Strateji belgesi ile tutarlı bir şekilde bölge ile çift yönlü ticaretin ABD için önemini vurgulamakta, ÖAHP stratejisinin

⁵ Harita 8'de Çinli şirketlerin tamamına, bir kısmına ya da yalnızca liman tesislerine sahip olduğu 93 yer işaretlenmiştir.

desteklenmesini, bölgedeki ABD müttefikliklerinin ve ortaklıklarının güçlendirilmesini, denizcilik kapasitesi ve deniz alanı bilinci oluşturmak amacıyla güvenlik yardımını Hint Pasifik'te yeniden odaklanmasını ifade etmektedir. Aynı belge Güney Asya özelinde; yeni konsolosluklar aracılığıyla bölge ile diplomatik angajmanı artıracığını, ABD Sahil Güvenlik varlığını ve iş birliğini genişleteceğini belirtmiştir. Belgede Hindistan, Güney Asya'daki önemli bir bölgesel ortak olarak nitelendirilmiş, Hindistan'ın Güney Asya ve Hint Okyanusu'nda ABD ile benzer düşünceye sahip bir ortak ve lider olduğu, güçlü bir Hindistan'ın ABD stratejisi ile uyumlu olduğu, Güneydoğu Asya'da aktif ve bağlantılı bir ülke olarak QUAD ve diğer bölgesel forumların itici gücü, bölgesel büyüme ve kalkınma için bir motor olduğunun önemine vurgu yapmıştır (Indo-Pacific Strategy of the United States, 2022:16). Hindistan, ABD'nin ÖAHP stratejisini gerçekleştirmede hayati bir rol oynamaktadır. 2016 yılında ABD, Hindistan'ı Başlıca Savunma Ortağı olarak atamıştır. ABD-Hindistan savunma ve güvenlik ilişkisi, her iki ülkedeki güçlü siyasi taahhütlerin ve Çin'in Hint-Pasifik'te artan iddialılığına ilişkin yakınlaşan endişelerin yardımıyla derinleşmeye devam etmektedir. (United States Department of State, 2021)

Hindistan ile birlikte vurgulanan bir diğer unsur olarak QUAD öne çıkmaktadır. ABD, QUAD'ı önde gelen bir bölgesel bir yapı olarak güçlendireceğini ve Hint-Pasifik için önemli olan sorunların çözümünde QUAD'ın aracılık edeceğini ifade etmiştir. QUAD sıklıkla Çin'in bölgesel nüfuz iddiasına karşı koyma kabiliyetine olan güveni güçlendirmek için ortak çıkar alanlarında iş birliğini vurgulamaktadır. Pekin cephesinde Çin'e karşı gayri resmi bir ittifak olarak görülen QUAD, son yıllarda devlet başkanları ve bakanlar düzeyinde artan katılımı QUAD daha işlevsel hale getirilmiş, üye ülkeler arasında politika koordinasyonu yaratmaya yönelik hamleler yapılmıştır (Indo-Pacific Strategy of the United States, 2022:16).

Çin'in Güney Asya ve Hint Okyanusu bölgesinde artan ekonomik ve askeri etkisi konusunda ABD ve Hindistan'ın ortak kaygıları mevcuttur. Bu konuda ABD'nin Hindistan'ı Çin'e karşı jeopolitik bir denge ve ekonomik bir alternatif olarak görmesiyle ABD-Hindistan ilişkileri daha da yakınlaşmıştır. Hindistan, ABD ile derinleşen bağların zaman zaman Çin'i Hindistan ile etkileşime girmeye teşvik ettiğini ve Çin'in, ABD'nin dengeleyici bir koalisyon kurma konusundaki endişeleri

nedeniyle Hindistan'a yönelik politikalarında daha tedbirli olduğunu keşfetmiştir. Ayrıca ABD'nin Hindistan'ın ekonomik ve teknolojik yeteneklerinin geliştirilmesine doğrudan ve dolaylı olarak yardımcı olması, Hindistan'ın bölgenin lideri olduğu bir güç dengesinin sürdürülebilirliği açısından bir kazan-kazan durumu yaratmıştır. İki ülke arasındaki bir dizi anlaşma, düzenli diyaloglar, askeri tatbikatlar ve Hindistan'ın ABD askeri teçhizatını satın alması uygun bir iş birliği, askeri birlikte çalışabilirlik ve istihbarat paylaşımı ortamı hazırlayarak bu iki ülkenin lehine bir güvenlik mimarisi oluşturmanın ilk adımlarını ortaya koymuştur (Madan, 2021:9). Gelişen ikili ilişkiler diğer çoklu ortaklıkların önünü açmış; örneğin ABD, Japonya, Hindistan ve Filipinler dördüsü 2019 yılında Güney Çin Denizi'nde ortak tatbikat gerçekleştirmiştir (Reuters, 2019). ABD-Hindistan-Japonya üçlüsü tarafından Özgür ve Açık Hint-Pasifik stratejisinin benimsenmesi yeni bir dış politika girişimi olarak ortaya çıkmış stratejik bağların derinleşmesine yol açmıştır (Bahl, 2020).

Washington yönetimi KYG projelerinin bölgede artan ağırlığını daha rekabetçi bir perspektiften inceledikçe bölgedeki bazı küçük ülkelerle de angajmanını geliştirme yoluna gitmiştir. 2018-19 yılları arasında dönemin Dışişleri Bakanı Mike Pompeo Bangladeş, Maldivler, Nepal ve Sri Lanka dışişleri bakanlarını ağırlamış ve ardından 2020'de onlarla Covid-19 pandemisi üzerine istişarelerde bulunmuştur. Yine 2020'de ABD, Maldivler ile bir savunma anlaşması yapmıştır (Madan, 2021:10).

ABD'nin Hint-Pasifik stratejisindeki bu olumlu gelişmelere karşın, Hint-Pasifik kavramı kapsadığı bölge itibarıyla bazı eleştirilere maruz kalmaktadır. 2017 yılından itibaren ABD dış politikasına yerleşen bu kavramın "Hindistan'ın batı kıyısından Amerika Birleşik Devletleri'nin batı kıyılarına" kadar olan bölgeyi kapsadığı ifade edilmektedir (National Security Strategy of United States, 2017:46). Bu ifade Pakistan, Orta Doğu, Doğu Afrika ve birçok ada devleti dahil olmak üzere tüm batı Hint Okyanusu'nun Hint-Pasifik'ten hariç tutulduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum ABD'nin Hint-Pasifik'in tamamı üzerinde kapsayıcı politikalar geliştirmesine engel olmakta ve bölgede Çin'e daha fazla hareket alanı sunmaktadır. Ayrıca ABD Savunma Bakanlığı'nın muharip komutanlıklarının Hint-Pasifik üzerindeki sorumluluk alanlarında bazı ayrımlar mevcuttur. ABD Pasifik Komutanlığı Güneydoğu Asya ve Bangladeş, Hindistan, Maldivler, Nepal ve Sri

Lanka gibi Güney Asya ülkelerini kapsamaktadır. Ancak ABD Merkez Komutanlığı'nın bir parçası olan Afganistan ve Pakistan'ı kapsamaz ve ABD Afrika Komutanlığı sorumluluk alanı içinde yer alan Afrika'nın doğu kıyısı açıklarında Hint Okyanusu'ndaki adaları kapsamamaktadır (Ayres, 2019). Çin bu ayrımlardan yararlanarak Hindistan'ın batı kıyılarının ötesinde Afrika Boynuzu ve Arap Yarımadası yakınlarında etkinliğini artırmaktadır.

ABD'nin Hint-Pasifik bölgesinde Diego Garcia, HMAS Stirling ve Cocos (Keeling) Adaları'nda askeri üsleri mevcuttur. ABD Donanması'nın en büyük filosu olan 7. Filo (50-70 gemi, 150 uçak ve 20.000'den fazla Denizci ve Deniz Piyadesi) Hint-Pasifikte görev yapmaktadır. 7. Filo, Pasifik'teki uluslararası tarih değiştirme çizgisinden Umman Denizi'ndeki Hindistan-Pakistan sınırına ve kuzeyde Japonya'dan güneyde Antarktika'ya kadar geniş bir alanda devriye gezmektedir (US 7th Fleet, 2022). 2020 yılında ABD Deniz Kuvvetleri Sekreteri Kenneth Braithwaite, HKO Donanması'nın Hint Okyanusu'nda artan faaliyetlerine karşı koymak ve bölgedeki ABD müttefiklerine yardımcı olmak amacıyla faal olarak görev yapmayan 1. Filo'yu Hint-Pasifik'te konuşlandırma çağrısında bulunmuştur (Eckstein, 2020). Bu çağrı, 7. Filo'nun yükünü hafifleteceği, bölgedeki denizcilik kapasitesinin artırılmasını ve bölgenin önceliğinin güçlendirilmesini de içereceği, komutanlıkların sorumluluk alanlarının bölünmesinden kaynaklanan boşluğu kapabileceği düşünülerek akademisyenler ve araştırmacılar tarafından olumlu bulunmuştur. Ancak ABD müttefikleri Singapur ve Hindistan bu çağrıya sıcak bakmamıştır. Özellikle Hindistan, kendi MEB'ine yakın bölgede büyüyen ABD askeri ayak izine karşı tedbirli davranmıştır. Çin karşısında iki ülkenin ilişkileri genel anlamda olumlu seyretilse de ABD'nin seyrüsefer serbestisi operasyonları ve seyrüsefer özgürlüğü tatbikatları zaman zaman gerilimlere neden olmakta ve Hindistan'ı ihtiyatlı olmaya sevk etmektedir. 2020 yılında ABD Donanması'nın Hindistan MEB'i içerisindeki Lakshadweep'te gerçekleştirdiği seyrüsefer özgürlüğü tatbikatı ve ardından 7. Filonun operasyonun Hindistan'ın MEB'inde, "denizcilik hak ve özgürlüklerini" ileri sürmek için "Hindistan'ın önceden rızası alınmadan" gerçekleştirildiğini belirten bir açıklaması Hindistan tarafından kışkırtıcı bulunmuş ve ikili ilişkilerde gerilime neden olmuştur (Singh, 2021).

Sonuç olarak Güney Asya'daki rekabeti incelediğimizde Çin-Hindistan ve ABD-Çin rekabetinin başı çektiği iki farklı denklem karşımıza çıkmaktadır. ABD'nin Hindistan'ı Çin'e karşı bir jeopolitik denge unsuru olarak kullanması ve QUAD'ın artan Çin etkisine karşı politika koordinasyonunun artırılması ABD'ye diplomatik olarak ciddi bir avantaj sağlamaktadır. QUAD ülkeleri Çin ile derin ticari bağlara sahip olsalar da diplomatik olarak ABD' hizasına daha yakın konumlanmış durumdadırlar. Bu ittifaka karşı Çin'in Güney Asya'daki en önemli müttefiki Pakistan olmuştur. Özellikle Çin'in Gwadar Limanındaki yatırımları ve Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru artan iş birliği ile derin ekonomik bağlar kurulmuştur. İki ülke arasındaki askeri tatbikatlar ve projeler, Pakistan'ın Tayvan, Sincan-Uygur Özerk Bölgesi ve Tibet sorunu gibi konularda Çin'i desteklemesi ve aynı şekilde Çin'in Pakistan'ın Keşmir sorunu konusundaki tutumunu desteklemesiyle diplomatik olarak bu ittifak perçinlenmiştir. Ayrıca Çin; Sri Lanka, Maldivler, Mauritius, Seyşeller, Madagaskar ve Komorlar gibi Hint Okyanusu'ndaki ada ülkelerinin tamamında diplomatik misyona sahiptir. Buna karşın ABD'nin yalnızca Sri Lanka, Mauritius ve Madagaskar'da büyükelçiliği bulunmaktadır.

ABD'nin bölgedeki diplomatik nüfuzu Çin'in önünde olsa da ekonomik nüfuzu konusunda aynı şeyleri söylemek mümkün olmayacaktır. Özellikle ABD'nin TPP'den çekilmesi bölgedeki proaktif ticaret modelini ortadan kaldırmıştır. Bölgede hem Çin'in hem de Hindistan'ın RCEP'i savunması ve ABD'nin bu girişimde yer almaması ABD'nin bölgesel ticaretteki etkinliğini sınırlandırmıştır. Benzer bir sorun da Hindistan'ın APEC üyeliği için geçerlidir. ABD ve Çin'in dahil olduğu bu oluşuma Hindistan uzun yıllar süren bekleyişine rağmen dahil olamamıştır. Hem ABD'nin hem Hindistan'ın hem de Japonya ve Avustralya gibi ülkelerin birlikte dahil olduğu uluslararası ekonomik organizasyonların varlığı, Çin'in bölgede artan ekonomik etkisini sınırlamakta ya da şekillendirmekte oldukça olacaktır.

Bir diğer husus ise ABD ve QUAD üyesi ülkelerin KYG'ye alternatif girişimleri uygulama stratejisinden yoksun olmasıdır. KYG projelerinin bölgede artan ağırlığı Çin'in ekonomik etkisini ilerletirken ona çeşitli siyasi avantajlar sunmaktadır. Buna karşı ABD, G7 ekonomileri ile birlikte "Build Back Better World" ("B3W") projesini; ABD, Japonya ve Avustralya Blue Dot Network projesini, Hindistan ve Japonya Asya Afrika Büyüme Koridoru gibi KYG alternatifi

olabilecek ciddi altyapı girişimleri duyurmuş ancak devasa bütçeleri olduğu duyurulan bu girişimlerin hayata geçirilmesi konusunda henüz kayda değer adımlar atılmamıştır.

4.4. ORTA ASYA'DA ABD-ÇİN REKABETİ

Orta Asya; batıda Hazar Denizi'nden doğuda Çin'e, güneyde Afganistan ve İran'dan kuzeyde Rusya'ya uzanan bir Asya alt bölgesidir. Bölge; Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'dan oluşmaktadır. Stratejik olarak Orta Asya, Avrasya'nın merkezinde ve Asya'nın kalbinde yer almaktadır. Doğu ile Batı arasında Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir köprü görevi görmektedir. Bölgenin bir diğer stratejik önemi ise petrol, doğalgaz, kömür kaynakları bakımından sayılı bölgelerden biri olmasıdır. Bölge bu kaynakların dışında pek çok maden ve hidroelektrik kaynağına sahiptir (Aydın, 2015:2). Coğrafya ile dış politika arasındaki nedensellik ilişkilerini inceleyen Halford Mackinder, Orta Asya'yı da kapsayan Avrasya coğrafyasını can damarı (Heartland) olarak ilan etmiş ve bu bölgeyi kontrol eden gücün dünyaya hâkim olacağını savunmuştur (Özey, 2017:97).

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Orta Asya devletleri bağımsızlıklarını kazanmıştır. Sovyetlerin bölgedeki mutlak egemenliğinin ortadan kalkmasıyla bölge içerisinden ve dışarisinden ABD, Çin, AB, Türkiye, Hindistan gibi pek çok devletin bölgeye ilgisi artmıştır. Orta Asya'da oluşan güç boşluğunu değerlendirmek ya da nüfuz sahibi olmak isteyen ülkeler bölgeye yakınlık göstermiş ve birçok anlaşma ve iş birliği fırsatı doğmuştur. Bölgenin büyük ekonomik potansiyeli, sanayileşmiş devletler için ham madde ve enerji kaynaklarına sahip olması, ekonomik bir pazar olarak yükselme potansiyeli bölgeyi daha önemli hale getirmiştir.

Orta Asya'daki ABD-Çin rekabetini ele almadan önce belirtmek gerekir ki Rusya, Orta Asya'yı hala etki alanı olarak görmeye devam etmekte ve Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ı jeopolitik yörüngesinde tutmaya çalışmaktadır. Rusya, Orta Asya ülkeleri ile yürüttüğü ikili ilişkilerin yanı

sıra Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan ile askeri-politik, güvenlik iş birliğini güçlendirdiği Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) ve Kazakistan ve Kırgızistan'ın üye olduğu, Özbekistan'ın gözlemci olduğu ekonomik ve siyasi iş birliğine odaklanan Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) gibi bölgesel organizasyonlarla bölgedeki etkisini sürdürmektedir. Rusya, askeri ve güvenlik ilişkileri bağlamında bölgedeki en etkili ülkedir. Rusya'nın Orta Asya'da Kazakistan'dan kiralanan Baykonur Uzay Üssü, Kırgızistan'daki Kant hava üssü ve Tacikistan'daki 201. Rus askeri üssü gibi bir dizi askeri ve araştırma tesisi bulunmaktadır. Bölge ülkeleriyle ortak askeri tatbikatlar yürüten Rusya, Orta Asya güvenlik personelini eğitmekte ve bölgedeki en büyük silah tedarikçisi olarak varlığını sürdürmektedir. Rusya'nın bölgede en etkili olduğu alanlardan biri de politika ve devlet yönetimidir. 2000'li yıllardan itibaren Rusya, Orta Asya'da kendi otoriter yönetim modelini desteklemiş ve desteklediği bu yönetim modelini, şiddet eylemlerine varan gösteriler, İslami radikalizm ve Batı müdahalesi gibi tehlike addettiği hususlardan korumak için proaktif bir politika sergilemiştir (Silvan, 2021:7-8).

Çin'in Orta Asya ile ilişkileri MÖ 2. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Çin ile Orta Asya devletleri İpek Yolu aracılığıyla ticari, siyasi ve kültürel olarak etkileşime girmiş karşılıklı alışverişin ve refahın hüküm sürdüğü bir dönemi yüzyıllarca paylaşmıştır. 1991 yılında Sovyetler'in dağılmasının ardından Orta Asya'da beş yeni devletin ortaya çıkması ile Çin-Orta Asya ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Aynı yıl bu ülkelerin bağımsızlıklarını tanıyan Çin, beş Orta Asya cumhuriyeti ile diplomatik ilişkiler kuran ilk ülkelerden biri olmuştur. 1994 yılına gelindiğinde Orta Asya cumhuriyetlerinin liderleri Çin'i defalarca ziyaret etmiş, Çinli liderler de bu ziyaretlere mümkün mertebe karşılık vermiştir. Nisan 1994'te Çin Başbakanı Li Peng, Çin ile Orta Asya ülkeler arasındaki ekonomik iş birliğine ilişkin aşağıdaki temel ilkeleri açıklamıştır. Buna göre: Ekonomik yasalara göre hareket eden eşitlik ve karşılıklı yararlar, iş birliği türlerinin çeşitlendirilmesi ve çok taraflı ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi, yerel kaynaklardan yararlanılarak iletişim ve ulaşım koşullarının iyileştirmesi ve Yeni İpek Yolu'nun inşa edilmesi iş birliğine ilişkin temel ilkeleri oluşturmuştur (Zhuangzhi, 2006:49-50). Bu ilkelerden de anlaşılacağı üzere Çin'in 1994 yılında Orta Asya ülkelerine sunduğu iş birliği vizyonu 2013

yılında resmen duyuracağı KYG'nin derin izlerini taşımaktadır. Çin hükümeti o yıllardan itibaren Orta Asya ülkelerine uygun koşullarda krediler sağlamış; ekonomik ve ticari iş birliği, yatırımın korunması, bankacılık iş birliğinin sağlanması için ayrı ayrı anlaşmalar imzalamıştır. Çin, Orta Asya devletlerinin bölgeye ekonomik entegrasyonunu hızlandıracak ve Orta Asya ülkelerinin diğer Avrasya ülkeleriyle kapsamlı ekonomik ve ticari ilişkiler kurmasına yardımcı olacak kara limanları açmış ve demiryolları inşa etmiştir.

1997 yılında Çin ve Orta Asya ülkeleri enerji iş birliğine başlamıştır. Çinli bir petrol ve doğalgaz şirketi Kazakistan'ın Aktyubinsk ve Uzen petrol sahasının işletme hakkını kazanmış (Downs, 2000:16), Aralık 2005'te Çin Kazakistan'ın batı bölgesinden Çin'e uzanan petrol boru hattı projesini tamamlamıştır. Pekin ayrıca, 2017 yılında Kazak petrolünün Çin'e ihracatını 12,3 metrik tona çıkaran bir petrol boru hattı inşa etme anlaşması imzalamıştır (Sahakyan, 2021:8). Türkmenistan / Özbekistan sınırındaki Gedaim'de başlayıp Çin'in Sincan bölgesindeki Horgos'ta sona eren Orta Asya-Çin Doğalgaz Boru hattı 2009 yılında faaliyete geçmiştir. Boru hattı, 2010 yılında Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan'daki sahalardan Çin'in gaz taşıma ağına 4,38 milyar metreküp (bcm) doğal gaz taşımıştır. Nisan 2006'da projeyi yürüten Çinli şirket, Çin'e 30 yıllık doğal gaz tedarik etmek için Türkmenistan ile bir sözleşme imzalamıştır. Çin ve Özbekistan, Haziran 2010'da Özbekistan'ın Çin'e yılda 10 milyar metreküp doğalgaz sağlayacağı bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşma kapsamında, Özbekistan'ın doğalgaz boru hattı ağı, doğal gaz tedariki için Orta Asya-Çin Doğalgaz Boru Hattı'na bağlanmıştır (Hydrocarbons Technology, 2022).

Yoğunlaşan diplomatik ilişkilerle birlikte Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki askeri-güvenlik iş birliği de ivme kazanmıştır. 1992'de Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında sınırların silahsızlandırılması için başlayan müzakereler; terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadele konusunda genişlemiş, bölgesel barış ve istikrarın teşvik edilmesi ve ekonomik iş birliğinin güçlendirilmesini de kapsayan müzakereler sonucunda ŞİÖ'nün oluşumunun önünü açmıştır. 2001 yılında kurulan ŞİÖ'nün tüzüğü ve kuruluş bildirgesine göre temel amacı; ülkeler arasında karşılıklı güveni, iyi komşuluğu ve dostluğu güçlendirmek; siyasi meseleler, ekonomi ve ticaret, bilim ve teknoloji, kültür, eğitim, enerji, ulaşım,

evre koruma ve diğ er alanlarda etkin iş birliğini geliştirmek ve bölgesel barış, güvenlik ve istikrarı korumak için birlikte çalışmak olarak tanımlanmıştır (eng.sectesco.org, 2022). ş   öncelikle bir güvenlik örgütüdür. Ancak Çin, ş  'n n kurumsal kimliğini ekonomi ve kalkınmaya genişletmeye itmiştir. Orta Asya'yı kendi etki alanına ait kabul eden Moskova ile Pekin arasında arabuluculuk için bir araç olarak oldukça değerlidir. Belirtilen amaçlarla kurulan ş  , ilerleyen yıllarda Çin'in yükselişini sürdürmesiyle bölgedeki siyasi, ekonomik ve askeri angajmanı için bir kaldıraç sağlamış yeni bir manevra alanı yaratmıştır.

2013 yılında İpek Yolu Ekonomi Kuşağı, Xi Jinping tarafından Kazakistan'da duyurulmuştur. Girişimin duyurulmasının ardından İYEK'in Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik koridoru (ÇOABAEK), Çin'in Orta Asya'ya odaklanması için ana araç haline gelmiştir. Çin, bu koridor üzerindeki ülkelerde demiryolları, otoyollar, limanlar ve diğ er altyapı tesislerinin geliştirilmesinde aktif yatırımlar yapmaktadır. Özellikle Kazakistan, İYEK'in altı koridorundan ikisinde (ÇOABAEK ve YAKEK)  nemli bir konumdadır ve ÇOABAEK'in merkezindeki pozisyonuyla Çin'in KYG'sinden büyük ölçüde yararlanmaktadır. Kazak ekonomisi Çin için petrol, doğalgaz, değerli madenler ve tarım ticareti potansiyeli ile öne çıkmaktadır. Kazakistan için ise ulaşım- enerji altyapısını geliştirme ve petrole bağımlı bir ülke olarak ekonomisini çeşitlendirme konularında Çin teknolojisi ve sermayesi önemli bir yer tutmaktadır. 2019 yılı itibarıyla Çin, Kazakistan'da petrol ve doğalgaz ağırlıklı olmak üzere maden, metalürji, tarım ve gıda sektörlerindeki 55 projeye 27,6 milyar dolarlık yatırım yapmaktadır. 55 projeden 3,9 milyar dolar değerindeki 15 projenin yapımı tamamlanmıştır (Simonov, 2019). Ayrıca Kazakistan'da; yolları, demiryollarını, limanları, bilişim teknolojileri altyapısını, eğitim ve kamu hizmetlerini geliştirmek ve modernize etmek için 9 milyar dolar tutarında bir yerel ekonomik teşvik planı olan Nurly Zhol (Nurlu Yol), KYG ile birleştirilmiştir (Laruelle vd, 2018:6). İki  lke arasındaki siyasi ilişkiler de Çin'in ekonomik angajmanının yoğunlaştığı bu dönemde olumlu seyretmıştir. Kazakistan'ın ilk başkanı olan Nursultan Nazarbayev, Xi Jinping ile 19 kez bir araya gelerek ikili ilişkilerin ve iş birliğinin gücünü vurgulamıştır. Halefi Kasım Cömert Tokayev de bu olumlu ilişkileri sürdürmüş 2019 yılında iki ülke "daimî kapsamlı stratejik ortak" olma konusunda anlaşmıştır. Daimî kapsamlı stratejik ortaklık unvanı Çin

diplomasisinin ortaklık ilişkilerini kendine has yorumlamasının bir ürünüdür ve Rusya, Pakistan, Kazakistan gibi ülkelerle ilişkilerini tanımlarken başvurduğu bir unvandır.

Kazakistan'ın yanı sıra Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan da KYG Uluslararası İşbirliği Forumu'nun aktif katılımcıları olmuştur. KYG'nin finansal tamamlayıcısı olarak görülen Asya Altyapı Yatırım Bankası'na Türkmenistan hariç bütün Orta Asya ülkeleri üyedir. AAYB, Çin'in Orta Asya cumhuriyetleri ile ekonomik iş birliğini güçlendirmesine aracılık etmiştir. AAYB; 2016 yılında Tacikistan'a ulaşım projeleri için 27,5 milyon dolarlık, 2020'de altyapı projeleri için Özbekistan için 550 milyon dolarlık kredi ve finansman sağlamıştır (Sahakyan, 2021:11).

Kazakistan'dan sonra Türkmenistan, 8.1 milyar dolar değerinde Çin finansmanından en fazla yararlanan Orta Asya ülkesi olmuştur. Bu ülkedeki yatırımlar ağırlıklı olarak Çin-Orta Asya Doğalgaz Boru Hattı'na ve Türkmen gaz sahalarına odaklanmıştır (Jalilov, 2022). 2017 yılının başından itibaren Rusya ve İran ile yaşanan sorunlar, Çin'i Türkmenistan doğalgazının tek büyük müşterisi haline getirmiştir. Çin'in Türkmenistan'ın toplam ihracatındaki payı yaklaşık %80'dir ve dış borç konusunda da Çin ana alacaklı konumundadır (Umarov 2020). Benzer bir tablo Tacikistan, Özbekistan ve Kırgızistan'da göze çarpmaktadır. 2017 itibariyle Tacikistan, Çin'e kabaca 1,15 milyar dolar (toplam dış borcunun %40'ı) borçludur. Çin bu ülkedeki CAREC Koridorları projeleri için 639 milyon dolar finansman sağlamıştır. Tacikistan'ın altın madenlerinin %80'i Çinli şirketler aracılığıyla çıkarılmaktadır. Bu nedenle Tacikistan en büyük ortağı olarak gördüğü Çin'e sıkı sıkıya bağlıdır.

Özbekistan'ın da Çin'e olan borcu 2019 başlarına 1,9 milyar doları bulmuş ve Çin'i en büyük alacaklısı haline getirmiştir. Pekin, bölgede KYG kredileriyle altyapı inşa etmekte, petrokimyaya güçlü bir ilgi duymakta ve daha büyük endüstriyel iş birliği için ilerleme kaydetmektedir. Çin'e ekonomik olarak bağımlı ilişkilere rağmen Özbekistan hükümeti Çin yatırımlarından memnun gözükmektedir. Özbekistan Başbakanı, açıklamalarında Çin'den Özbekistan'ın "en yakın ve en güvenilir ortağı" olarak bahsetmektedir.

Kırgızistan'da Çinli EximBank hükümetinin dış borcunun %42'sinin alacaklısıdır. Eximbank'ın kredileri ağırlıklı olarak bölgedeki ulaşım ve enerji projeleri için kullanılmaktadır (Bertelsmann Stiftung, 2020). Çin-Kırgızistan ilişkisi Haziran 2018'de "kapsamlı stratejik ortaklığa" yükseltilmiştir. Kırgızistan'daki politikacılar Pekin yatırımları için övgü dolu sözler sarf ediyor, ancak aynı zamanda artan ekonomik bağımlılığın ve ilişkilerdeki aşırı asimetrinin de farkındalar.

Nitekim Çin, Orta Asya cumhuriyetlerinin 1991'de bağımsızlıklarını kazanmasının ardından başlattığı ekonomik ve diplomatik angajmanının neticelerini almaya başlamıştır. 2019 yılı resmi istatistiklerine göre Çin, ithalatta Kırgızistan ve Özbekistan'ın en büyük ticaret ortağı ve ihracatta Türkmenistan'ın en büyük ticaret ortağıdır. Çin aynı zamanda diğer Orta Asya ülkelerinin ithalat ve ihracatında da üst sıralarda yer almaktadır. 2008 yılı itibarıyla Çin'in Orta Asya ülkeleri ile ticaretinin hacmi Rusya'yı geride bırakmış ve Çin'e ilk sırayı kazandırmıştır. Bir ÇKP yayın organı olan People's Daily'e göre 2020 sonunda Orta Asya'daki Çin yatırımı 40 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı şekilde Çin-Orta Asya ticaret hacmi son 20 yılda 25 kat artarak 38,6 milyar dolara çıkmıştır (China Briefing, 2021). Çin, Orta Asya'nın en önemli ekonomik ortağıdır. Mevcut veriler ışığında bölgedeki ekonomik etkisi Rusya ve ABD'den fazladır. Bölge ülkelerine sunduğu yatırım projeleri ve finansman opsiyonları ile de küresel rekabet içerisinde olduğu rakipleri karşısında avantajlı pozisyonda bulunmaktadır.

Ekonomik angajmanının yanı sıra Çin ikili ilişkilerde de önemli bir gelişim kaydetmiştir. Çin ile ilişkilerinde Kazakistan daimî kapsamlı stratejik ortak unvanını kazanırken, Kırgızistan ile ilişkilerde kapsamlı stratejik ortak vurgusu yapılmış, Özbekistan yöneticilerinin değerlendirmelerinde Çin en yakın ve güvenilir ortak olarak nitelendirilmiştir (Hashimova, 2019). Bölge ile gelişen ekonomik ve siyasi ilişkileri Çin'e güvenlik angajmanı hususunda da ek bir platform yaratmıştır. Orta Asya'da Rusya, tek ve yeri doldurulamaz güvenlik sağlayıcısı olarak görülmesine rağmen Çin, yeni bir güvenlik ortağı olarak bölgeye dahil olmuştur. Tacikistan'da bir askeri üs işleten Çin, bu ülkede yeni bir yarı askeri üssü finanse etmekte ve bölgedeki ayrı devletlerle tatbikatların sayısını artırmaktadır (Kashgarian, 2022). Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin Han Çinlileri ile yaşadığı etnik gerilim ve çatışma, Uygurların Orta Asya ile olan etnik ve kültürel bağları ve bölgede Afganistan gibi istikrarsız bir

ülkenin mevcudiyetinin bir araya gelmesi Çin'in güvenlik paranoyalarını tetiklemektedir. 2017 yılından beri Uygurların maruz kaldığı baskıcı politikalara rağmen bu grup içerisindeki ayrılıkçı ya da radikal unsurlara atfedilmiş bir terör saldırısı rapor edilmemiştir. Yine de Çin bölgede siyasi istikrarı sağlamak ve dini aşırıcılığı önlemek maksatlı Ort Asya'da askeri tatbikatlar düzenlemekte ve Orta Asya ülkelerinin Sincan üzerindeki herhangi bir etkisine karşı temkinli davranmaktadır. Ayrıca Tacik Devlet Başkanı Emmali Rahmon 2022'de, Afganistan'dan gelen tehditler ışığında güvenlik iş birliğini genişletme ihtiyacından bahsetmiştir. Çin, stratejik iletişimi daha da geliştirmek, çeşitli alanlarda pratik askeri iş birliğini derinleştirmek ve bölge ülkeleri ortak bir geleceğe sahip daha yakın bir toplumun inşasına katkıda bulunmak için çaba göstermeye hazır olduğunu vurgulamış ve isteği özellikle Türkmenistan gibi ülkelerde olumlu karşılanmıştır (CGTN, 2022).

Ancak bilinmelidir ki Pekin'in Orta Asya'daki hükümetler arası ilişkileri etkili olsa da bölge halklarının azımsanamayacak bir bölümünün Çin'e yönelik algısı genel olarak olumsuzdur. Çin fobisi, Çin karşıtlığı ya da Pekin'in “Çin tehdit teorisi” olarak reddettiği şey, özellikle Kazakistan ve Kırgızistan'da %30-35'lere ulaşmaktadır (Laruelle ve Royce, 2020:3). Bu ülkelerde bazı KYG projeleri ve Çin'in tarım amaçlı arazi kiralamasına izin vereceğine dair haberler Çin karşıtı protestolara neden olmuştur. Kazakistan ve Kırgızistan'da önemli bir kitle Çin'i, Orta Asya'nın göçebe Türk halkının geleneksel düşmanı olarak görmektedir. Aynı zamanda Orta Asya cumhuriyetlerinin Çin'in kuzeybatısındaki Sincan-Uygur Özerk Bölgesi ile etnik, dini ve kültürel bağlarının bulunması ve Çin'in bu bölgedeki Türk ve Müslüman azınlığa karşı baskıcı politikalar izlemesi, Çin karşıtlığını hem bölgede hem de dünyada artırmaktadır. Bölgede etnik ve dini çatışma uzun yıllardır devam etse de 2017'den beri artan ölçüde Uygurlar; kitlesel gözaltı, toplama kampı benzeri alanlarda zorla eğitim, zorla çalıştırma, kültürel asimilasyon uygulamalarına maruz kalmaktadır (Goldkorn, 2021). Pekin yönetimi bu uygulamaları yalanlasa da “mesleki eğitim merkezi” olarak nitelendirdiği kampların varlığını doğrulamıştır. Avustralya Stratejik Politika Enstitüsü'nün elde ettiği uydu fotoğrafları da bölgede gözaltı kamplarının varlığını ortaya koymuştur. Enstitü'nün yayımladığı raporda; bölgede bir kısmı fabrikaların yakınlarında yer alan 380 gözaltı kampı bulunduğu ve

gözetiminde tutulanların buralarda zorla çalıştırıldığı bilgisine yer verilmiştir (Ruser,2017:4).

Çin'den sonra ABD'nin de Orta Asya ile ilişkilerini ve angajmanını incelemek, iki ülke arasındaki rekabetin unsurlarının ve çıkar çatışmalarının belirlenmesi hususunda faydalı olacaktır. ABD'nin Orta Asya devletleri ile ilişkileri bu bağımsızlıklarını kazandıkları 1991 yılından itibaren başlamıştır. Bu tarihten 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılara kadar devam eden ABD politikasının temel amacı; Sovyetlerden kalan kitle imha silahlarını güvence altına almak, Orta Asya devletlerinin bağımsızlıklarını destekleyerek yeni bir Rus neoemperyalizminin önünü kesmek, Orta Asya petrol ve doğalgazı üzerindeki mutlak Rus hakimiyetini kırmak şeklinde özetlenebilir (Stronski, Rummer ve Sokolsy, 2016). 11 Eylül saldırılarının hemen ardından ABD, Afganistan'ı işgal harekâtını başlatırken, Orta Asya'yı bir lojistik merkez olarak kullanmıştır. Özbekistan ve Kırgızistan'da askeri üsler açan ABD, Kazakistan ve Tacikistan'da askeri geçiş hakkı kullanarak bölgedeki askeri varlığını artırmıştır. Özellikle Özbekistan ve Kırgızistan'ın Afganistan operasyonlarındaki lojistik misyonu bu ülkelerin hem ekonomik hem de askeri olarak ABD tarafından ödüllendirilmesiyle sonuçlanmıştır. Özbekistan için bu yardım iki adet zırhlı kesici (gemi), helikopter modernizasyonu, askeri eğitim ve ortak askeri tatbikatlar şeklinde olmuştur. Kırgızistan ise askeri iletişim teçhizatları ve helikopter, askeri eğitim yardımı almış ve ABD ordusunun katıldığı ortak tatbikatlar düzenlenmiştir. Ayrıca her iki ülke de askeri yardımların dışında genel yardımlar almış yardımların kapsamı tesislerin ve havaalanlarının iyileştirilmesini de kapsamıştır. Aynı şekilde Kazakistan, Tacikistan ve Türkmenistan da Afganistan'a düzenlenen Kalıcı Özgürlük Operasyonu'nda ülkelerinde tesislerin ABD Ordusu tarafından kullanımına izin vermiş ve yardımları ölçüsünde ABD tarafından ödüllendirilmiştir (Oliker ve Shlapak, 2005:12-13).

ABD'nin Orta Asya ve Afganistan'daki varlığı bölge ile ekonomik ilişkilerini geliştirmesine yardımcı olmuştur. 2004 yılında ABD; Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan ile çerçeve anlaşması, Özbekistan ile Ticaret ve Yatırım İlişkilerinin Geliştirilmesi Anlaşması imzalamıştır. 2019 yılı rakamlarına göre ABD'nin doğrudan yabancı yatırımları Kırgızistan'da 38 milyon dolar, Tacikistan'da

43 milyon dolar, Türkmenistan’da 40 milyon dolar, Özbekistan’da 82 milyon dolar ve Kazakistan’da 36,5 milyon dolara ulaşmıştır (Sahakyan, 2021:14).

11 Eylül öncesi ABD'nin Orta Asya'daki çıkarları büyük ölçüde daha az önemli sayılan enerji konularına odaklanmış olsa da o tarihten itibaren yön değiştirmiştir. ABD’ye uzak ülkelerdeki ekonomik az gelişmişlik, başarısız devlet yapısından kaynaklanan istikrarsızlığın artık hem doğrudan hem de dolaylı olarak ABD için bir güvenlik tehdidi olarak anlaşılması gerektiği ortaya çıkmıştır. Ekonomik az gelişmişlikle mücadele ve demokratikleşmeyi teşvik ederek Orta Asya gibi otoriter yönetim yapılarının olduğu, dini gerilimler ve yolsuzluklarla anılan bir bölgenin istikrarlı bir biçimde uluslararası sisteme entegrasyonu ABD dış politikasının bir parçası olmuştur. Bununla birlikte bu dönemde Rusya ve Çin’in bölgede yayılan etkisinin yeniden altı çizilmiştir. ABD, Orta Asya’nın enerji ve maden kaynaklarının doğrudan bu iki ülkeye akmasına karşın Orta Asya devletlerinin bağımsızlığını ve refahını savunmuştur. ABD, konumu itibarıyla bölgenin enerji kaynaklarını politika önceliği haline getirmese de özellikle Hazar petrolünün çoklu boru hatlarıyla geniş bir alana dağıtılmasına destek vermiştir. 2006 ABD Dört Yıllık Savunma İncelemesi ABD’nin politika hedefini ortaya koyarken “ABD, yalnızca bu bölgelerdeki ülkelerin seçimlerini değil, aynı zamanda bu bölgelerin dışında, burada çıkarları veya hırsları olan ülkelerin seçimlerini de şekillendirmeye çalışacak.” (Quadrennial Defense Review Report, 2006: 28) ifadesini kullanmıştır.

11 Eylül saldırıları sonrası Çin, terörle mücadele konusunda ABD ile ortak bir stratejik çıkara vurgu yapsa da ABD’nin Orta Asya’daki varlığı ve askeri üslerini yerleştirmesi, Çin için Orta Asya ülkelerine yönelik politikasında önemli bir gerilemeyi temsil etmiş bir tehdit olarak yorumlanmıştır. Çinli analistler, ABD’nin 11 Eylül saldırılarını öne sürerek Orta Asya’da askeri ve ideolojik nüfuz yoluyla stratejik bir üstünlük elde etmek istediğini belirtmiştir. Yine dönemin Çin analizlerine göre ABD’nin Orta Asya’da yerel rejimlerin politikalarını demokratikleştirme ve liberalleştirme teşvikleri, Kırgızistan’daki “lale devrimi” ve 2005 yılında Özbekistan’da meydana gelen olayları tetiklediği ve bu olayların ABD’nin etki alanını güçlendirmeyi amaçladığı öne sürülmüştür. Eski Sovyet bloğu ülkelerinde (Gürcistan, Ukrayna) patlak veren renkli devrimler, Kırgızistan’daki lale

devrimi ve Özbekistan'daki olaylar Çin'i ortaya çıkan istikrarsız tablonun Sincan Uygur Özerk Bölgesi'ne sirayet edebileceği hususunda endişelendirmiştir (Niquet, 2006:7). Elbette bütün bu devrimlerden ABD'yi sorumlu tutacak kanıtlar mevcut değildir ancak ABD tarafından finanse edilen demokratikleşme ve sivil toplum yardımı bu coğrafyalarda halk hareketlerinin bazı temellerini atmış olabilir. Yine de ABD teşviklerine rağmen bölgenin demokratikleşme anlamında pek ilerleme kaydedemediği ve güvenlik çıkarlarını önceleyerek demokratikleşme teşviklerini geri planda tutabildiği görülmektedir. Örneğin Özbek güvenlik güçlerinin Mayıs 2005'te Andican'daki protestoculara yönelik müdahalesi yüzlerce kişinin ölümü ile neticelenmiştir. ABD hükümeti ise bu olaylar sonrası yaptırım uygulamadığı gerekçesiyle insan hakları kuruluşları tarafından eleştirilmiş, ardından olayları kınayan Washington açıklamaları üzerine Özbekistan Cumhurbaşkanı Karymov, ABD'den Özbekistan'daki üssünü 2005 yılı sonuna kadar kapatmasını istemiştir. Ek olarak coğrafyayı saran devrimler silsilesini Orta Asya ülkeleri ihtiyatlılıkla izlemiştir. Özellikle Kırgızistan ve Özbekistan'daki olaylardan sonra ABD niyetlerine ilişkin şüpheler artmıştır.

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgaliyle Orta Asya'daki angajmanı duraklamış, ABD'nin Müslüman bir ülkeyi işgali çoğunluğu Müslüman olan Orta Asya'da ABD etkisini aşındırmıştır. Ayrıca Afganistan'a düzenlenen kalıcı özgürlük operasyonları sırasında ülkelerindeki üsleri memnuniyetle ABD kullanımına açan ve bunun karşılığı olarak önemli yardımlar alan Orta Asya ülkelerinin ABD'den bekledikleri kalıcı güvenli taahhütlerini alamaması bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Örneğin ABD ile Özbekistan arasındaki Stratejik Ortaklık ve İşbirliği Çerçevesi Bildirgesi, ABD varlığını kapsayacak daha net bir yasal yapı sunmamış, ABD'nin Manas Askeri Üssü için ödediği ödemeye benzer şekilde Karshi-Khanabad'ı kullanması için bir tür yardım ve ödeme içermediğinden Özbek hükümetini hayal kırıklığına uğratmıştır. Takip eden yıllarda ABD'nin Irak savaşını finanse etmek için Orta Asya'daki bütçesini daraltması, Orta Asya devletlerine sağlanan mali yardımları giderek azaltmıştır. ABD mali yardımlardan ziyade askeri yardımlar aracılığı ile bölge ülkeleri ile angajmanını sürdürmüştür. 2009 yılında ABD, dış askeri finansman projeleri aracılığıyla bölgeye güvenlik yardımları sağlamıştır ve bu yardımlar

terörizm, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ve uyuşturucu kaçakçılığının sınır güvenliğine yönelik tehditlerine odaklanmıştır.

2005 yılından itibaren ABD, Orta Asya'nın Rusya ve Çin'e olan bağımlılığını kısmen azaltmak ve aynı zamanda Afganistan'ın ekonomik olarak daha istikrarlı hale gelmesine yardımcı olmak için Orta Asya'nın komşu alt bölgeler ile entegrasyonunu teşvik etmeye çalışmıştır. ABD'nin bölgesel politika hedeflerine göre Afganistan'ın istikrara kavuşması ile Orta Asya kuzey-güney ve doğu-batı arasında bir merkez konumuna gelebilecek ve böylece bölgenin enerji kaynakları sadece Rusya ve Çin'e akmaktan ziyade kuzeye, güneye, doğuya ve batıya taşınabilecektir. Bu süreçte özellikle Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in geniş bir Avrasya dış politikası oluşturmaya yönelik ilgisi ABD tarafından olumlu karşılanmış ve Kazakistan Orta Asya'da ABD'nin tercih ettiği yükselen bir ortak haline gelmiştir. Kazakistan'ın özellikle geniş bir Avrasya dış politikası oluşturması AB, ABD, Güney Kore, Japonya ile ilişkileri geliştirmiş ve Batılı büyük petrol alıcıları ile anlaşmaları yeniden müzakere etmesi Rusya'nın tekeline kıracağından ABD tarafından desteklenmiştir. Kazakistan da ABD ile olumlu seyreden bu süreci; resmi bir ortaklık, güvenlik taahhüdü ya da iş birliği ile sonuçlandırmadan ve Rusya'nın tepkisini almaktan kaçınarak ihtiyatlılıkla devam ettirmiştir (Wishnick 2009:13). ABD, Orta Asya'nın bölgesel entegrasyonunu teşvik etmek için ABD Ticaret Temsilciliği aracılığıyla; elektrik, telekomünikasyon, su planlaması ve sınır kontrollerinde iş birliğini geliştirmek için beş Orta Asya devleti ile bir ticaret ve yatırım girişimlerini desteklemiştir. ABD ayrıca Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Azerbaycan, Moğolistan, Afganistan ve Çin'i içeren, Asya Kalkınma Bankası'nın Orta Asya Bölgesel Ekonomik İşbirliği (CAREC) projesi aracılığıyla bölgede ulaşım altyapısını geliştirmek için Dünya Bankası ile birlikte çalışmaktadır.

ABD'nin Orta Asya'daki askeri ve ekonomik varlığı 11 Eylül sonrası Çin ve Rusya'yı benzer kaygılarla aynı noktada hizalamış ve Amerikan varlığına karşı koymak için ŞİÖ'yü kullanmaya itmiştir. Özellikle Andican olaylarının ardından ŞİÖ, kolluk kuvvetleri bazında da iş birliğine gitmiş, tüm ŞİÖ ülkelerinin katılım gösterdiği ortak askeri tatbikatlar gerçekleştirmiştir (Wishnick 2009:22). 2005 yılında Özbek makamları ABD ile kötüleşen ilişkilerin ardından ABD'den ülkenin güneyindeki Karshi-Khanabad hava üssünden tüm askeri güçlerini çekmesini

istemiştir. Bu karar ŞİÖ tarafından desteklenirken, karara giden süreçte kötüleşen ABD-Özbek ilişkilerinin ardından Özbekistan'ın Rusya ve Çin ile yakınlaşması etkili olmuştur (Oliker ve Shlapak 2005:31). Rusya ayrıca Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü müttefiki olan Kırgızistan'a Manas'taki ABD üssünü kapatması için baskı yapmıştır. 2015 yılında Avrupa Ekonomik Birliği'ne üye olan Kırgızistan, ABD ile 22 yıldır sürdürdüğü iş birliği anlaşmasından ayrılmıştır. Özbekistan ve Kırgızistan'daki ABD üsleri 2014 yılı itibarıyla kapatılmıştır. 2009 yılında Rusya ve Orta Asya üzerinden Afganistan'a bir dizi tedarik hattı oluşturmak için başlatılan Kuzey Dağıtım Ağı da Washington ve Moskova arasındaki artan gerilimin ardından Rus yetkililerin kararı ile 2015'te kapatılmıştır (Sahakyan, 2021:15). Bu gelişmeler ABD'nin bölgedeki ekonomik ve askeri angajmanına zarar verirken Rusya ve Çin'e karşı caydırıcılığını da önemli ölçüde etkilemiştir.

2011 yılında ABD; Hindistan, Pakistan, Afganistan ve Orta Asya'yı birbirine bağlamayı hedefleyen “Yeni İpek Yolu” girişimini başlatmıştır. Girişim, Güney ve Orta Asya'da ticareti ve transit geçişi iyileştirmek, güvenilir karayollarının demiryollarının, köprülerin ve sınır geçiş tesislerinin donanımını geliştirmek ve Orta Asyadaki petrol, gaz ve hidroelektrik dahil olmak üzere geniş enerji kaynaklarını gelişen Güney Asya ekonomilerine yönlendirerek bir kazan-kazan ilişkisi oluşturmayı ve bölgenin entegrasyonunu teşvik etmeyi amaçlamaktadır (US Department of State, 2018). Yeni İpek Yolu Girişimi'nin etkin bir şekilde uygulanması birleşik bir ekonomik platform oluşturacağından ABD için Rusya ve Çin karşısında ekonomik bir nüfuz yaratabilecektir. Aynı şekilde Çin'in ÇOABAEK'ine önemli bir alternatif yaratarak Çin'in Orta Asya'da KYG'yi ekonomik bir kaldıraç olarak kullanmasını durdurabilecektir. Ancak girişim 2011 yılında duyurulmasından itibaren kayda değer hiçbir ilerleme kaydedememiş ve başarısızlıkla neticelenmiştir. Çin'in KYG kapsamındaki angajmanı ABD'nin Yeni İpek Yolu Girişimi'nin yerini almıştır. Her ne kadar KYG koridorları Afganistan'ın çevresinden geçiyor olsa da Çin bu bölgede düşük ölçekte yatırımlarını başlatmıştır. IMF 2015 yılında Afganistan'a 100 milyon dolarlık Kuşak ve Yol yatırımının planlandığını bildirmiştir. 2022 yılında Çin, gıda, ilaç, Covid-19 aşılı ve diğer yardımlar için 31 milyon dolarlık mütevazı bir taahhütte bulunmuştur (Shepard, 2016). Bu rakamlar Pakistan'a giden 45 milyar dolar ve diğer Orta Asya ülkelerine

giden 31 milyar dolar ile karşılaştırıldığında önemsiz bir miktar olsa da, kendisini sıfırdan inşa etme sürecinde olan bir ülke için hala önemli miktarda sermaye girişi olarak görülmektedir.

Başarısız bir Yeni İpek Yolu Girişimi, Afganistan'da ABD liderliğindeki muharebe operasyonlarının sonlanması, bölgedeki ABD üslerinin kapatılması ve 2014'ten itibaren Rusya'nın ABD ve AB ile kötüleşen ilişkileri neticesinde yeniden Asya'ya yönelmesi ve Çin'in ekonomik angajmanının bölgede olumlu karşılık bulması ile ABD'nin Orta Asya'daki katılımı azalmıştır. ABD, bölgedeki nüfuzunu yeniden artırmak için Başkan Obama yönetimi döneminde C5+1 zirvesini başlatmıştır (Hernandez, 2021). Zirve, ABD'nin beş Orta Asya devleti ile ilişkisini geliştirmek ve güçlendirmek, aynı zamanda Orta Asya'daki milletler arasındaki ilişkileri geliştirmek için tasarlanmıştır. Bunun yanında Afganistan'daki savaş, Suriye iç savaşı, teröre karşı savaş, uyuşturucu ve insan kaçakçılığıyla mücadele, ticari ilişkilerle ilgili ekonomik konular, bölgedeki istihdam artışı ve çevre sorunlarıyla mücadele gibi bölgesel konular da zirvenin gündeminde kendisine yer bulmuştur. C5+1 projelerine ABD hükümeti tarafından sağlanan miktarın 34 milyon doları aştığı bildirilmekte ve bu projeler güvenlik, ekonomik bağlantı ve çevre alanlarında hayata geçirilmektedir (US Department of State, 2020). ABD hükümeti, özel şirketler ve STK'larla birlikte, bölge genelinde ekonomi, bağlantı, altyapı ve çevresel yeniden yapılanma yatırımları ve projeleri yürüterek bölgedeki etkinliğini artırmak istemektedir. Bu kapsamda 2014 yılında onay alan Orta Asya-Güney Asya (CASA-1000) elektrik iletim projesi başlatılmış, 1,17 milyar dolara mal olması planlanan projeye ABD'den siyasi ve mali destek sağlanmıştır (NS Energy, 2018)

Şubat 2020'de C5+1 zirvesinin 5. Toplantısının ardından "ABD Orta Asya Stratejisi 2019-2025: Egemenliği ve Ekonomik Refahı Geliştirmek" açıklanmış ve ABD'nin güncel politika hedefleri ortaya konmuştur. Buna göre ABD'nin politika hedefleri Orta Asya devletlerinin egemenliğini ve bağımsızlığını desteklemek ve güçlendirmek, Orta Asya'daki terör tehditlerini azaltmak, Afganistan'da istikrar için destek, Orta Asya ve Afganistan arasındaki bağlantıyı teşvik etmek, hukukun üstünlüğü reformunu ve insan haklarına saygıyı teşvik etmek ve Orta Asya'da Amerika Birleşik Devletleri yatırımını teşvik etmek şeklinde ifade edilmiştir (US Department of State, 2020). C5+1 Zirvesi ve ABD Orta Asya Stratejisi 2019-2025,

ABD'nin Orta Asya dış politikasında Çin ve Rusya ile rekabetinin yeni bir aşaması olarak görülmektedir. Ancak ortaya konan bu vizyonların bölgedeki yoğun Rus ve Çin etkisine karşı koyabilecek kadar etkin olup olmadıkları tartışmalıdır. Pek çok analist C5+1'i konsept olarak başarılı bulsa da Çin ve Rusya'nın bölgedeki faaliyetlerine karşı pasif kalacağını ve ABD'yi bölgesel hedeflerine ulaştırmada yeterli olmayacağını düşünmektedir (Blank, 2021).

ABD Orta Asya politikalarının, Çin'in son yıllarda bölgede artan ekonomik katılımı ve Rusya'nın güçlü siyasi etkisi karşısında yetersizliği tartışılırken 2021 yılında ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi bölgedeki ABD askeri varlığını sonlandırmış, Rusya ve Çin'i Orta Asya'daki güvenlik sağlayıcıları olarak bırakmıştır. Bununla birlikte ABD Orta Asya'daki hedeflerini gerçekleştirmek için birçok engelle karşı karşıyadır. İlk olarak Orta Asya ülkelerindeki toplum, siyaset, kültür ve iktidar yapısı, Amerikan ve Batı değer sisteminden önemli ölçüde farklıdır, bu nedenle ABD'nin bölgedeki planlarını gerçekleştirmesi kolay olmayacaktır. Nitekim Orta Asya devletlerinin bağımsızlıklarını kazandığı yıllardan beri ABD'nin liberal ve demokratik değerleri teşviki bugüne kadar başarılı olmamıştır (Stronski, Rummer ve Sokolsy, 2016).

İkincisi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra dahi Rusya bölgeyi hala yakından takip etmektedir ve bölge ülkeleri için ABD ve Çin'in önünde en önemli güvenlik ortağıdır. Rusya ile Orta Asya arasındaki siyasi, güvenlik ve halk bağları ABD ile bağlarından fazlasıyla güçlüdür ve bu durum ABD'nin Rusya'ya karşı bölgede politikalarını yürütmesine izin vermemektedir. Ayrıca Rusya'nın siyasi gücünü bölgede konsolide ettiği Avrasya Ekonomik Birliği, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Şangay İşbirliği Örgütü gibi uluslararası örgütler mevcuttur (Stronski ve Ng, 2018:10-14). Buna karşılık ABD'nin bölgede bu iş birliğine uluslararası düzeyde karşılık verecek girişimleri bölge ülkeleri ile imzaladığı çerçeve anlaşmalar ile sınırlıdır.

Üçüncüsü, 2000'lerin başındaki ABD tek taraflılığının Çin ve Rusya'yı stratejik olarak yakın bir şekilde hizalamasıdır. Her ne kadar bu iki ülke arasındaki ilişkiler rekabete dönüşecek unsurları barındırsa da Orta Asya'daki ABD varlığına karşı iki ülkeyi aynı safta tutabilmeyi başarmıştır. Çin ve Rusya, Orta Asya üzerinde

kısır bir rekabete girmek yerine ŞİÖ aracılığıyla iş birliğine gitmiş, Orta Asya ülkeleri üzerindeki siyasi ve ekonomik etkinliğini artırarak ABD'nin hareket alanını daraltmıştır. ŞİÖ'nün etkinliğini artırmak için Rusya ve Çin, KYG-AEB ve KYG-Büyük Avrasya Ortaklığı⁶'nın koordinasyonu yolunda adımlar atmıştır. 2018'de iki taraf, AEB ile Çin arasında ticari ve ekonomik iş birliği konusunda bir anlaşma imzalamıştır (Asiryan ve He, 2020:3). İki ülke arasındaki bu iş birliği ekonomik olarak Çin'in lehine gelişirken askeri-güvenlik ilişkileri açısından Rusya'nın lehine gelişmiştir. Tacikistan haricinde bölgede askeri varlığı olmayan Çin, bu konularda ŞİÖ'ye ve Rusya'nın askeri varlığına güvenmektedir. Bu koşullar altında Çin ve Rusya arasındaki iş birliği sarsılmadıkça ABD'nin ekonomik, siyasi ve askeri angajmanında bu ülkelerin önüne geçmesi yakın gelecekte oldukça zor gözükmektedir.

Dördüncüsü, Son on yılda Çin, Orta Asya'da önemli bir ekonomik aktör olarak konumunu pekiştirmiştir. Bölgesel bağlantıyı artırmak, enerji ithalat kaynaklarını çeşitlendirmek ve batı bölgelerini korumak için motive olan Çin, Orta Asya'daki ticaret ve altyapı projelerine büyük yatırımlar yapmıştır. 2013 yılında başlatılan KYG, Çin'in bölgede yükselen gücünün temel taşı olmuştur. Çin'in bölgedeki projelerine yönelik halk ayaklanmalarına rağmen, Orta Asya ülkeleri Çin yatırımlarını memnuniyetle karşılamıştır. ABD ve Rusya dahil hiçbir bölgesel ya da küresel aktör, Pekin'in bölgeye yatırım yapma kapasitesi ve borç verme gücüne karşı hiçbir gerçek bir alternatif yaratamamıştır. 2019 yılı verileri de Çin'in Orta Asya'da ekonomik hegemon olduğu konumunu sağlamlaştırmaktadır. Bu verilere göre Çin ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacmi 46,35 milyar dolardır (Lingzhi, 2021:10). Rusya ve Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacmi 31,6 milyar dolar ve ABD ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaret hacmi 2,87 milyar dolardır. (Jokar, 2020) Öte yandan, Çin'in 2018'deki Orta Asya'daki yatırımları 14,7 milyar doları bulduğu için bu rakamlar Çin'i, Orta Asya devletlerinin en büyük ekonomik ortağı yapmaktadır.

Sonuç olarak Orta Asya, ekonomik hegemon olarak Çin'in, askeri ve güvenlik ortaklıklarında Rusya'nın ilk sırada olduğu bir coğrafya olarak karşımıza

⁶ 2015 yılının sonlarında Rusya Federasyonu Başkanı Vladimir Putin tarafından ortaya atılan, Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlamayı amaçlayan ve Avrasya'daki entegrasyon girişimlerini Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore ve ASEAN ülkeleri dahil olmak üzere Doğu ve Güney Asya'daki kilit ekonomilerle ilişkilendirmek için bir araç olması hedeflenen ortaklıktır.

çıkmaktadır. ABD, Afganistan'ı işgalinden sonra askeri ve ekonomik olarak bölgede önemli kazanımlar elde etse de bu gelişimi uzun bir periyoda yayamamıştır. Bir zamanlar bölgede önemli bir aktör olan ABD'nin bugün Orta Asya'da takip ettiği iddialı bir proaktif dış politikası bulunmamaktadır.

4.5. ORTA DOĞU'DA ABD-ÇİN REKABETİ

Orta Doğu; Avrupa, Afrika ve Asya'nın birleştiği önemli bir buluşma noktası ve Avrupa ile Hint-Pasifik'i birbirine bağlayan ulaşım koridorlarının odak noktası olan jeopolitik konumu ile küresel düzenin en önemli alt bölgelerinden biridir. Bölge; Hürmüz Boğazı, Bab el-Mendeb Boğazı ve Süveyş Kanalı gibi dünya deniz ticareti için önemli su yollarına sahiptir. Ayrıca başta fosil yakıtlar olmak üzere dünyanın en önemli doğal kaynaklarından bazılarına ev sahipliği yapmaktadır. Orta Doğu, dünya petrol rezervlerinin %55,2'sine, doğal gaz rezervlerinin ise %27,5'ine sahiptir (Rashed, 2019:2).

Orta Doğu, ABD'nin uluslararası nüfuzunun önemli bir ayağını oluşturmaktadır. ABD'nin bölgede İsrail, Katar, Bahreyn, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Ürdün, Mısır gibi önemli NATO dışı müttefikleri ve Suudi Arabistan gibi karşılıklı savunma anlaşmasının bulunduğu ortakları mevcuttur. Bu ülkeler bölgedeki geleneksel ABD müttefikleri olarak tanımlanmakta ve mevcut dünya düzenini büyük ölçüde desteklemektedir. Türkiye, bölgede ABD için önemli bir NATO müttefikidir ancak iki ülke arasında PYD/YPG, FETÖ gibi terör örgütleri ve S-400 meselesi son yıllarda ciddi anlaşmazlıklara yol açmaktadır. ABD'nin 1980'den beri resmi diplomatik ilişkilerinin olmadığı İran ve 2012'de diplomatik ilişkilerin askıya alındığı Suriye ile gergin ve dostane olmayan ilişkileri mevcuttur. Ayrıca ABD'nin bölgede geniş çaplı güvenlik ve askeri angajmanı bulunmaktadır. ABD Ordusu'nun 2021'de Afganistan'dan tamamen çekilmiş, Suriye ve Irak'taki askeri personelini azaltmış olmasına rağmen bölgede hala 30.000'in üzerinde askeri personeli bulunmaktadır (O'Connor, 2022). Ek olarak ABD'nin Orta Doğu geneline yayılmış pek çok askeri üssü ve tesisi bulunmaktadır (Şekil 4.4). Bu tesisler bölgesel güvenlik için bir koruma şemsiyesi oluşturmakta ve bölgede istikrarı sağlamanın bir yolu olarak görülmektedir. ABD'nin Türkiye, Suriye, Irak, Mısır, İsrail, Suudi Arabistan, Umman, BAE, Katar, Bahreyn ve Kuveyt'i kapsayan geniş tesisler ağı

(American Security Project, 2021), ABD'yi bölge ülkeleri için en önemli güvenlik ortağı haline getirmektedir.

Şekil 4.4: Orta Doğu'daki ABD Askeri Üsleri ve Tesisleri

Kaynak: American Security Project, (2021)
<https://www.americansecurityproject.org/national-security-strategy/u-s-bases-in-the-middle-east/>,

ABD, birçok Ortadoğu ülkesi – özellikle Körfez ülkeleri – için rakipsiz bir güvenlik garantörüdür. Çin, bölgede ABD'nin Ortadoğu'daki geniş katılımı ile rekabet edebilecek askeri ve güvenlik angajmanına kesinlikle sahip değildir. Ancak Kuşak ve Yol Girişimi'nin duyurulmasının ardından Çin-Orta Doğu ilişkilerinde bir dönüşüm yaşanmış ve Çin'in bölgedeki ekonomik etkisi giderek artmaya başlamıştır. KYG'den sonra Çin, büyük altyapı yatırımları, teknoloji ve güvenlik konusunda iş birliği ile Orta Doğu ülkeleriyle olan bağlarını geliştirmiştir. ABD'nin Afganistan'dan yirmi yıl sonra çekilmesi, Irak'taki muharebe görevinin resmi olarak sona ermesi ve Washington yönetiminin Çin tehdidini en yüksek ulusal güvenlik

önceliği olarak nitelendirerek, birincil rekabet bölgesini Hint-Pasifik olarak tayin etmesi ile Orta Doğu, ABD etkisinin azalma eğiliminde olduğu ve Çin'in bu durumdan faydalanarak ekonomik etkisini ilerlettiği, ABD-Çin stratejik rekabetinin emarelerinin görüldüğü bir alt bölge olarak yükselmiştir.

Çinli politika yapıcılarının tasavvurunda Orta Doğu; Antik İpek Yolu'ndaki merkezi konumu, Pakistan, Afganistan ve Orta Asya ile kültürel ve tarihsel bağlantısı ile değerlendirilerek Çin'in çevre uzantısı olarak görülmektedir (Center for International and Regional Studies, 2015). Çin'in enerji ihtiyacının neredeyse yarısını Orta Doğu'dan tedarik ediyor olması, iç güvenliğini tehdit edebilecek aşırılıkçılık ve terörizmin Çinli politika yapıcıları ve araştırmacılar tarafından Orta Doğu ile ilişkilendirilmesiyle bölge, Çin'in doğrudan hegemonya ve temel çıkar alanı olarak değerlendirilmektedir. 2014 yılında ÇHC Dışişleri Bakanı Wang Yi, Çin'in Orta Doğu'daki rolünün giderek büyüyeceğini ve bu politikadan geri dönüş olmadığını açıkça ifade etmiştir (Lyll, 2019). Pekin'in Orta Doğu'daki odağı ise (1) enerji güvenliğini sağlayarak enerji akışının kesintisiz sağlanması, (2) ekonomik gücünü kullanarak bölgedeki ABD etkisini dengelemek, (3) Asya'ya Dönüş stratejisiyle ilerleyen ABD'nin çevreleme politikasını aşmak, (4) Çin'in bölgedeki ülkelerle kapsamlı ticaret ve yatırım çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi olmuştur.

Çin'in Orta Doğu'ya yönelik angajmanının en önemli ayağını ticari ilişkiler ve yatırımlar oluşturmaktadır. ABD'nin geniş çaplı güvenlik ve askeri varlığının bulunduğu bölgede Çin, bu konuda ABD'ye doğrudan meydan okumaktan kaçınarak bölgedeki ekonomik etkisini yoğunlaştırmaya odaklanmıştır. KYG projeleri ise Çin'e bölgedeki ekonomik etkisini artırmak için önemli bir platform sunmaktadır. Çin'in Orta Doğu ülkeleri arasındaki ihtilaflar karşısındaki tarafsız duruşu, bölgede emperyal bir geçmişe sahip olmaması, ülkelerin iç işlerine hiçbir suretle karışmayacağını sıklıkla belirten retorik tavrı, gelirleri doğal kaynaklara endeksli olan bölge ülkelerinin ekonomik gelişimlerini çeşitlendirmek için altyapı ve teknoloji gibi alanlarda çeşitli yatırımlara ihtiyaç duyması, Çin'in yatırımlar ve projeler için sunduğu cazip finansman olanakları ile KYG projeleri Orta Doğu'da hızla kabul görmüş ve Çin'in bölgedeki ekonomik etkisini artırmasına aracılık etmiştir. Ayrıca KYG'ye ek olarak Çin'in ortaya koyduğu 1+2+3 iş birliği modeli Orta Doğu'daki

vizyonunu özetlemektedir. Buradaki “1” enerji iş birliğini, “2” altyapı projelerini, ticareti ve yatırımı, “3” ise nükleer enerji, uydular ve alternatif enerji kaynaklarını temsil etmekte ve Çin’in bölgesel angajman eğilimlerini ortaya koymaktadır.

Çin, Orta Doğu’nun Asya’yı Avrupa ve Afrika’ya bağlayan ticaret yolları ve deniz yolları için stratejik olarak önemli bir kavşak olan konumunun farkındadır ve Çin’i küresel ticaret ağlarının merkezine yerleştirmek için tasarlanan KYG’nin geleceği için bölgeye önemli yatırımlar yapmaktadır. Orta Doğu’da Suriye dahil 18 ülkenin neredeyse tamamı KYG’ye katılmak üzere anlaşma imzalamıştır. 2016 yılı itibarıyla bölgedeki en önemli yatırımcı olan Çin’in KYG projeleri için 123 milyar dolarlık finansman sağladığı belirtilmektedir (Dunne, 2021). Çin; Suudi Arabistan, BAE, Umman, Cibuti ve Mısır da dahil olmak üzere birçok ülkede liman ve sanayi parkları inşa ederek ya da liman ortaklıkları edinerek Orta Doğu ve Kuzey Afrika’daki tedarik zincirlerini birbirine bağlamayı planlamaktadır. Ek olarak Çin’in en büyük nakliye şirketi COSCO, KYG rotaları boyunca artan emtia akışını desteklemek için yeni terminaller inşa etmek amacıyla BAE’deki Abu Dabi Limanları ile ortaklık kurmuştur. Çin devletine ait olan bir şirket olan SIGP, İsrail’deki Hayfa Liman Terminali’nin işletme hakkını 25 yılına devralmıştır (Ying, 2021).

Çin petrol ithalatının %40’ını, doğalgaz ithalatının ise yaklaşık %10-20’sini Orta Doğu’dan tedarik etmektedir ve 2015 yılında ABD’yi geçerek dünyanın en büyük ham petrol ithalatçısı olmuştur. Gelişen Çin ekonomisinin enerji ihtiyacı Çin’i Orta Doğu’daki petrol ve doğalgaz zengini ülkeler için en önemli müşteri haline getirmiştir. Bu durum Çin ile Orta Doğu ülkeleri arasındaki ticari ilişkilere de yansımıştır. Çin, Suudi Arabistan’dan yaptığı petrol ve petrokimya ürünleri ihracatı ile bu ülkenin en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir. Çin’in petrol ithalatının çoğunluğunun geçtiği Hürmüz Boğazı üzerinde yer alan BAE de Çin yatırımlarının önemli bir adresi olmuştur. İran da Hürmüz Boğazı’na yakın stratejik konumu ile Çin’in hem ekonomik hem de diplomatik ilişkilerini ilerletme konusunda yüksek motivasyona sahip olduğu bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Pekin, İran petrolünün denizden taşınmasının yanı sıra karadan da Çin’e ulaştırılmasına yönelik uzun vadeli planlara sahiptir. Ayrıca Pekin yönetimi Mısır ve İsrail’deki liman ağlarını ve bu limanlara karadan ulaşım rotalarını geliştirecek projeler geliştirerek ticari malların

Yunanistan'daki Pire Limanı'na sorunsuz sevk edilmesini tasarlamaktadır (Modern Diplomacy, 2021).

Mısır, Ürdün, BAE, Suudi Arabistan gibi ülkeler yerel ekonomik planlarını KYG projeleri ile koordine ederek bu projelere uyum sağlama arzularını ortaya koymuşlardır. Bu olumlu çabaya istinaden 2017 yılında Çinli şirketler Mısır'daki altyapı yatırımları için 20 milyar dolar yatırım tahhüdünde bulunmuştur. Mısır'da Çin, varlığını ve işletmelerini barındıran bir ekonomik ve ticaret merkezi olan Süveyş Ekonomik ve Ticari İşbirliği Bölgesi'ni kurmuştur. Pekin ayrıca ülkenin başkentinde yeni bir Merkezi İş Bölgesi inşa etmektedir. Yine 2017 yılında Suudi Arabistan ile yapılan görüşmeler 65 milyar dolar değerindeki ticari anlaşmaların imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Suriye krizini çözmek için yapılan görüşmelerde aktif bir rol oynayan Çin, bu ülkede 4,8 milyar dolarlık doğal gaz geliştirme projesi başlatmıştır (Dehr, 2017). Çin aynı zamanda Orta Doğu merkezli uluslararası organizasyonlar aracılığıyla da bölgedeki ekonomik etkisini ilerletmenin yollarını aramaktadır. Çin-Arap Devletleri İşbirliği Forumu kapsamında Çin, KYG'nin ortaklaşa inşa edilmesi için 2018 yılında 20 milyar dolarlık özel bir kredi duyurmuştur. Ayrıca Körfez Arap Ülkeleri İş Birliği Konseyi (KİK) üyelerinin dışişleri bakanları ile bir araya gelen Çinli yetkililer, bölge ülkelerine ekonomilerini çeşitlendirme fırsatları yaratmak ve serbest ticaret anlaşmalarının önünü açmak için müzakereleri yürütmektedir.

Çin'in Orta Doğu'daki yatırımları ve bölge ülkeleri ile ticaret hacminin ulaştığı boyuta bakıldığında rakamlar, Çin'in Orta Doğu'daki ekonomik etkisinin ABD'yi geride bıraktığını göstermektedir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki Çin yatırımları 2005-2020 arası dönemde yaklaşık 197 milyar dolara ulaşmıştır. IMF'ye göre ise 2000-2019 yılları arasında Orta Doğu'daki ABD yatırımları yaklaşık 75 milyar dolardır. Çin ile Orta Doğu arasındaki ticaret hacmi de 2020 itibarıyla 151 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı yıl ABD-Orta Doğu arasındaki ticaret hacmi 113 milyar dolardır (Alsulami, 2021:7-8). Çin, şu anda bölgede KİK'in en büyük ekonomik ortağı ve Kuveyt, Umman, Suudi Arabistan, İran ve BAE'nin en büyük ticaret ortağıdır (Mogielnicki, 2022).

Çin'in Orta Doğu'nun en büyük ticaret ortağı ve enerji alıcısı haline gelerek ekonomik etkisini artırması, ABD'nin Orta Doğu'daki bölgesel çıkarlarını tehdit ettiğine dair endişeleri artırmaktadır. Çin'in özellikle İsrail, Suudi Arabistan ve BAE gibi ülkelerle ekonomik bağlarını ilerletmesi yakın siyasi ilişkilere yol açması ya da ABD'ye alternatif bir güç odağı yaratması potansiyeli Washington cephesi tarafından tepki ile karşılanmaktadır. ABD; İsrail ve Çin'in Hayfa Limanı'ndaki yatırımları, teknoloji ve altyapı konusunda iş birliği müzakereleri ile yakınlaşması konusunda İsrail'e uyarılarda bulunarak Çin'e daha fazla ulusal güvenlik penceresinden bakmaları gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur (Ravid, 2022). İsrail'de olduğu gibi birçok Körfez ülkesinde de Çin yatırımları, bu ülkelerin ABD ile olan kapsamlı ilişkilerine zarar verme potansiyeli olan bir çekişme noktası yaratmıştır. Bu doğrultuda ABD, tehdit algısını genişleterek Çin etkisini durdurmaya yönelik tedbirler almaya başlamıştır. 2021 yılında ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi'nden geçirilen bir yasa ile, Çin etkisine karşı mücadele fonu altında 300 milyon dolar, KYG'nin olumsuz etkilerine ve şeffaflık problemlerine dikkat çekmek amacıyla medya kuruluşlarına 100 milyon dolarlık fon açıklamıştır (www.appropriations.senate.gov, 2021:1). Yasa, Çin'in Orta Doğu'dan petrol ve gaz ithalatı, altyapı yatırımları, teknoloji transferi ve silah satışları yoluyla artırdığı ekonomik etkisinin ABD'nin bölgedeki çıkarlarına ters düştüğünü ve güçlü bir koz yarattığının altını çizmektedir. KYG, Orta Doğu ve rekabetin yoğunlaştığı diğer coğrafyalarda Çin'i daha güçlü hale getirecek ve ABD'nin yerini alabilecek bir ülke olma yönündeki büyük jeopolitik projesi olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle Çin'in KYG ile diğer ülkelerden kaldıraç elde etme, ekonomik ve siyasi etki elde etme, bağlantıyı yeniden şekillendirme yeteneğini artırmasını engellemek için ABD'nin müttefikleriyle güvenlik iş birliğini geliştirmesi, limanlar ve altyapı projeleri dahil olmak üzere yeni vizyonlar ortaya koyması ve KYG'ye alternatifler sunarak katılımı artırması gerekmektedir.

Çin'in altyapı yatırımlarının yanı sıra Orta Doğu'daki teknolojik yatırımları ve iş birlikleri de ABD çıkarları için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. KYG aracılığıyla daha iddialı bir konuma gelen Pekin, Çin'i küresel ticaretin merkezine koymayı, aynı zamanda Dijital İpek Yolu'nu teknolojik inovasyonun lider konumuna getirmeyi ve bölgedeki dijital gelişimi hızlandırmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda

özellikle Huawei'nin 5G yatırımları Washington yönetimini endişelendirmektedir. Bölgede Suudi Arabistan, BAE, Umman, Bahreyn, Mısır, Türkiye ve Kuveyt'teki telekomünikasyon şirketleri 5G ağlarının kurulumu için Huawei ile ortaklık kurmuştur (business-standard.com, 2021). 5G teknolojisi, sağladığı yüksek veri hızı ve kalitesi ile otonom araçlardan akıllı şehirlere, Metaverse'den gelişmiş robotlara kadar pek çok alanda yeni teknolojiler geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Kullanımı sivil faaliyetlerle sınırlı olmayan 5G teknolojisi; istihbarat ve gözetleme faaliyetleri için önemli bir katkı sunarken askeri komuta ve kontrolde devrim yaratması öngörülmektedir. Orduların modern savaşlarda icra ettiği karmaşık hareketlerin ciddi bir veri bağımlılığı gerektirdiği ve 5G teknolojisinin bu ihtiyaçlara cevap vererek savaş alanlarında da oyun kurallarını değiştireceği düşünülmektedir (Soliman, 2022 ; Helou, 2022).

5G ağ teknolojisi ABD ile Çin'in teknolojik rekabetinde merkezi bir konumdadır ve ABD'nin temel endişesi Huawei'nin Çin merkezli bir teknoloji ekosistemi inşa etmesini sağlamak için küresel 5G altyapısı ve standartlarındaki baskın konumundan yararlanabilmesidir. ABD; Huawei ve ZTE gibi Çinli telekomünikasyon şirketlerinin, Çin devletinin ve ordusunun güdümünde olduğunu ve casusluk faaliyetleri yürütebileceğini iddia etmektedir. Bu şirketleri ticari kara listesinde tutan Washington yönetimi, müttefikleri ve ortaklarına da Huawei tarafından geliştirilen 5G ekipmanlarını satın almaması konusunda baskı yapmakta ve lobi faaliyetleri yürütmektedir (Calabrese, 2019). Bu bakış açısına karşın Suudi Arabistan, BAE, Umman, Bahreyn, Mısır, Türkiye ve Kuveyt'teki telekomünikasyon şirketleri, 5G ağları kurmak için Huawei ile ortaklıklar geliştirmiştir. Çinli teknoloji şirketleri de Smart Dubai 2012, Suudi Arabistan Ulusal Dönüşüm Programı 2030, Abu Dabi Ekonomi Vizyonu 2030 gibi bölgedeki en önemli teknolojik ve ekonomik projelerde kendisine yer edinmiştir (Zoo, 2019).

Çin'in Orta Doğu'da geliştirdiği karşılıklı olarak faydalı ve karlı ekonomik bağlar, daha yakın siyasi ve diplomatik ilişkilerin yolunu açmıştır. Çin'in özellikle KYG sonrası Orta Doğu'ya diplomatik angajmanı artmıştır. Çin bu bölgede bir ittifak siyaseti yürütmekten ziyade "ortaklık diplomasisi" geliştirerek bölgedeki siyasi ve diplomatik nüfuzunu ilerletmeye çalışmıştır. Çin, 2014 yılında Mısır ve Cezayir ile, 2016 yılında İran ve Suudi Arabistan ile ve 2018 yılında Birleşik Arap

Emirlikleri ile kapsamlı stratejik ortaklık anlaşmaları imzalamıştır (Khan, 2021:3). Çok taraflı diplomatik ilişkiler kapsamında da Çin, Arap Devletleri Ligi ile 2010 yılında iş birliği ortaklığı kurmuş 2018 yılında bu iş birliği stratejik ortaklık seviyesine yükseltilmiştir. Özellikle “kapsamlı stratejik ortaklık”, Çin’in kendine özgü diplomasi modelinde özel önem atfettiği bir ortaklık türünü tanımlamaktadır.

Jonathan Fulton’a göre Çin’in diplomatik ilişki türleri hiyerarşiktir ve beşe ayrılmaktadır. Buna göre en ileri diplomatik ilişki türü olarak birinci sırada “kapsamlı stratejik ortaklık”, ikinci sırada “stratejik ortaklık”, üçüncü sırada “kapsamlı kooperatif ortaklık”, dördüncü sırada “kooperatif ortaklık” ve beşinci sırada da “dostane kooperatif ortaklık” yer almaktadır (Fulton, 2016).

Bu sınıflandırmadan hareketle Çin’in Orta Doğu’da en derin diplomatik ilişkilerinin “kapsamlı stratejik ortaklık” düzeyindeki Mısır, Cezayir, İran, Suudi Arabistan ve BAE ile olduğu söylenebilir. Bu ortaklıkları ise “stratejik ortaklık” kapsamında değerlendirilen Türkiye, Katar, Ürdün, Irak, Fas, Sudan, Cibuti, Umman ve Kuveyt ile olan ilişkiler takip etmektedir (Lons, Fulton, Sun ve Al-Tamimi, 2019:13). Özellikle Katar, Ürdün, Cibuti, Kuveyt ve Umman, nüfusları ve ekonomik hacimleri bakımından nispeten küçük olan ancak Çin’e karşı yüksek derecede dostluk sergileyen ve ikili ekonomik ve ticari iş birliği için güçlü bir istek duyan ortaklardır (Lons, Fulton, Sun ve Al-Tamimi, 2019:21)

Çin’in yürüttüğü bu ortaklık diplomasisi, ABD’nin bu ülkeler üzerindeki gücünü seyrelten, bölgede çok kutuplu bir modelin oluşumunu kolaylaştıran ve tek bir ülkenin hegemonyasına karşı bir tür yumuşak denge yaratan işlevlere sahiptir. Çin, özellikle Orta Doğu ülkeleri arasındaki ihtilaflara dahil olmaktan kaçınarak ekonomik ve siyasi alanlarda angajmanını genişletmeye odaklanmıştır. Çin’in ekonomik büyümesinin çekiciliği ve sunduğu cazip ticaret ve yatırım imkanları, bu bölgedeki ülkeler ile karşılıklı güveni geliştirmesi için etkili bir başlangıç noktası oluşturmuştur. Çin ile diplomatik ilişkileri ilerletmenin bölge ülkelerine liberal ve demokratik ABD değerlerini hayata geçirme sorumluluğu yüklememesi, Çin’in bölgede emperyal bir geçmişinin olmaması, ABD’nin Orta Doğu’ya yönelik müdahalelerine karşı çıkan dış politika anlayışı ve dış politikada kazan-kazan modelini, kalkınma barışını, ülkelerin iç işlerine müdahale etmeme vurgusu

diplomatik angajmanını derinleştirmesine yardımcı olmuştur. Bütün bu nedenler Çin'in Orta Doğu ülkeleri ile diplomatik ilişkilerinin yükselmesine hizmet etmiş ve bölge tarafından ABD karşısında Çin'i önemli bir alternatif haline getirmiştir.

Aynı zamanda Çin'in ortaklık diplomasisi, ABD'nin ittifak diplomasisi karşısında bölgede belirsizliğe yol açacak ya da güvenlik ikilemlerini artıracak tehditleri de beraberinde getirmiştir. Çin'in artan ekonomik etkisiyle birlikte diplomatik etkisini de artırması bölgedeki ABD egemenliğine bir meydan okuma olarak değerlendirilmiştir. Çin'in özellikle İran, Sudan, Irak ve Cezayir ile olan ortaklıkları bu ülkelerin ABD ile ilişkilerini olumsuz etkilemiştir (Sun, 2020). Bu olumsuz etkinin en yoğun hissedildiği ülkelerden biri de Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) olmuştur. BAE, Amerika'nın Orta Doğu'daki en eski ve en güvenilir müttefiklerinden biridir. Onlarca yıldır, BAE seçkinleri ABD'de eğitim görmekte, ülke milyarlarca dolar değerinde Amerikan silahları satın almakta ve silahlı kuvvetleri ABD tarafından eğitilmektedir. Ancak, son yıllarda bu yakın ilişki Çin-BAE arasındaki ekonomik ve diplomatik ilişkilerin yoğunlaşmasıyla artan bir baskı altına girmiştir. 2018 yılında Çin, BAE ile kapsamlı stratejik ortaklık anlaşması imzalamıştır. 2021 yılında Çin-BAE arasındaki ticaret bir önceki yıla kıyasla %38,1 artarak 49 milyar dolara ulaşmıştır (Horta, 2022). BAE'nin aynı dönemde ABD ile olan ikili ticareti, Çin ile olanın yarısından daha az, 17,1 milyar dolar değerindedir. İki ülkenin ekonomik ve siyasi bağları geliştirmesinin ardından askeri ve güvenlik konularında da iş birliğini artırması ABD'yi harekete geçirmiştir. Bu konuda ABD'nin önemli diplomatik baskı araçlarından biri F-35 avcı uçakları olmuştur. BAE Hava Kuvvetlerine satışı onaylanan 50 adet F-35 savaş uçağının satışı askıya alınmıştır. Bu satışın askıya alınma nedeni olarak BAE'nin Yemen'deki savaşa dahil olması öne sürülse de, BAE'nin 5G ağ sağlayıcısı olarak Huawei ile çalışmasının da önemli bir etken olmuştur. ABD'li analistler, Huawei 5G teknolojisinin yer istasyonları, iletişim kuleleri ve üslerde kullanımının Çin'e ABD'nin en gelişmiş savaş uçağı hakkında istihbarat toplama imkanı sunabileceğini ve Huawei ile çalışan BAE'ye F-35 satmanın bir istihbarat zafiyeti yaratabileceğinden duydukları endişeleri dile getirmişlerdir (Helou, 2022).

BAE örneği bize ABD-Çin rekabetinde Çin'in zorlayıcı ekonomik uygulamaları olduğu gibi ABD'nin de diplomatik zorlayıcı uygulamalara

başvurabildiğini göstermektedir. BAE'ye 50 adet F-35 satışının kararı, BAE'nin İsrail'i diplomatik olarak tanımayı kabul ettiği bir dönemde alınmıştır. Bu satış kararı Çin-BAE ilişkilerinin ABD'yi rahatsız edecek boyuta ulaştığı bir dönemde de iptal edilmiştir. Değinilmesi gereken bir diğer husus ise Çin'in ekonomik ve diplomatik angajmanını siyasi bir güce çevirme potansiyelidir. İkili ilişkilerin olumlu seyrettiği dönemlerde BAE, Çin'in Hong Kong, Tayvan ve Sincan Uygur Özerk Bölgesi gibi tartışmalı konulardaki tutumuna karşı Çin'e destek vermiştir. BAE gibi Suudi Arabistan ve Cezayir gibi birçok ülke de Çin'in Uygur Türklerine ve Sincan'daki diğer etnik azınlıklara yönelik insan haklarına aykırı muamelesini savunmaktadır. Bu ülkelerin Çin'in politikalarını sahiplenmelerinde ve karşı çıkmamalarında ekonomik ve diplomatik ilişkilerin sekteye uğramasını göze alamamaları önemli bir etkiye sahiptir.

Çin'in ortaklık diplomasisi, Orta Doğu ülkeleri ile ekonomik ve diplomatik bağlarını geliştirerek Çin'in bu ülkelerde siyasi etkisini artırmasında başarılı olmuştur. Ancak bu ortaklık diplomasisinin askeri ve güvenlik ayağı oldukça sınırlıdır. Bu niteliği ortaklık diplomasisini düşük politika düzeyinde tutmaktadır (Sun, 2020). Orta Doğu'da yüksek politika düzeyinde yaşanan çatışma ya da ihtilaflar durumunda Çin'in tarafsız yaklaşımını sürdürüp ekonomik angajmanlara odaklanması güçleşecek, ortaklık diplomasisi işlevini yitirecek ve Çin'in daha kapsamlı bir diplomasi modeli oluşturması gerekecektir.

ABD'nin rakipsiz bir güvenlik garantörü olduğu coğrafyada, Orta Doğu ülkeleri de Çin'in kilit bir güvenlik ortağı olarak ABD'nin yerini alabileceğine inanmamaktadır. Bu yüzden Çin ile ilişkileri kişisel çıkarlar doğrultusunda ve ekonomik – diplomatik temeldedir. Bu ülkeler, Çin'in bölgedeki ekonomik ve yatırım rolünün genişlemesini Washington yönetimine bölgenin önemini hatırlatmak ve yeniden harekete geçmesi için baskı unsuru olarak görmektedir (Hadar, 2022). Özellikle ABD'nin Hint-Pasifik'e odaklanmasıyla Orta Doğu'nun ikinci planda kalacağına dair genel algı, ülkeleri bu politikayı izlemeye iten önemli sebeplerden biridir.

Çin'in ABD'nin Orta Doğu'da geliştirdiği güvenlik mimarisine bir alternatif yaratma potansiyelinin olmaması ve ABD'ye kıyasla bölgedeki sınırlı askeri ve

güvenlik angajmanı, Çin'i ABD'nin yarattığı güvenlik şemsiyesinden faydalanarak ekonomik ve diplomatik etkisini artırmaya sürüklemektedir (Lons, Fulton, Sun ve Al-Tamimi, 2019:14). Bölgenin baskın askeri gücü olan ABD, bu liderliğin getirdiği mali sorumluluğu almakta Çin ise böyle bir mali yükün altına girmeden bu statükodan faydalanarak etkisini artırmaktadır (Fulton, 2019).

Çin'in bölgedeki güvenlik angajmanı şu ana kadar silah ticareti, vatandaşların tahliyesi, insani yardım, arama ve kurtarma operasyonları, barışı koruma ve çatışma önleme misyonları gibi faaliyetlerde kendini göstermiştir. Çin'in BM barışı koruma misyonlarına katılımı da özellikle 2000'li yılların başından itibaren artmış, Çin bu misyonlara 2500 asker ve polis memuru sağlamıştır. 2020'de Sudan ve Lübnan'da 800 Çin askeri görev yapmaktadır. (Rozsa, 2021:70). Buna ek olarak, Çin'in Aden Körfezi'ndeki ticari gemileri korsanlardan korumak için korsanlıkla mücadele operasyonlarına katılımı özellikle dikkate değer bir diğer unsur olmuştur. Bu operasyonlar Çin'in yakın deniz çevresinin ötesinde uzun süreler boyunca faaliyet göstermesi açısından önemlidir. Bütün bu askeri faaliyetler Çin'in Orta Doğu'daki askeri ayak izinin artışı için önemli gelişmelerdir ancak ABD'nin 35.000'i aşan askeri personeli ve birçok ülkede kullanmaya devam ettiği askeri tesisler ağı ile rekabet edecek düzeyde değildir.

Sonuç olarak Orta Doğu bölgesi Çin'in ekonomik etkisinin ABD'yi geride bıraktığı, diplomatik angajmanını ilerlettiği ve ABD'ye kıyasla sınırlı bir askeri güvenlik angajmanı yürüttüğü bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin'in Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da 15 ülke ile kapsamlı stratejik ortaklığı ya da stratejik ortaklığı bulunmaktadır. Ancak bu bölgede küresel ekonomik sistemde giderek marjinalleşen Yemen, Suriye, Lübnan, Filistin, Somali, Libya ve çatışmaların parladığı diğer ülkeler de dahil olmak üzere on ülke ile hiçbir ortaklığı bulunmamaktadır. Ayrıca Çin'in ülkeler arası ihtilaflarda taraf olmaktan kaçınan ortaklık diplomasisinin yüksek politika düzeyinde sonuç verip vermeyeceği oldukça şüphelidir. Çin'in ekonomik ve diplomatik angajmanını ilerletirken ABD'nin yarattığı güvenlik mimarisinden faydalanması ve buna meydan okumaktan kaçınması bize Çin'in Orta Doğu'da şimdilik statükoyu kabullendiğine dair önemli bir ipucu vermektedir. Çin'in Orta Doğu'da ABD liderliğine meydan okuması ancak ekonomik ve diplomatik hususlarda olduğu gibi askeri ve güvenlik konularında da

ABD karşısında önemli bir alternatif olabilmesine bağlıdır. Çin'in Orta Doğu'da ABD'ye alternatif kilit bir güvenlik ortağı olarak yükselmesinde de KYG'nin önemi büyüktür. Ancak tam anlamıyla başarıya ulaşmış bir KYG, Çin'in Orta Doğu'daki ülkeleri ekonomik yörüngesine dahil etmesine ve buradan siyasi bir nüfuz devşirerek askeri ve güvenlik konularında önemli bir aktör olmasına kaldıraç sağlayacaktır.

4.6. AFRIKA'DA ABD-ÇİN REKABETİ

Yirminci yüzyılın sonlarında bölgesel bir aktör olarak görülen Çin Halk Cumhuriyeti, son kırk yıldaki hızlı yükselişiyle küresel güç dengesi üzerinde etkisini artırmış, küresel bir aktör olarak dünyaya kendisini kabul ettirmiştir. Bu doğrultuda Çin, 21. yüzyılın başından itibaren büyük çoğunlukla bölgesel olan etkisini küresel bir boyuta taşımış, kendisine küresel ölçekte yeni etki alanları oluşturmaya başlamıştır. 1990'lardan itibaren Afrika ile ilişkilerini geliştirmek için güçlü bir zemin oluşturan Çin, kıtadaki ekonomik etkisini istikrarlı bir şekilde ilerletmiştir. Çin'in ABD için küresel bir stratejik rakip haline gelmesiyle Afrika kıtası da ABD ve Çin rekabetinin hissedildiği bir alana dönüşmüştür. ABD ile Çin arasındaki stratejik rekabet yoğunlukla Asya-Pasifik bölgesinde hissedilse de dünyanın en büyük iki gücü arasındaki bu küresel rekabet Afrika, Orta Asya, Orta Doğu ve Güney Amerika gibi ikincil rekabet bölgelerinde de hissedilmektedir.

Afrika kıtası Güney Sudan, Ruanda, Etiyopya ve Cibuti gibi hızla büyüyen ekonomilere; önemli bir genç nüfus oranına ve giderek genişleyen bir tüketici kitlesine ev sahipliği yapmaktadır. Aden Körfezi gibi küresel denizcilik geçiş noktalarına yakınlığıyla jeopolitik olarak önemli bir konumda olan kıta, ayrıca doğal kaynaklar bakımından da zengindir. 2020 sonu itibarıyla Afrika, dünya petrol rezervlerinin %7,2'si ve doğalgaz rezervlerinin de %6,9'una sahiptir (Yıldız, 2022:83).

Çin'in Afrika kıtası ile yaklaşması Tiananmen Olayları'nın ardından kınama ve yaptırımlara maruz kalarak uluslararası düzende yalnızlaştığı bir dönemde başlamıştır. Batı ile ilişkilerin olumsuz seyrettiği dönemde Üçüncü dünya ülkeleri ile yaklaşmanın iyi bir çıkış yolu olabileceğini düşünen Çinli politika yapımcılar, Afrika ziyaretlerini artırmış 1989-1992 yılları arasında on dört Afrika ülkesini ziyaret ederek diplomatik ilişkileri geliştirme yoluna gitmiştir (Deng, 2008: 270-271). Çin,

aynı zamanda bu ülkeler ile iyi ilişkiler geliştirerek BM’de aleyhinde oy kullanmalarının önüne geçmek, ülkelerin “Tek Çin” ilkesine bağlılık göstermesini sağlayarak Tayvan’ın izolasyonunu sürdürmek istemiştir. Çin’in Afrika ile angajmanının başlangıcı diplomatik ve siyasi nüfuz kazanma amacıyla olsa da 1990’ların sonundan itibaren Çin, Afrika’nın önemli bir pazar potansiyeline sahip olduğunu değerlendirmiş ve Afrika’ya yönelik geliştirdiği politika araç kitine ekonomik boyutu da dahil etmiştir.

2000 yılında Çin-Afrika İş Birliği Forumu oluşturulmuş, ilk etapta kırk dört Afrika ülkesinin katıldığı bu organizasyon, Çin’in ekonomik ve diplomatik angajmanını geliştirmesi için önemli bir işlev kazanmıştır. Üç yılda bir toplanması kararlaştırılan bu forum aracılığıyla Çin, Afrika’ya yönelik ekonomik ve sosyal kalkınma programlarını, kalkınma fonlarını, imtiyazlı kredileri, enerji, ulaşım ve altyapı projelerini duyurmuş ve hayata geçirmiştir. Çin’in bütün bu projelerinin Afrika ülkeleri tarafından da kabul görmesiyle ekonomik ilişkiler hızla gelişmiş ve 2000 yılında 10 milyar doların altında olan Çin-Afrika ticaret hacmi 2008’de 100 milyar doların üzerine çıkmıştır. Hızla gelişen bu ticari ilişkiler Çin’i 2009 yılında Afrika’nın en büyük ticari ortağı haline getirmiştir (Dews, 2014). Pekin’in Afrika ile gelişen ticari ilişkilerinde enerji kaynaklarının önemli bir payı bulunmaktadır. Afrika kıtası Orta Doğu’nun ardından Çin’in en çok petrol ve doğal gaz ithal ettiği bölge konumundadır.

Çin’in 2009 yılında ABD’yi geride bırakarak Afrika’daki ana ticaret ortağı haline gelmesi ve özellikle Afrika’daki enerji ve doğal kaynaklara yönelik stratejik yatırımları Washington cephesinde Çin’e karşı duyulan güvensizliği ateşlemiştir. 2005 yılında dönemin CIA Başkanı James Woolsey, Çin’in hedefinin ve jeostratejisinin Afrika dahil enerji piyasalarına hâkim olmak olduğunu savunarak bu hareketi bir "ulusal güvenlik sorunu" olarak değerlendirmiştir. Konu, ABD’nin 2006 Ulusal Güvenlik Stratejisinde de işlenmiş (National Security Strategy, 2006:41), devlet başkanları düzeyinde tartışılmıştır. Bölgede, Çin devletine ait ve devlet tarafından finanse edilen petrol şirketlerinin, petrol ve diğer stratejik minerallerin çıkarılması, işletilmesi ve taşınmasına yönelik boru hatları, limanlar ve altyapı inşaatı, Washington tarafından Çin’in Afrika petrolüne erişimin daha büyük bir payını kontrol etmeye yönelik kararlı çabaları olarak değerlendirilmiş ve “stratejik

kaynak rekabeti” altında dünyanın iki büyük gücünü rekabete sürüklemiştir (Conteh-Morgan, 2018:41). Nijerya, Sao Tome ve Principe ABD'nin Afrika'daki başlıca petrol tedarikçileridir. Çin'in Afrika'daki artan varlığı ve ABD'nin bu yeni stratejik tehdit konusundaki endişeleri, bir zamanlar stratejik olmadığı düşünülen Afrika kıtasını 21. yy'da ABD ile Çin arasındaki bir rekabet alanı haline getirmiştir.

Çin'in Afrika'daki tek amacı kıtanın sahip olduğu enerji ve doğal kaynaklara ulaşmakla sınırlı değildir. Çin aynı zamanda kıtayı bir pazar ve yatırım kaynağı olarak görmektedir. Bu bağlamda 2013 yılından itibaren Kuşak ve Yol Girişimi aracılığıyla kıtanın ihtiyaç duyduğu ulaşım, altyapı ve enerji projelerini hayata geçirmek; ABD'nin stratejik planlamalarında uzun yıllardır alt sıralarda kalan Afrika'da ekonomik ve siyasi nüfuzunu artırmak için milyarlarca dolarlık projeleri hayata geçirmektedir. Çin, Afrika'daki 54 ülkenin 49'u ile KYG konusunda mutabakat zaptı imzalamıştır. Bu ülkelerden 52'sinde yatırımları bulunan Çin, 53. ülke olarak Sao Toma ve Principe pazarına da girmeyi planlamaktadır.

Çin'in Afrika'daki KYG projeleri, Aden Körfezi'nden Süveyş Kanalı ve Akdeniz'e doğru kıyı şeridi boyunca uzanan limanlara ve liman alanlarına yoğunlaşmıştır. Çin bu liman yatırımlarını endüstriyel projeleri ve enerji projeleri ile bağlantılandırarak yeni lojistik ağları oluşturmaktadır. Örneğin, Sudan'ın kuzeyinde bir petrol rafinerisi, Sudan Limanı ile Dakar Limanı'nı birbirine bağlayan demiryolu hattına yakın bir yerde bulunmaktadır. Aynı şekilde Tunus'un Gabes kentindeki petrokimya ve fosfat dönüşüm tesisleri, Zarzis Limanı ile bağlantılıdır. Bu bağlantı ağı bitmiş ürünlerin ve ham maddelerin Çin'e taşınmasını kolaylaştırmaktadır. Ulaşım projeleri, endüstriyel projeler (maden işleme vs) ve enerji projeleri Çin'in Afrika'daki yatırımlarının yaklaşık %90'ını oluşturmaktadır (Lokanathan, 2020:3-4)

Çin'in yatırımlar ve projeler için sunduğu cazip finansman olanakları, yardımlar, hibeler ve krediler yoksul Afrika ülkeleri tarafından çekici bir seçenek olarak görülmüş ve hızla kabul görmüştür. Çin'in finansman stratejisindeki değer odaklı olmayan pragmatik bakış açısı ve siyasi tarafsızlığı Afrika'daki yatırımlarının ve sağladığı finansmanın kabul görmesindeki en önemli etkenlerden bazılarıdır. ABD'nin ve Batılı devletlerin finansman sağlarken sunduğu katı koşullar, liberal ve demokratik değerlerin dayatılması, ekonomik kemer sıkma politikası içermesi, IMF

ve Dünya Bankası'nın şartlarını destekleme ön koşulu Afrika ülkelerini Batı'dan uzaklaştırmakta ve onları Çin'e yaklaştırmaktadır. Ancak Çin tarzı "her şey dahil" bir finansmanın da; şeffaflık ve hesap verilebilirlik, borç tuzağı, çevre tahribatı, projelerde çalışan işçiler için kötü muamele, projelerin yerel halka doğrudan fayda sağlayıp sağlamadığı gibi konularda pek çok tartışmalı uygulamaları bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar KYG projeleri ile birlikte bazı Afrika ülkelerinin Çin'e ve Çinli bankalara borçlanma oranı hatırı sayılır biçimde arttığını doğrulamaktadır. Sahra Altı Afrika'daki kamu borcu 2013'te %34'ten 2017'de %53'e yükselmiştir (Lokanathan, 2020:5-6). Afrika'daki bazı KYG projeleri düşük ücret ve kötü çalışma koşulları nedeniyle soruşturmalara konu olurken, bazı KYG projeleri de çevre kirliliği göz önünde bulundurularak iptal edilmektedir.

Çin finansmanının bütün bu olumsuz yanlarına karşın Afrika'da kabul gördüğü ve Çin'in bu finansmanları araçsallaştırarak kıtadaki ekonomik ve ticari etkisini giderek artırdığını yinelemek doğru olacaktır. 2003 yılında Çin'in Afrika'ya doğrudan yatırımı 75 milyon dolar iken bu rakamlar 2009-2017 yılları arasında katlanarak artmış ve yıllık ortalama 3 milyar dolar seviyesinde seyretmiştir. 2006 ve 2019 yılları arasında, Çin'in doğrudan yabancı yatırım stoku, yıllık doğrudan yabancı yatırımlar ile birlikte 2,5 milyar dolardan yaklaşık 50 milyar dolara yükselmiştir (Wang, 2020:131). Aynı şekilde Afrika'nın, Çin'in küresel dış yardımındaki payı da artmaktadır. 2013-2018 yılları arasında Pekin tarafından gerçekleştirilen yaklaşık 16 milyar dolar dış yardımın yüzde 45'ini Afrika ülkelerine yapılan yardımlar oluşturmuştur. 2008'de 100 milyar doların üzerinde seyreden Çin'in Afrika ile toplam ithalat ve ihracat hacmi ise 2019'da 206,8 milyar dolara ulaşmıştır (South China Morning Post, 2020).

Afrika-ABD arasındaki ticaret ise, Sahra altı ülkelerden 6.500 ürüne tarifesiz erişim sağlayan Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası'nın imzalanmasının ardından 2002 ve 2008 yılları arasında 100 milyar dolara yükselmiştir. Ancak 2008-2009 küresel mali krizinden bu yana, Afrika kıtasındaki Amerikan ekonomik varlığında istikrarlı bir düşüş görülmektedir. 2019 yılı itibarıyla ABD ve Afrika ülkeleri arasındaki ithalat ve ihracatın toplam değeri 56,9 milyar dolardır (U.S. Census Bureau, ty). Aynı şekilde Afrika'daki Amerikan doğrudan yabancı yatırım stoku, 2000'de 11,9 milyar dolardan 2010'da 54,8 milyar dolara yükselmiştir. Ancak daha sonra istikrarlı bir

düşüşle 2019'da 49 milyar dolara gerilemiştir. Bu yatırımlar ABD'nin yurtdışındaki toplam yatırım stokunun yüzde 3,5'ini oluşturmaktadır. Kritik bir husus olarak 2013 yılından itibaren Afrika'da ABD'nin doğrudan yabancı yatırımları Çin'in gerisinde kalsa da enerji kaynaklarındaki Amerikan yatırım stoku, 2019 yılı itibarıyla aynı sektörlerdeki Çin yatırımının hala çok ilerisindedir. Çok taraflı Amerikan şirketleri uzun süredir Afrika'daki petrol ve gaz şirketlerine hâkim konumdadır. ABD yatırımları Afrika'da maden çıkarma endüstrilerinde yoğunlaşmıştır ve bu yatırımlar içerisinde madencilik sektörünün payı %60'tır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere kıtadaki ekonomik nüfuzu Çin'in gerisinde kalan ABD, stratejik kaynak rekabetinde de Çin'in öne geçmesine izin vermemek adına enerji kaynakları üzerindeki yatırımlarını korumaktadır.

Çin'in Afrika'daki ekonomik nüfuzu, siyasi gücünü de kıtaya taşıyabilmesi için önemli bir kaldıraç sağlamaktadır. Çin ise bölgesel kurumsal yapılarla iş birliği ve diplomatik angajmanlarla siyasi nüfuzunu ilerletebilecek yeni koridorlar oluşturmaktadır. Çin-Afrika İş Birliği Forumu aracılığıyla Esvatini Krallığı dışında tüm Afrika ülkelerine hitap edebilen Çin, BRICS aracılığıyla Güney Afrika ile ilişkilerini geliştirmekte, Afrika Kalkınma Fonu aracılığıyla ise yatırımlarını gerçekleştirerek Çinli şirketlerin kıtada güç kazanmasını sağlayabilmektedir (Yıldız 2022:83). Bütün bu derin ekonomik angajmanın siyasi bir nüfuza dönüşümü ise özellikle “Tek Çin” politikasında ve Uygur Türklerine yönelik baskıcı politikalara kayıtsız kalınan hususlarda öne çıkmaktadır. Afrika'daki 46 ülke “Tek Çin” politikasını kabul etmektedir. Çin Afrika ile ilişkilerinde bu politikayı bir ön koşul olarak sunarak, Tayvan'ı izole etmekte ve Tayvan üzerindeki egemenliğini dile getirmektedir. Uygur Türklerinin maruz kaldığı baskıcı politikalar konusunda da Çin, zorlayıcı ekonomik gücünü kullanarak pek çok Afrika ülkesinin bu duruma karşı aleyhinde karar vermesinin önüne geçmektedir.

Bununla birlikte Çin'in Afrika'da diplomatik etkisini ilerletmesine aracılık eden tek faktör kıtadaki ekonomik gücü değildir. Afrika kıtası Tiananmen'den beri Çin'in diplomatik izolasyonunu kırmasına yardımcı olmuştur. Çin'in Batı tarafından yaptırımlara maruz kaldığı ve diplomatik olarak izole edildiği dönemlerde dahi Çin-Afrika diplomatik kanalı açık tutulmuştur. Bu ilişkiler 1990'dan beri yürürlükte olan, Çin dışişleri bakanının her yeni yılda Afrika ülkelerine ilk seyahatini yapması

geleneğini doğurmuştur. Mao Zedong'un Asya, Afrika ve Güney Amerika'yı emperyalistlere karşı mücadelenin merkezi olarak tasavvur etmesi ve Çin dış politikasında daha önce sömürgeleştirilmiş olan ülkeleri bir araya getirmeye yönelik bir dayanak noktası inşa etmesiyle ABD-Çin ilişkileri Batı karşıtı olumlu bir zemin üzerinden gelişmeye başlamıştır. Bugün ise Çin, "küresel Güneyin" lideri olmayı amaçlarken Afrika'nın siyasi desteğini kazanmayı amaçlamaktadır.

Çin'in ekonomik gücünü kullanıp, Afrika ülkeleri ile iş birliğine dayalı stratejik ortaklıklar geliştirmeye dayalı Afrika dış politikası dünyanın dominant gücü olarak kabul edilen ABD'nin Afrika'daki çıkarlarına meydan okuma olarak değerlendirilmiştir. 2000'lerin başında Çin'in Afrika'daki yatırımları için iyimser açıklamalar yapan Washington cephesi, özellikle Başkan Obama döneminin ilk yıllarından itibaren bu iyimser açıklamaları tamamen terk etmiş, Afrika'daki ekonomik Çin yayılmasını dengelemeye yönelik politika üretmeye odaklanmıştır.

ABD'nin Çin'in Afrika'daki çok yönlü stratejisine kurumsal tepkisi, askeri bir komutanlık olmasına rağmen, aynı zamanda kalkınma, sağlık, eğitim, demokrasi ve ekonomik büyüme gibi işlevleri olan AFRICOM olmuştur. ABD, AFRICOM aracılığıyla Afrika'da liberal ve demokratik değerleri teşvik etmek, yardım ve borç iptali gibi sorunlu konularda rejimlere destek vermek, yerel yönetimlerle iş birliği yaparak Afrika'da terörist grupların yayılmasını önlemek, Çin'in Afrika'nın stratejik madenlerini tekelleştirmesini engellemek, Çin'in Afrika'daki büyüyen diplomatik, siyasi, ekonomik ve kültürel varlığıyla rekabet ederek Çin'i kıtada kontrol altına almayı amaçlamıştır (Conteh-Morgan, 2018:43).

Bu hususta özellikle 2000 yılında yürürlüğe giren Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası (AGOA), ABD ekonomik politikasının ve Afrika ile ticari angajmanın merkezinde yer almıştır. 2002 ve 2008 yılları arasında ABD-Afrika arasındaki ticaretin 100 milyar dolara yükselmesinde oldukça etkili olan bu yasa sonraki yıllarda etkinliğini azalmış ve 2015 yılında ABD Kongre'si tarafından modernize edilmiştir (ustr.gov, t.y.). 2004 yılında kurulan ABD dış yardım kuruluşu Millennium Challenge Corporation, ABD yardımlarının kıtaya taşınmasına aracılık etmiştir. Çeşitli ABD yönetimleri AIDS, Ebola ve sıtma gibi hastalıklar ile mücadele için kıtaya dış yardımlarda bulunmuş bu yardımlar 2019 yılındaki koronavirüs salgınında

da devam etmiştir. ABD, 2018 yılında Müreffeh Afrika girişimi duyurmuş bu girişim ile ABD ile Afrika arasındaki iki yönlü ticaret ve yatırımların artırılması hedeflenmiştir. Yine kıtadaki 600 milyon kişiye elektrik sağlamayı amaçlayan “Power Africa” ABD’nin öncülük ettiği önemli yatırımlardan biri olmuştur (Conteh-Morgan, 2018:50). Bütün bu girişimler ve projeler Afrika’da başarılı olsa da çoğu zaman mütevazı neticeler vermiştir. Bunun nedenlerinden biri de Afrika kıtasının uzun yıllardır ABD dış politika önceliğinde ilk sıralarda olmayışıdır. ABD Başkanları Bill Clinton, George W. Bush ve Barack Obama, ticaret, sağlık ve enerjinin ilerlemesine yardımcı olan etkili girişimler başlatmışlardır, ancak yönetimleri kıtaya yalnızca sınırlı ve dönemsel bir ilgi göstermiştir. Aynı şekilde Donald Trump yönetiminin de Afrika’nın genel stratejik değerine şüpheyile yaklaşması ve Çin ile rekabet etmeye yönelik dar bir hedefe odaklanması ABD’nin kıtadaki ekonomik etkisinin Çin’in gerisinde kalmasının önemli nedenlerindendir. Çin ise kazan-kazan anlayışında sunduğu projeler üçüncü dünya ülkelerince kabul görürken kendisine bu ülkelerin haklarının ve çıkarlarının savunucusu olduğu bir rol biçmiş, modernleşmeye giden tek yolun Batı’dan geçmeyeceğini bu ülkelere ıspat ederek ABD’ye alternatif önemli bir konuma gelmiştir. Küresel güç dengesi üzerinde etkisi arttıkça da Afrika Çin’in dış politikasında ABD’ye nazaran daha öncelikli bir pozisyona evrilmiştir.

Çin’in finansal, diplomatik ve kurumsal araçları kullanarak Afrika kıtası üzerinde ekonomik ve siyasi gücünü artırmasının yanı sıra Ağustos 2017’de Cibuti’de bir askeri lojistik destek üssünü resmen açması, Çin-Afrika askeri iş birliği için önemli bir kilometre taşı olmuştur. Çin, Cibuti’deki bu üssün, HKO Donanması’nın Aden Korfezi ve Somali sularında BM Barış Gücü ve diğer ilgili taraflarla devriye, koruma, insani yardım, ortak tatbikat ve eğitim faaliyetleri düzenleyerek stratejik deniz yollarının güvenliğini sağlayacağını ve KYG projelerini koruma faaliyetleri yürüteceğini ifade etmiştir (AA, 2017). Buna rağmen Çin’in Cibuti’deki bu askeri üssünün aynı ülkede yer alan ABD üssü Camp Lemonnier’a yakınlığı dikkat çekicidir. Çin’in ekonomik ve siyasi nüfuzunu artırdığı bir bölgeye ordusunu ve donanmasını da taşıması ABD’nin Çin’e karşı güvensizliğini derinleştirmiş, Afrika’daki rekabetin askeri ve güvenlik boyutunda da artabileceği bir zemin oluşturmuştur. Şimdilik Çin’in Afrika ile güvenlik ve askeri angajmanı; Cibuti’deki

askeri üssü, çok taraflı BM barışı koruma operasyonlarına katılımı, bölgesel ve ikili askeri yardım programları ve silah satışları ile sınırlıdır. ABD ise Obama yönetiminin Asya-Pasifik yeniden dengelemesini uygulamaya başladığı 2012 yılının başlarından bu yana 30 ülkede sahip olduğu karakol, üs kampı ve liman tesisi ağına sahiptir. 2019 yılı itibarıyla ABD askeri varlığı, 15 farklı ülkede bulunan 29 üsse indirilmiştir (Wang, 2020:131). ABD askeri yoğunluğu kıtanın batısındaki sahil ülkelerinde ve doğuda Afrika Boynuzu'nda yoğunlaşmıştır. Ayrıca ABD'nin Afrika'da rotasyonel olarak konuşlandırılmış 7000 civarında askeri personeli bulunmaktadır (Neethling, 2020). Çin'in askeri varlığı, ABD'nin Afrika'daki ezici askeri avantajıyla karşılaştırıldığında henüz ABD'yi tehdit edemeyecek ve askeri açıdan rekabet edemeyecek bir pozisyonudur.

Sonuç olarak Afrika'daki ABD-Çin rekabetinde, Çin'in ekonomik etkisinin ağır bastığı, bu ekonomik gücünü kullanarak kıtada hatırı sayılır derecede siyasi bir güç kazandığı ancak rekabetin askeri-güvenlik boyutunda ise ABD'nin bir hayli gerisinde olduğu bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Afrika'da özellikle Burundi, Kamerun, Komorlar, Eritre, Gabon, Güney Sudan, Sudan, Togo ve Zimbabve gibi ülkeler Uygur Türklerinin maruz kaldığı baskıcı politikalar, Hong Kong iç güvenlik yasası, 5G ağ altyapısında Huawei'nin kullanımı gibi ABD ile Çin'in tamamen karşıt fikirlerde olduğu konularda Çin'i destekleyerek öne çıkmışlardır (Putz, 2020 ; Lawler 2020).

Pekin'in 21. yüzyılın başından itibaren Afrika ülkeleri arasındaki entegrasyonu ve ticareti kolaylaştırmak için yollar, limanlar ve demiryolları inşa ederek Afrika'nın ekonomik ve sosyal kalkınmasına olan bağlılığını derinleştirmiştir. Kuşak ve Yol Girişimi ile birlikte Afrika'nın büyümesine ve reformuna yıllarca süren aktif katılım, Pekin'i Afrika'nın en büyük ticaret ortağı, kalkınma finansörü ve iş yatırımcısı haline getirmiştir. Çin'in Afrika ile geliştirdiği ticaret hacmi ABD'yi geride bırakırken, bölgedeki doğrudan yabancı yatırımların akışında da 2013 yılı itibarıyla ABD'yi geçmiştir. Ancak Çin-Afrika ilişkilerinin özü tamamen ekonomik değil aynı zamanda da jeopolitiktir. Çin'in Afrika'da ekonomik gücünü kullanarak geliştirdiği müttefiklik ilişkileri hem Çin'in uluslararası sahnedeki faaliyetlerinin alanını genişletmekle hem de Çin'in ABD ile olan stratejik rekabetinin derinliğini artırarak Çin'in uluslararası ilişkilerdeki inisiyatifini ve etkisini güçlendirmektedir.

Rekabetin askeri ve güvenlik boyutunda ise Çin, ABD'nin Afrika kıtasındaki askeri üstünlüğünün bilincinde olarak Afrika ile angajmanında ekonomik ve jeopolitik faktörleri öne çıkarmış, ABD ile askeri bir rekabete girmekten kaçınarak; ekonomik yardımlar, ticari ilişkiler ve yatırımlar aracılığıyla yumuşak güce dayalı bir rekabet anlayışı geliştirmiştir.

4.7. AVRUPA'DA ABD-ÇİN REKABETİ

Dünyanın en büyük iki gücü olan ABD ve Çin arasındaki rekabet, 21. yüzyılın en önemli ikili ilişkisi olarak önümüzdeki on yıllarda küresel düzenin evrimini belirleyecek potansiyeldedir. Çin'in ABD için sorumlu bir paydaştan küresel bir rakip konumuna gelmesiyle rekabetin coğrafyası, birincil rekabet alanı olarak görülen Hint-Pasifik bölgesinden; Avrupa, Orta Asya, Orta Doğu, Güney Amerika gibi ikincil rekabet bölgelerine de sıçramıştır. Avrupa kıtası; zenginlik, demografi, askeri ve endüstriyel potansiyel açısından ikincil rekabet bölgeleri arasındaki en önemli güç yoğunluğuna sahip kıtadır.

ABD'nin Avrupa ile uzun bir siyasi geçmişi vardır ve temel stratejisi 1. Dünya Savaşı'ndan beri tek bir devletin ya da devletler koalisyonunun Avrupa'ya egemen olmasını engellemek olmuştur. ABD, tek bir gücün Avrupa'da egemen olmasının, küresel ekonomik ve askeri gücü için önemli bir tehdit oluşturacağını düşünmüş, Avrupa'da ileri üsler ve ittifaklar ağı oluşturarak kıtadaki dengeyi korumayı dış politikasının temel amacı haline getirmiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra da bu yaklaşımı devam ettiren ABD, savaşta mağlup ettiği Almanya'nın, kıtanın dengesini yeniden bozacak şekilde güçlenmesinin önüne geçmiştir. Aynı zamanda, yenik ve yeterince silahlanmış bir Batı Almanya'nın, Sovyet Rusya'nın Orta Avrupa'daki gücünü dengelemek için önemli bir rol oynayacağını düşünmüş, bu hususta Sovyet Rusya'ya karşı Batı Almanya'yı desteklemiştir (Simon, 2021:94-95). Bu süreçte, savaşın yarattığı yıkımla büyük güç politikalarından uzaklaşan Avrupalı devletler, kendi içlerinde karşılıklı bağımlılık ve uzlaşmacılığın etkin olduğu bir sürece doğru ilerlerken, kendi güvenliklerini garantiye alabilmek için ABD'nin öncülüğünde sunulan NATO şemsiyesine dahil olmuşlardır.

Soğuk Savaş dönemi boyunca Avrupa, küresel mücadelede önemli stratejik alanlardan biri olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte, kıtadaki dengeleri kendi

lehine değiştirebilecek bir Sovyet Rusya tehdidinin ortadan kalkması, ABD çıkarlarını da güvenli bir hale getirirken Avrupa'nın önemini görece azaltmıştır. Soğuk Savaş'ın galibi olarak ABD, özellikle 1990'lar ve 2000'lerde potansiyel bütün rakiplerine karşı ezici bir üstünlük sağlamış, hızla tek kutupluluğa kayan dünyada küresel liderliğini sürdürmüştür.

Ancak ABD'nin küresel liderliğindeki bu tek kutuplu düzen tarihsel ölçeklere göre oldukça kısa sürmüştür. Çin'in Reform ve Dışa Açılma sürecinden itibaren ekonomik ve askeri olarak hızla yükselmesi, 2010 yılında Japonya'yı geride bırakarak dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmesi; Kuşak ve Yol Girişimi, Made in China 2025, Çin Rüyası gibi küresel projelerle küresel etki alanları oluşturmaya başlaması ABD'nin küresel liderliği için tehditler oluşturmaya başlamıştır. Özellikle Kuşak ve Yol Girişimi'nin duyurulmasından sonra yayımlanan ulusal güvenlik belgelerinde Çin, ABD tarafından, ekonomik ve askeri etkilerini bölgesel ve küresel olarak genişletme hırsıyla revizyonist bir güç, komşularını zorlamak için yağmacı ekonomiyi kullanan stratejik bir rakip, ABD liderliğindeki uluslararası düzene meydan okuyan 'revizyonist' bir güç olarak tanımlanmıştır.

Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'i karadan ve denizden Asya, Avrupa ve Afrika'ya bağlamak ve girişim üzerindeki ülkeler arasında ticari ortaklıklar kurmak ve geliştirmek amacıyla 2013 yılında duyurulmuştur. Çin, Avrupa'yı KYG'nin batı terminali olarak konumlandırmış, Çin ile Avrupa arasındaki ana bağlantı koridoru olarak tasavvur etmiştir. Çin, KYG'nin duyurulmasından itibaren Yeni Avrasya Kara Köprüsü Ekonomik Koridoru ve Deniz İpek Yolu kapsamında Avrupa'daki altyapı yatırımlarını ve ekonomik angajmanını geliştirmektedir. Çin'in Avrupa'da özellikle demir yolu ve liman yatırımları oldukça dikkat çekicidir. Yapımı KYG'nin duyurulmasından öncesine dayanan pek çok demir yolu ile Chongqing'den Duisburg'a, Chengdu'dan Lodz'a, Yiwu'dan Madrid'e, Wuhan'dan Hamburg'a demir yolu bağlantısı sağlanmıştır ve bu demir yolları ağı KYG'nin duyurulmasından sonra da çeşitli projelerle genişletilmiştir. 2017 yılında Çinli öncü demiryolu firması China Railway Express, 27 Çin şehrinden 11 Avrupa şehrine demiryolu ulaşımı olduğunu duyurmuştur (www.oboreurope.com, t.y.; Pomfret, 2018).

Aynı zamanda Çinli şirketler; Hollanda, Belçika, Fransa, İspanya, İtalya, Yunanistan ve Türkiye dahil olmak üzere Avrupa'daki 14 limanda hisse satın almışlardır. 2016 yılında Yunanistan'ın Pire Liman'ının %51'inin dünyanın en büyük nakliye şirketi olan Çinli COSCO Shipping tarafından satın alınması, Çin'in Avrupa'da edindiği limanlar ağına önemli bir katkı sunmuş, Çin bu satın alımı Çin-Avrupa ticaretinin geleceğine bir katkı ve Çin'in Avrupa'ya açılan ana kapısı olarak lanse etmiştir. Demir yolu ve liman yatırımlarını özellikle Orta ve Doğu Avrupa'daki otoyol projeleriyle de destekleyen Çin, bütün bu önemli altyapı yatırımlarının yanı sıra Volvo, Pirelli ve Norveç Havayolları gibi vitrin satın almalar yaparak Avrupa'daki KYG katılımını teşvik etmeye çalışmıştır.

Bugün itibarıyla Avrupa'daki 25 ülke KYG'ye katılım için mutabakat zaptı imzalamış ve Asya Yatırım ve Kalkınma Bankası'na üye olmuştur. Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası gibi uluslararası finans kuruluşları, KYG çerçevesinde iş birliğini güçlendirmeye ilişkin mutabakat zaptı imzalamıştır. 2017 yılında Deutsche Bank, Çin Kalkınma Bankası ile 3 milyar dolarlık KYG projelerini desteklemek amacıyla iş birliği yapmayı kabul eden bir mutabakat zaptı imzalamıştır. Standard Chartered Bank, kredi hacmi açısından KYG'nin en aktif destekçilerinden biri olan China Exim Bank ile bir anlaşma imzalamış, KYG kapsamında üçüncü taraf piyasa iş birliğinin desteklenmesi sağlanmıştır (Skala-Kuhmann, 2019:148-149). KYG'nin Avrupa'daki birçok ülke tarafından kabul edilmesi ve finansal katılımın sağlanmasıyla doğru orantılı olarak ekonomik ilişkiler de gelişmiştir. Yapılan çalışmalar KYG'ye katılım gösteren AB üye devletlerinin ihracat hacimlerinin katılmayanlara göre daha hızlı büyüdüğünü ortaya koymuştur. KYG katılımcısı ülkeler toplam ihracatta %24,15'lik bir büyüme yakalarken KYG dışındaki AB ülkeleri için bu oran %19,23'te kalmıştır (Silk Road Briefing, 2020). Çin ile Avrupa arasındaki ticaret hacmi de bu doğrultuda artış göstermiştir. KYG'nin duyurulduğu 2013 yılında Çin-AB mal ticareti hacmi 518,1 milyar dolar iken 2020 yılında 709,1 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı yıl ABD ile AB arasındaki mal ticaretinin hacmi 671 milyar dolarda kalmıştır (Visual Capitalist, 2021). AB'nin istatistik ofisi Eurostat' göre 2020'de Çin, mal ticaretinde sahip olduğu %16,1'lik payla ABD'yi geride bırakarak AB'nin ana ticaret ortağı olmuştur (Eurostat, 2021:2). Çin mal ticaretindeki liderliğini 2021 yılında da korumuştur.

Çin'in AB ile mal ticaretinde birinci sıraya yükselmesi, KYG ve AAYB'ye Avrupa'dan 25 ülkenin katılım sağlamış olması ve her ne kadar ivmesini kaybetmiş olsa da KYG projeleri ve yatırımlarının Avrupa'da kabul görmesi Çin için Avrupa kıtasında önemli bir ekonomik kazanımdır. Ancak ABD'nin Avrupa kıtasındaki etkinliği göz önünde bulundurulduğunda yalnızca mal ticaret hacmini ileri sürerek Çin'i öne çıkarmak yanlış olacaktır. ABD ile AB arasındaki ekonomik bağlar Çin'e nazaran çok daha derin ve çok yönlüdür. Mal ticaretinin yanı sıra hizmet ticareti, yatırım akışları ve şirketlerin satışları da ikili ticarete önemli bir yer tutmaktadır. Eurostat'ın Çin'i AB'nin ana ticaret ortağı ilan ettiği raporda ise yalnızca Çin ile AB arasındaki mal ticaretini baz alınmış, hizmet ticareti hacmi hesaplamalara dahil edilmemiştir. ABD'nin AB ile 671 milyar dolarlık mal ticaretinin yanında 444 milyar dolarlık hizmet ticareti hacmi bulunmaktadır (trade.ec.europa.eu, 2022:5). Toplamda 1.115 milyar dolarlık mal ve hizmet ticareti hacmi ile ABD, AB'nin en büyük ticaret ortağıdır. Çin'in ise AB ile mal ve hizmet ticaretinin toplam değeri 773 milyar dolarla ABD'nin gerisinde kalmaktadır.

Çin'in AB'deki yatırımları da 2013-2016 yılları arasında hızla yükselse de 2016 yılından itibaren önemli bir düşüş göstermiştir. 2016 yılında 44,2 milyar dolar olan Çin yatırımları 2020 yılında 6.5 milyar dolara kadar gerilemiştir (Kratz, Zeglein ve Sebastian, 2021:9). 2020 yılında Çin'den AB'ye yapılan doğrudan yabancı yatırım stoku yaklaşık 83 milyar dolar değerindedir (Statista, 2021). Aynı yıl ABD'nin AB'deki doğrudan yabancı yatırım stoku Çin'in katbekat üzerinde ve yaklaşık 2,4 trilyon dolardır. 2020'nin ilk üç çeyreğinde ABD şirketleri Avrupa'ya 55 milyar dolar yatırım yapmıştır ve bu rakam Çinli firmaların Avrupa'ya yaptığı yatırımın yedi katıdır (Hamilton, 2021). ABD, AB'ye neredeyse tüm Asya'daki yatırımından üç kat daha fazla yatırım yapmaktadır. Aynı şekilde ABD'deki AB yatırımı da Çin ve Hindistan'daki AB yatırımlarının yaklaşık sekiz katıdır. ABD ve AB ekonomileri dünyadaki en entegre ekonomik ilişkiye sahiptir. Her ne kadar Trump döneminde yükselen korumacı politikalar ile bazı endişeler oluşsa da birlikte ele alındığında, her iki bölgenin ekonomileri dünya GSYH'sinin ve küresel mal-hizmet ticaretinin %40'ından fazlasını oluşturmaktadır (policy.trade.ec.europa.eu, 2021)

Her ne kadar Çin'in Avrupa'daki ekonomik etkisi ABD-AB arasındaki çok yönlü ve derin ekonomik bağlarla kıyaslandığında ikinci sırada kalsa da Çin'in

Avrupa'daki ekonomik ayak izini yok saymak yanlış olacaktır. Çin, artan ekonomik gücüyle özellikle Güneydoğu, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için Batı karşısında önemli bir alternatif olmuş, ekonomik kalkınma arayan bu ülkelere cazip fırsatlar sunarak ekonomik ayak izini genişletmiştir. Bu konuda özellikle 2012 yılında Budapeşte'de kurulan ve 16+1 olarak anılan “Çin ile Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri Arasında İşbirliği” platformu Çin ile bölge ülkeleri arasında iş ve yatırım ilişkilerini geliştirmeye yönelik önemli bir girişim olmuştur. 16+1 zirvesine Çin ile Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Karadağ, Kuzey Makedonya, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovakya ve Slovenya üyedir (ÇHC Dışişleri Bakanlığı, 2017). 2019 yılında Yunanistan'ın da katılımıyla zirve 17+1 formatına dönüşmüştür. KYG'nin altyapı, ulaşım ve enerji gibi sektörlerde vadettiği ticaret ve yatırım fırsatları ile gelişen ekonomik ilişkilerin 17+1 gibi bölgesel zirvelerle desteklenmesiyle Çin, ekonomik gücünü kullanarak siyasi anlamda da nüfuz kazanabileceği yeni bir platform yaratmıştır.

Çin'in Güneydoğu, Orta ve Doğu Avrupa'ya artan ilgisinin ve faaliyetlerinin bazı stratejik nedenleri bulunmaktadır. Birincisi, bölge KYG kara ve deniz projeleri için Avrupa'nın geri kalanına bir giriş noktası olarak hizmet edebilir. İkincisi, bu bölge ekonomik olarak Batı Avrupa'dan daha az gelişmiştir ve bu nedenle yabancı yatırımlara; altyapı, ulaşım ve enerji projelerine Batı Avrupa'ya nazaran daha çok ihtiyaç duymaktadır. Çinli firmalar bu bölgede kazandıkları ihalelerle kritik varlıkları elde edebilmek için daha avantajlı pozisyonudadır. Üçüncüsü, yerel düzenlemeler ve ekonomik koşullar, şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmalarının daha büyük engeller oluşturduğu Batı Avrupa'ya kıyasla bu bölge Çinli şirketler için tipik olarak daha elverişlidir. Son olarak Çin, AB'nin karar alma sürecini etkilemek veya belirli konularda AB birliğini baltalamak için bu bölgedeki yerel bağlardan yararlanabilir.

Özellikle Yunanistan, Macaristan ve İtalya gibi ülkeler, kendi ülkelerindeki istihdamı artırmak, yoksulluğu azaltmak ve ulaşım, altyapı, enerji sektörlerindeki eksikleri gidererek kalkınmayı teşvik etmek için Çin'i ve KYG'yi kucaklamış ve siyasi anlamda Çin'e yakınlık göstermişlerdir. Özellikle 2008-2018 yılları arasında Yunanistan, Çin'in Avrupa'daki en yakın müttefiklerinden biri olarak görülmekteydi. Yunan ekonomisinin merkezinde yer alan Pire Limanı 2016'dan beri Çin devlet teşebbüsü COSCO tarafından yönetiliyor. Xi Jinping, Pire Limanı'ndaki COSCO

varlığını Deniz İpek Yolu'ndaki "ejderhanın başı" olarak nitelendiriyor (Brînză, 2016). Selanik'teki başka bir limanda ise China Merchants limanının azınlık hisselerine sahiptir. 2008'den beri Çin ve Yunanistan arasındaki üst düzey diplomatik ziyaretlerin sayısı artmakta ve Yunanistan, yatırımların tamamlanmasını sağlamak adına dış politikasını Çin ile daha uyumlu bir hale getirmektedir. İki ülkedeki yatırımcılar, tüccarlar ve bazı seçkinler Eski Medeniyetler Forumu altında bir araya gelmektedir. Çin medyası da zaman zaman ortak kader topluluğu inşası için bu iki eski medeniyetin ortaklığını romantize etmektedir. 2016'da Çin, iki ülke arasında daha güçlü ticari bağlar kurmak amacıyla Atina Ekonomi ve İşletme Üniversitesi'nde ilk İşletme Konfüçyüs Enstitüsü'nü kurmuştur. Bunun haricinde Larissa ve Selanik'te de Konfüçyüs Enstitüleri bulunmaktadır. Çin'in Xinhua Haber Ajansı birkaç yıl önce Yunan gazetecileri istihdam eden yeni bir büro kurmuştur (Dams, Martin ve Kranenburg, 2021:44).

Çin'in Yunanistan ile ekonomik ve siyasi bağlantılarını geliştirmesi ve yumuşak güç uygulamalarıyla ülkede nüfuz kazanması bazı uluslararası sorunlarda Yunanistan'ın Çin'e desteğiyle sonuçlanmıştır. Örneğin, dönemin başbakanı Alexis Tsipras, Temmuz 2016'da Filipinler'in Güney Çin Denizi ile ilgili açtığı bir davada Uluslararası Tahkim Mahkemesi'nin Çin aleyhine karar verme kararını destekleyen bir AB açıklamasına karşı çıkmıştır (Cer.eu, 2016). Bir yıl sonra Yunan diplomatlar, BM'de Çin'in kötüleşen insan hakları sicilini eleştiren başka bir AB bildirisini engellemiştir (Horowitz ve Alderman, 2017). Aynı şekilde Avrupa'daki Çin yatırımlarına sıkı kontroller getirilmesine karşı çıkmıştır. Avrupalı ortaklar tarafından dayatılan kemer sıkma politikaları ve ABD'nin belirsiz tavrı altında yıllarca mücadele ettikten sonra Yunanistan, en ateşli ve jeopolitik açıdan en hırslı talibi olan Çin'in ilerlemelerini benimsemiştir. Çin ise kazandığı bölgesel nüfuz ile AB'nin fikir birliği içerisinde hareket etmesini kısmen engellemiştir. Çin'in 2008-2018 yılları arasındaki Yunanistan politikası önemli ölçüde başarı sağlamıştır (Brattberg, Le Corre, Stronski, Waal, 2021:25). Ancak 2019'da göreve başlayan Kiryakos Miçotakis hükümeti ile Yunanistan'ın Çin'e karşı tavrında gözle görülür değişimler yaşanmıştır. Miçotakis hükümeti, Yunanistan'ın AB ve NATO'ya olan bağlılığını yeniden teyit etmiş ve bu yöndeki politikaları halk tarafından kabul görmüştür. Pire Limanı ise son dönemde grevlerle gündeme gelmekte yerel politikacılar ve

sendikaların COSCO'ya karşı açıkça örgütlendiği bilinmektedir. (Nikkei Asia, 2020) Çinli şirketlerin 5G ağ ve hizmetleriyle Yunanistan'daki katılımını artırdığı bir süreçte Yunanistan'ın en büyük mobil servis sağlayıcısı Cosmote, özel 5G ekipman tedarikçisi olarak İsveçli telekomünikasyon şirketi Ericsson'u seçmiştir (Ericsson, 2020). Yunanistan ayrıca ABD liderliğindeki Clean Network'e katılmıştır. Yunan mobil servis sağlayıcıları Cosmote ve Vodafone'un 5G ağlarının ticari işletmesine başlaması beklenmektedir (BuddeComm, 2020). ABD, bütün müttefiklerini Huawei'nin 5G ağ ve ekipmanlarını kullanmamaları yönünde ikna etmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken de zaman zaman müttefikleri üzerinde baskı kurmakta yahut lobicilik faaliyetleri yürütmektedir. ABD'nin bu çabası Yunanistan'da etkili olmuştur. Yunanistan; Ericsson, Vodafone ve Clean Network seçimleriyle açıkça Huawei karşıtı kampa dahil olmuştur. Ayrıca Çin, Yunanistan'a ekonomik olarak cazip fırsatlar sunsa da bölgede etkisiz bir güvenlik aktörüdür ve Yunanistan'a sunacak çok az şeyi vardır. Yunanistan ise özellikle Türkiye ile yaşadığı bölgesel gerilimlerde hem ABD'ye hem de AB'ye fazlasıyla muhtaçtır. Daha yoğun bir şekilde Çin yörüngesine dahil olarak ABD ve AB'den uzaklaşmak istemeyecektir.

2000'li yılların başından itibaren ekonomik ve siyasi olarak Çin ile yakınlaşmasıyla gündeme gelen bir diğer ülke Macaristandır. Budapeşte için Pekin, 2008 küresel mali krizinden sonra ekonomik politikasını Avrupa'dan uzaklaştırmak için önemli bir ortak haline gelmiştir. Takip eden yıllarda Orbán hükümeti, Macaristan'ın dış politika stratejisini de Pekin'e kaydırmaya başladı. Macaristan'da Orbán hükümeti on yılı aşkın süredir iktidarda ve ülkenin Çin'e yönelik politikalarını bizzat yönetiyor. AB'deki ortaklarıyla sorunlu ilişkiler yaşayan Macaristan, sıklıkla otoriterleşen bir iktidar partisi ve sınırlı sivil toplum kapasitesi ile anılıyor. Batılı pek çok araştırmacıya göre Çin, ülkedeki otoriterleşme, zayıf devlet kurumu yapısı, devlet seçkinlerinin karar vermede yönlendirilebilir olması gibi nedenlerden istifade ederek bölgedeki ekonomik ve siyasi nüfuzunu artırmaktadır (Brattberg, Le Corre, Stronski, Waal, 2021:27). Macaristan'daki demokratik gerileme AB tarafından sıklıkla eleştiriliyor ve bu ülke Çin'i egemenliğine saygı gösteren, iç işlerine karışmayan ve cazip ekonomik fırsatlar sunan bir alternatif olarak görüyor. 2010 yılında başbakan olarak göreve geri döndükten sonra Orbán, Macaristan'ın AB'ye ve Batılı finans kurumlarına olan bağımlılığını azaltmak için Doğu Açılımı politikasını

başlatmıştır. Doğuya Açılım, Orbán'ın Macaristan'ın doğusundaki, özellikle Çin'deki ve aynı zamanda Azerbaycan, Hindistan, Japonya, Rusya, Singapur, Güney Kore ve Türkiye'deki ortaklarla ilişki kurarak Macaristan'ın dış ekonomik politikasını yeniden dengeleme çabasıdır.

Macaristan'da KYG çatısı altında görünen en önemli proje Budapeşte-Belgrad demir yolu bağlantısıdır. Çinli Wanhua Chemical Group'un Macaristan'daki bir kimya tesisi olan BorsodChem'i 2010 yılında yaklaşık 1,7 milyar dolara satın alması önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Huawei 2005 yılında Avrupa'daki tedarik merkezini Macaristan'da kurmuştur. Huawei, cep telefonlarında yüzde 30 ve tabletlerde yüzde 20 pazar payına sahip olan, ülkedeki en büyük ikinci mobil satıcıdır. Trump yönetiminin Huawei'nin Macaristan'daki faaliyetlerini durdurma baskısına rağmen, Orbán hükümeti 2020'de şirketin Macaristan'da yeni araştırma ve geliştirme merkezinin kurulduğunu duyurmuştur. Trump döneminin Dışişleri Bakanı Mike Pompeo da Orta Avrupa turunda ülkelerin ABD ve Huawei arasında bir seçim yapması gerektiğini ifade Çin telekom altyapısının varlığının ABD ile bazı müttefikler arasında teknolojik bir uçurum yaratabileceğini belirtmiştir (Brattberg vd, 2021:32). Amerikalı politikacılar ve yetkililer, uzun süredir Huawei'ye dayanan mobil ağların Çin tarafından gözetleme ve sabotajlara izin verebileceğine gizlilik riskleri yarattığına dair endişelerini dile getirmektedir. Çin ise bu suçlamaların tamamen mantıksız olduğunu ve ABD'nin sadece yükselen bir rakibi bastırmaya çalıştığını ifade ederek Huawei'yi savunmaktadır.

2017'de Budapeşte ve Pekin ilişkilerini kapsamlı stratejik ortaklığa yükseltmiştir. Bu unvan Çin diplomasisinde sembolik olsa da Çin'in Macaristan'a gösterdiği üst düzey ilgiyi vurgulayan bir statüdür. İki ülke Macaristan'ın doğuya açılımı ile ekonomik ve siyasi ortaklık konusunda önemli bir yol katetmiş görünmektedir. Son olarak Orban, 2021'de katıldığı sanal 17+1 zirvesinde Covid-19 salgını sırasında Çin'in Macaristan'a sağladığı yardım için Xi Jinping'den övgüyle bahsetmiştir. Yakınlaşan ilişkilerle birlikte Tek Çin politikasına sıkı sıkıya bağlı olan Macaristan, Tayvan'ın COVID-19 pandemisinin zirvesi sırasında gözlemci statüsüyle de olsa Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) katılma teklifine karşı çıkmıştır (Merics Brief, 2021). Macaristan'ın Avrupalı ve Transatlantik müttefikleri, Tayvan'ın gözlemci olarak DSÖ'ye katılımına destek verirken Macaristan'ın bu katılımı

reddetmesi dikkat çekicidir. Aynı şekilde Macaristan, Nisan 2021'de, Pekin'in Hong Kong'da uygulamaya koyduğu tartışmalı bir ulusal güvenlik yasasını eleştiren AB bildirisini de engellemiştir (Chalmers ve Emmott 2021).

Son olarak ise İtalya, KYG ticaret ve altyapı yatırım planını imzalayan ilk G-7 ülkesi olarak gündeme gelmiştir. Bu imza ile Çin yatırımları için açık hale gelen İtalya'nın 4G ve 5G ağ altyapısı denemelerinde Huawei'ye yer vermesiyle Çin etkisinin bu ülkede artacağına yönelik spekülasyonlar artmıştır. Gelişmeleri özenle takip eden Amerikan politika yapıcılar da İtalya'yı, Huawei'nin 5G ekipmanlarını kullanmaktan caydırmaya yönelik politikalarını hızlandırmıştır. Trump dönemi Dışişleri Bakanı Mike Pompeo İtalya, Yunanistan ve Hırvatistan'ı kapsayan ziyaretinde yaptığı açıklamalarda; Çin'in kendi stratejik amaçlarına hizmet etmek için İtalya'daki ekonomik varlığını güçlendirmeye çalışması konusunda endişeli olduğunu söylemiş, Çinli Huawei ve ZTE gibi şirketlerle çalışmanın ulusal güvenlik ve vatandaşlarının mahremiyeti konusunda riskler yaratabileceğine dikkat çekmiştir. Meslektaş Luigi Di Maio ise NATO üyesi olarak güvenli bir ağa sahip olmanın öneminin çok bilincinde olduğunu, İtalya'nın ortak değerleri ve çıkarları paylaştığı ABD ve AB'ye sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtmiştir (Roberts, 2020). Başka bir açıklamasında ise Di Maio, Çin ile İtalya'nın güçlü bir ticaret ortaklığı ve tarihi ilişkisi olduğunu ancak bunun ABD ile sahip olunan değerler ittifakına müdahale etmeyeceğini söylemiştir. Tartışmalı Huawei 5G ağ altyapısı konusunda da İtalya'nın tavrı giderek daha temkinli hale geliyor. 5G radyo erişim ağı gibi projelerde Huawei'ye Vodafone ile birlikte çalışmak üzere şartlı onay veren İtalya, telekom grubu Fastweb'in son derece hassas verilerin işlendiği 5G çekirdek ağı için ekipman tedarik etmek üzere Huawei ile bir anlaşma imzalamasını engellemiştir (Pollina ve Fonte, 2021).

5G ağ teknolojisi ve yapay zekâ konusu, Avrupa'daki ABD-Çin rekabetinin teknoloji boyutu için önemli bir yer tutmaktadır. Amerikalı politikacılar ve yetkililer, uzun süredir Huawei'ye dayanan mobil ağların Çin tarafından gözetleme ve sabotajlara izin verebileceğine dair endişelerini dile getiriyor. Washington aynı zamanda müttefiklerinin Huawei tarafından üretilen telekomünikasyon ekipmanlarını kullanmamaları için yoğun bir kampanya yürütüyor. ABD'nin müttefikleri üzerinde yürüttüğü bu kampanya, baskı ya da lobicilik faaliyetleri son dönemde Çin'e karşı

daha sert bir duruş yaratmaktadır. Temmuz 2020’de İngiltere, ülkedeki mobil ağ operatörlerinin 5G ağları için Huawei ekipmanı satın almalarını yasaklayacağını ve 2027 yılına kadar halihazırda kurulmuş olan ekipmanların kaldırılacağını açıklamıştır (The Economist, 2020). Aynı yıl İsveç, Çinli firmalar olan Huawei ve ZTE’yi 5G ağlarından yasaklamıştır. Danimarka ve Norveç 5G mobil ağının temel unsurlarını oluşturmak için Huawei yerine Ericsson’u seçmiştir. Belçika ve Finlandiya ise Nokia ile çalışma kararı almıştır (ChannelE2E, 2022).

Alman hükümeti ise Huawei’yi açıkça yasaklamak yerine, Pekin ile ticari bağları sürdürme ihtiyacı ile ABD baskısı arasında bir denge yakalamak amacıyla, bilgi güvenliği ve altyapı raporlama gerekliliklerini sıkılaştıran bir yasayı onaylamıştır. Fransa, Huawei’nin 5G ekipmanı tedarik etmesine izin verirken, bunu güvenlik teşkilatının gerektiğinde altyapı kararlarını veto etme yetkilerini içeren işletim kısıtlamaları altında yapmaktadır (Murphy ve Parrock, 2021). Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, 5G ağ altyapısı geliştirilmesini “egemen bir mesele” olarak görmektedir. Macron’un bu açıklaması ABD’nin Huawei karşıtı baskılarına açıkça teslim olmamak olarak yorumlanmaktadır. Macron aynı zamanda yaptığı açıklamalarda Avrupa’nın Amerikan teknoloji platformlarına bağımlılığından şikâyet etmekte ve 5G’nin kritik unsurlarının Avrupalı olması gerektiğini ifade etmektedir (The Economist, 2020).

ABD’li bazı yetkililere göre Ericsson, Nokia ve Samsung gibi şirketler Huawei’nin bugün sağladığıyla aynı olan 5G teknolojisini sağlayabiliyor. ABD, müttefiklerinin Huawei yerine bu şirketlere yönelmesini istiyor. ABD Dışişleri Bakanlığı siber, uluslararası iletişim ve bilgi politikasından sorumlu sekreter yardımcısı Robert Strayer, Ericsson ve Nokia gibi Batılı satıcıların 5G ağ altyapısı için daha fazla işlevselliğe sahip açık bir mimari kullanacaklarını ve bu da ABD ve Avrupa’daki şirketlere uyumlu ekipman sağlama fırsatları yaratacağını ifade ederek ABD müttefiklerini teşvik etmektedir (Goncalves, 2020). Washington, müttefiklerinin sınırlı ölçüde ya da denetimli bir şekilde Huawei ağ altyapısı tedarikini yeterli bulmamakta ve tamamen yasaklanmasını talep etmektedir.

ABD’nin Avrupa’daki müttefiklerine baskısı yalnızca Huawei ile sınırlı değildir. Washington benzer bir stratejiyi müttefiklerini Asya Altyapı Yatırım

Bankası'na (AAYB) katılmaktan caydırmak için de kullanmıştır. ABD, AAYB'nin Dünya Bankası gibi uygun standartlara sahip olmadığını düşünmektedir ve müttefiklerini de bu oluşuma dahil olmamaları için ikna etmeye çalışmıştır. Ancak bu çabaları yeterli olmamış, Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Birleşik Krallık ve diğer güvenilir ABD ortaklarının tümü AAYB üyesi olmuştur.

Avrupa'daki teknolojik rekabetin öne çıkan bir diğer unsuru ise kritik sektörlerdeki Çin yatırımları ve Ar-Ge iş birliğidir. Çin; Dijital ekonomi, yarı iletkenler ve gelişmiş makineler gibi alanlarda gelişmiş bir yüksek teknoloji sektörü için gerekli olan temel teknolojilere hâlâ hâkim olmadığı için büyük ölçüde yabancı bileşenlere ihtiyaç duymaktadır. Bunu telafi etmek için Çin, 2050 yılına kadar bilim ve inovasyonda, 2030 yılına kadar yapay zekada ve 2030 yılına kadar nükleer enerji üretiminde dünya lideri olmayı hedefleyerek Ar-Ge harcamalarını sürekli olarak artırmaktadır. Bu kapsamda Çin, yurtdışındaki teknolojilere ve know-how'a erişmek için Avrupa'daki Ar-Ge yatırımlarını genişletmektedir. Gelişen bu Ar-Ge iş birliği, Çin'in kritik ve çift yönlü kullanımı mevcut teknolojileri Avrupalı şirketlerden edinebilmesinin önünü açmakta ve ABD'nin endişelerini körüklemektedir. Mercator Enstitüsü Çin Araştırmaları ve Polonya Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Çin'in Avrupalı şirketlerle genişleyen Ar-Ge iş birliğinin hassas Avrupa varlıklarına erişim sağlamasına aracılık edebileceğini doğrulamaktadır (Karindi, 2020). Bazı çift kullanımlı bileşenler ve alt sistemler (motorlar, sonar sistemler, radarlar, helikopterler vb) Çin'in Birleşik Krallık, Almanya, Fransa gibi ülkelerle geliştirdiği Ar-Ge iş birliği ile edinilebilmekte ve bu teknolojiler HKO'nun modernizasyonu için kullanılabilmektedir. ABD, Avrupalı müttefiklerinin 5G, yapay zekâ ve ileri teknoloji sektöründe Çin'in üstünlük sağlamaması için kendi stratejik hedeflerini desteklemesini ve Çin'e karşı koymasını sağlamaya çalışmaktadır. Çin ise teknoloji transferi ve Ar-Ge iş birliği teknoloji edinimi ile büyük ölçüde ihtiyaç duyduğu ileri teknoloji bileşenlerini kendi yetenekleriyle üretebilecek kapasiteye ulaşmayı amaçlamaktadır.

2017 yılı ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde Pekin'in kilit endüstrilere ve hassas teknolojilere yatırım yapmasına dikkat çekilmiş bununla birlikte haksız ticaret uygulamaları ve altyapı yatırımları ile Avrupa'da stratejik bir dayanak elde etmeye yönelik çabalarının olduğu vurgulanmıştır. 2019 yılında "Asia

Society” tarafından yayımlanan bir raporda ise Çin’in bu çabaları “merkantilist yüksek teknoloji ithal ikameci sanayi politikası arayışı” olarak nitelendirilmiştir (Simon, 2021:94).

Çin’in devlet destekli şirketlerinin kilit sektörlerde küresel pazara erişimleri ve pazarı domine etme ihtimalleri ekonomik ve teknolojik rekabette önemli bir tehdit unsuru olarak yükselmektedir. Bununla birlikte Çin’in devlet sübvansiyonları ile Çinli şirketleri serbest piyasada avantajlı konuma getirmesi, fikri mülkiyet hakları konusunda ikna edici düzenlemeleri henüz tamamlamamış olması, kur manipülasyonu suçlamaları, Çin’e ihracat yapmak isteyen yabancı firmaların yerel düzenlemeler ile dezavantajlı konuma sokulduğu ve piyasaya erişimlerinin engellendiği, Çin’de iş yapmak isteyen yabancı şirketlerin teknolojilerini yerel firmalara devretmesine yönelik baskılardan ABD gibi pek çok Avrupa ülkesi de rahatsızdır. Genel olarak Batı, Çin’in bu uygulamaları ile haksız bir rekabet yarattığını ve kendisine avantaj sağladığını düşünmektedir.

Çin’in kendine has finansal sistemi ve finansal politikaları, Batı ile tam anlamıyla ekonomik entegrasyonunun önüne geçerken aynı ekonomik değerlere sahip ABD ve AB’yi de yakınlaştırmaktadır. 2021 yılında AB, Kuşak ve Yol Girişimi’ne alternatif olarak görülen Global Gateway’i duyurduğunda, Çin’in KYG’de sıklıkla eleştirildiği yüksek standart ve şeffaflık, uluslararası normlar ve demokratik değerler, sürdürülebilirlik ve çevre hassasiyeti konularına dikkat çekmiştir. Çin’in hızla yükselişi ve küresel güç dengesi üzerindeki ağırlığı arttıkça ABD ve AB; piyasa ekonomisi, demokrasi ve insan hakları gibi ortak ekonomik ve siyasi değerler ekseninde yakınlaşmaktadır. AB ve Çin resmi olarak 2003’ten beri stratejik ortaktır. Bu ortaklık AB-Çin 2020 Stratejik İşbirliği Gündemi tarafından genişletilmiş bir ortaklıktır. Ancak son zamanlarda AB yetkilileri ve politikacılar, Çin’in ekonomik yayılmacılığı, haksız ticaret uygulamaları, artan otoriterlik ve insan hakları ihlalleri konusunda artan endişeleri ile bağlantılı olarak kötüleşmiştir. 2019 yılında AB, Çin’i “sistemik rakip” ilan etmiştir. Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen yaptığı açıklamada Çin’in insan hakları sicilinin, onu AB’den ayıran ve onu blok için sistemik bir rakip yapan ana konu olduğunu söylemiştir (Reuters, 2021). AB’nin Çin’i “sistemik rakip” ilan etmesi elbette ilişkilerde bir kopuşu temsil etmemektedir. AB ile Çin arasında derin ticari bağlar mevcut ve AB, Çin ile eş

zamanlı olarak bir iş birliği ve müzakere ortağı, ekonomik bir rakip ve sistemik bir rakip olarak ilgilenmeye devam etmektedir.

Sonuç olarak Avrupa'daki ABD-Çin rekabeti büyük ölçüde ekonomik, teknolojik ve siyasi rekabet bileşenleri içermektedir. Çin, Avrupa'da etkisiz bir güvenlik aktörüdür ve askeri-güvenlik bağları ABD ile rekabet edecek düzeyde değildir. ABD ise 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren NATO aracılığıyla bölgedeki en önemli güvenlik aktörü olarak görülmektedir. Ekonomik olarak Çin, Avrupa'da önemli bir büyüme dinamiği yakalamıştır. 2020 yılında mal ticareti hacmi bakımından ABD'yi geride bırakarak AB'nin ana ticaret ortağı haline gelmesi önemli bir kazanımdır. Ancak hizmet ticareti yatırımlar ve ekonomik entegrasyon bakımından ABD'nin gerisindedir. Siyasi olarak Orta ve Doğu Avrupa'da ekonomik gücünü kullanarak siyasi nüfuzunu artırmak adına başarılı politikalar izlemiştir. 17+1 formatını bölgesel düzeyde birden fazla ülkeyle ilişki kurmak için etkili bir şekilde kullanmıştır. Güney Çin Denizi, Tayvan, Sincan-Uygur Özerk Bölgesi, Hong Kong, Tibet gibi eleştirilere maruz kaldığı konularda AB içerisinde Macaristan ve Yunanistan gibi destekçiler kazanarak AB içindeki bölünmelerden faydalanmış, AB'nin tek bir ağızdan tepki göstermesini baltalayabilmiştir. Ancak hem siyasi nüfuzunun hem de 17+1 formatının etkisi bölgesel düzeyde kalmış Avrupa geneline yayılmamıştır. Çin, yalnızca ekonomik etkisi, cazip ticaret ve yatırım fırsatları ile Avrupa genelinde adından söz ettirebilmiştir. Özetle Avrupa ülkeleri, ABD'yi en önemli müttefikleri olarak görüyor ve hepsi onun askeri korumasına bağlı, ancak aynı zamanda Çin ile mümkün olduğunca çok iş yapmak istiyorlar.

4.8. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER DÜZEYİNDE ABD-ÇİN REKABETİ

Çin'in Çincedeki karşılığı, 中国, Latin harfleriyle Zhongguo, Türkçe okunuşuyla Conguo, merkez ülke/orta krallık anlamına gelmektedir. Binlerce yıl önce Çin'i yöneten hükümdarlar diğer medeniyetlerden bihaberdi ve kendilerini dünyanın merkezi olarak görüyordu (The Columbia Encyclopedia, 2012). Bugün dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olarak adlandırılan Çin, binlerce yıl geçmişe uzanan tarihinin önemli bir bölümünde dünyanın en büyük ekonomisi olarak kabul ediliyordu. Bir tarihsel ekonomi çalışması Çin'in, miladi takvimin başından 1800'lerin ortalarına kadar ki süreçte ya dünyanın en büyük ekonomisi olduğunu ya da Hindistan'ın

arkasında en büyük ikinci ekonomisi olduğunu iddia etmektedir (Oktay, 2019:39-41). Çin'in bu süreçte yüzyıllar boyu sürdürdüğü güçlü ekonomik konumu ve kendisine verdiği "Orta Krallık" ismi kültürel, politik ve ekonomik olarak kendisini dünyanın merkezinde gördüğü imalarını da içermektedir. Çin İmparatorluğu'nun 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başında Batılı güçler karşısında ağır hezimetler yaşamasıyla dünyanın merkezi oldukları inancı sarsılsa da bu Çin merkezci dünya görüşü, Çin'in uluslararası kurumlara, normlara ve standartlara bakış açısını birçok yönden şekillendirmiştir. 1839-1949 yılları arasındaki dönem Çin'in Japonya'nın ve Batılı güçlerin müdahalelerine maruz kalarak boyun eğdiği bir süreç olarak bilinir ve bu dönemi tanımlamak için "Aşağılanma Yüzyılı" (Bǎinián guóchǐ (百年国耻)) ifadesi kullanılır.

Hezimetlerle geçen uzun yılların ardından Çin Halk Cumhuriyeti, 1978 yılında uygulanmaya başlanan Reform ve Dışa Açılma süreci ile 1978-2010 yılları arasında yaklaşık %10'luk bir ortalama büyüme oranı yakalamış, 2010 yılında Japonya'yı geride bırakarak dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiştir. Bugün itibarıyla Çin, dünyanın en büyük ticaret ülkesi, en büyük imalat ekonomisi ve en büyük mal ihracatçısı gibi unvanlara sahiptir. Bu ekonomik göstergelerin yanı sıra "birinci sınıf" olarak nitelendirilen bir orduya sahiptir. Çin'in kısa sayılabilecek bir süre içerisinde hızla artan askeri ve ekonomik yetenekleri, etki alanını hem bölgesel hem de küresel düzeyde genişletmesine imkân tanımıştır. Bu doğrultuda Çin, kendi değerlerini, çıkarlarını ve önceliklerini uluslararası organizasyonlara ve küresel yönetim kurumlarına taşımış, bu yapılar üzerindeki etkisini artırmak ve merkezi bir konum kazanmak için aktif politikalar geliştirmiştir. ABD ve Çin arasındaki stratejik rekabet daha belirgin hale geldikçe Çin, uluslararası normları, standartları ve uygulamaları kendi öncelikleri doğrultusunda şekillendirerek, ABD'nin küresel konumunu zayıflatmayı amaçlamaktadır. Bunu yaparken de hem mevcut uluslararası kurumlardaki etkisini artırmak hem de bu kurumlara kendisinin öncülük ettiği alternatif kurumlar inşa etme yolunu izlemektedir.

Tarihsel sürece baktığımızda Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) 1949'da kurulmuş olsa da pek çok hükümet tarafından tanınmamış ve 1971 yılına kadar BM'deki temsil koltuğunda Çin Cumhuriyeti (Tayvan) oturmuştur. 1949'da iç savaşı kazanarak

ÇHC'yi kuran Çin Komünist Partisi, uluslararası sistemi reddetmiş, alternatif bir küresel yönetim düzeni oluşturmaya çalışmıştır. Uluslararası sistemdeki zayıf pozisyonu ile ÇHC, Barış İçinde Bir Arada Yaşamanın Beş İlkesi'ni ilan etmiş, bu ilkelerin özellikle üçüncü dünya ülkeleri tarafından kabul görmüştür. Bu dönemde Çin'in alternatif bir uluslararası sistem yaratma fikrinin merkezinde bahsi geçen üçüncü dünya ülkelerinin desteğini kazanma çabaları yer almıştır. 1960'larda devrim ihraç ederek mevcut uluslararası düzene karşı koyan Pekin; Afrika, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya'da hükümet karşıtı gerilla güçlerini eğitmiş ve silahlandırmıştır.

Pekin'in uluslararası sisteme dönüşü 1970'lerin başında gerçekleşmiştir. Bu dönemde ABD ile bağlarını yeniden kuran Çin, 1971 yılında BM'ye katılmıştır. Daha doğru bir deyişle 1971 yılında Tayvan'ın BM'deki temsiline son verilerek bu temsil hakkı Çin Halk Cumhuriyeti'ne verilmiştir. Mao Zedong'un ölümüyle dışa açılan Çin, birçok uluslararası kuruluşa yeniden katılmıştır. 1980'lerde ve 1990'larda piyasa reformlarını artıran Çin, yabancı sermaye ve teknoloji girişimlerini teşvik etmiştir. Çin'in Uluslararası Para Fonu, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü ve Asya Kalkınma Bankası da dahil olmak üzere daha fazla küresel finans ve ticaret kurumuna katılımı bu dönemde gerçekleşmiştir. 1990'larda ise bu katılımları 1992'de Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması, 1996'da Kapsamlı Nükleer Test Yasağı Antlaşması, 1998'de Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi üyelikleri takip etmiştir (Council on Foreign Relations, 2020).

21. yüzyılın ilk on yılı Çin'in, genellikle uluslararası kurallara ve normlara göre oynamaya istekli olduğu bir dönem olmuştur. Bununla birlikte Pekin, ekonomisi büyüdükçe küresel yönetimde daha aktif bir rol üstlenmiş, mevcut kurumlara liderlik etme ve bunlara meydan okuma potansiyelini ortaya koymuştur. Uluslararası kurumlarda daha büyük bir rol üstlenen Pekin yönetimi, artan etkisini dünyaya duyururken, kendisinin liderlik edeceği bazı uluslararası örgütlerin oluşturulması için uygun zemin hazırlamıştır.

Çin'in uluslararası kurallara ve normlara adapte olmak için hevesli olduğu 21. yüzyılın ilk yıllarında ABD'nin de Çin ile aynı fikirde olduğu görülmektedir. O dönem Bill Clinton yönetimi, Çin'in uluslararası örgütlere katılımının izole yapısından kurtularak dünyaya açılması için iyi bir başlangıç olacağını savunuyordu.

Çin'in bu örgütlere katılarak uluslararası normları kabul etmesinin Çin'i daha demokratik bir yapıya kavuşturacağı öngörülüyordu. 1999'da Çin DTÖ'ye katılım sürecinde iken bazı ABD yetkilileri, Çin'in demokrasi yolunda iyi giden uluslar kulübüne katılacağını ve 2015 yılına kadar kişi başına gayri safi yurtiçi hasılasının yedi bin dolara ulaşacağını öngörmekteydi (Davis, 2018). George H.W. Bush ve Bill Clinton yönetimleri de, serbest ticaret ve piyasa ekonomisine entegre olmanın demokratik anlamda bir ilerleme getireceğine inanıyor ve açıklamalarında bunu dile getiriyordu. Bu vesile ile Çin'in DTÖ'ye katılım süreci ABD tarafından da desteklenen bir süreç olmuştur. Ayrıca ABD için Çin'in uluslararası organizasyonlara dahil olması, ABD öncülüğündeki uluslararası sistemi kabul etmesi ve sistem için daha az tehdit uyandırması anlamına geliyordu. Ek olarak ABD, kendi inşa ettiği uluslararası sisteme Çin'i de dahil etmiş olacak ve uluslararası normların denetimi aracılığıyla Çin Komünist Partisi üzerinde bir kontrol mekanizması elde edebilecekti.

Nitekim, beklentilerin bu yönde olduğu bir süreçte Çin, 2001 yılında DTÖ'ye katılmıştır. Ancak Çin'in DTÖ'ye katılımının sonuçları ABD'nin umduğu gibi olmamıştır. Tüketiciler, Çin'den düşük fiyatlarla mal satın alabilmenin avantajını kullanırken şirketler de Çin'in devasa pazarına artan erişimden istifade etmiştir. ABD'deki birçok imalat işi ucuz iş gücünün cazibesiyle Çin'e kaymıştır (1999-2011 arasında yaklaşık 6 milyonluk ABD imalat işi). Çin'in DTÖ'ye katılması ihracatını önemli ölçüde artırmıştır. Çin, 2009'da Almanya'yı geçerek dünyanın en büyük ihracatçısı olmuştur. Hızlı ihracat büyümesi GSYH büyümesini ve gelir seviyelerindeki artışı beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler Çin halkının refahına olumlu yansımış, aşırı yoksulluk oranları önemli ölçüde azalmıştır (world101.cfr.org, 2019). Ancak Çin, DTÖ'ye katılmaktan ekonomik olarak oldukça kazançlı çıkarken demokratik anlamda ABD'nin umduğu adımları atmamıştır. DTÖ ile artan ekonomik kazanımlar Çin Komünist Partisi'ni ülkede meşrulaştırmıştır. Çin'in serbest ticaret ve piyasa ekonomisine entegre olması için önemli bir adım olarak görülen DTÖ'ye katılımı ABD'nin umduğu gibi bir demokratik ilerlemeyi beraberinde getirmemiştir Çin; hala artan otoriterlik, kötü insan hakları sicili, sınırlı ve denetimli internet, azınlıklara karşı uygulanan baskıcı politikalar ile sık sık gündeme gelmektedir.

Çin, DTÖ'nün sunduğu avantajlardan mümkün mertebe faydalanarak önemli ekonomik kazanımlar elde etmesine karşın; devlet sübvansiyonları, yabancıların piyasaya erişim engeli, fikri mülkiyet hakları, kur manipülasyonu, zorunlu teknoloji transferi gibi kendine has ekonomik ve ticari uygulamaları sürdürmeyi devam etmiştir. Çin'in bu uygulamaları Batılı liberal ekonomik değerlerle uyuşmamakta ve Çin'e haksız kazanç sağladığı gerekçesiyle sıklıkla eleştirmektedir. Bir yandan da Çin'in DTÖ'yü kendi avantajları doğrultusunda kullandığına yönelik bir tartışma yaratmaktadır. DTÖ hükümlerinin de Çin'in kendine has bu uygulamaları hakkında net ve kazuistik sınırlamalar getirmiyor olması bu tartışmaları alevlendirmektedir. Örneğin devlete ait teşebbüslerin ticari faaliyetlerine dair DTÖ hükümleri, tartışmaları açıklığa kavuşturamayacak kadar sınırlıdır. Çin'deki özel şirketlerin yaklaşık %70'inde ÇKP birimlerinin yer aldığı bilinmektedir (Martina, 2017). Bu oran, Çin'deki özel şirketlerin fazlasıyla devlet güdümünde olduğunu ve bu uygulamadan Çin'in haksız kazanç sağladığı gerekçesiyle Batı'da Çin'den duyulan memnuniyetsizliği artırmaktadır. Bir diğer örnek ise kur manipülasyonu konusundadır. Çin'in DTÖ'ye katıldıktan sonra para birimini %30 oranında değersizleştirdiği tespit edilmiştir (world101.cfr.org, 2019). Çin'in ihracatını daha ucuz hale getirerek avantaj sağlayan bu uygulama hakkında da net bir DTÖ hükmü bulunmamaktadır. Son olarak tartışmalı hususlardan biri de zorunlu teknoloji transferidir. Pekin, Çin pazarına giren yabancı yatırımcıların, DTÖ kurallarına göre izin verilen Çinli firmalarla ortak olması ve Çinli firmalara teknolojilerini aktarmaları için fiili bir yükümlülük getirmektedir. Çin'de özel sektör ile devlet arasındaki iç içe geçmiş yapı düşünüldüğünde bu yükümlülüğü yerine getiren yabancı yatırımcılar teknolojik birikimlerini dolaylı yoldan Çin hükümetine aktarmakta ve bu durum da tartışmalara neden olmaktadır.

Örnekler Çin'in diğer kendine has uygulamaları özelinde çoğaltılabilir. ABD başta olmak üzere AB ve diğer Batılı ülkelerin Çin'den duyduğu memnuniyetsizliğin temelinde bu uygulamalar yatmaktadır. ABD, Çin'in bu uygulamaları deneniyle piyasa bozucu uygulamalar olarak nitelendirmekte ve Çin'i haksız kazanç elde etmekle, serbest piyasa kurallarını bozmakla ve teknoloji hırsızlığıyla suçlamaktadır. ABD'nin 2018 yılında başlattığı ticaret savaşının önemli bir motivasyonunu da Çin'in bu kendine has uygulamaları oluşturmaktadır. ABD, Çin'e karşı verdiği

ticaret açığının sebebi olarak Çin'in bu uygulamalarını göstermektedir. Nitekim 2002 yılında ABD'nin mal ticaretinde Çin'e karşı verdiği ticaret açığı yaklaşık 103 milyar dolarken 2021 yılında bu rakam 353 milyar dolara yükselmiştir (U.S. Census Bureau, t.y.). ABD, DTÖ anlaşmazlıkları konusunda 2001'den bu yana Çin'e karşı yirmi üç dava açmıştır. Genel olarak ABD, Çin'in sistemi çeşitli şekillerde aldattığını düşünmektedir. Çin kendi ihracatını teşvik ederken yabancı mallara kapalı kaldığı bir düzen yaratarak ülkelerin kendisine karşı ticaret açığı vermesini tetiklemektedir. Bu düzeni yaratmak için de piyasa erişim engelleri, zorunlu teknoloji transferi gibi uygulamaları kullanarak yabancı şirketlerin Çin'de iş yapmasını zorlaştırmakta ve kendisi için avantaj sağlamaktadır.

Batı'nın bu uygulamalar konusunda Çin'i eleştirmek için haklı gerekçeleri olduğu görülmektedir. Her ne kadar Çin, alenen DTÖ hükümlerini yok saymasa da bu hükümlerin ruhuna aykırı hareket edebilmektedir. Ancak burada üzerinde yoğunlaşılması gereken husus Çin'in dahil olduğu bir uluslararası organizasyonda muazzam ekonomik fayda elde edebileceği bir pozisyona erişme yeteneğidir. 1970'lerin başında zayıf bir uluslararası rolü kabul ederek sisteme dahil olan Çin, 2000'lerin başında uluslararası kurallara ve normlara göre oynamakta istekli davranmış, küresel ekonominin ona karşı değil, kendi lehine çalışması için kuralları nasıl kullanacağını hızlı ve etkili bir şekilde öğrenmiştir.

Çin'in uluslararası örgütler düzeyinde merkezi ve avantajlı bir pozisyon yakalamaya yönelik çabaları DTÖ ile sınırlı değildir. Pekin'in özellikle son yıllarda BM'deki yükselen mali etkisi ve BM uzman kuruluşları içerisindeki konumunu güçlendirmeye yönelik çabaları bu bağlamda dikkat çekicidir. 2000'lerin başında Çin'in BM düzenli bütçesindeki değerlendirilen payı yaklaşık %2 iken, Çin'in hızlı ekonomik büyümesiyle doğru orantılı olarak bu rakam 2022'de %15,25'e yükselmiştir ve önümüzdeki on yılda bu rakamın artmaya devam etmesi beklenmektedir. ABD ise BM'nin düzenli ödemelerindeki %22, barışı koruma ödemelerindeki %28'lik pay ile BM'ye en çok katkı sağlayan ülke konumundadır (Hyde, 2022). Ancak ABD, son dönemlerde BM'ye karşı mali yükümlülüklerini yerine getirme konusunda isteksiz davranışlar sergilemekte, ödemelerde bazı aksaklıklar meydana gelmektedir. Biden yönetimi, ABD'nin BM düzenli ve barışı koruma ödemeleri borçlarının ödenmesi için bir girişimde bulursa da Kongre'den

beklediği desteği alamamıştır. Çin ise kendi payına düşen mali sorumlulukları eksiksiz yerine getirerek ABD'yi hedef almaktadır. Mali sorumluluklarına ek olarak 2016 yılında Çin, BM Barış ve Kalkınma Vakfı Fonu'nu (UNPDF) kurmak için dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-Moon ile ortaklık kurmuş ve on yıl boyunca 200 milyon dolarlık ek gönüllü katkı ile fon sağlamayı kabul etmiştir. Bu fon Çin'in BM'ye verdiği desteğin güçlü bir ifadesi olarak görülmektedir. Bazı yetkililer ise bu girişimi Pekin'in BM'nin en üst düzeylerinde nüfuz satın alması için bariz bir yol olarak görmektedir.

Ayrıca Çin, BM içerisindeki mali konularda kendisini G-77 geliştirmekte olan ülkeler grubuna dahil etmiştir. Çin, kendisini G-77'ye dahil ederek bütçe değerlendirme ölçekleri ve formülleri üzerinde güçlü bir blok oluşturmak için geliştirmekte olan ülkelerle bir arada hareket etmektedir. Kendisini G-77'ye dahil ederek önemli bölünmeyi aşan Çin, geliştirmekte olan 77 ülkeye birden hitap edebileceği yeni bir platform yaratmıştır. BM aidatlarını ödeyen ikinci en büyük ülke ve BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesinden biri olarak Çin, organizasyon içindeki gücünü bu 77 ülke üzerinde kullanabilecek; kendisine yönelik kınama ve yaptırımlara karşı bu ülkelerin kararlarını etkileyebilecektir. Nitekim 2020 yılında BM İnsan Hakları Konseyi'nde, Çin'in Hong Kong'ta yürürlüğe koyduğu ulusal güvenlik yasasının ardından iki bildiri kabul edilmiştir. Bu bildirimlerin ilkinde büyük çoğunluğu G-77 katılımcısı olan Latin Amerika, Güneydoğu Asya, Afrika ve Orta Doğu'dan 53 kadar ülke Pekin yönetimine desteğini sunmuştur. İkinci bildiride ise 23 kadar ülke Pekin yetkililerinin eylemlerini kınamıştır (Paszak, 2020). Bu örnek, Çin'in geliştirmekte olan ülkelerdeki büyüyen ekonomik konumun uluslararası arenada siyasi etki oluşturmak için nasıl kullanılabileceğini göstermektedir.

Bir diğer dikkat çekici husus Çinli yöneticilerin BM uzman kuruluşları içerisindeki artan katılımıdır. 2006 yılında Margaret Chan, Dünya Sağlık Örgütü genel müdürü olarak atanırken, 2019 yılında Qu Dongyu, ABD destekli adayı rakibini yenerek BM Gıda ve Tarım Örgütü genel müdürü olmuştur. Çin'in temsilcileri şimdiye kadar telekomünikasyon, havacılık ve tarım alanlarında standartların belirlenmesinden sorumlu olan Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, Gıda ve Tarım Örgütü ve Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü dahil olmak üzere 15 BM uzman kuruluşundan

4'ünü yönetmektedir (Hillman, 2020:6). Bu uzman kuruluşlardaki artan Çin etkisi ABD'nin de endişe ve tepkilerini artırmaktadır. Son olarak Donald Trump BM çatısı altındaki Dünya Sağlık Örgütü'nü (DSÖ) “sinosentrik” (Çin merkezli) olmakta açıkça suçlamıştır (Reuters, 2020). Trump, Covid-19 salgınının başlangıcında DSÖ'nün virüsün insandan insana bulaşma riskinin olmadığı yönündeki tutumunu sürdürmesi konusunda eleştirmiştir. Pandeminin başında Pekin yönetiminin de aynı açıklamaları yapması ve DSÖ'nün diğer uyarıları göz ardı etmesi eleştiri oklarını DSÖ'ye yöneltmiştir.

Nitekim Çin'in artan askeri ve ekonomik gücü ile birlikte BM'deki etkinliği de artmaktadır. ABD hala BM'nin düzenli ödemelerindeki %22, barışı koruma ödemelerindeki %28'lik pay ile BM'ye en çok katkı sağlayan ülke konumunda olsa da Çin farkı hızla kapamaktadır. BM içerisindeki düzenli ödeme ve barışı koruma ödemelerinin payı bir ülkenin küresel milli gelirdeki payı ve bir dizi ek formülle hesaplanmaktadır. Düzenli ödemelerdeki %22'lik oran bir üst sınırdır ve ülkenin küresel milli gelirdeki payı bu oranı aşsa da ödemeler %22 ile sınırlı kalmaktadır. Bu orandan bugün itibarıyla yalnızca ABD faydalanmaktadır. Uzun vadede, Çin'in küresel milli gelir içerisindeki payının %22'ye yaklaşmasıyla ödeme miktarı artacak ve BM içerisindeki ABD-Çin rekabeti derinleşecektir.

Pekin'in ekonomik ve askeri gücü büyüdükçe; BM, DTÖ ve IMF gibi mevcut uluslararası kuruluşlardaki kontrol kapsamını genişletme girişimleri artmaktadır. Pekin yönetimi aynı zamanda mevcut kurumlara alternatif uluslararası organizasyonlar yaratarak küresel yönetim sistemindeki etkisini artırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda Kuşak ve Yol Girişimi, Çin'in hem mevcut hem de alternatif kurumlara temas eden en önemli proaktif küresel stratejisi olarak öne çıkarken, Asya Altyapı Yatırım Bankası da (AAYB) Çin'in alternatif kurumlar yaratmaya yönelik öne çıkan girişimlerinden biri olarak görülmektedir.

2013 yılında duyurulan KYG kapsamında, 2022 yılı itibarıyla 147 ülke ile mutabakat zaptı ve 29 uluslararası kuruluşla iş birliği anlaşması imzalamıştır. Bu çok taraflı iş birliği mekanizmasında ASEAN, APEC, Orta Asya Bölgesel Ekonomik İşbirliği, Çin-Arap Devletleri İşbirliği Forumu, Çin ile Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri Arasında İşbirliği, Çin-Körfez İşbirliği Konseyi, Büyük Mekong Alt Bölgesi

Ekonomik İşbirliği, Şanghay İşbirliği Örgütü, AAYB, Çin İhracat-İthalat Bankası, İpek Yolu Fonu, Yeni Kalkınma Bankası gibi çok sayıda önemli uluslararası organizasyon ve finans kuruluşu yer almaktadır (mfa.gov.cn, t.y.).

İkili mutabakat zaptları ve iş birliği anlaşmaları ile birçok ülke ve organizasyona ulaşan KYG'ye, BM ve DTÖ tarafından da olumlu mesajlar gelmiştir. BM Genel Sekreteri António Guterres Kuşak ve Yol Forumu'nda yaptığı konuşmada, KYG'nin BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine ulaşma çabalarını hızlandıracağını, her ikisinin de küresel kalkınma için ortak bir vizyona dayandığını ifade etmiştir. DTÖ eski genel müdürü Roberto Azevedo ise Asya kıtasının altyapı açığına dikkat çekerek KYG'nin önemini ifade etmiş ve KYG'yi desteklemeye devam edeceklerini vurgulamıştır.

147 ülke ile imzalanan mutabakat zaptı ve 29 uluslararası kuruluşla imzalanan iş birliği anlaşmaları ile KYG etkisini Asya, Avrupa, Afrika ve Güney Amerika kıtalarına kadar genişletmiştir. Aynı zamanda Çin'in bu kıtalardaki ülkelerle ekonomik ve diplomatik angajmanını geliştirmesine aracılık ederek nüfuzunu ilerletmesi için etkili bir platform işlevi görmüştür. Ancak ABD, Japonya, Hindistan, Avustralya, Birleşik Krallık, Almanya, Fransa, İspanya, Kanada, Brezilya gibi ülkeler KYG'ye katılmamıştır. Bu ülkelerden birçoğu Çin ile yoğun ticari ilişkilere sahip olsalar da ekonomik ve siyasi endişeler nedeniyle KYG'ye mesafeli davranmaktadır. Bu durum KYG'nin etki alanını sınırlandırmakta hem ticaret hem altyapı konusunda kapsamlı bir bağlanabilirlik yaratma düşüncesinin önüne geçmektedir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki yapısı itibarıyla KYG resmi uluslararası organizasyonel bir kurum olarak tanımlanmamıştır. Daha ziyade KYG, Çin'in bir şekilde dahil olduğu dünya çapında üstlenilen bir dizi proje için tanımlayıcı bir etiket olarak kullanılmıştır (Burchill, 2019). Ülkelerin KYG'ye katılmak için Çin ile imzaladıkları mutabakat zaptlarının doğrudan bağlayıcı bir hükmü bulunmamaktadır. Aynı şekilde KYG'ye anlaşmalarla dahil olan ülkelerin ve uluslararası kuruluşların da birbirleri arasında resmi bir ortaklığı ve koordinasyonu bulunmamaktadır. Bu katılımların tamamı Çin'in ikili anlaşmalarıyla ortaya çıkmaktadır (Hillman, 2020:9). Her katılım ayrı bir müzakeredir ve Çin ile katılımcı ülke/kurum arasında

gerçekleşen ikili anlaşmalardan ibarettir. Tüm katılımcıları kapsayan bir ortaklığın ve koordinasyonun yokluğu KYG'ye dair temel birçok taraflılık sorunu oluşturmakta ve KYG'nin etkisini sınırlandırmaktadır. Ayrıca "çok taraflılık" kavramını en az üç ülkenin bir araya gelerek iş birliği ve koordinasyon geliştirmesi olarak düşünmemek gerekir. Çok taraflılık kavramı belli ilke ve normların öne çıktığı bazı niteliksel değerlere de sahip olmalıdır. KYG; altyapı projelerinin standartları, kredi ve finansman standartları, borç sürdürülebilirliği ve riskleri, şeffaflık ve demokratik değerler, çevre hassasiyeti gibi pek çok konuda özellikle Batılı devletler tarafından eleştirilmektedir. Çin'in bu eleştirileri ortadan kaldıracak düzenlemeler için önemli adımlar atsa da bu eleştirileri dindirememiştir. KYG'nin nitelik bakımından da çok taraflılık anlayışına uygun hale getirilmesi için ortak norm ve standartlar ortaya koymak gerekmektedir.

Ortaya çıkan bu çok taraflılık sorunu Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın (AAYB) misyonunu öne çıkarmaktadır. Asya genelinde altyapı inşasını destekleyerek ekonomik kalkınmayı hedefleyen çok taraflı bir kalkınma bankası olan AAYB, KYG'nin tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Hem KYG hem de AAYB, Çin hükümeti tarafından başlatılmış girişimlerdir ve genel algı AAYB'nin doğrudan KYG projelerinin finansmanı için kullanılacağı üzerinedir. İki girişim arasında örtüşen amaçlar ve yatırım alanları olsa da ciddi farklılıklar bulunmaktadır. KYG, Asya'daki bağlantıyı teşvik etmek için öne sürülen bir girişimdir. AAYB ise Asya'daki ekonomik kalkınmayı iyileştirmek için altyapıyı geliştirmeyi hedefleyen uluslararası bir finans kuruluşudur. Çin, AAYB'de yaklaşık %30'luk sermaye payı ve %26'lık oy gücü ile ilk sıradadır (AIIB, t.y.). Çin, AAYB içerisinde önemli bir pozisyonda olsa da bu durum bankanın Çin kontrolünde olduğu anlamına gelmemektedir. AAYB'nin 44 bölgeyi temsil eden 12 farklı ülke vatandaşlarından oluşan bir yönetim kurulu bulunmaktadır. Birleşik Krallık, Rusya, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, Brezilya ve Hindistan gibi dikkat çeken ülkeler AAYB üyesidir. Operasyonel düzeyde AAYB, finansman ve yatırımda yenilikçi olmuştur ve Dünya Bankası, Asya Kalkınma Bankası gibi diğer çok taraflı kurumlarla iş birliği geliştirerek birlikte çalışmaya başlamıştır. 2016'da faaliyete başlamasından itibaren üç buçuk yıl içerisinde 16 ülkede 8 milyar dolarlık birikmiş yatırımla yaklaşık 40 projeyi onaylamıştır (SCMP, 2019).

Bütün bu özellikleriyle AAYB, Çin'in çok taraflılığının bir göstergesi olarak, kurumsal bir başarı elde etmiş, diğer çok taraflı kalkınma bankalarıyla ortak finansman yoluyla deneyim ve itibarını geliştirmiş, finansal performansını korumuştur. AAYB ve KYG hakkında her ikisinin de Çin güdümünde olduğuna dair eleştiriler yöneltile de AAYB nispeten daha bağımsız ve çok taraflı yapısını koruyabilmiştir. AAYB'nin çok taraflılık konusundaki bu başarıları KYG için önemli bir model oluşturabilir. Nitekim Çin hükümeti de KYG'nin çok taraflılık konusundaki eksikliklerini kabul ederek 2017 yılında Çok Taraflı İş Birliği Merkezi'ni duyurmuştur. Bu merkez AAYB ve Yeni Kalkınma Bankası ile birlikte KYG'nin çok taraflılık meziyetlerini artırmayı hedeflemektedir. Geniş bir coğrafyaya yayılan KYG ancak, çok taraflılık konusunda ilerleme kaydederek, daha geniş çevreler tarafından kabul görececek normlar ve standartlar oluşturarak, borç sürdürülebilirliği, şeffaflık çevre hassasiyeti, altyapı kredi ve finansman standartları gibi sorunlara çözüm bularak etki alanını genişletebilir ve dünya çapında kabul gören bir girişime dönüşebilir.

Asya Kalkınma Bankası (AKB), 2017 yılında yayınladığı raporda Asya'nın gelişmekte olan 45 üye ülkesinin ulaşım, enerji, telekomünikasyon, su temini ve sanitasyon sektörlerinde 2030 yılına kadar 26 trilyon dolarlık yatırıma ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir (Asian Development Bank, 2017). Dünya Bankası, AKB ve diğer bölgesel finansal kuruluşlar Asya'nın altyapı ihtiyacını karşılamak için yetersiz kalmakta ve AAYB'nin de bu kuruluşlarla iş birliği içerisinde çalışarak Asya'nın altyapı taleplerini karşılamak için katkıda bulunması gerekmektedir.

Hem Dünya Bankası ve AKB hem de AAYB'nin ortaklaşa çalışması gereken bir faaliyet sahası olsa da AAYB, Batılı eleştirmenler tarafından Çin'in hedeflerine ulaşmak için tasarladığı bir araç olmakla suçlanmaktadır (Tien, 2020:62). Elbette Çin'in AAYB'deki yaklaşık %30'luk sermaye payı ve %26'lık oy gücü bu eleştirilerin paranoyadan ibaret olmadığını ortaya koymaktadır. AAYB faaliyete başladıktan sonra, üst düzey Amerikalı yetkililer AAYB'nin Bretton Woods düzenini tehdit edebileceği ve düşük kredi standartları sunarak alternatif bir küresel mali düzen yaratabileceği endişesiyle AAYB'ye katılmaktan kaçınmış, müttefikleri ve ortaklarının da AAYB'ye katılmaması için kampanyalar yürütmüştür. Ancak, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, Güney Kore gibi G-7 ülkelerinin AAYB'ye

katılmasıyla ABD'nin kampanyaları büyük ölçüde boşa çıkmıştır. Önemli G-7 ülkeleri de dahil olmak üzere 57 kurucu üyeyle faaliyete başlayan AAYB'nin bugün itibarıyla 103 onaylı üyesi bulunmaktadır. 103 AAYB üyesi dünya nüfusunun %79'unu ve dünya GSYH'sinin %65'ini oluşturmaktadır. Bu etkileyici oranlar AAYB'nin küresel olayları etkileme potansiyelini ortaya koymuş, AAYB giderek IMF ve Dünya Bankası'nın Asyalı bir muadili olarak görülmeye başlanmıştır. Çin ise AAYB'deki ağırlığı ile alternatif bir mali düzen yaratma potansiyelini keşfetmiştir. Hem IMF hem Dünya Bankası hem de AAYB geliştirmekte olan dünyada küresel finansal istikrarı sağlamaya ve ekonomik büyümeyi teşvik etmeye çalışsa da aynı zamanda en güçlü üyelerinin ulusal çıkarlarını ve siyasi dünya görüşlerini desteklemektedir (Liao 2022).

Günümüz küresel mali düzeni İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD'nin liderliğinde Bretton Woods sistemi ile inşa edilmiştir. IMF ve Dünya Bankası bu sistemin çıktılarıdır ve sistemi desteklemek için kurulmuştur. ABD'nin de IMF ve Dünya Bankası üzerinde merkezi bir pozisyonu vardır. ABD'nin Dünya Bankası'ndaki %16,75'lik bir sermaye payı ve %15,85'lik oy gücü ve IMF'deki %17,43'lük kota payı ve %16,50'lik oy gücü ile lider konumdadır. Bu bağlamda Çin'in merkezi bir rolünün olduğu AAYB, IMF ve Dünya Bankası'nın oluşturduğu tekele bir alternatif, ABD'nin inşa ettiği küresel mali düzen için bir tehdit olarak görülmektedir.

AAYB, IMF ve Dünya Bankası gibi Batılı muadillerine nazaran sahip olduğu düşük kredi standartları ile yeni bir borç verme düzeni yaratmak için bazı avantajlara sahiptir. Borçlanan ülkenin fonları ne kadar iyi kullandığına dair Dünya Bankası gibi sıkı değerlendirmelerde bulunmaz. Kemer sıkma politikaları yoktur. Borçlanan ülkeye liberal demokratik değerleri dayatmaz. Ülkelerin iç işlerine nispeten daha mesafelidir (Liao 2022). Sağladığı bu avantajlarla ABD'nin inşa ettiği küresel ekonomik düzenin eksiklerini ortaya koymakta ve bu düzenin reform ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu gibi cazip özellikleri olmasına karşın bazı dezavantajları da mevcuttur. Öncelikle düşük kredi standartları borçların sürdürülebilirliğine dair sorunları ve pek çok finansal riski beraberinde getirmektedir. Ayrıca AAYB'nin 100 milyar dolarlık başlangıç sermayesi henüz muadilleri ile rekabet edecek düzeyde görülmemektedir (Tien, 2020:62). Yalnızca Dünya Bankası

2020 mali yılında, Dünya Bankası Grubu ortak ülkelere ve özel işletmelere toplu olarak 77,1 milyar dolarlık krediler, hibeler, öz sermaye yatırımları ve garantiler sağlamıştır (WB Group Annual Reports, 2020).

Ek olarak sonuç kısmına geçmeden önce, Çin'in uluslararası organizasyonlar ve kurumlar yoluyla küresel etkisini genişletme çabası kapsamında BRICS, ŞİÖ, ASEAN gibi organizasyonların incelenmesi çalışmanın derinliği açısından önem arz etmektedir. BRICS ile başlayacak olursak bu organizasyon Çin, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Güney Afrika'yı bir araya getirmektedir. 2019 itibarıyla BRICS ülkeleri, Dünya topraklarının %26'sını, dünya nüfusunun %42'sini, küresel GSYH'nın %24'ünü, dünya tarımsal üretiminin %45'ini ve küresel ticaretin yaklaşık %20'sini temsil etmektedir. Şimdiye kadar Çin, BRICS ülkeleri arasında iş birliğinin ve ticaretin geliştirilmesinde öncü bir rol oynamıştır. Çin ile diğer dört BRICS üyesi arasındaki ticaret, toplam BRICS içi ticaretin yaklaşık %85'ini oluşturuyor (Zhao, 2015). Çin'in diğer BRICS ülkeleri ile kurduğu Yeni Kalkınma Bankası 50 milyar dolarlık başlangıç sermayesi ile sürdürülebilir kalkınmayı teşvik edecek ve altyapı ihtiyaçlarına odaklanacaktır (Vilaça 2017, 244). Ayrıca BRICS; istikrarlı, öngörülebilir ve daha çeşitlendirilmiş bir uluslararası para sistemine ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Açıkça daha az ABD merkezli bir küresel sisteme sahip olmak anlamına gelen bu vurgu Çin'in stratejik çıkarıdır. Bu tutumu ile BRICS, G7 ve diğer ABD hakimiyetindeki kurumlara karşı panzehir görevi görmektedir. BRICS içerisindeki Çin öncülüğü ile bu organizasyon, Çin diplomasisi için önemli bir güç çarpanına dönüşmüştür. Son dönemde BRICS'in genişleyeceği yönündeki spekülasyonlar da giderek artmaktadır. BRICS diyaloglarına Arjantin, Endonezya, Kazakistan, Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkelerin dışişleri bakanları da katıl göstermektedir. Böyle bir genişleme ile BRICS, ABD hakimiyetindeki kurumlar karşısında güç kazanabilir. Öte yandan önemli potansiyeline rağmen BRICS içindeki Çin-Hindistan ihtilafı organizasyon için büyük bir engel teşkil etmektedir. BRICS'in etkinliğinin ilerletilmesi için bu ihtilafların çözülmesi, Çin'in ulusal çıkarlarını ve küresel hırslarını BRICS üzerinden zorlamaması gerekmektedir.

Bir diğer önemli organizasyon ise ŞİÖ'dür. ŞİÖ, sadece Çin'i Orta Asya uluslarına yakınlaştırdığı için değil, aynı zamanda bölgedeki üç ana revizyonist gücü (Çin, Rusya ve Hindistan) bir araya getirdiği için de son derece önemli bir örgüttür.

ŞİÖ'nün temel hedeflerinden biri bölgede barış, güvenlik ve istikrarın korunması ve sağlanması için ortak çaba göstermektir. Güvenlik konusunda ifade edilen bu ortak rol, Çin için çok önemli ve Çin diplomasisinde oldukça nadir görülen bir şeydir. Çin'in yoğun ticari ilişkilerin merkezde olduğu birçok uluslararası ortağı mevcuttur. Ancak güvenlik konusunda iş birliği geliştirdiği gerçek çok az müttefiki bulunmaktadır. ŞİÖ'deki bu ortak güvenlik rolünün ifadesi bu konuda işlerin değişebileceğine dair bir önemli bir başlangıç noktası oluşturabilir.

Son olarak ise ASEAN'a değinecek olursak, son otuz yıl içerisinde Çin-ASEAN ilişkileri etkileyici bir gelişim göstermiştir. İki taraf arasındaki ticaret 80 kat artarak 8 milyar dolardan 680 milyar dolara yükselmiştir ve 2009'dan beri Çin, ASEAN'ın en büyük ticaret ortağıdır (Singh, 2021). Washington yönetimi ise 2007 yılında ilk kez ASEAN için büyükelçi atayarak bölgeye ilgisini göstermiş, sonraki yıllarda Asya'ya Dönüş/Yeniden Dengeleme stratejisi ile bölge ile bağlarını geliştirmiştir. ASEAN'ın ABD-Çin rekabeti için önemi detaylı bir şekilde çalışmanın “Güneydoğu Asya'da ABD-Çin Rekabeti” adlı bölümünde ele alınmıştır. Bu kısımda özetle şunu belirtmek gerekir ki ASEAN bölgede Çin'e ve komünizme karşı oluşturulmuş bir organizasyondur. Ancak bugün itibarıyla Çin, yumuşak gücü ve ekonomik angajmanı ile ASEAN için en büyük ve önemli ticaret ortağı konumundadır. Çin'in kendisine karşı oluşturulmuş ASEAN gibi bölgesel bir organizasyonda ekonomik ve siyasi olarak etkinliğini artırması, Çin'in katılımcısı olduğu diğer bölgesel organizasyonlardaki rolünü ilerletmesi için önemli bir yol haritası sunabilir. Çin'in, ASEAN ile birlikte, Arap Devletleri İşbirliği Forumu, Çin-Körfez İşbirliği Konseyi, Çin ile Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri Arasında İşbirliği, Orta Asya Bölgesel Ekonomik İşbirliği gibi bölgesel organizasyonlarda da etkinliğini artırması ya da bu bölgesel organizasyonların işlevlerini geliştirmesi, şüphesiz Çin'in küresel etkisini artırmasına hizmet edecektir.

Sonuç olarak Çin, 21. Yüzyılın başından itibaren, mevcut uluslararası örgütlerdeki etkinliğini artırarak ve bu örgütlere alternatifler oluşturarak küresel yönetim sistemi üzerindeki etkisini artırmıştır. ABD'nin Bretton Woods kurumları (Dünya Bankası ve IMF) üzerindeki hakimiyeti yoluyla küresel nüfuzunu pekiştirdiği gibi Çin de ABD'nin küresel nüfuzunu azaltacak alternatif uluslararası örgütler

sistemi oluşturmakta ve var olan örgütlerdeki etkinliğini artırmaya çalışmaktadır. ABD'nin küresel sistemdeki baskın gücüne karşı Çinli politika yapıcılar açıklamalarında sıklıkla çok kutuplu bir küresel yönetim sistemini teşvik etmekte, bu teşvik ile ABD'nin küresel sistemdeki baskın rolünü azaltmayı hedeflemektedir. Çin, 21. Yüzyılın başındaki atılımıyla özellikle gelişmekte olan ülkelere ve üçüncü dünya ülkelerine yönelik politikaları ile bu ülkeler üzerinde siyasi nüfuzunu artırmıştır. Uluslararası organizasyonlar tarafından kendisine yönelik yaptırım ve kınamalar karşısında nüfuzunu etkin bir şekilde kullanmıştır. Çin'in uluslararası organizasyonlar bazında artan etkisi günümüzde ve yakın gelecekte ABD liderliğini yıkacak düzeyde olmasa da ABD için küçümsenemeyecek kadar ciddi bir tehdit unsurudur. ABD, Başkan Trump yönetimi sonrası müttefikleri ve ortakları ile iş birliğini artırarak bu tehdidi dizginlemeye ve liderliğini pekiştirmeye çalışmaktadır. Son dönemde özellikle QUAD ve AUKUS gibi organizasyonların faaliyetlerinin canlandırılması buna örnek olarak gösterilebilir. Özellikle QUAD, Asya Pasifik'te Çin'i dizginlemek için ABD ve müttefiklerinin bir araya geldiği bir konsepte dönüşmekte ve Pekin yetkililerince “Asya NATO'su” olarak anılmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada ABD-Çin rekabetinin Kuşak ve Yol Coğrafyasına etkileri araştırılmıştır. Araştırmada öncelikle ABD ile Çin arasındaki rekabet siyasi, ticari, teknolojik ve askeri boyutları ile ele alınmıştır. Daha sonra ise ABD-Çin rekabetinin Kuşak ve Yol Coğrafyasına etkileri ekonomik-ticari, siyasi-diplomatik, askeri güvenlik boyutları incelenmiştir. Son olarak bu incelemelerden elde edilen bulgular oluşturulan üç harita üzerine işlenmiş, ABD-Çin ilişkilerinin geleceği ve küresel düzenin evrimine yönelik olasılıksal ve öngörülebilir çıkarımlarda bulunulmuştur. ABD-Çin rekabeti incelenirken dünya siyasetindeki değişen güç ilişkileri modeliyle ilgilenen Güç Geçiş Teorisi'nden (GGT) faydalanılmıştır.

ABD-Çin rekabetinin siyasi boyutu, sonuçları bakımından ele alındığında, son yirmi yıl içerisinde ikili ilişkilerin giderek iş birliği ve ortaklık zemininden uzaklaştığı, şiddeti giderek artan rekabetçi bir yapıya büründüğü görülmektedir. Öyle ki ilişkilerin genel eğilimine bakıldığında, ekonomik yapısal karşılıklı bağımlılığın derinleştiği, “G2”, “Chimerica” gibi kavramların ortaya çıktığı, Çin’e “sorumlu paydaş” rolünün atfedildiği dönemin geride kaldığı, Çin’in artık Washington cephesi tarafından “revizyonist güç”, “yağmacı ekonomiyi kullanan stratejik rakip” olarak anıldığı bir döneme evrildiği göze çarpmaktadır. ABD’nin Bill Clinton, George W. Bush ve Barack Obama dönemleri boyunca Çin’ile ilişki mevcut statükoya entegre etmek için uyguladıkları yapıcı angajman politikalarının Donald Trump dönemi ile sona ermiştir. Özellikle Asya’ya Dönüş stratejisinin uygulamaya konmasıyla Çin ile kapsamlı bir rekabetin temelleri atılmış, takip eden süreçteki ticaret ve teknoloji savaşları ile somut bir şekilde harekete geçilmiştir. Son olarak Joe Biden yönetimi de Çin’in genişleyen küresel etkisine karşı koymayı hedefleyen stratejileri sürdürme kararlılığı ortaya koymuştur. Siyasi ilişkilerin kötüye giden genel eğilimi, ABD ile Çin arasında kısa vadede çözüme kavuşturulması oldukça zor gözükken sorunların varlığı ile bir araya geldiğinde önümüzdeki yıllara yayılacak ve etkisini uzun vadede hissettirecek bir ABD-Çin stratejik rekabeti öngörülmektedir.

Ticari bakımdan ABD-Çin rekabetinin sonuçları ele alındığında iki ülke arasındaki en önemli sorunun ABD’nin Çin’e karşı verdiği ticaret açığı olduğu görülmektedir. Bu ticaret açığının sebeplerinin altında ise Çin’in zorunlu teknoloji

transferi, fikri mülkiyet hakkı konusundaki düzenlemelerin eksikliği, Çin'in devlet sübvansiyonları ile Çinli şirketleri serbest piyasada avantajlı konuma getirmesi, Çin'de bazı sektörlerde yabancı firmalar için uygulanan piyasa erişim engelleri ve kur manipülasyonları gibi uygulamaların olduğu saptanmıştır. Ticari ilişkilerde özellikle Çin'in DTÖ'ye katılımı ile statükoyu benimseyeceği küresel ekonomik normlara uyacağına dair ABD çabalarının ve beklentilerinin boşa çıktığı görülmüştür. Çin'in DTÖ gibi uluslararası organizasyonlara katıldıktan sonra piyasa ekonomisinin güçlü yanlarını ve sosyalist sistemin avantajlarını bir arada kullanmaya başlaması, kendine özgü ekonomik uygulamalarıyla bir araya geldiğinde Çin'e küresel ekonomide ciddi ekonomik faydalar elde edebileceği bir pozisyona erişme yeteneği kazandırmıştır. Çin, küresel ekonominin kendisine karşı değil, kendi lehine çalışması için kuralları nasıl kullanacağını hızlı ve etkili bir şekilde adapte olmuştur. Ayrıca birçok araştırma Çin'in ekonomik olarak ABD'yi 2030-2035 yıllarında geçeceğini ileri sürmektedir (Keidel, 2008; Jennings, 2022). İki ülkenin güç farkı (GSYH) azaldıkça ABD'nin Çin'i dizginleme çabaları yoğunlaşacak ve Çin'in meydan okumaları da daha cüretkâr bir hal alacaktır. O halde ABD-Çin ticaret savaşının önümüzdeki yıllara yayılarak uzun vadeli bir hal alacağını söylemek hayalperest bir yaklaşım olmayacaktır.

ABD-Çin rekabetinin teknolojik boyutu bakımından sonuçları ele alındığında ise rekabetin 5G teknolojisi, Çip (yarı iletkenler), yapay zeka konularında yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle ticaret ve teknoloji savaşı ile birlikte ABD'nin Huawei'ye karşı uyguladığı yaptırımlar, müttefiklerine Huawei ekipmanlarını kullanmamaları yönündeki yoğun baskıyla sarsılmasına rağmen Huawei'nin telekom altyapısı pazarının %30'una sahip olarak lider konumda olduğu görülmektedir. ABD'nin Huawei karşıtı lobicilik faaliyetleri özellikle Avrupa'da ve Asya-Pasifik'teki müttefiklerinde karşılık bulsa da "Küresel Güney" olarak tanımlanan bölgede pek çok ülkenin 5G teknolojisinde Huawei ağ altyapısını kullandığı görülmüştür. Çip olarak bilinen yarı iletkenler teknolojisinde ise ABD'nin %48'lik bir pazar payı mevcuttur. Ayrıca dünyanın en büyük yarı iletken üreticisi olan TSMC, Tayvan'da faaliyet göstermektedir ve ABD Ticaret Bakanlığı'nın güvenlik endişeleri ve Huawei tedarikçilerine yönelik kısıtlamaları nedeniyle Mayıs 2020'de Çinli şirket ile bağlarını koparmıştır (Foreign Policy Analytics, 2021). Çin-Tayvan ilişkileri de göze

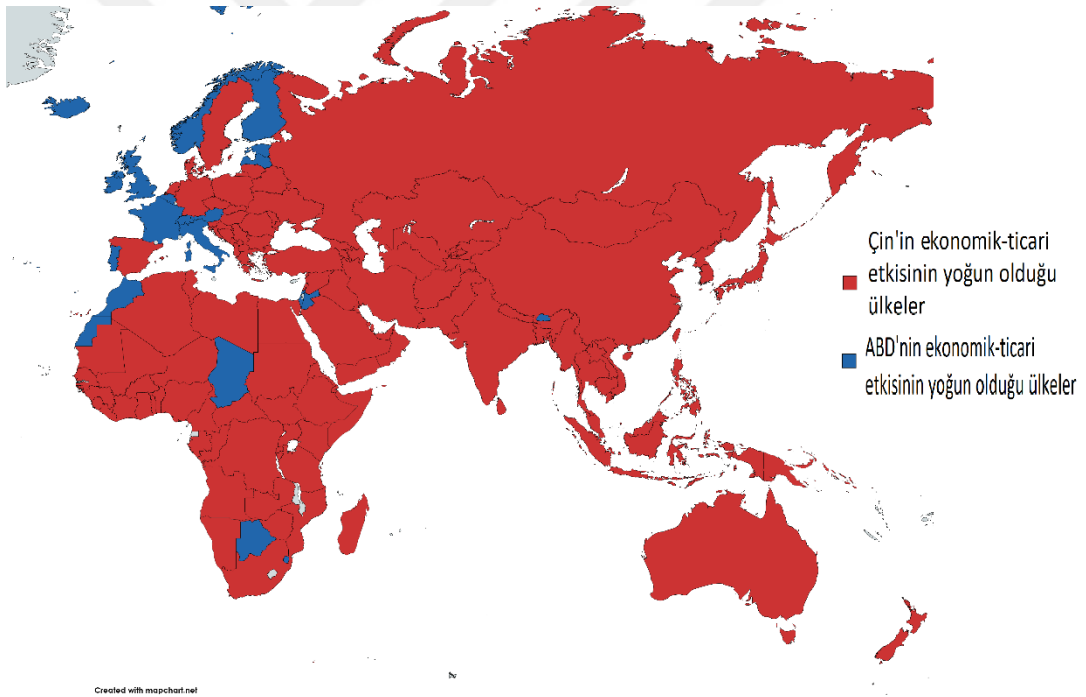
alındığında yarı iletkenler hususunda Çin'in oldukça bağımlı ve dezavantajlı bir pozisyonda olduğu görülmektedir. Bu bağımlılığı ortadan kaldırmak adına kendi imkanları ile yarı iletken üretimini teşvik eden Çin'in kısa vadede dışa bağımlılığı ortadan kaldırması mümkün gözükmemektedir.

ABD-Çin rekabetinin askeri boyutu sonuçları bakımından incelendiğinde ise HKO'nun verimli bir modernizasyon süreci geçirdiği ve askeri yeteneklerini önemli ölçüde geliştirdiği görülmektedir. Ancak bütün bu gelişmelere rağmen HKO'nun, pek çok konuda ABD Ordusunun gerisinde olduğu görülmüştür. Ancak ABD Ordusu ile kıyaslandığında HKO'nun yalnızca kara ve deniz kuvvetleri için nicelik bakımından üstünlüğü bulunmaktadır. ABD Ordusu askeri teknolojisi, yetenekleri ve kapasitesi bakımından kara, hava ve deniz unsurlarıyla HKO'dan nitelik olarak ileridedir. 2000'lerin başında hantal, demode ekipmanlar kullanan ve kara savaşı odaklı sınırlı yeteneklere sahip olarak nitelendirilen HKO, bugün %70'i modern kabul edilen 355 gemilik dünyanın en büyük donanmasına, en büyük kara ordusuna, Chengdu J-20 gibi 5. Nesil avcı uçaklarını barındıran dünyanın üçüncü en büyük hava kuvvetlerine sahiptir. Ek olarak S-300, S-400 gibi hava savunma sistemlerine, DF-26 gibi orta menzilli, DF-41 gibi kıtalararası balistik füzelere sahiptir. Ancak ABD Ordusu ile kıyaslandığında HKO'nun yalnızca kara ve deniz kuvvetleri bakımından nicelik bakımından üstünlüğü bulunmaktadır. ABD Ordusu askeri teknolojisi, yetenekleri ve kapasitesi bakımından kara, hava ve deniz unsurlarıyla HKO'dan nitelik olarak ileridedir. Artan askeri yeteneklerinin Çin'i Güney Çin Denizi, Doğu Çin Denizi ve Tayvan Boğazı gibi kritik bölgelerde caydırıcı bir güç haline dönüştürdüğü görülmüştür. Bundan yirmi yıl önce araştırmacılar ve askeri stratejistler olası bir Tayvan savaşında ABD zaferini kesin olarak yorumlarken bugün itibarıyla olası bir çatışmada ABD'nin kesin zaferi konusunda oldukça temkinli davranmaktadır (Medeiros, 2021:8). Çin anakarası ve etki alanındaki iç denizlerden uzaklaştıkça, özellikle açık denizlerde HKO, ABD Ordusuna karşı koyma potansiyeline sahip değildir.

Çalışmanın bu kısmında ABD-Çin rekabetinin Doğu Asya, Güneydoğu Asya, Güney Asya, Orta Asya, Orta Doğu, Afrika ve Avupa'ya etkileri, ekonomik-ticari, siyasi-diplomatik, askeri güvenlik ilişkileri sonuçları bakımından değerlendirilecektir.

Buradaki araştırmanın kapsamı yalnızca Kuşak ve Yol Girişimine katılan ülkelerle sınırlı tutulmamış, rekabetin ve küresel düzenin evrimine yönelik analizlerin kolaylaşması için Asya, Avrupa, Afrika ve Avustralya kıtasındaki ülkelerin tamamı değerlendirmeye dahil edilmiştir. Öncelikle ABD ve Çin'in bölgedeki ekonomik-ticari etkisinin saptanması amacıyla bu kıtalardaki ülkelerin hem ABD hem de Çin ile dış ticaret verileri incelenmiştir. Daha sonra her bir ülke için ABD ve Çin ile yapılan dış ticaretin hacmi kıyaslanmıştır. Yapılan incelemeler 136 ülkeden 113'ü için Çin'in ABD'den daha büyük bir ticaret ortağı olduğunu ortaya koymuştur (Şekil 5.1). ABD ise yalnızca 23 ülkede Çin'den daha büyük bir ticaret ortağıdır. İncelemeler yapılırken 2019 yılına ait Dünya Bankası ithalat ve ihracat verileri kullanılmıştır. (wits.worldbank.org, t.y.)

Şekil 5.1: ABD ve Çin'in Kuşak ve Yol Coğrafyasındaki ekonomik-ticari etkisi

Kaynak: Bu harita yazar tarafından mapchart.com aracılığıyla oluşturulmuştur.

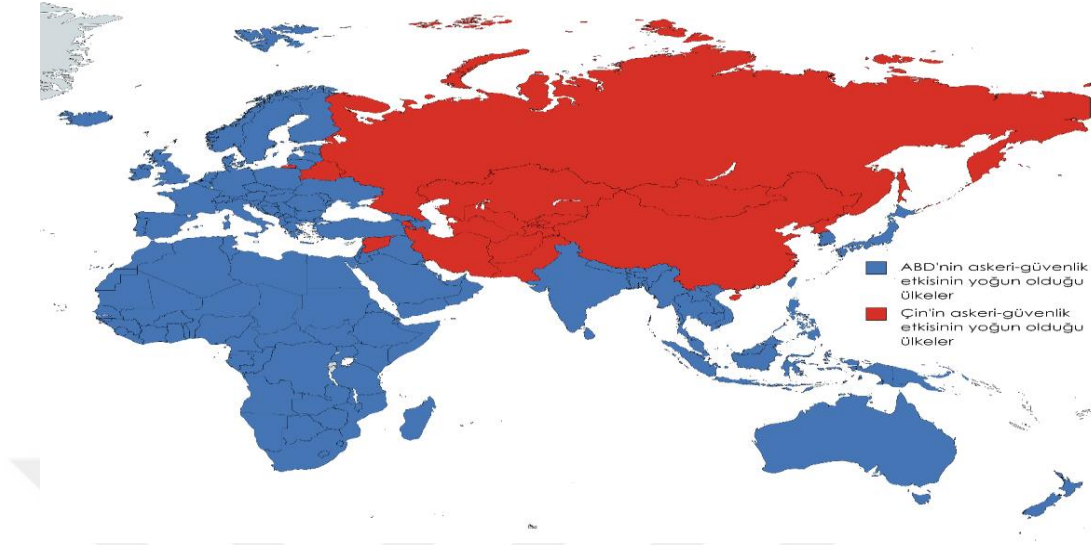
Rekabetin askeri-güvenlik boyutu bakımından yapılan incelemelerde ise ABD'nin yaklaşık 80 ülkede 750 askeri üsse ve ülkesi dışında görev yapan 160.000'den fazla personele sahip olduğu görülmüştür. Çin'in ise anakara dışındaki tek askeri üssü Cibuti'de bulunmaktadır ve burada yaklaşık 2.000 Çin askeri personeli görev yapmaktadır. ABD'nin; NATO ve NATO-dışı başlıca müttefikleri,

stratejik ortakları, askeri-güvenlik ve karşılıklı savunma anlaşmaları ve sunduğu güvenlik taahhütleri ile dünya çapında bir güvenlik mimarisi oluşturduğu görülmektedir. Çin'in ise KYG ülkelerine askeri-güvenlik konusundaki vaatleri oldukça sınırlı ve ABD ile rekabet edemeyecek düzeydedir. Yapılan araştırmalarda 136 ülkeden 122'sinde ABD'nin daha yoğun ve gelişmiş askeri-güvenlik angajmanı bulunduğu görülmüştür (Şekil 5.2). Yalnızca 14 ülkede Çin'in askeri-güvenlik ilişkilerinin ABD'den daha yoğun olduğu görülmüştür. Bu ülkelerden 6 tanesi (Moğolistan dahil) Orta Asya cumhuriyetleridir ve Çin burada Rusya'nın liderlik ettiği askeri-güvenlik ilişkilerinin mirasını devam ettirmektedir. Bu ülkelere Çin'in yakın dostu Pakistan, ABD'nin tamamen ülkeden çekildiği Afganistan, Orta Doğu'da ilişkilerin düşmanca seyrettiği İran ve Suriye'dir.

Ek olarak belirtmelidir ki HKO, KYG'nin duyurulmasının ardından etki alanını açık denizlere doğru genişletmiştir. Farklı kıtalardaki KYG yatırımlarını ve stratejik deniz ticareti rotalarını koruma misyonu edinmiştir. Cibuti'deki Çin askeri üssü bu görevlerin icra edilmesi için atılan ilk önemli adımdır. Çin'in Kamboçya, Tacikistan, Solomon Adaları, Ekvatorial Gine, Namibya gibi ülkelerde yeni askeri üsler inşa ettiğine dair pek çok haber ve spekülasyon uluslararası basında yer almaktadır. Yakın gelecekte Çin'in, KYG projelerini korumak adına stratejik noktalarda yeni askeri üsler edinmesi muhtemeldir. Bu durumda KYG'nin Çin'in askeri-güvenlik etkisini artırması için etkili bir platform oluşturduğu Cibuti örneğinden sonra bir kez daha doğrulanacaktır.

Çin'in ekonomik dominasyonu ve ABD'nin küresel çaptaki vazgeçilmez güvenlik ortağı rolü çalışmada kesin ayrımlarla göze çarpmaktadır. Ancak siyasi-diplomatik etki konusunda daha belirsiz bir harita ortaya çıkmaktadır. Öte yandan siyasi-diplomatik etkinin net bir biçimde saptanması pek çok değişkene bağlıdır ve bu durum eksiksiz bir tespitte bulunmayı imkânsız hale getirmektedir. Buna karşın bu çalışmada ülkelerin ABD ve Çin ilişkilerinde yaşadığı bölgesel ihtilafları, uluslararası organizasyonlara katılımları ve iş birlikleri, üst düzey bürokratik ziyaretleri ve en önemlisi ABD ile Çin arasında rekabete yol açan temel çıkar çatışmalarındaki tutumları değerlendirilerek konunun aydınlatılması hedeflenmiştir.

Şekil 5.2: ABD ve Çin'in Kuşak ve Yol Coğrafyasındaki askeri-güvenlik etkisi

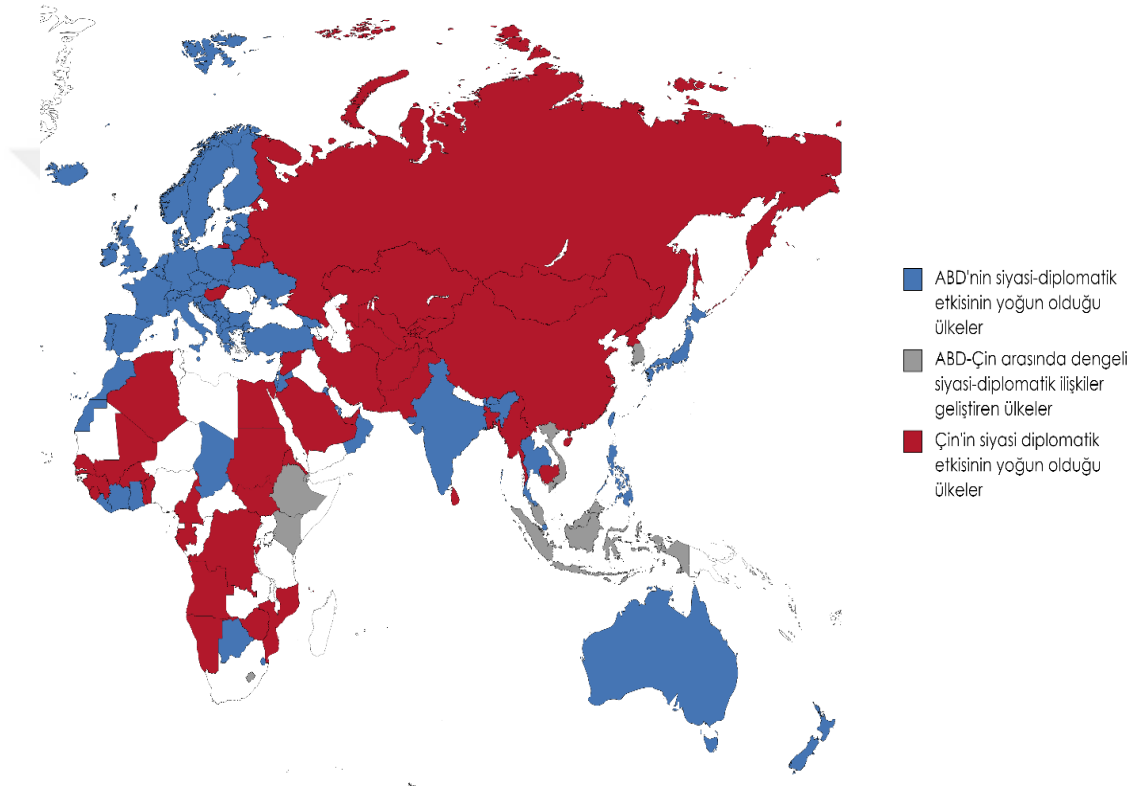

Kaynak: Bu harita yazar tarafından mapchart.com aracılığıyla oluşturulmuştur.

Yapılan araştırmalar neticesinde, Çin ile derin ticari bağları bulunan pek çok ülkenin, ticari ilişkileri sekteye uğratmamak ya da Çin'in zorlayıcı ekonomik uygulamalarına maruz kalmamak adına Çin'i doğrudan karşılarına alacak siyasi-diplomatik adımlar atmaktan kaçındıkları görülmüştür (Şekil 5.3.). Doğu Asya'da Güney Kore, Güneydoğu Asya'da pek çok ASEAN ülkesi bu politikayı izleyen ülkelerden bazılarıdır. ABD ile ortak liberal-demokratik değerleri benimseyen ve ABD küresel liderliğinden oldukça memnun olan Güney Kore'nin, Çin'e ekonomik bağımlılığı daha agresif politikalar geliştirmesinin ve diğer ABD müttefikleriyle birlikte Çin'e karşı cephe almasının önüne geçmektedir. Aynı nedenle Güney Kore, QUAD'a katılmak için de mesafeli bir duruş sergilemektedir. Güney Kore'de yaklaşık 28.500 ABD askeri bulunmaktadır ve Güney Kore dış politikası ekonomik-ticari ve askeri güvenlik konularında ABD ve Çin arasında sıkışmış durumdadır. Aynı şekilde Endonezya, Malezya, Vietnam ve zaman zaman da Filipinler'de bu eğilim görülmüştür. Çin ile Güney Çin Denizi'ndeki anlaşmazlıklara taraf olan bu ülkelerden Endonezya ve Malezya, ABD ve Çin arasında sıkışan dış politikasında sıklıkla ASEAN merkezîyetçiliğine sığınmakta, ülkesindeki Çin yatırımlarının ve KYG projelerinin aksamaması adına uyumlu politikalar geliştirmektedir. Filipinler ise Güney Çin Denizi'ndeki anlaşmazlığını Lahey Daimî Tahkim Mahkemesi'ne

taşımış ve davada Filipinler lehine bir karar çıkmasına rağmen bu kararın uygulanması konusunda Çin'den çekinmekte ve ısrarcı olmamaktadır. Vietnam yönetimi de son yıllarda ABD ile yaklaşan ilişkiler karşısında bağımsız pozisyonunu koruması için ÇKP tarafından uyarılmaktadır. Çin Komünist Partisi bu uyarıları, Vietnam'da iktidarda olan Vietnam Komünist Partisi'ne ortak sosyalist değerler vurgusu ile yapmaktadır.

Şekil 5.3: ABD ve Çin'in Kuşak ve Yol Coğrafyasındaki siyasi-diplomatik etkisi

Kaynak: Bu harita yazar tarafından mapchart.com aracılığıyla oluşturulmuştur.

Orta Asya ve Afrika kıtaları incelendiğinde de Çin'in bu bölgelerde yoğun bir siyasi-diplomatik etkisinin olduğu görülmüştür. Orta Asya'daki siyasi etkisinin yoğunluğu ise Çin'in ekonomik-ticari angajmanı ile birlikte Rusya'nın bölgede inşa ettiği güvenlik mimarisinden faydalanmasından ve Afganistan'dan çekildikten sonra bölgede proaktif bir strateji yürütemeyen ABD'nin etkisizliğinden kaynaklanmaktadır. Afrika kıtası ise Çin'in ekonomik gücünü somut bir şekilde siyasi güce çevirdiği bir kıta olarak öne çıkmaktadır. 1990'lardan beri kıtanın altyapı yatırımları ve kalkınması için önemli projelere imza atan Çin'e Afrika ülkeleri

özellikle BM düzeyinde ciddi bir siyasi destek açıklamaktadır. ABD'nin Çin'i sert biçimde eleştirdiği Uygur Türklerinin maruz kaldığı asimilasyon politikaları ve Hong Kong iç güvenlik yasası gibi hususlarda pek çok Afrika ülkesi Çin'i desteklediğini BM düzeyinde açıkça beyan etmektedir.

Sonuç olarak Çin, dünya tarihi için kısa sayılabilecek bir süre zarfında ABD'yi geride bırakarak küresel ticarete merkezi bir konum elde etmiş, bu ekonomik gücünü kullanarak siyasi-diplomatik nüfuzunu ilerletmiştir. Elde edilen bulgular ışığında ABD-Çin rekabetini Güç Geçiş Teorisi'nin temel noktalarını oluşturan “güç”, “hiyerarşi” ve “memnuniyet” kavramları ile incelediğimizde;

GGT'de gücün ölçütü GSYH'dir. Çin mevcut büyüme oranlarını korumayı başardığı takdirde 2030-2035 yılları arasında ABD'yi ekonomik olarak geride bırakması beklenmektedir.

Hiyerarşi, küresel ve bölgesel güç yapısını ifade eder. Bu bağlamda ABD, uluslararası sisteme liderlik eden “dominant güç” konumundadır. Çin ise “meydan okuyucu büyük güçtür”. GGT'de hiyerarşinin en istikrarlı hali dominant gücün güçlü müttefiklerden aldığı destekle oluşturduğu hiyerarşidir. Çin'in uluslararası sistemde piyasa ekonomisinin güçlü yanlarını ve sosyalist sistemin avantajlarını bir arada kullandığı karma model, piyasa ekonomisi dinamikleriyle çelişmekte, Çin'in haksız kazanç elde etmekle suçlanmasına ve “sistemik rakip” olarak nitelendirilmesine sebep olmaktadır. Bu durum özellikle ABD-NATO-AB ilişkilerini Çin karşısında hizalamakta, Çin'in mevcut hiyerarşiyi değiştirmesinin önüne geçmektedir. Çin'in statükodan memnuniyetsiz diğer devletlerle hiyerarşiye daha iddialı bir biçimde meydan okuyabilmesi için “büyük güç” olarak tanımlanan ülkelere daha yoğun siyasi-diplomatik desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Memnuniyet/memnuniyetsizlik ise ülkelerin hiyerarşinin yarattığı statükodan memnun olup olmadıklarıdır. ABD'nin Asya'ya Dönüş stratejisi aracılığıyla Çin'i çevrelemeye yönelik politikaları, ÖAHP stratejisi kapsamında seyrüsefer serbestisi operasyonları icra etmesi, QUAD ve AUKUS gibi oluşumlar aracılığıyla Çin karşıtı ittifaklar inşa etmesi, Çin çevresindeki ülkeler ile askeri-güvenlik anlaşmaları, sunduğu savunma taahhütleri ve Asya-Pasifik'teki ABD askeri varlığı Çin'in statükodan duyduğu memnuniyetsizliği doğrudan artırmaktadır. Artan

memnuniyetsizlik ve güvensizlikle Çin, askeri harcamalarını artırarak anakara ve iç denizlerde kendisini güvence altına almaya çalışmaktadır. Bu hususta önemli kazanımlar etmesine karşın HKO'nun askeri yetenekleri ve kapasitesi ABD Ordusunun gerisindedir. Bu durum Çin'i, artan memnuniyetsizliğine rağmen statükoyu değiştirmeye yönelik cüretkâr askeri adımlar atmaktan alıkoymaktadır. Burada Çin'in "Çin Rüyası" vizyonu ile 2049 yılına kadar Asya-Pasifik'e hükmedebilecek ve küresel savaşları kazanabilecek dünya çapında bir güç oluşturmayı hedefleyen taahhütlerinin başarıya ulaşip ulaşmaması belirleyici olacaktır.

Görüldüğü üzere 2022 yılı itibarıyla ABD-Çin rekabetinde Washington yönetiminin; özellikle sahip olduğu askeri avantajlar, inşa ettiği müttefiklik ağı ve küresel güvenlik mimarisi ile avantajlı bir pozisyonda olduğu, Pekin yönetiminin ise ABD'nin ekonomik etkisini geride bırakarak küresel ticarete merkezi bir konum elde ettiği, Kuşak ve Yol Coğrafyasındaki pek çok ülkede ABD'ye nazaran daha etkin ekonomik ilişkiler geliştirdiği görülmektedir. Önümüzdeki on yıllarda, Çin'in yoğun ekonomik-ticari etkisinin bu bölgelerde kendisine siyasi bir nüfuz kazandırma potansiyeli göz ardı edilemeyecek düzeydedir. ABD'nin küresel liderliğini uzun bir sürece yayması, askeri-güvenlik etkinliğinde gösterdiği başarıyı ekonomik-ticari ve siyasi-diplomatik etkinliğinde de göstermesine ve Çin'i dizginlemesine bağlıdır. Çin'in son yirmi yılda elde ettiği ekonomik-ticari ve siyasi diplomatik kazanımlarının etkileyici bir boyuta ulaştığı ve rekabetteki momentumun Çin'in arkasında olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, ABD'nin KYG'ye alternatif yaratmak amacıyla B3W girişimini duyurması, Özgür ve Açık Hint-Pasifik stratejisini sürdürmedeki ısrarı, Çin'e karşı yürütülen ticaret ve teknoloji savaşı, altyapı yatırımları için kredi ve finansman sağlayan uluslararası banka ve kurumlarda gerçekleştirilen fon artışı ile ABD'nin Çin'in ekonomik etkinliğine karşı koyma teşebbüslerinin yoğunlaştığı görülmüştür. KYG projelerinin de özellikle son yıllarda ivme kaybettiği göz önüne alındığında, yüksek politika düzeyinde Kuşak ve Yol Coğrafyası ülkelerine çok sınırlı vaatleri olan Çin'in ekonomik etkisini ilerletmesi güçleşecek ve bazı bölgelerde Çin ekonomik etkisini azaltacaktır.

Bu durumda, çalışmada elde edilen bulgularla sonuç kısmında ortaya konan ekonomik-ticari ve siyasi-diplomatik etkiyi gösteren haritalarda önümüzdeki yıllarda bazı değişimlerin oluşması muhtemeldir. ABD'nin Çin ekonomik etkisini dizginlemeye yönelik aktif katılımı ile KYG lkeleri de en önemli güvenlik ortakları olan ABD ile en güçlü ekonomik ortakları olan Çin arasında değişen ekonomik ve siyasi stratejiler izlemek durumunda kalacak ve haritada kırmızı, mavi ve griye boyalı alanların yeni ara tonları oluşacaktır

Ek olarak, bu çalışmada ana ticaret ortakları ABD ve Çin dışında kalan ülkeler göz ardı edildiğinden Almanya, Fransa, Rusya ve Hindistan gibi ülkelerin ana ticaret ortağı olduğu ülkelere de çalışmada yer verilmesiyle haritaya yeni tonlarla birlikte yeni renkler eklenmesi gerekecektir.

KAYNAKÇA

- AA, (2017) “Çin’in ilk yurt dışı askeri üssü Cibuti’de faaliyete geçti”. Geliş tarihi 17 Mart 2022 (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cinin-ilk-yurt-disi-askeri-ussu-cibutide-faaliyete-gecti/873707>).
- Abc.net.au, (2017), “‘I Love Australia’ ... but Trump Still Not Sold on Refugee Deal”. ABC News, Şubat 2. <https://www.abc.net.au/news/2017-02-03/trump-defends-australia-comments-on-us-refugee-deal/8237640>
- ABD Ticaret Temsilciliği Ofisi, (2020), “Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)”. *United States Trade Representative*. Geliş tarihi 01 Mart 2022 (<http://ustr.gov/countries-regions/southeast-asia-pacific/association-southeast-asian-nations-asean>).
- Abe, Shinzo, (2007), “MOFA: Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan, at the Parliament of the Republic of India ‘Confluence of the Two Seas’ (August 22, 2007)”. Geliş tarihi 19 Ocak 2022 (<https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/pmv0708/speech-2.html>).
- Abe, Shinzo, (2017), “Asia’s Dream: Linking the Pacific and Eurasia” - Speech by Prime Minister Shinzo Abe at the Banquet of the 23rd International Conference on The Future of Asia’, 5 June. Available from: https://japan.kantei.go.jp/97_abe/statement/201706/1222768_11579.html
- Afridi Manzoor Khan. ve Khalid Iram. (2016) “The Politics of Interdependence: A Case of ChinaPakistan Economic Corridor”, *Research Journal of South Asian Studies*, 31 (2), 277-290.
- AI Index Report 2021, (2021), Stanford University Human-Centered Artificial Intelligence, https://aiindex.stanford.edu/wp-content/uploads/2021/11/2021-AI-Index-Report_Master.pdf

- AIIB, (t.y.), “Members of the Bank - AIIB”. Geliş tarihi 19 Haziran 2022 (<https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>).
- Akçay, Nurettin, (2017). *TURKEY-CHINA RELATIONS WITHIN THE CONCEPT OF THE NEW SILK ROAD PROJECT*. 24.
- Akkaymak, Müslim, (2009), Avrupa-Asya Ulaştırma Koridorları ve Yeniden Canlanan İpek Yolu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- Allen, Mike, (2009), America's first Pacific president, Politico, <https://www.politico.com/story/2009/11/americas-first-pacific-president-029511>
- Alsulami, Mohammed,(2021), “US-China Competition and Its Implications for the Middle East | International Institute for Iranian Studies”. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<https://rasanah-iiis.org/english/centre-for-researches-and-studies/us-china-competition-and-its-implications-for-the-middle-east/>).
- Aneja, Atul. (2019). “Bangladesh-China-India-Myanmar (BCIM) Economic Corridor No Longer Listed under BRI Umbrella”. *The Hindu*, Nisan 28.
- Anwar, Dewi Fortuna, (2021). “What Southeast Asia wants from the Biden presidency”. *East Asia Forum*. Geliş tarihi 18 Şubat 2022 (<https://www.eastasiaforum.org/2021/04/01/what-southeast-asia-wants-from-the-biden-presidency/>).
- Arjun, (2020) “South Asia and the Indian Ocean Region: An Indian Perspective”. *International Relations* 6.
- ASEAN Today, (2021), “Report Shows Southeast Asia’s Views on US, China Are Shifting | ASEAN Today”. Geliş tarihi 09 Mart 2022 (<https://www.aseantoday.com/2021/02/report-shows-southeast-asias-views-on-us-china-are-shifting/>).
- Asian Development Bank. (2017). *Meeting Asia’s Infrastructure Needs* (0 bs). Asian Development Bank. <https://doi.org/10.22617/FLS168388-2>

- Athari, Assadollah, ve Ehsan Ejazi. (2020). “The Belt and Road Initiative in the Shadow of Competition Between China and the US”. 1(4):12.
- Axe, David. (2021), “Yes, The Chinese Navy Has More Ships Than The U.S. Navy. But It’s Got Far Fewer Missiles.” *Forbes*. Geliş tarihi 14 Aralık 2021 (<https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2021/11/10/yes-the-chinese-navy-has-more-ships-than-the-us-navy-but-its-got-far-fewer-missiles/>).
- Aydın, Aydın, (2015), “Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi Yıl: 2015, Cilt 6, Sayı 13, ss.1-11 Suleyman Demirel UniversityTheJournal of VisionaryYear: 2015, Volume 6, Number 13, pp.1-11.” *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* 6(13):11.
- Ayres, Alyssa, (2019),“The U.S. Indo-Pacific Strategy Needs More Indian Ocean”. *Council on Foreign Relations*. Geliş tarihi 20 Mart 2022 (<https://www.cfr.org/expert-brief/us-indo-pacific-strategy-needs-more-indian-ocean>).
- Bag, Mustafa. 2020. “Tayvan liderinden Pekin’e sert sözler: Çin’in bir parçası olmayacağız”. *euronews*. Geliş tarihi 10 Aralık 2021 (<https://tr.euronews.com/2020/05/20/cin-in-parcas-olmayacag-z-ve-birlesme-kac-n-lmaz-cin-ile-tayvan-aras-nda-sert-tart-sma>).
- Bahl, Himanshi, (2020), “‘Confluence of the Seas’: The India-US-Japan Trilateral”. *Diplomatist*. Geliş tarihi 20 Mart 2022 (<https://diplomatist.com/2020/10/29/confluence-of-the-seas-the-india-us-japan-trilateral/>).
- Baruah, Darshana M. (2021), “What Is Happening in the Indian Ocean?” *Carnegie Endowment for International Peace*. Geliş tarihi 17 Mart 2022 (<https://carnegieendowment.org/2021/03/03/what-is-happening-in-indian-ocean-pub-83948>).
- Baum, Richard. (2001). “FROM ‘STRATEGIC PARTNERS’ TO ‘STRATEGIC COMPETITORS’: GEORGE W. BUSH AND THE POLITICS OF U. S. CHINA POLICY”. *Journal of East Asian Studies* 1(2):191-220.

BBC News, (2017), “China piles pressure on North Korea by banning coal imports”.
BBC News, Şubat 18.

BBC News, (2021), “Biden says US will defend Taiwan if China attacks - BBC News”. Geliş tarihi 10 Aralık 2021 (<https://www.bbc.com/news/world-asia-59005300>).

BBC Turkish, (2009), Clinton’un ilk gezisi Asya’ya, https://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/02/090216_hillary_asia.shtml

BBC, (2011). “China Overtakes Japan as World’s Second-Biggest Economy”. *BBC News*, Şubat 14.

Bekcan, Umut, (2020), Sovyet-Çin Uyuşmazlığında ABD Faktörü, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / C: 22, S: 1, Mart 2020, 233-243

Bertelsmann Stiftung, (2020) “Asia Policy Brief - China’s Footprint in Central Asia”. Geliş tarihi 26 Mart 2022 (<https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/germany-and-asia/news/asia-policy-brief-chinas-footprint-in-central-asia>).

Beşer, Mehmet Emin, (2018). Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru: Kuşak ve Yolun Kilidi. *Boğaziçi Asya Araştırmaları Merkezi*. <http://bogaziciasya.com/cin-pakistan-ekonomik-koridoru/>

Beyaz Saray, (2015), ‘Remarks by President Obama and Prime Minister Abe of Japan in Joint Press Conference’, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/04/28/remarks-president-obama-and-prime-minister-abe-japan-jointpress-confere>

Beyaz Saray, (2021), “Quad Leaders’ Joint Statement: ‘The Spirit of the Quad’”. *The White House*. Geliş tarihi 24 Ocak 2022 (<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/03/12/quad-leaders-joint-statement-the-spirit-of-the-quad/>).

Bhutta, Zulfiqar, (2016) “Pakistan Working on Gwadar-China Oil Pipeline”, *The Express Tribune*, July 13, <https://tribune.com.pk/story/1140506/crude-export-pakistan-workinggwadar-china-oil-pipeline>

- Blank, Stephen, (2021), “After Afghanistan: What is the future of U.S. policy in Central Asia?” Geliş tarihi 01 Nisan 2022 (<http://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13686-after-afghanistan-what-is-the-future-of-us-policy-in-central-asia.html>).
- Bloomberg, (2019), “Huawei Personnel Worked With China Military on Research Projects”. *Bloomberg.Com*, Haziran 27. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-06-27/huawei-personnel-worked-with-china-military-on-research-projects>
- Blue Origin, (2019), About Blue, <https://www.blueorigin.com/about-blue>
- Bramall, Chris, (2008), Chinese Economic Development, Routledge
- Brattberg, Erik, Philippe Le Corre, Paul Stronski, ve Thomas de Waal, (2021) “China’s Influence in Southeastern Central, and Eastern Europe”. 100, China’s Impact on Strategic Regions, Carnegie Endowment for International Peace
- Brînză, Andreea, (2016) “How a Greek Port Became a Chinese ‘Dragon Head’”. Geliş tarihi 25 Mayıs 2022 (<https://thediplomat.com/2016/04/how-a-greek-port-became-a-chinese-dragon-head/>).
- Britannica, “Kashmir | History, People, & Conflict”. *Encyclopedia Britannica*. Geliş tarihi 12 Ağustos 2021 (<https://www.britannica.com/place/Kashmir-region-Indian-subcontinent>).
- British Petroleum (2017). BP Statistical Review of World Energy 2017. [online] pp.12-34. Available at: <https://calculators.io/statistical-review-of-world-energy/>.
- Bruni, Michele. (2019). The Belt and Road Initiative. Demographic trends, labour markets and welfare systems of member countries. Maastricht: Global Labor Organization.
- Buchholz, Katharina, (2020), “Infographic: Which Countries Have Banned Huawei?” *Statista Infographics*. Geliş tarihi 24 Kasım 2021 (<https://www.statista.com/chart/17528/countries-which-have-banned-huawei-products/>).

- BuddeComm. (2020), “Cosmote, Vodafone and Wind Hellas pay €201.45 million to extend 1800MHz licences to end-2035”; *GlobeNewswire News Room*. Geliş tarihi 24 Mayıs 2022 (<https://www.globenewswire.com/news-release/2020/02/12/1983752/0/en/Cosmote-Vodafone-and-Wind-Hellas-pay-201-45-million-to-extend-1800MHz-licences-to-end-2035.html>).
- Burchill, Richard, (2019), “The Belt and Road Initiative Evolving into a Multilateral Project”. *China-US Focus*. Geliş tarihi 19 Haziran 2022 (<https://www.chinausfocus.com/finance-economy/the-belt-and-road-initiative-evolving-into-a-multilateral-project>).
- Burke, Edmund, Heath, Timothy, Hornung, Jeffrey, Ma, Logan, Morris, Lyle ve Michael Chase. (2018). *China’s Military Activities in the East China Sea: Implications for Japan’s Air Self-Defense Force*. RAND Corporation.
- business-standard.com, (2021), “Çin, ABD’nin Ortadoğu için en önemli ortak konumuna meydan okuyor”. *Business Standard India*, Haziran 14.
- Calabrese, John, (2019), “The Huawei Wars and the 5G Revolution in the Gulf”. *Middle East Institute*. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<https://www.mei.edu/publications/huawei-wars-and-5g-revolution-gulf>).
- Campbell, Caitlin, (2021) *China’s Military: The People’s Liberation Army*, CRS, R46808, June 4, 2021, p. 31-33.
- Canrong, Jin, (2016), *How America's relationship with China changed under Obama*, World Economic Forum, <https://www.weforum.org/agenda/2016/12/america-china-relationship/>
- Cao, Cong, (2004), “Challenges for Technological Development in China’s Industry: Foreign Investors Are the Main Providers of Technology”. *China Perspectives* 2004(4). doi: [10.4000/chinaperspectives.924](https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.924).
- Census.gov, (2022), “Foreign Trade: Data”. Geliş tarihi 13 Temmuz 2022 (<https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>).
- Center for International and Regional Studies, (2015), “China and the Middle East Working Group Meeting II”. *Center for International and Regional Studies*. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<https://cirs.qatar.georgetown.edu/event/china-and-middle-east-working-group-meeting-ii/>).

- Cer.eu, (2016), "Europe and Its South China Sea Dilemma". *Centre for European Reform*. Geliş tarihi 25 Mayıs 2022 (<https://www.cer.eu/publications/archive/bulletin-article/2016/europe-and-its-south-china-sea-dilemma>).
- CGTN, (2022), "Defense minister: China ready to deepen military cooperation with Turkmenistan". Geliş tarihi 26 Mart 2022 (<https://news.cgtn.com/news/2022-03-25/China-ready-to-deepen-military-cooperation-with-Turkmenistan-18GHyPZn4WI/index.html>).
- Chalmers, John, ve Robin Emmott. (2021). "Hungary Blocks EU Statement Criticising China over Hong Kong, Diplomats Say". *Reuters*, Nisan 16.
- Chan, Eric, (2021), "Escalating Clarity without Fighting: Countering Gray Zone Warfare against Taiwan (Part 2)". 6(11):14.
- Chan, Thomas, (1987), "China's Price Reform in the Period of Economic Reform". *The Australian Journal of Chinese Affairs* 18:85-108. doi: [10.2307/2158584](https://doi.org/10.2307/2158584).
- Chanlett-Avery, Emma, Christopher T. Mann, ve Joshua A. Williams., (t.y.), "U.S. Military Presence on Okinawa and Realignment to Guam". 3.
- ChannelE2E, (2022), "Huawei: Banned and Permitted In Which Countries? List and FAQ - ChannelE2E: Technology News for MSPs & Channel Partners". Geliş tarihi 27 Mayıs 2022 (<https://www.channele2e.com/business/enterprise/huawei-banned-in-which-countries/>).
- Chen, Yawen ve Yao, Kevin, (2019). "China's June Exports, Imports Fall as Trade War Takes Heavier Toll". *Reuters*, Temmuz 12.
- Chin, Chai N, ve D'Souza, Allister, (2021), "'The Largest, Most Impactful War the World's Ever Seen': Can the US, China Avoid Taiwan Face-Off?" *CNA*. Geliş tarihi 03 Şubat 2022 (<https://www.channelnewsasia.com/cna-insider/largest-most-impactful-war-worlds-ever-seen-can-us-china-avoid-taiwan-face-2369936>).

- China Briefing, (2018), "What Is Made in China 2025 and Why Is the World So Nervous?" *China Briefing News*. Geliş tarihi 26 Kasım 2021 (<https://www.china-briefing.com/news/made-in-china-2025-explained/>).
- China Briefing, (2021, Mayıs 7). *China-Russia Bilateral Trade Up 20 Percent in January-April 2021*. China Briefing News. <https://www.china-briefing.com/news/china-russia-bilateral-trade-up-20-percent-in-january-april-2021/>
- China Briefing, (2021), "China and Central Asia: Bilateral Trade Relationships and Future Outlook". *China Briefing News*. Geliş tarihi 26 Mart 2022 (<https://www.china-briefing.com/news/china-and-central-asia-bilateral-trade-relationships-and-future-outlook/>).
- China Embassy, (1997), "China-US Joint Statement, Geliş tarihi 24 Ekim 2021 <http://www.china-embassy.org/eng/zmgx/zywj/t36259.htm>).
- China Embassy, (2005), Anti-Secession Law (Full text) GT: 21.10.2021 <http://www.china-embassy.org/eng/zt/999999999/t187406.htm>
- China International Import Expo, (2021), "China-ASEAN bilateral trade annually growth rate hits 16.5% from 1991 to 2020: customs-China International Import Expo". Geliş tarihi 01 Mart 2022 (<https://www.ciie.org/zbh/en/news/exhibition/news/20210913/29410.html>).
- China International Import Expo, (2021), "Çin-ASEAN ikili ticareti yıllık büyüme oranı 1991'den 2020'ye kadar %16,5'e ulaştı: gümrük-Çin Uluslararası İthalat Fuarı". Geliş tarihi 21 Şubat 2022 (<https://www.ciie.org/zbh/en/news/exhibition/news/20210913/29410.html>).
- China Power, (2018), "How is China Modernizing its Navy?" China Power. December 17, 2018. Updated August 25, 2020. Accessed December 13, 2021. <https://chinapower.csis.org/china-naval-modernization/>
- China.com, (2016), *Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru 7 alana odaklanacak_china.com*. Geliş tarihi 30 Temmuz 2021, gönderen <https://turkish.china.com/news/china/543/20160916/760250.html>

China.org.cn, (2004), 'Chinese standard' Aims at International Market, <http://www.china.org.cn/english/BAT/98179.htm>

Chinese Embassy in Iraq, (2014), *Xi Jinping Attends Opening Ceremony of Sixth Ministerial Conference of China-Arab States Cooperation Forum and Delivers Important Speech Stressing to Promote Silk Road Spirit and Deepen China-Arab Cooperation*. (2014). Geliş tarihi 11 Ağustos 2021, gönderen <http://iq.chineseembassy.org/eng/zygx/t1164662.htm>

Chinese Embassy in Turkey, (2014), *Çin Rusya ve Moğolistan liderleri bir araya geldi*. Geliş tarihi 29 Temmuz 2021, gönderen <http://tr.china-embassy.org/tur/xwtd/t1190525.htm>

Chinese Embassy in Turkey, *Bir Kuşak Bir Yol Girişimi Çin ve Türkiye Halklarına Yararlar Getiriyor*. (2019). Geliş tarihi 11 Ağustos 2021, gönderen <http://tr.china-embassy.org/tur/xwtd/t1660067.htm>

Chong, Byron, (2020), “The Trump Administration’s Record on Southeast Asia”. *ORF*. Geliş tarihi 18 Şubat 2022 (<https://www.orfonline.org/expert-speak/trump-administration-record-southeast-asia/>).

Choong, William, (2021), “Chinese-U.S. Split Is Forcing Singapore to Choose Sides”. *Foreign Policy*. Geliş tarihi 08 Mart 2022 (<https://foreignpolicy.com/2021/07/14/singapore-china-us-southeast-asia-asean-geopolitics/>).

Chow, Gregory C, (2004) “Economic Reform and Growth in China”. 26. *Annals of Economics and Finance*, (5), 127-152

Chow, Gregory C., ve Kui-Wai Li., (2002), “China’s Economic Growth: 1952–2010”. *Economic Development and Cultural Change* 51(1):247-56. doi: [10.1086/344158](https://doi.org/10.1086/344158).

Clark, Robert, (2021), “China joins the global LEO satellite race”. *Light Reading*. Geliş tarihi 27 Kasım 2021 (<https://www.lightreading.com/asia/china-joins-global-leo-satellite-race/d/d-id/769343>).

- Clinton, Hillary, (2011), America's Pacific Century, *Foreign Policy*, <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>
- CNBC Television. (2019), *Pompeo calls Chinese infrastructure program "predatory"*. <https://www.youtube.com/watch?v=HcjCvof6Lkc>
- CNBC, (2021), "China's Xi vows 'reunification' with Taiwan, but holds off threatening force". *CNBC*. Geliş tarihi 10 Aralık 2021 (<https://www.cnbc.com/2021/10/09/china-president-xi-jinping-on-reunification-with-taiwan.html>).
- CNN, Westcott, Ben ve George, Steve, (2018) "How George H.W. Bush became Beijing's 'old friend' in the White House". *CNN*. Geliş tarihi 24 Ekim 2021 (<https://www.cnn.com/2018/12/01/asia/george-h-w-bush-china-intl/index.html>).
- Congress.gov, (2018), "Text - S.2463 - 115th Congress (2017-2018): BUILD Act of 2018". Geliş tarihi 18 Şubat 2022 (<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-bill/2463/text>).
- Congressional Research Service, (2021), China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities Background and Issues for Congress, <https://sgp.fas.org/crs/row/RL33153.pdf>
- Conteh-Morgan, Earl, (2018), "The United States and China: Strategic Rivalry in Africa". *Insight Turkey* 20(1):39-52. doi: [10.25253/99.2018201.03](https://doi.org/10.25253/99.2018201.03).
- Copp, Tara, (2021), "US Needs Indo-Pacific Force 'Enhancements,' Global Posture Review Finds". *Defense One*. Geliş tarihi 07 Aralık 2021 (<https://www.defenseone.com/threats/2021/11/us-needs-indo-pacific-force-enhancements-global-posture-review-finds/187134/>).
- Cordesman, Anthony H., (2021) "Chinese Strategy and Military Forces in 2021". Geliş tarihi 14 Aralık 2021, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/210607_Cordesman_Chinese_Strategy.pdf?sfvrsn=VJgaJzyC4E9Qj1m3w13SfjQ

Corridors of power. (t.y.). *Week In China*. Geliş tarihi 11 Ağustos 2021, gönderen <https://www.weekinchina.com/?p=32843>

Council of the EU, (2021), A globally connected Europe: Council approves conclusions, European Council, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/07/12/a-globally-connected-europe-council-approves-conclusions/>

Council on Foreign Relations, (2020), “Trace China’s Rise to Power”. Geliş tarihi 12 Haziran 2022 (<https://www.cfr.org/china-global-governance/>).

Council on Foreign Relations, (2022), “Territorial Disputes in the South China Sea”. *Global Conflict Tracker*. Geliş tarihi 09 Mart 2022 (<https://cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/territorial-disputes-south-china-sea>).

CPEC Authority, (2020), “Gwadar Smart Port City Master Plan | China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) Authority Official Website”. Geliş tarihi 17 Mart 2022 (<http://cpec.gov.pk/project-details/63>).

Crawford, Emily, (2019), “Made in China 2025: The Industrial Plan That China Doesn’t Want Anyone Talking About”. *FRONTLINE*. Geliş tarihi 26 Kasım 2021 (<https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/made-in-china-2025-the-industrial-plan-that-china-doesnt-want-anyone-talking-about/>).

CRI Online, (2013), Xi: Piyasa ile devletin rolü farklı, GT: 10.10.2021 <http://turkish.cri.cn/757/2013/11/24/1s153905.htm>

Crisis Group Asia Report No 297, Crisis Group, 2018, “China-Pakistan Economic Corridor: Opportunities and Risks”.

Crist, Ry, (2021), “What is Starlink? Elon Musk’s satellite internet venture explained”. *CNET*. Geliş tarihi 27 Kasım 2021 (<https://www.cnet.com/home/internet/starlink-satellite-internet-explained/>).

CRS Report for Congress, (2006), “China-Southeast Asia Relations: Trends, Issues, and Implications for the United States”, Vaughn, Bruce, ve Wayne M. Morrison, 40, <https://sgp.fas.org/crs/row/RL32688.pdf> GT:11.02.2022

- Cyrrill, Melissa, (2018), What is Made in China 2025 and Why Has it Made the World So Nervous?, China Briefing, <https://www.china-briefing.com/news/made-in-china-2025-explained/>
- ÇHC Ankara Büyükelçiliği, (2006), Tayvan Çin'in ayrılmaz bir parçasıdır, <https://www.mfa.gov.cn/ce/cetur//tur/zt/t230471.htm>
- ÇHC Dışişleri Bakanlığı, (2002), Some Sensitive Issues, Ministry of Foreign Affairs of People's Republic of China, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2721_663446/2722_663448/200205/t20020508_514225.html
- ÇHC Dışişleri Bakanlığı, (2017), Five-year Outcome List of Cooperation Between China and Central and Eastern European Countries, <https://www.mfa.gov.cn/ce/cebg/eng/zbgs/t1514615.htm>
- ÇHC İstanbul Başkonsolosluğu, (2020), Xi Jinping: Marksizmi sürdürmek ve geliştirmek zorunluluktur, GT:10.10.2021 <http://istanbul.china-consulate.org/tur/xwtd/t1807141.htm>
- Çin Dışişleri Bakanlığı, (2004), Hu Jintao's Visit to the Four Latin-American Countries and His Attending of the Informal APEC Summit , Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/huvisit_665888/t171299.shtml
- Çin Dışişleri Bakanlığı, (2013), President Xi Jinping Delivers Important Speech and Proposes to Build a Silk Road Economic Belt with Central Asian Countries, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpfwzysiesgjtfhshzzfh_665686/t1076334.shtml, G.T: 17.11.2019
- Çin Halk Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu, (2015), *İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolunun Ortaklaşa İnşa Edilmesini Teşvik Üzerine Vizyon ve Faaliyetler*. (2015). Geliş tarihi 9 Mayıs 2021, gönderen <http://istanbul.china-consulate.org/tur/xwtd/t1258666.htm>
- Çolak, Serpil, (2019), “‘Özgür ve Serbest’ Hint Pasifik: Yeni Bir Bölgesel Yaklaşım ve Yeni Bir Ağlaştırma İnisiyatifi mi?” *Boğaziçi Asya Araştırmaları Merkezi*.

Geliş tarihi 07 Aralık 2021 (<http://bogaziciasya.com/ozgur-ve-serbest-hint-pasifik-yeni-bir-bolgesel-yaklasim-ve-yeni-bir-aglastirma-inisiyatif-mi/>).

Daily Sabah, (2021), “Blinken, Austin Visit Japan for Talks Focused on China”.
Daily Sabah. Geliş tarihi 24 Ocak 2022
(<https://www.dailysabah.com/world/asia-pacific/blinken-austin-visit-japan-for-talks-focused-on-china>).

Daitian, Li, Tong ,Tony W., ve Xiao Yangao. (2021), “Is China Emerging as the Global Leader in AI?” *Harvard Business Review*, Şubat 18.

Dams, Ties, Martin, Xiaoxue ve Kranenburg, Vera, (2021), China’s Soft Power in Europe, Falling on Hard Times, A Report by the European Think-tank Network on China (ETNC), Nisan 2021,
[https://www.clingendael.org/sites/default/files/2021-04/Report ETNC Chinas Soft Power in Europe Falling on Hard Times 2021.pdf](https://www.clingendael.org/sites/default/files/2021-04/Report%20ETNC%20Chinas%20Soft%20Power%20in%20Europe%20Falling%20on%20Hard%20Times%202021.pdf)

Daniel, Bases, (2019), “The race to 5G is a race America must win”, Donald Trump says as US announces plans to accelerate high-speed wireless development.
South China Morning Post, April 13. Retrieved from
<https://www.scmp.com/news/world/united-states-canada/article/3005988/us-announce-large-scale-5g-development-plans-race>

datatopics.worldbank.org, (2021), Worldbank, The World by Income and Region, Country Classifications by Income: FY 2021-2022,
<https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/the-world-by-income-and-region.html>

Davidson, Helen ve Borger, Julian, (2021), “China Could Mount Full-Scale Invasion by 2025, Taiwan Defence Minister Says”. *The Guardian*, Ekim 6.

Davidson, Helen, (2021), “Taiwan President Says China Threat Growing ‘Every Day’ as Biden Criticises Beijing”. *The Guardian*, Ekim 28.

Davidson, Helen, ve Lin, Chi Hui, (2021), “Why Is China Increasing Its Military Pressure on Taiwan?” *The Guardian*, Ekim 6.

Davidson, Janine, (2014), The U.S. "Pivot to Asia", American Journal of Chinese Studies , JUNE 2014, Vol. 21, SPECIAL ISSUE (JUNE 2014), pp. 77-82
GT:06.12.2021 <http://www.jstor.com/stable/44289339>

Davis, Bob, (2018) "When the World Opened the Gates of China". WSJ. Geliş tarihi 12 Haziran 2022 (<https://www.wsj.com/articles/when-the-world-opened-the-gates-of-china-1532701482>).

Defense of Japan, (2021), GT: 02.02.2022
https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2021/DOJ2021_Digest_EN.pdf

Defenseone, (2021), "What Do We Know About China's Newest Missiles? - Defense One". Geliş tarihi 14 Aralık 2021
(<https://www.defenseone.com/ideas/2021/03/what-do-we-know-about-chinas-newest-missiles/172782/>).

Dehr, Deborah, (2017), "The Middle East Is the Hub for China's Modern Silk Road". Middle East Institute. Geliş tarihi 18 Nisan 2022
(<https://www.mei.edu/publications/middle-east-hub-chinas-modern-silk-road>).

Demir, Emre, (2020), ABD'nin Biden dönemi Çin Politikası: Asya'ya Dönüş 2.0?, Cappadocia Journal of Area Studies (CJAS) 2020, vol. 2, no.2

Deng, Yong, (2008), China's Struggle for Status: The Realignment of International Relations, Cambridge: Cambridge University Press.

Denmark, Ryan ve Abraham Hass, (2020) "More Pain than Gain: How the US-China Trade War Hurt America". Brookings. Geliş tarihi 18 Kasım 2021
(<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/08/07/more-pain-than-gain-how-the-us-china-trade-war-hurt-america/>).

DeSilva-Ranasinghe, Sergei, (2011) "Why the Indian Ocean Matters". The Diplomat, Geliş tarihi 02 Eylül 2021 (<https://thediplomat.com/2011/03/why-the-indian-ocean-matters/>).

Deutsche Welle (www.dw.com),(2020). "Pakistan's Gilgit-Baltistan 'Province': Will It Make the Kashmir Dispute Irrelevant? | DW | 13.11.2020". DW.COM.

Geliş tarihi 12 Ağustos 2021 (<https://www.dw.com/en/pakistans-gilgit-baltistan-province-will-it-make-the-kashmir-dispute-irrelevant/a-55594328>).

Dewan, Angela ve McGee, Luke, (2021), “Foreign policy: Biden says ‘America Is Back,’ but Trump’s ‘America First’ isolationism has haunted his first 100 days - CNN”. Geliş tarihi 07 Aralık 2021 (<https://edition.cnn.com/2021/04/28/world/biden-100-days-foreign-policy-intl/index.html>).

Dews, Fred, (2014), “8 Facts about China’s Investments in Africa”. *Brookings*. Geliş tarihi 10 Mayıs 2022 (<https://www.brookings.edu/blog/brookings-now/2014/05/20/8-facts-about-chinas-investments-in-africa/>).

DiCicco, J. M., & Levy, J. S. (1999). Power shifts and problem shifts: The evolution of the power transition research program. *Journal of Conflict Resolution*, 43(6), 675–704.

Doğan, Selahattin. (2016), “GÜNEY ÇİN DENİZİ TAHKİM DAVASI (FİLİPİNLER CUMHURİYETİ/ÇİN HALK CUMHURİYETİ)” *Küresel Bakış*, Yıl:6, Sayı:21 (Aralık 2016), <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1671823> GT: 08.03.2022

Downen, Robert, (1982), Reagan Policy of Strategic Cooperation with China: Implication for Asian-Pacific Stability, *The Journal of East Asian Affairs*, C. 2, No. 1, s. 43-69

Downs, Erica Strecker, (2000), *China’s Quest for Energy Security*. Santa Monica, CA: Rand.

DSV, *Rail freight transport between China and Europe*. (t.y.). Geliş tarihi 06 Ağustos 2021, gönderen <https://www.dsv.com/en/insights/expert-opinions/rail-freight-between-europe-and-china>

Dunne, Charles W., (2021), “China’s Belt and Road Initiative and US Middle East Policy”. *Arab Center Washington DC*. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<https://arabcenterdc.org/resource/chinas-belt-and-road-initiative-and-us-middle-east-policy/>).

Eckstein, Megan, (2020), “SECNAV Braithwaite Calls for New U.S. 1st Fleet Near Indian, Pacific Oceans”. *USNI News*. Geliş tarihi 20 Mart 2022 (<https://news.usni.org/2020/11/17/secnav-braithwaite-calls-for-new-u-s-1st-fleet-near-indian-pacific-oceans>).

Egel, Nikolaus, (2018), China’s OBOR-project and the history of the Silk Road *Ekonomik koridor oluşturulmasına ilişkin anlaşma imzaladılar*. (2016). Geliş tarihi 29 Temmuz 2021, gönderen <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ekonomik-koridor-olusturulmasina-iliskin-anlasma-imzaladilar/596787>

Emmott, Robin ve Koutantou, Angeliki. (2017). “Greece Blocks EU Statement on China Human Rights at U.N.” *Reuters*, Haziran 18. <https://www.reuters.com/article/us-eu-un-rights-idUSKBN1990FP>

en.reingex.com, (t.y.), *China Central Western Asia Economic Corridor*. EENI Global Business School. Geliş tarihi 10 Ağustos 2021, gönderen <http://en.reingex.com/China-Central-Western-Asia.shtml>

Enfu, Cheng, ve Li Jing, (2020), “Kuşak ve Yol Girişimi’nde Deniz İşbirliğinin Günümüzdeki ve Gelecekteki Durumu”, *BRIQ Journal*, C.1, S.4 s. 22-23
eng.sectesco.com, (2022), “About SCO | SCO”. Geliş tarihi 26 Mart 2022 (http://eng.sectesco.org/about_sco/).

english.scio.gov.cn., (2020), *What are six economic corridors under Belt and Road Initiative?* Geliş tarihi 30 Temmuz 2021, gönderen http://english.scio.gov.cn/beltandroad/2020-08/04/content_76345602.htm

Ericsson, (2020), “COSMOTE Greece selects Ericsson 5G”. Geliş tarihi 24 Mayıs 2022 (<https://www.ericsson.com/en/press-releases/2020/3/cosmote-greece-selects-ericsson-5g>).

Ertekin, Meriç Subaşı, (2017). “ÇİN’DE EKONOMİK BÜYÜME, YOKSULLUK VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ: DÜNYA EKONOMİSİNDE KONUMU”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 2017 C.7, S.1

Ertuğrul, Ümmühan E, (2017), *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Göre Kıyı Devletinin Egemen Hakları*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

C. XXI, Y. 2017, Sa. 1, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/788965> GT: 08.03.2022

EurAsian Times, (2020), “Chinese Military Base In The Indian Ocean Near Maldives To Complete ‘String Of Pearls’ Around India?” *Latest Asian, Middle-East, EurAsian, Indian News*. Geliş tarihi 17 Mart 2022 (<https://eurasianimes.com/chinese-military-base-in-the-indian-ocean-maldives/>).

Euronews, (2020), “Huawei, ABD yaptırımları nedeniyle Kirin işlemci üretimine son verecek”. *euronews*. Geliş tarihi 26 Kasım 2021 (<https://tr.euronews.com/2020/08/08/huawei-abd-yaptirimlar-nedeniyle-kirin-islemcilerinin-uretimine-son-verecek>).

European Union Chamber of Commerce in China, (2016), Overcapacity In China: An Impediment to the Party’s Reform Agenda, [https://static.europeanchamber.com.cn/upload/documents/documents/Overcapacity_in_China_En\[405\].pdf](https://static.europeanchamber.com.cn/upload/documents/documents/Overcapacity_in_China_En[405].pdf) GT: 23.11.2019

Eurostat, (2021), Main Trading Partners - EU, https://ec.europa.eu/eurostat/documents/portlet_file_entry/2995521/6-15022021-BP-EN.pdf/e8b971dd-7b51-752b-2253-7fdb1786f4d9

EveryCRSReport, (2014), China's Currency Policy: An Analysis of the Economic Issues, <https://www.everycrsreport.com/reports/RS21625.html>

Fang, Cai, (ed) ve Peter Nolan (ed), (2019), *Routledge Handbook of the Belt and Road*. Routledge. Routledge International Handbooks,

Faridi, Saeeduddin, (2021), “China’s ports in the Indian Ocean - Gateway House”. Geliş tarihi 17 Mart 2022 (<https://www.gatewayhouse.in/chinas-ports-in-the-indian-ocean-region/>).

Farooq, Umar A, (2021), “US Senate attempts to curb China’s Middle East influence”. *Middle East Eye*. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<http://www.middleeasteye.net/news/china-middle-east-us-bill-seeks-counter-growing-influence>).

Farrelly, Shane, ve Peng, Ling, (2021), A Globally Connected Europe: The EU's Answer To The Belt & Road Initiative?, D'Andre and Partners Legal Counsel

Felsenthal, Mark ve Spetalnick, Matt, (2014) "Obama says U.S. commitment to defend Philippines 'ironclad' | Reuters". Geliş tarihi 08 Mart 2022 (<https://www.reuters.com/article/us-philippines-usa-obama-idUSBREA3S02T20140429>).

Ferguson, Niall, (2009), "The trillion dollar question: China or America?" Geliş tarihi 17 Temmuz 2022 (<https://www.telegraph.co.uk/comment/5424112/The-trillion-dollar-question-China-or-America.html>).

Financial Times, (2019), China's private sector is pivotal to its economy, GT: 14.10.2021 <https://www.ft.com/content/438ff8da-12a1-11ea-a7e6-62bf4f9e548a>

Fischler, Nate, (2021), "Vietnam Is a Wildcard in US-China Relations". ICAS. Geliş tarihi 08 Mart 2022 (<https://chinaus-icas.org/research/vietnam-is-a-wildcard-in-us-china-relations/>).

Ford, John, (2017), "The Pivot to Asia Was Obama's Biggest Mistake". Geliş tarihi 04 Kasım 2021 (<https://thediplomat.com/2017/01/the-pivot-to-asia-was-obamas-biggest-mistake/>).

Foreign Policy Analytics, (2021), "Semiconductors and the U.S.-China Innovation Race". *Foreign Policy*. Geliş tarihi 26 Kasım 2021 (<https://foreignpolicy.com/2021/02/16/semiconductors-us-china-taiwan-technology-innovation-competition/>).

France 24, (2019). "Huawei Staff Pair up with Chinese Military on Research". *France 24*. Geliş tarihi 24 Kasım 2021 (<https://www.france24.com/en/20190627-huawei-staff-pair-with-chinese-military-research>). <https://www.france24.com/en/20190627-huawei-staff-pair-with-chinese-military-research>

Frankopan, Peter, (2018), İpek Yolu, İstanbul: Pegasus Yayınları,

Friedman, Uri, (2019), "How to Choose Between the U.S. and China? It's Not That Easy." *The Atlantic*. Geliş tarihi 01 Şubat 2022

[\(https://www.theatlantic.com/politics/archive/2019/07/south-korea-china-united-states-dilemma/594850/\)](https://www.theatlantic.com/politics/archive/2019/07/south-korea-china-united-states-dilemma/594850/).

Frisbie, John, ve Overmyer, Michael, (2006), “US–China Economic Relations: The Next Stage”. *Current History* 105(692):243-49. doi: [10.1525/curh.2006.105.692.243](https://doi.org/10.1525/curh.2006.105.692.243).

Full text of the Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road Initiative, (2017),
http://english.www.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm GT: 27.08.2021

Fulton, Jonathan, (2016), “Table 1: Levels of Chinese Strategic Partnerships”. *ResearchGate*. Geliş tarihi 22 Nisan 2022
https://www.researchgate.net/figure/Levels-of-Chinese-Strategic-Partnerships_tbl1_331864953).

Fulton, Jonathan, (2016), An Analysis of Two Corridors In China's One Belt, One Road Initiative: China-Pakistan and China Central-West Asia, Proceedings of International Conference on Inter-Regional Connectivity: South Asia and Central Asia

Fulton, Jonathan, (2019), “Friends with Benefits: China’s Partnership Diplomacy in the Gulf”. *Project on Middle East Political Science*. Geliş tarihi 22 Nisan 2022
<https://pomeps.org/friends-with-benefits-chinas-partnership-diplomacy-in-the-gulf>).

Fung Business Intelligence Center, (2015), The Silk Road Economic Belt and the 21st Century Maritime Silk Road,
<https://www.fbicgroup.com/sites/default/files/The%20Silk%20Road%20Economic%20Belt%20and%2021st%20Century%20Maritime%20Silk%20Road%20MAY%2015.pdf> GT:17.06.2020

Fung, Doris, (2022), “The Growing China-ASEAN Economic Ties”. *HKTDC Research*. Geliş tarihi 01 Mart 2022
<https://research.hktdc.com/en/article/OTUxMzk0NDE0>).

Gan, Nectar ve Westcott ,Ben, (2021), “US-China rivalry is extending from Earth into space. That poses a challenge to American dominance”. *CNN*. Geliş tarihi 26 Kasım 2021 (<https://www.cnn.com/2021/06/21/china/china-us-space-race-mic-intl-hnk/index.html>).

Gardner, Cory, (2018). “Text - S.2736 - 115th Congress (2017-2018): Asia Reassurance Initiative Act of 2018”. Geliş tarihi 18 Şubat 2022 (<https://www.congress.gov/bill/115th-congress/senate-bill/2736/text>).

Garver, Rob, (2021) “Biden Says ‘America Is Back,’ But US Allies Aren’t So Sure”. *VOA*. Geliş tarihi 01 Şubat 2022 (<https://www.voanews.com/a/usa-biden-says-america-back-us-allies-arent-so-sure/6207225.html>).

Geo News, (2021), \$3bn Chinese investment in Gwadar Port Free Zone to create 30,000 jobs: Asim Bajwa, <https://www.geo.tv/latest/352873-second-phase-of-gwadar-port-free-zone-to-create-30000-jobs-asim-bajwa>

Ghosh, Priyanjoli, (2020),. “India’s Indian Ocean Region Strategy > Air University (AU) > Journal of Indo-Pacific Affairs Article Display”. Geliş tarihi 17 Mart 2022 (<https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/2331112/indias-indian-ocean-region-strategy/>).

Gilpin, Robert. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge University Press.

Global Times, (2004), “Living in China’s technological miracle - Global Times”. Geliş tarihi 23 Kasım 2021 (<https://www.globaltimes.cn/page/202107/1230033.shtml>).

Goldkorn, Jeremy, (2021), “What Is Happening in Xinjiang as 2021 Draws to a Close?” *SupChina*. Geliş tarihi 26 Mart 2022 (<https://supchina.com/2021/12/16/what-is-happening-in-xinjiang-as-2021-draws-to-a-close/>).

Goncalves, Sergio, (2020), “U.S. Urges EU to Use 5G by Ericsson, Nokia, Samsung, Seen on Par with Huawei”. *Reuters*, Şubat 19.

Goncalves, Sergio, (2020), “U.S. urges EU to use 5G by Ericsson, Nokia, Samsung, seen on par with Huawei”. *Reuters*, Şubat 19.

Goodman, Matthew P, (2017), “Predatory Economics and the China Challenge”.
Geliş tarihi 01 Mart 2022 (<https://www.csis.org/analysis/predatory-economics-and-china-challenge>).

Government of Pakistan (2017) Long Term Plan for China-Pakistan Economic Corridor, <http://www.cpec.gov.pk/long-term-plan-cpec> GT: 11.08.2021

Gökten, Kerem, (2019), Güvenlik ile Bölgesel Ekonomik İşbirliği Arasında Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar (BCIM) Ekonomik Koridoru, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Osmaniye Korkut Ata University İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt: 3, Sayı: 1, Haziran 2019, ss. 99-113

Gökten, Kerem, (2019), Güvenlik ile Bölgesel Ekonomik İşbirliği Arasında Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar (BCIM) Ekonomik Koridoru, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Osmaniye Korkut Ata University İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Cilt: 3, Sayı: 1, Haziran 2019, ss. 105

Gökten, Kerem. (2019). China-Pakistan Economic Corridor and New South Asia Geopolitics. *Fiscaeconomia*, 3(1), 160-176.
<https://doi.org/10.25295/fsecon.2019.01.006>

Grinter, Lawrence E. (2002). “Handling the Taiwan Issue: Bush Administration Policy toward Beijing and Taipei”. *Asian Affairs* C.29 S.1 s3-15.

Grossman, Derek, (2020), Military Build-Up in the South China Sea, The South China Sea: From a Regional Maritime Dispute to Geo-Strategic Competition (London: Routledge, 2020; Edited By Leszek Buszynski and Do Thanh Hai), s. 182–200.

Grossman, Derek. (2018), “China’s Reluctance on Sanctions Enforcement in North Korea”. Geliş tarihi 01 Şubat 2022 (<https://www.rand.org/blog/2018/01/chinas-reluctance-on-sanctions-enforcement-in-north.html>).

Guan, Kwa Chong, (2016). *The Maritime Silk Road: History of an Idea*. (23), 32.,

Guo, Kai ve N’Diaye, Papa (2009), “Is China’s Export-Oriented Growth

- Guo, Meixin, Lin Lu, Liugang Sheng, ve Miaojie Yu, (2018), “The Day After Tomorrow: Evaluating the Burden of Trump’s Trade War”. *Asian Economic Papers* 17(1):101-20. doi: [10.1162/asep_a_00592](https://doi.org/10.1162/asep_a_00592).
- Güneylioğlu, Murat, (2017), War, Status Quo, and Peace in the South Caucasus: A Power Transition Perspective: Public Integrity: Vol 19, No 4. (t.y.). <https://www.tandfonline.com/eprint/RDAxmq4RWgF6W6THHNwS/full>
- Hadar, Leon, (2022), “ABD Orta Doğu müttefikleri ile bağları yıprandıkça, Çin fayda sağlıyor, Opinion - THE BUSINESS TIMES”. Geliş tarihi 22 Nisan 2022 (<https://www.businesstimes.com.sg/opinion/as-us-ties-with-mid-east-allies-fray-china-benefits>).
- Haddad, Mohammed, Hussein, Mohammed, (2021), “Infographic: History of US Interventions in the Past 70 Years”. Geliş tarihi 14 Temmuz 2022 (<https://www.aljazeera.com/news/2021/9/10/infographic-us-military-presence-around-the-world-interactive>).
- Hale, Erin, (2021), “China Uses Maritime Militia to Assert Claim on South China Sea”. Geliş tarihi 10 Aralık 2021 (<https://www.aljazeera.com/news/2021/11/19/china-supports-maritime-militia-to-assert-south-china-sea-claim>).
- Hamia, Mohamad A. Abou, (2016), “The US and China International Trade Indices: A Comprehensive Empirical Survey, 2020 Editioni.” 51.
- Hamilton, Daniel S., (2021), “No, China Is Not the EU’s Top Trading Partner”. *POLITICO*. Geliş tarihi 25 Mayıs 2022 (<https://www.politico.eu/article/china-not-eu-top-trade-partner-us-is/>).
- Hansen, Valerie, (2012), The Silk Road: A New History, Oxford University President
- Harding, Brian. (2017), “U.S.–Southeast Asia Relations: Raised Stakes and Renewed Importance”. *Asia Policy* 23(1):57-62. doi: [10.1353/asp.2017.0008](https://doi.org/10.1353/asp.2017.0008).
- Harding, Harry (1992), A Fragile Relationship: The United States and China since 1972, Washington: The Brookings Institution.

Harding, Harry, (2011), *The Chinese State in crisis, 1966–1969, The Politics of China*

Harding, Luke. (2021). “The Space Race Is Back on – but Who Will Win?” *The Guardian*, Temmuz 16.

Harris, Tobias ve Lee, Haneul (2021), “A New Chapter in U.S.-South Korea Relations: Seoul Embraces a Broader Role in Asia”. *Center for American Progress*. Geliş tarihi 01 Şubat 2022 (<https://www.americanprogress.org/article/new-chapter-u-s-south-korea-relations-seoul-embraces-broader-role-asia/>).

Harris, Tobias, Bard, Abigail ve Lee, Haneul, (2021), “The China Difference in the U.S.-South Korea Alliance”. *Center for American Progress*. Geliş tarihi 01 Şubat 2022 (<https://www.americanprogress.org/article/the-china-difference-in-the-u-s-south-korea-alliance/>).

Harsh, V. Pant ve Shah, Kriti M, (2019), “South Asia’s Changing Geopolitical Landscape”. *ORF*. Geliş tarihi 17 Mart 2022 (<https://www.orfonline.org/expert-speak/south-asias-changing-geopolitical-landscape-47458/>).

Hashimova, Umida, (2019), “Uzbekistan Increasingly Turns to China for Development Loans”. *Jamestown*. Geliş tarihi 26 Mart 2022 (<https://jamestown.org/program/uzbekistan-increasingly-turns-to-china-for-development-loans/>).

Heginbotham, Eric, Michael Nixon, Forrest Morgan, Jacob Heim, Jeff Hagen, Sheng Li, Jeffrey Engstrom, Martin Libicki, Paul DeLuca, David Shlapak, David Frelinger, Burgess Laird, Kyle Brady, ve Lyle Morris, (2015), *The U.S.-China Military Scorecard: Forces, Geography, and the Evolving Balance of Power, 1996--2017*. RAND Corporation.

Helou, Agnes, (2022), “F-35 fighters, 5G networks, and how the UAE is trying to balance relations between the US and China”. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<https://www.c4isrnet.com/smr/5g/2022/01/27/f-35-fighters-5g-networks-and-how-the-uae-is-trying-to-balance-relations-between-the-us-and-china/>).

- Hernandez, Michael G, (2021), “US, Central Asian foreign ministers hold C5+1 summit”. Geliş tarihi 01 Nisan 2022 (<https://www.aa.com.tr/en/americas/us-central-asian-foreign-ministers-hold-c5-1-summit/2218734>).
- Hickey, V. Dennis, (2013). Imbalance in the Taiwan Strait, *Parameters*, 43(3), 43-53.
- Higgins, Tucker, (2019), “Trump Questions Japan Defense Pact, Says If US Is Attacked, ‘They Can Watch on a Sony Television’”. *CNBC*. Geliş tarihi 17 Ocak 2022 (<https://www.cnbc.com/2019/06/26/trump-questions-whether-postwar-defense-agreement-with-japan-is-fair.html>).
- Hillman, Jennifer ve Sacks, David, (2021), “Findings | China’s Belt and Road: Implications for the United States”. Geliş tarihi 10 Nisan 2022 (<https://www.cfr.org/report/chinas-belt-and-road-implications-for-the-united-states/findings>).
- Hillman, Jonathan E., (2020), “A ‘China Model?’ Beijing’s Promotion of Alternative Global Norms and Standards”. Geliş tarihi 19 Haziran 2022 (<https://www.csis.org/analysis/china-model-beijings-promotion-alternative-global-norms-and-standards>).
- Horowitz, Jason, ve Liz Alderman, (2017), “Chastised by E.U., a Resentful Greece Embraces China’s Cash and Interests”. *The New York Times*, Ağustos 26.
- Horta, Loro, (2022). “US-China competition in the UAE: A tussle in the desert”. *ThinkChina - Big reads, Opinion & Columns on China*. Geliş tarihi 22 Nisan 2022 (<http://www.thinkchina.sg/us-china-competition-uae-tussle-desert>).
- Huang, Yukon, (2021), “The U.S.-China Trade War Has Become a Cold War”. *Carnegie Endowment for International Peace*. Geliş tarihi 18 Kasım 2021 (<https://carnegieendowment.org/2021/09/16/u.s.-china-trade-war-has-become-cold-war-pub-85352>).
- Huang, Yukon, (2021), “The U.S.-China Trade War Has Become a Cold War”. *Carnegie Endowment for International Peace*. Geliş tarihi 19 Kasım 2021 (<https://carnegieendowment.org/2021/09/16/u.s.-china-trade-war-has-become-cold-war-pub-85352>).

- Hussain, Mehdi, (2021), “Singapore’s diplomacy outreach on the US-China rivalry”. *Hindustan Times*. Geliş tarihi 08 Mart 2022 (<https://www.hindustantimes.com/ht-insight/international-affairs/singapores-diplomacy-outreach-on-the-us-china-rivalry-101631021401989.html>).
- Hyde, Andrew, (2022), “China’s Emerging Financial Influence at the UN Poses a Challenge to the U.S. • Stimson Center”. *Stimson Center*. Geliş tarihi 19 Haziran 2022 (<https://www.stimson.org/2022/chinas-emerging-financial-influence-at-the-un/>).
- Hydrocarbons Technology, (2022), Central Asia-China Gas Pipeline, Turkmenistan to China, <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/centralasiachinagasp/>
- ICBC, (2019), <https://www.icbc.com.cn/icbc/en/newsupdates/icbc%20news/TheBeltandRoadBankersRoundtableSuccessfullyHeldinBeijing.htm>
- Iftikhar, Mohid ve Abbasi, Faizullah, (2016), A Comparative View of the Ancient and the 21st Century Maritime Silk Road, Center for International Maritime Security (CIMSEC), 3 Mart 2016, <http://cimsec.org/ancient-land-and-the-maritime-silk-road/22660> (E.T: 10.11.2019)
- Indo-Pacific Strategy of the United States, (2022), The White House Washington, February 22, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf>
- Jakhar, Pratik, (2021), “Whatever Happened to the South China Sea Ruling?” Geliş tarihi 09 Mart 2022 (<https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/whatever-happened-south-china-sea-ruling>).
- Jalilov, Orkhan, (2022), “China Plans to Make Additional Investment in Turkmen Gas Fields”. Geliş tarihi 26 Mart 2022 (<https://caspiannews.com/news-detail/china-plans-to-make-additional-investment-in-turkmen-gas-fields-2022-2-1-0/>).

- Japonya Başbakanlık Ofisi, (2013), ‘National Security Strategy’, 17 December.
http://japan.kantei.go.jp/96_abe/documents/2013/_icsFiles/afieldfile/2013/12/17/NSS.pdf
- Japonya Dışişleri Bakanlığı, (2015), “Announcement Of”. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. Geliş tarihi 24 Ocak 2022
(https://www.mofa.go.jp/policy/oda/page18_000076.html).
- Japonya Dışişleri Bakanlığı, (2019), “Diplomatic Bluebook”. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. Geliş tarihi 24 Ocak 2022
(<https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/index.html>).
- Japonya Ekonomi Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, (2018), “Japan and China Conclude Memorandum on Business Cooperation in Third Countries(METI)”. Geliş tarihi 24 Ocak 2022
(https://www.meti.go.jp/english/press/2018/0510_003.html).
- Jeon, Sumi, (2018), Preemptive Strike on North Korea: Explaining the Sino–North Korean Mutual Aid and Cooperation Friendship Treaty, *The Korean Journal of Defense Analysis* Vol. 30, No. 2, June 2018, 247–263
- Jianhui, Liu, ve Hongxu, Wang. (2006). The Origins of the General Line for the Transition Period and of the Acceleration of the Chinese Socialist Transformation in Summer 1955. *The China Quarterly*, 187, 724–731.
<http://doi.org/10.1017/S0305741006000348>
- Jinbo, Wang, (2016), *The Belt and Road Economic Corridor and Regional Economic Integration: The Formation Mechanism and Function Evolution*. Social Sciences Academic Press, 2016
- Jinbo, Wang, (2019), *The China–Indochina Peninsula Economic Corridor*, *Routledge Handbook of the Belt and Road*, Routledge
- Jokar, Ali Akbar, (2020), “Russia and China, Prime Targets in New US Strategy on Central Asia”. Geliş tarihi 01 Nisan 2022
(<https://ipis.ir/en/newsview/610072/ipis.ir>).
- Jones, Andrew, (2021), “China establishes company to build satellite broadband megaconstellation”. *SpaceNews*. Geliş tarihi 27 Kasım 2021

[\(https://spacenews.com/china-establishes-company-to-build-satellite-broadband-megaconstellation/\)](https://spacenews.com/china-establishes-company-to-build-satellite-broadband-megaconstellation/).

Joon, Sukjoon, (2021), “How the Biden-Moon Summit Reset the South Korea-US Alliance”. Geliş tarihi 01 Şubat 2022 (<https://thediplomat.com/2021/05/how-the-biden-moon-summit-reset-the-south-korea-us-alliance/>).

Junfu Zhao, (2021), “Monthly Review | The Political Economy of the U.S.-China Technology War”. *Monthly Review*. Geliş tarihi 26 Kasım 2021 (<https://monthlyreview.org/2021/07/01/the-political-economy-of-the-u-s-china-technology-war/>).

Kai, Jin, (2013), “Can China Build a Community of Common Destiny?” Geliş tarihi 01 Mart 2022 (<https://thediplomat.com/2013/11/can-china-build-a-community-of-common-destiny/>).

Kakissis, Joanna, (2019), Despite U.S. Pressure, Germany Refuses To Exclude Huawei’s 5G Technology. NPR. <https://www.npr.org/2019/03/20/704818011/despite-u-s-pressure-germany-refuses-toexclude-huaweis-5g-technology>. Accessed 15 Apr 2019

Kamath, P. M, (1998) “US-China Relations under the Clinton Administration: Comprehensive Engagement or the Cold War Again?” *Strategic Analysis* 22(5):691-709. doi: [10.1080/09700169808458846](https://doi.org/10.1080/09700169808458846).

Kannangara, Pabasara, Collins, Adam ve Waidyatilake Barana, (2018) “The Importance of the Indian Ocean: Trade, Security and Norms”. *The Lakshman Kadirgamar Institute*. Geliş tarihi 17 Mart 2022 (<https://lki.lk/publication/the-importance-of-the-indian-ocean-trade-security-and-norms/>).

Kanungo, Anil Kumar, (2011) “The Process of China’s Accession to the World Trade Organization: Obstacles and Implications”. *International Studies* 48(3-4):305-16. doi: [10.1177/0020881713485023](https://doi.org/10.1177/0020881713485023).

Karim, Mohd Aminül ve İslam, Faria, (2018), Bangladesh-China-India-Myanmar (BCIM) Economic Corridor--Challenges and Prospects, *The Korean Journal of Defense Analysis* Vol. 30, No. 2

- Karindi, Liisi, (2020), "How China is Buying Influence in Europe". *chinaobservers*.
Geliş tarihi 27 Mayıs 2022 (<https://chinaobservers.eu/how-china-is-buying-influence-in-europe/>).
- Karluk, Abdülreşit Celil, (2017), Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi ve Yumuşak Gücü, 1. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi, 12-17 Eylül 2017, Priştina-Kosova, ss. 302-311
- Kashgarian, Asim, (2022), "China's Financial Diplomacy Wins Influence in Central Asian Countries". VOA. Geliş tarihi 26 Mart 2022 (<https://www.voanews.com/a/china-s-financial-diplomacy-wins-influence-in-central-asian-countries/6416255.html>).
- Kasım, Kamer, (2018), Tayvan-ABD İlişkileri ve Güneydoğu Asya'da Güvenliğe Yansımaları, Türkiye'de Tayvan Çalışmaları-I, Ankara Üniversitesi Asya Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (APAM)
- Keane, Sean. (2021) "Huawei ban timeline: Detained CFO makes deal with US Justice Department". CNET. Geliş tarihi 24 Kasım 2021 (<https://www.cnet.com/tech/services-and-software/huawei-ban-timeline-detained-cfo-makes-deal-with-us-justice-department/>).
- Kennedy, Conor M., ve Andrew S. Erickson, (2017), "China Maritime Report No. 1: China's Third Sea Force, The People's Armed Forces Maritime Militia: Tethered to the PLA". (1):24.
- Kennedy, Scott ve Jude Blanchette (ed), (2021) "China State Capitalism: Diagnosis and Prognosis", CSIS, A Report of the CSIS Trustee Chair in Chinese Business and Economics and Freeman Chair in China Studies
- Keyuan, Zou, (2017). "Navigation in the South China Sea: Why Still an Issue?" *The International Journal of Marine and Coastal Law* 32(2):243-67. doi: [10.1163/15718085-12322038](https://doi.org/10.1163/15718085-12322038).
- Khalid, Asma. (2021), "Biden Is Keeping Key Parts of Trump's China Trade Policy. Here's Why". NPR, Ekim 4.
- Khan, Suhail Ahmad, (2021), "China's Increasing Influence in the Middle East". *E-International Relations*. Geliş tarihi 22 Nisan 2022, <https://www.e-ir.info/pdf/93989>

- Kim, Samuel S. (2017), “U.S.-China Competition over Nuclear North Korea”. *Insight Turkey* 19(3):121-137. doi: [10.25253/99.2017193.09](https://doi.org/10.25253/99.2017193.09).
- Koçakoğlu, Mehmet Ali, (2021), Deng Xiaoping Sonrası Sloganlarla Çin’in Gelişimi, APAM Çin Çalışmaları-I, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 674, Asya Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Kratz, Agatha, ve Matthew Mingey, (2020), “Seeking Relief: China’s Overseas Debt After COVID-19”. 8.
- Kratz, Agatha, Zenglein, Max ve Sebastian, Gregor, (2021), “Chinese FDI in Europe - 2020 Update”. *Rhodium Group*. Geliş tarihi 25 Mayıs 2022, <https://rhg.com/wp-content/uploads/2021/06/MERICSRhodium-GroupCOFDIUpdate2021.pdf>
- Kristensen, Hans M, (2020), “Nuclear Notebook: Chinese Nuclear Forces, 2020”. *Bulletin of the Atomic Scientists*. Geliş tarihi 14 Aralık 2021 (<https://thebulletin.org/premium/2020-12/nuclear-notebook-chinese-nuclear-forces-2020/>).
- Kugler, T., & Swaminathan, S. (2006). The Politics of Population. *International Studies Review*, 8(4), 581-596. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2486.2006.00627.x>
- Kuhn, Anthony, (2022), “Why Some 55,000 U.S. Military Personnel in Japan Will Be Confined to Their Bases”. *NPR*, Ocak 10.
- Kulaklı, Gürhan, (2021), “Elon Musk’ın Uzaydan İnternet Projesi: Starlink Nedir?” *Webtekno*. Geliş tarihi 27 Kasım 2021 (<https://www.webtekno.com/uzaydan-internet-projesi-starlink-nedir-v1513.html>).
- Kulaksız, Sıla, (2019). “Financial Integration via Belt and Road Initiative: China–Turkey Cooperation”. *Global Journal of Emerging Market Economies* 11(1-2):48-64. doi:
- Kuo, Mercy A., (2020), “Blue Dot Network: The Belt and Road Alternative”. Geliş tarihi 07 Ocak 2022 (<https://thediplomat.com/2020/04/blue-dot-network-the-belt-and-road-alternative/>).

- Kydyrali, Darkhan, (2016). Yükselen İpek Yolu II. Cilt İpek Yolu'nda Bilgi ve Siyaset, (Ed.) F. Atasoy, İstanbul: Türk Yurdu Yayınları
- Lai, Edwin, (2021). Why Does China Want to Internationalize the RMB? In *One Currency, Two Markets: China's Attempt to Internationalize the Renminbi* (pp. 37-57). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108647236.004
- Laksmana, Evan A., (2021), "Indonesia Unprepared as Great Powers Clash in Indo-Pacific". *Foreign Policy*. Geliş tarihi 08 Mart 2022 (<https://foreignpolicy.com/2021/08/26/indonesia-china-us-geopolitics/>).
- Laruelle, Marlene, (2018), George Washington University, Central Asia Program, ve Nazarbayev University. 2018. *China's Belt and Road Initiative and Its Impact in Central Asia*.
- Laruelle, Marlene, ve Dylan Royce, (2020), "No Great Game: Central Asia's Public Opinions on Russia, China, and the U.S." (56):17.
- Lawler, Dave, (2020), "The 53 countries supporting China's crackdown on Hong Kong". *Axios*. Geliş tarihi 16 Temmuz 2022 (<https://www.axios.com/2020/07/02/countries-supporting-china-hong-kong-law>).
- Lawrence, Susan V., ve Gabriel M. Nelson , (2015), "China's 'One Belt, One Road'". 3. Congressional Research Service
- Lee, Christy, (2021), "Experts: China May Attempt to Use North Korea to Counter US". VOA. Geliş tarihi 01 Şubat 2022 (<https://www.voanews.com/a/experts-china-may-attempt-to-use-north-korea-to-counter-us-/6317947.html>).
- Lee, Ji-Young. (2020). *The Geopolitics of South Korea–China Relations: Implications for U.S. Policy in the Indo-Pacific*. RAND Corporation.
- Lee, Kihyun, ve Jangho Kim. (2017), "Cooperation and Limitations of China's Sanctions on North Korea: Perception, Interest and Institutional Environment". *North Korean Review* 13(1):28-44.
- Lee, Seung-Ook, Wainwright, Joel ve Glassman, Jim, (2018), "Geopolitical Economy and the Production of Territory: The Case of US-China Geopolitical-economic Competition in Asia" *Environment and Planning A: Economy and Space* 50 (2), 416-436.

- Lee, Yen Nee. (2021), "China Failed to Buy Agreed Amounts of U.S. Goods under 'phase One' Trade Deal, Data Shows". *CNBC*. Geliş tarihi 18 Kasım 2021 (<https://www.cnbc.com/2021/01/22/china-failed-to-buy-agreed-amounts-of-us-goods-in-phase-one-trade-deal-data.html>).
- Lew, Jacob, ve Roughead, Gary ve Hillman, Jennifer ve Sacks, David, (2021), China's Belt and Road Implications for the United States, Independent Task Force Report No. 79, Council on Foreign Relations, https://www.cfr.org/report/chinas-belt-and-road-implications-for-the-united-states/download/pdf/2021-04/TFR%20%2379_China%27s%20Belt%20and%20Road_Implications%20for%20the%20United%20States_FINAL.pdf
- Liao, Rebecca, (2022), "Out of the Bretton Woods". Mart 2. <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2015-07-27/out-bretton-woods>
- Liff, Adam P., (2021), "Analysis | Has Japan's Policy toward the Taiwan Strait Changed?" *Washington Post*. GT: 02.02.2022 <https://www.washingtonpost.com/politics/2021/08/18/has-japans-policy-toward-taiwan-strait-changed/>
- Limaye, Satu, (2021), "Southeast Asia's Choices: Economic, Political, and Geopolitical Integration Face Complications". *ORF*. Geliş tarihi 18 Şubat 2022 (<https://www.orfonline.org/expert-speak/southeast-asias-choices/>).
- Lin, Liza, (2020), The Wall Street Journal, China's Trillion-Dollar Campaign Fuels a Tech Race With the U.S., GT: 15.11.2021 https://www.wsj.com/articles/chinas-trillion-dollar-campaign-fuels-a-tech-race-with-the-u-s-11591892854#comments_sector
- Liow, Joseph Chinyong. (2017), "U.S.–Southeast Asia Relations under the Trump Administration". *Asia Policy* (24):53-58.
- Lokanathan, Venkateswaran. (2020). "China's Belt and Road Initiative: Implications in Africa". (395):12.
- Lons, Camille, Naser Al-Tamimi, Fulton, Jonathan ve Degang, Sun, (2019), "China's Great Game in the Middle East". 33. https://ecfr.eu/wp-content/uploads/china_great_game_middle_east.pdf

- Lyall, Nicholas, (2019), “China in the Middle East: Past, Present, and Future – The Diplomat”. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<https://thediplomat.com/2019/02/china-in-the-middle-east-past-present-and-future/>).
- Macias, Amanda. (2019), “Trump signs \$738 billion defense bill. Here’s what the Pentagon is poised to get”. *CNBC*. Geliş tarihi 07 Aralık 2021 (<https://www.cnbc.com/2019/12/21/trump-signs-738-billion-defense-bill.html>).
- Mahshie, Abraham, (2021), “News about Chinese Silos Highlights Need for USAF to Accelerate Change, Brown Says”. *Air Force Magazine*. Geliş tarihi 14 Aralık 2021 (<https://www.airforcemag.com/chinese-missile-silos-air-force-accelerate-change-brown/>).
- Mainardi, Benjamin, (2021), “Yes, China Has the World’s Largest Navy. That Matters Less Than You Might Think.” Geliş tarihi 14 Aralık 2021 (<https://thediplomat.com/2021/04/yes-china-has-the-worlds-largest-navy-that-matters-less-than-you-might-think/>).
- Maizland, Lindsay ve Cheng, Nathanael (2021), “The U.S.-Japan Security Alliance”. *Council on Foreign Relations*. Geliş tarihi 18 Ocak 2022 (<https://www.cfr.org/backgrounders/us-japan-security-alliance>).
- Maizland, Lindsay, (2020), “China’s Modernizing Military”. *Council on Foreign Relations*. Geliş tarihi 14 Aralık 2021 (<https://www.cfr.org/backgrounders/chinas-modernizing-military>).
- Manson, Katrina, (2021), “US has already lost AI fight to China, says ex-Pentagon software chief”. *Financial Times*, Ekim 10.
- Mardell, Jacob, (2017), “The ‘Community of Common Destiny’ in Xi Jinping’s New Era”. Geliş tarihi 01 Mart 2022 (<https://thediplomat.com/2017/10/the-community-of-common-destiny-in-xi-jinpings-new-era/>).
- Marin, Eric ve Leonard, Jenny, (2021), “China’s new IP rights protections fall short: Biden’s trade rep”. Geliş tarihi 18 Kasım 2021

<https://www.aljazeera.com/economy/2021/4/30/bidens-trade-rep-chinas-new-ip-rights-protections-lacking>).

Mark, Jeremy, (2021), “China’s real ‘debt trap’ threat”. *Atlantic Council*. Geliş tarihi 09 Ocak 2022 (<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/chinas-real-debt-trap-threat/>).

Martina, Michael, (2017), “Exclusive: In China, the Party’s push for influence inside foreign firms stirs fears”. *Reuters*, Ağustos 24.

McBride, James ve Chatzky, Andrew, (2019), Is ‘Made in China 2025’ a Threat to Global Trade?, Council of Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/made-china-2025-threat-global-trade>

Medeiros, Evan S, (2021), “Major Power Rivalry in East Asia”. 44. Council of Foreign Relations, Discussion Paper Series on Managing Global Disorder No. 3, April 2021 https://cdn.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/medeirosdp_final-no.-3.pdf

Medeiros, Evan S, (2021), “Major Power Rivalry in East Asia”. 44. https://cdn.cfr.org/sites/default/files/report_pdf/medeirosdp_final-no.-3.pdf

Meredith, Sam, (2018), “China Announces New Tariffs on 106 US Products, Including Soy, Cars and Chemicals”. *CNBC*. Geliş tarihi 17 Kasım 2021 (<https://www.cnbc.com/2018/04/04/china-new-us-tariffs-including-soy-cars-and-chemicals.html>).

Merics Brief, (2021), “Uluslararası kuruluşlarda çift kullanımlı + Macaristan ve Hong Kong + Tayvan | Meriç”. Geliş tarihi 24 Mayıs 2022 (<https://merics.org/en/merics-briefs/dual-use-hungary-and-hong-kong-taiwan-international-organizations>).

Merics, (2016), MADE IN CHINA 2025 The making of a high-tech superpower and consequences for industrial countries, Merics Papers On China, Mercator Institute for China Studies, No:2, Aralık 2016

mfa.gov.cn, (t.y.), “The Belt and Road Initiative”. Geliş tarihi 19 Haziran 2022 (<https://www.mfa.gov.cn/ce/cegv/eng/zywjyjh/t1675564.htm>).

- Milliyet, (2016), Çin'den yollar için 375 milyar dolarlık yatırım, <http://uzmanpara.milliyet.com.tr/haber-detay/gundem2/cinden-yollar-icin-375-milyar-dolarlik-yatirim/41000/41893/> GT: 23.11.2019
- Ministry of Defence Singapore, (2019), "Singapore and the US Renew Memorandum of Understanding". Geliş tarihi 08 Mart 2022 (https://www.mindef.gov.sg/web/portal/mindef/news-and-events/latest-releases/article-detail/2019/September/24sep19_nr).
- Modern Diplomacy, (2021), "BRI Project Thriving in Middle East". *Modern Diplomacy*. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<https://moderndiplomacy.eu/2021/04/05/bri-project-thriving-in-middle-east/>).
- Modern Diplomacy, China and Mongolia: A Comprehensive and Never-Ending Strategic Partnership. (2020, Kasım 21). *Modern Diplomacy*. <https://moderndiplomacy.eu/2020/11/21/china-and-mongolia-a-comprehensive-and-never-ending-strategic-partnership/>
- Morris, Lyle J. (2017), "Blunt Defenders of Sovereignty - The Rise of Coast Guards in East and Southeast Asia". 39.
- Mullen, Jethro. 2017. "He said what? A look back at Trump's Japan bashing". *CNNMoney*. Geliş tarihi 07 Aralık 2021 (<https://money.cnn.com/2017/02/08/news/economy/trump-japan-comments-abe/index.html>).
- Murphy, Annabel ve Parrock, Jack, (2021), "Europe 5G blacklisting is 'politics', says Huawei". *euronews*. Geliş tarihi 27 Mayıs 2022 (<https://www.euronews.com/next/2021/07/28/huawei-eyes-a-place-within-europe-s-digital-future-despite-5g-bans-in-some-countries>).
- Nanwani, Suresh, (2019), "Belt and Road Initiative: Responses from Japan and India – Bilateralism, Multilateralism and Collaborations". *Global Policy* 10. doi: [10.1111/1758-5899.12666](https://doi.org/10.1111/1758-5899.12666).
- National Security Council, (2019), NSC 45 Archived, <https://twitter.com/WHNSC45> GT:04.01.2022

- National Security Strategy, (2006), The National Security Strategy of the United States of America , <https://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>
- Naughton, Barry, (2006), The Chinese Economy: Transitions and Growth, MIT Press
- Naughton, Barry, (2007). *The Chinese Economy: Transitions and Growth*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Naughton, Barry, (2009) “China: Economic Transformation Before and After 1989”. 25.
- Nawaz, Muhammad, Misbah Shaheen, ve Asiya Alvi. (2020), “The US Policy Toward South Asia: An Historical Assessment”. 267-88. https://www.researchgate.net/publication/342708593_The_US_Policy_Toward_South_Asia_An_Historical_Assessment GT: 17.03.2022
- Nedopil, Dr Christoph, (2021). “China’s Investments in the Belt and Road Initiative (BRI) in 2020”. 26.
- Neethling, Theo, (2020), “Why foreign countries are scrambling to set up bases in Africa”. *The Conversation*. Geliş tarihi 10 Mayıs 2022 (<http://theconversation.com/why-foreign-countries-are-scrambling-to-set-up-bases-in-africa-146032>).
- Nguyen, Thi Thuy Hang, (2017), “GEORGE W. BUSH AND ASIA: IN THE SHADOW OF 11 SEPTEMBER”. *Asian Affairs* 48(2):313-333. doi: [10.1080/03068374.2017.1313618](https://doi.org/10.1080/03068374.2017.1313618).
- Nikkei Asia, (2020), “COSCO, Yunan limanındaki kontrolünü sıkılaştırmaya çalışırken tepkiyle karşı karşıya”. *Nikkei Asia*. Geliş tarihi 25 Mayıs 2022 (<https://asia.nikkei.com/Business/Transportation/COSCO-faces-backlash-as-it-moves-to-tighten-grip-on-Greek-port>).
- Nikkei Asia, (2021), “3 Chinese Telecom Companies to Be Delisted by NYSE”. *Nikkei Asia*. Geliş tarihi 18 Kasım 2021 (<https://asia.nikkei.com/Business/Markets/3-Chinese-telecom-companies-to-be-delisted-by-NYSE>).
- Nikkei Asia, (2021), “Biden Point Man Kurt Campbell Returns to an Asia That Has Pivoted”. *Nikkei Asia*. Geliş tarihi 09 Mart 2022

<https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Biden-s-Asia-policy/Biden-point-man-Kurt-Campbell-returns-to-an-Asia-that-has-pivoted>).

Niquet, Valérie, (2006), “China Perspectives, 67 | September-October 2006”. 14.

<https://journals.openedition.org/chinaperspectives/1045>

Niu, Yongge, Lily C. Dong, ve Rong Chen, (2012), “Market Entry Barriers in China”. *Journal of Business Research* 65(1):68-76. doi: [10.1016/j.jbusres.2011.01.018](https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2011.01.018).

Noyan, Oliver. (2021) “EU countries keep different approaches to Huawei on 5G rollout”. www.euractiv.com. Geliş tarihi 24 Kasım 2021 (<https://www.euractiv.com/section/digital/news/eu-countries-keep-different-approaches-to-huawei-on-5g-rollout/>).

O’Hanlon, Michael E., (2020), “What the Pentagon’s new report on China means for US strategy — including on Taiwan”. *Brookings*. Geliş tarihi 14 Aralık 2021 (<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/09/04/what-the-pentagons-new-report-on-china-means-for-u-s-strategy-including-on-taiwan/>).

obamawhitehouse.archives.gov, (2016). “FACT SHEET: Unprecedented U.S.-ASEAN Relations”. whitehouse.gov. Geliş tarihi 18 Şubat 2022 (<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/02/12/fact-sheet-unprecedented-us-asean-relations>).

OECD World, (2019), “South Korea (KOR) Exports, Imports, and Trade Partners | OECD”. *OECD - The Observatory of Economic Complexity*. Geliş tarihi 01 Şubat 2022 (<https://oec.world/en/profile/country/kor/?subnatTradeValueSelector=tradeScale0>).

Office of the Secretary of Defence, (2020), Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China, Annual Report to Congress,

Oktay, Fatih, (2019), Çin: Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

- Oliker, Olga, ve David A. Shlapak. (2005). *U.S. Interests in Central Asia: Policy Priorities and Military Roles*. Santa Monica, CA: Rand.
- Organski, A. F. K., & Kugler, J. (1981). *The War Ledger*. University of Chicago Press.
- Özey, Ramazan, (2014). İpek Yolunda Türk Dünyasını Coğrafyası ve Jeopolitiği. *Türk Yurdu Yayınları*
- Özey, Ramazan. (2017). MACKİNDER'İN HEARTLAND TEORİSİ'NİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ . *Marmara Coğrafya Dergisi* , 0 (35) , 95-100 . DOI: 10.14781/mcd.291163
- Öztürkler, Koray, (2020), Teknoloji savaşları: Huawei, 5G, ABD ve Çin ekseninde neler oluyor?, Bloomberg HT, <https://www.bloomberght.com/yorum/koray-ozturkler/2247005-teknoloji-savaslar-huawei-5g-abd-ve-cin-ekseninde-neler-oluyor> GT:21.11.2021
- Panda, Ankit, (2020), “Southeast Asia Caught Between the US and China”. Geliş tarihi 18 Şubat 2022 (<https://thediplomat.com/2020/09/southeast-asia-caught-between-the-us-and-china/>).
- Panda, Jagannath ve Sarkar, Mirittika, (2019), Xi's Nepal Visit Reveals a Grander Chinese Himalayan Approach, IDSA Comment, Manohar Parrikar Institute for Defence Studies and Analyses
- Park, Yuni. (2017). “U.S.-CHINA COUNTER-TERRORISM CO-OPERATION AND ITS PERSPECTIVE ON HUMAN RIGHTS”. 28.
- Parliament of Australia, (1997), United States-China Relations and the Clinton-Jiang Summit, Parliamentary Library, GT:22.10.2021 https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/CIB/CIB9798/98CIB07
- Parry, Abdul Waheed, (2021), “Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Bölgeye Etkileri - İNSAMER”. *İNSAMER*. Geliş tarihi 12 Ağustos 2021 (http://insamer.com/tr/cin-pakistan-ekonomik-koridoru-ve-bolgeye-etkileri_4018.html).
- Paszak, Pawel, (2020), “China's Growing Influence in International Organizations”. *Warsaw Institute*. Geliş tarihi 19 Haziran 2022

(<https://warsawinstitute.org/chinas-growing-influence-international-organizations/>).

policy.trade.ec.europa.eu, (2021), EU trade relationships by country/region, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/united-states_en#:~:text=The%20European%20Union%20and%20the,and%20investment%20partner%20by%20far.

Poling, Gregory, (2018). “Kyaukpyu: Connecting China to the Indian Ocean”. *Asia Maritime Transparency Initiative*. Geliş tarihi 02 Eylül 2021 (<https://amti.csis.org/kyaukpyu-china-indian-ocean/>).

Politi, James, Demetri Sevastopulo, ve Andy Bounds, (2021), “Biden vows to defend Taiwan from Chinese military action”. *Financial Times*, Ekim 22.

Pollina, Elvira, ve Giuseppe Fonte. (2021). “Italy Gives Vodafone 5G Deal with Huawei Conditional Approval - Sources”. *Reuters*, Mayıs 31.

Pomfret, Richard, The Eurasian Landbridge and China’s Belt and Road Initiative, (2018), *VoxEU.org*. <https://voxeu.org/article/eurasian-landbridge-and-chinas-belt-and-road-initiative>

Pompeo, Michael R, (2018) “Remarks on ‘America’s Indo-Pacific Economic Vision,” U.S. Embassy and Consulates, <https://kr.usembassy.gov/073018-secretary-pompeo-remarks-on-americas-indo-pacific-economic-vision/> GT: 14.02.2022

Pongsudhirak, Thitinan, (2012), China and Southeast Asia, The New Geopolitics of Southeast Asia, Ideas Special Report SR015 November 2012, <https://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/reports/LSE-IDEAS-New-Geopolitics-of-Southeast-Asia.pdf>

Pongsudhirak, Thitinan, (2020), “The Mekong Region under the Shadow of China”. *GIS Reports*. Geliş tarihi 08 Mart 2022 (<https://www.gisreportsonline.com/r/mekong-china/>).

Popsci.com, (2020), “China’s missile force is growing at an unprecedented rate”. *Popular Science*. Geliş tarihi 14 Aralık 2021

[\(https://www.popsoci.com/story/blog-eastern-arsenal/china-missile-force-growing/\)](https://www.popsoci.com/story/blog-eastern-arsenal/china-missile-force-growing/).

Power, John, (2020). "US freedom of navigation patrols in the South China Sea hit record high in 2019". South China Morning Post.

Putz, Catherine, (2020), "2020 Edition: Which Countries Are For or Against China's Xinjiang Policies?" Geliş tarihi 16 Temmuz 2022 (<https://thediplomat.com/2020/10/2020-edition-which-countries-are-for-or-against-chinas-xinjiang-policies/>).

Qing, Liu, (2017), Trump's Asia-Pacific Policy: Features and Directions, China Institute of International Studies (CIIS), No. 66

Qu, Tracy, (2021), "China's Secretive State-Owned Firm Taking on Elon Musk's Starlink". *South China Morning Post*. Geliş tarihi 27 Kasım 2021 (<https://www.scmp.com/tech/policy/article/3132709/chinas-new-bid-take-elon-musks-starlink-state-owned-satellite>).

Quadrennial Defense Review Report, (2006), <https://www.hsdl.org/?abstract&did=459870>

Rakhmat, Muhammad Zulfikar ve Pashya, Habib M, (2021), "Indonesia's Delicate Dance Between China and the US". Geliş tarihi 08 Mart 2022 (<https://thediplomat.com/2021/07/indonesias-delicate-dance-between-china-and-the-us/>).

Rakhmat, Muhammad Zulfikar. (2020), "US-China Tensions Give Southeast Asian Nations Reason to Find Other Partners Elsewhere". *The Conversation*. Geliş tarihi 18 Şubat 2022 (<http://theconversation.com/us-china-tensions-give-southeast-asian-nations-reason-to-find-other-partners-elsewhere-143825>).

RAND Corporation, (2016), Lin, Bonny, Michael S. Chase, Jonah Blank, Cortez A. Cooper III, Derek Grossman, Scott W. Harold, Jennifer D. P. Moroney, Lyle J. Morris, Logan Ma, Paul Orner, Alice Shih, and Soo Kim, Regional Responses to U.S.-China Competition in the Indo-Pacific: Study Overview and Conclusions. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2020. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR4412.html. Also available in print form.

- Ravid, Barak, (2022) “Biden administration presses Israel on Chinese investments”. *Axios*. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<https://www.axios.com/us-israel-china-investments-talks-e48fe0fa-25ab-4e6d-ae3c-eef68380a538.html>).
- Refinitiv, (2019), BRI Connect: An Initiative in Numbers, https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/reports/refinitiv-zawya-belt-and-road-initiative-report-2019.pdf
- Rej, Abhijnan, (2020), “Gilgit-Baltistan to Become a New Province of Pakistan, Announces Khan Government”. Geliş tarihi 12 Ağustos 2021 (<https://thediplomat.com/2020/11/gilgit-baltistan-to-become-a-new-province-of-pakistan-announces-khan-government/>).
- Report to Congress of the U.S.-CHINA Economic and Security Review Commission, (2007), https://www.uscc.gov/sites/default/files/annual_reports/2007-Report-to-Congress.pdf
- Reuters, (2015), “U.S. raises military aid to Philippines amid sea tension with China”. *Reuters*, Kasım 25.
- Reuters, (2019), “Factbox: U.S. arms sales to Taiwan in past decade”. *Reuters*, Haziran 6.
- Reuters, (2019), “U.S., Japan, India and Philippines Challenge Beijing with Naval Drills in the South China Sea”. *Reuters*, Mayıs 9.
- Reuters, (2019), [https://www.reuters.com/article/china-bank-beltandroad/chinas-eximbank-provides-more-than-149-bln-for-belt-and-road-projects-idUSL3N2202TI#:~:text=BEIJING%2C%20April%2018%20\(Reuters\),the%20end%20of%20March%202018.GT:19.06.2020](https://www.reuters.com/article/china-bank-beltandroad/chinas-eximbank-provides-more-than-149-bln-for-belt-and-road-projects-idUSL3N2202TI#:~:text=BEIJING%2C%20April%2018%20(Reuters),the%20end%20of%20March%202018.GT:19.06.2020)
- Reuters, (2020), “Trump Says ‘China-Centric’ WHO ‘Really Blew It’ on Coronavirus”. *Reuters*, Nisan 7.
- Reuters, (2020), China may dump U.S. Treasuries as Sino-U.S. tensions flare: Global Times, <https://www.reuters.com/article/us-china-economy-treasury-idUSKBN25V179>
- Reuters, (2021), “AB, Çin’in sistemik bir rakip olduğunu, insan haklarının ana mesele olduğunu söylüyor | Reuters”. Geliş tarihi 27 Mayıs 2022 (<https://www.reuters.com/world/eu-says-china-is-systemic-rival-human-rights-is-main-issue-2021-06-15/>).

- Reuters. (2021). "China warns U.S., South Korea not to interfere in Taiwan". *Reuters*, Mayıs 24.
- Rice, Condoleezza, (2000), Campaign 2000: Promoting the National Interest, Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-01-01/campaign-2000-promoting-national-interest>
- Robert, Mogielnicki, (2022), "Growing China-Gulf Economic Relations Have Limits". *Arab Gulf States Institute in Washington*. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<https://agsiw.org/growing-china-gulf-economic-relations-have-limits/>).
- Roberts, Hannah, (2020), "US Warning to Italy: You're Being Exploited by China". *POLITICO*. Geliş tarihi 24 Mayıs 2022 (<https://www.politico.eu/article/mike-pompeo-us-warning-to-italy-youre-being-exploited-by-china/>).
- Robertson, Colin, (2017), "America First: The Global Trump at Six Months". *SSRN Electronic Journal*. doi: [10.2139/ssrn.3050342](https://doi.org/10.2139/ssrn.3050342).
- Ronald L. Tammen, Jacek Kugler, Douglas Lemke, Alan Stam, . (2000). *Power Transitions: Strategies for the 21st Century*. SAGE Publications.
- Ross, Robert, (2012), The Problem with the Pivot: Obama's New Asia Policy Is Unnecessary and Counterproductive, *Foreign Affairs*, S. 91, C.6, s. 70-82
- Ross, Robert, (2014), The Revival of Geopolitics in East Asia: Why and How?, *Dangerous Games: The Revival of Geopolitics and Its Risks to East Asia*, *Global Asia*, Eylül 2014, C.9, S.3
- Rozsa, Erzsebet, (2021). "China's Interests in the Middle East and North Africa". Geliş tarihi 22 Nisan 2022 (<https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2021/10/China-Interests-Middle-East-North-Africa-MedYearbook2021.pdf>
- Ruinan, Zhao, 2020, Connectivity network to benefit China and Nepal, *China Daily*, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202012/24/WS5fe3d1dea31024ad0ba9de75.html>
- Ruser, Nathan, (2017), "Documenting Xinjiang's Detention System". 19. <https://cdn.xjdp.aspi.org.au/wp->

content/uploads/2020/09/25125443/documenting-xinjiangs-detention-system.cleaned.pdf

Russel, Daniel ve Berger, Blake, (2019), Navigating the Belt and Road Initiative (Asia Society Policy Institute, June 2019) http://asiasociety.org/sites/default/files/2019-06/Navigating%20the%20Belt%20and%20Road%20Initiative_2.pdf.

Saha, Premesha, (2020), “From ‘Pivot to Asia’ to Trump’s ARIA: What Drives the US’ Current Asia Policy?” *ORF*. Geliş tarihi 07 Aralık 2021 (<https://www.orfonline.org/research/from-pivot-to-asia-to-trumps-aria-what-drives-the-us-current-asia-policy-61556/>).

Samaranayake, Nilanthi, (2021) “Chinese Belt and Road Investment Isn’t All Bad—or Good”. *Foreign Policy*. Geliş tarihi 27 Ağustos 2021 (<https://foreignpolicy.com/2021/03/02/sri-lanka-china-bri-investment-debt-trap/>).

Sanger, David E. (2021), “Biden Said the U.S. Would Protect Taiwan. But It’s Not That Clear-Cut.” *The New York Times*, Ekim 22.

Sanglee, Tita, (2022), “Thailand-US-China Relations Amid the 2022 Cobra Gold Drill”. Geliş tarihi 08 Mart 2022 (<https://thediplomat.com/2022/02/thailand-us-china-relations-amid-the-2022-cobra-gold-drill/>).

Sanmartin, Rodriguez. (2021), “G7’nin Çin’e rakip ‘Daha İyi Bir Dünya İnşa Et’ girişimi nedir?” *euronews*. Geliş tarihi 07 Ocak 2022 (<https://tr.euronews.com/2021/06/14/g7-den-cin-in-yol-ve-kusak-projesine-rakip-daha-iyi-bir-dunyay-yeniden-insa-et-girisim-ned>).

SASAC, (2021) http://en.sasac.gov.cn/n_688_4.htm

Saunders, C. Philip, ve Bowie, G. Julia, (2016), US–China military relations: competition and cooperation, *Journal of Strategic Studies*, , 39:5-6

Scahill, Jeremy, (2021), “Biden to Pentagon: Keep the War Machine Running”. *The Intercept*. Geliş tarihi 07 Aralık 2021 (<https://theintercept.com/2021/12/02/biden-military-deployment-global-footprint/>).

- Schneider, Avie, (2018), China's ZTE To Pay \$1 Billion Fine To Settle U.S. Trade Case, NPR, <https://www.npr.org/2018/06/07/617849382/chinas-zte-to-pay-1-billion-fine-to-settle-u-s-trade-case>
- SCMP, (2019), “Infrastructure Bank AIIB Eyes Local Currency Financing amid Trade War”. *South China Morning Post*. Geliş tarihi 19 Haziran 2022 (<https://www.scmp.com/business/companies/article/3014053/china-backed-infrastructure-bank-aiib-start-local-currency>).
- Scott, David (2018), “The Indo-Pacific in US Strategy: Responding to Power Shifts,” *Rising Powers Quarterly* 3, no. 2 (2018).
- Scott, Robert, (2005), US-China Trade 1989-2003 Impact on jobs and industries, nationally and state-by-state, EPI Working Paper 270, A Research Report Prepared for the U.S.-China Economic and Security Review Commission, Economic Policy Institute
- Sevastopulo, Demetri, ve Manson, Katrina (2020). “Pentagon lists 20 companies aiding Chinese military”. *Financial Times*, Haziran 25.
- Shead, Sam, (2021) “China’s Huawei tries to blame global chip shortage on U.S. sanctions”. *CNBC*. Geliş tarihi 23 Kasım 2021 (<https://www.cnbc.com/2021/04/12/huawei-blames-global-chip-shortage-on-us-sanctions.html>).
- Shen, Xinmei, (2021), “China’s private space ventures are helping take on Elon Musk’s Starlink”. *South China Morning Post*. Geliş tarihi 27 Kasım 2021 (<https://www.scmp.com/tech/tech-trends/article/3139643/compete-elon-musks-starlink-chinas-private-space-ventures-must>).
- Sheng, Qin, (2019) Policy Coordination, *Routledge Handbook of the Belt and Road*. Abingdon, New York, NY: Routledge.
- Shepard, Wade, (2016), “Afghanistan: China’s ‘New Silk Road’ Picks Up Where Hillary Clinton’s Flopped”. *Forbes*. Geliş tarihi 31 Mart 2022 (<https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2016/09/09/chinas-new-silk-road-picks-up-where-hillary-clintons-flopped-in-afghanistan/>).

- Shepard, Wade, (2020), "How China Is Losing Support For Its Belt And Road Initiative". *Forbes*. Geliş tarihi 03 Ocak 2022 (<https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2020/02/28/how-beijing-is-losing-support-for-its-belt-and-road-initiative/>).
- Shepardson, David ve Freifeld, Karen, (2019). "China's Huawei, 70 Affiliates Placed on U.S. Trade Blacklist". *Reuters*, Mayıs 15. <https://www.reuters.com/article/us-usa-china-huaweitech-idUSKCN1SL2W4>
- Shi, Jia, (1985), Future Prospects for Broadening US-China Economic and Trade Cooperation, in: Columbia Journal of World Business, 20, 4, winter, 57-58.
- Silk Road Briefing. (2020). "China Belt And Road Projects Value Now Exceeds US\$4 Trillion". *Silk Road Briefing*. Geliş tarihi 03 Ocak 2022 (<https://www.silkroadbriefing.com/news/2020/11/25/china-belt-and-road-projects-value-now-exceeds-us4-trillion/>).
- Silk Road Briefing, (2020), "European Union Member States Who Joined China's Belt And Road Initiative Are Seeing Their Exports Rise Faster By Nearly 5% More Than Those Who Have Not". *Silk Road Briefing*. Geliş tarihi 25 Mayıs 2022 (<https://www.silkroadbriefing.com/news/2020/11/20/european-union-member-states-who-joined-chinas-belt-and-road-initiative-are-seeing-their-exports-rise-faster-by-nearly-5-more-than-those-who-have-not/>).
- Silvan, Kristiina ve Ulkopoliittinen Instituutti (Finland), (2021), *Russian Policy towards Central Asia 30 Years after the Collapse of the Soviet Union: Sphere of Influence Shrinking?*
- Simon, Luis, (2021), "Europe as a Secondary Theater? Competition with China and the Future of America's European Strategy". 26.
- Simonov, Eugene, (2019), "Half China's investment in Kazakhstan is in oil and gas". *China Dialogue*. Geliş tarihi 26 Mart 2022 (<https://chinadialogue.net/en/energy/11613-half-china-s-investment-in-kazakhstan-is-in-oil-and-gas-2/>).
- Singer, Adam, (2020) "Obama, Trump, and Xi: Three South China Sea Strategies in the U.S.-China Battle for Global Hegemony". 78.

- Singh, Abhijit, (2021), “The U.S. Navy in the Indian Ocean: India’s ‘Goldilocks’ Dilemma”. *War on the Rocks*. Geliş tarihi 20 Mart 2022 (<https://warontherocks.com/2021/05/the-u-s-navy-in-the-indian-ocean-indias-goldilocks-dilemma/>).
- Singh, Gurjit, (2021) “China and ASEAN: Flourishing at 30”. *ORF*. Geliş tarihi 20 Haziran 2022 (<https://www.orfonline.org/expert-speak/china-and-asean-flourishing-at-30/>).
- Siripurapu, Anshu, (2020), *The Dollar: The World’s Currency*, Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/dollar-worlds-currency>
- Sisk, Richard, (2020), “China’s Military Has Surpassed US in Ships, Missiles and Air Defense, DoD Report Finds”. *Military.com*. Geliş tarihi 14 Aralık 2021 (<https://www.military.com/daily-news/2020/09/01/chinas-military-has-surpassed-us-ships-missiles-and-air-defense-dod-report-finds.html>).
- Solís, Mireya, (2019). “U.S.-Japan Relations in the Era of Trump: Navigating the Turbulence of ‘America First’”. *México y La Cuenca Del Pacífico* 8(24):9-17. doi: [10.32870/mycp.v8i24.669](https://doi.org/10.32870/mycp.v8i24.669).
- South China Morning Post, (2020), “China’s trade with Africa grows 2.2 per cent in 2019 to US\$208 billion”. *South China Morning Post*. Geliş tarihi 10 Mayıs 2022 (<https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3046621/chinas-trade-africa-grows-22-cent-2019-us208-billion>).
- Southgate, Laura, (2017) *The Asia Pivot as a Strategy of Foreign Policy: A Source of Peace or a Harbinger of Conflict?* International Studies Association 2017. Hong Kong, 15-17/06/2017
- Sracic, Paul, (2014), “Will the U.S. Really Defend Japan?” Geliş tarihi 17 Ocak 2022 (<https://thediplomat.com/2014/07/will-the-u-s-really-defend-japan/>).
- Stacey, Kiran, (2017), “China signs 99-year lease on Sri Lanka’s Hambantota port”. *Financial Times*, Aralık 11.

- Stangarone, Troy. (2019), “Did South Korea’s Three Noes Matter? Not So Much.”
Geliş tarihi 01 Şubat 2022 (<https://thediplomat.com/2019/10/did-south-koreas-three-noes-matter-not-so-much/>).
- State-owned Assets Supervision and Administration Commission of the State Council, (2021) ,82 Chinese SOEs Listed among 2021 Fortune Global 500, GT:11.10.2021 http://en.sasac.gov.cn/2021/08/03/c_7528.htm
- Statista, (2021) “China: Outward FDI Stock into European Union 2020”. *Statista*.
Geliş tarihi 25 Mayıs 2022 (<https://www.statista.com/statistics/865563/china-total-outward-fdi-stock-into-european-union-countries/>).
- Statista, (2021), Estimated expenditure on the military in China in current prices from 1990 to 2020, <https://www.statista.com/statistics/267035/china-military-spending/>
- Statista, (2021b), North Korea's trade with China as percentage of total foreign trade between 1999 and 2019, <https://www.statista.com/statistics/745703/north-korea-share-of-trade-with-china/>
- Steger, Echo Huang, Isabella, (2017), “Norway Wants China to Forget about the Human Rights Thing and Eat Salmon Instead”. *Quartz*. Geliş tarihi 10 Ocak 2022 (<https://qz.com/1000541/norway-wants-china-to-forget-about-the-human-rights-thing-and-eat-salmon-instead/>).
- Strating, Rebecca, (2021), “Maritime and Sovereignty Disputes in the East China Sea”. *The National Bureau of Asian Research (NBR)*. Geliş tarihi 17 Ocak 2022 (<https://www.nbr.org/publication/maritime-and-sovereignty-disputes-in-the-east-china-sea/>).
- Stromseth, Jonathan R, (2020), “Beyond Binary Choices? Navigating Great Power Competition in Southeast Asia”. 29. Foreign Policy at Brookings <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/04/Beyond-Binary-Choices-Jonathan-Stromseth-April-2020.pdf>
- Stromseth, Jonathan, (2019) “The Testing Ground: China’s Rising Influence in Southeast Asia and Regional Responses”. *EAST ASIA* 12.

- Stronski, Paul, Eugene Rumer, Richard Sokolsky, (2016), “U.S. Policy Toward Central Asia 3.0”. *Carnegie Endowment for International Peace*. Geliş tarihi 31 Mart 2022 (<https://carnegieendowment.org/2016/01/25/u.s.-policy-toward-central-asia-3.0-pub-62556>).
- Sun, Degang, (2020), “China’s Partnership Diplomacy in the Middle East”. *Asia Dialogue*. Geliş tarihi 22 Nisan 2022 (<https://theasiadialogue.com/2020/03/24/chinas-partnership-diplomacy-in-the-middle-east/>).
- Susan A. Thornton, Li Nan, ve Lee, Juliet, (2021), “Debating North Korea: US and Chinese perspectives”. *Brookings*. Geliş tarihi 01 Şubat 2022 (<https://www.brookings.edu/articles/debating-north-korea-us-and-chinese-perspectives/>).
- Sutter, Robert G, (2006) “China’s Rise: Implications for U.S. Leadership in Asia”, East-West Center, Washington
- Suttmeier, Richard P. ve Xianggui, Yao, (2004), “China’s Post-WTO Technology Policy: Standards, Software, and the Changing Nature of Techno-Nationalism”, NBR Special Report, No. 7, Seattle, WA, National Bureau of Asian Research, May 2004.
- Swanson, Ana, ve Keith Bradsher. (2021). “U.S. Signals No Thaw in Trade Relations With China”. *The New York Times*, Ekim 4.
- Szechenyi, Nicholas ve Hosoya, Yuichi, (2019), “Working Toward a Free and Open Indo-Pacific”. *Carnegie Endowment for International Peace*. Geliş tarihi 24 Ocak 2022 (<https://carnegieendowment.org/2019/10/10/working-toward-free-and-open-indo-pacific-pub-80023>).
- Şimşek, Mevlüdiye, (2005), “Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dünya Ticaret Örgütü’ne(WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin’in Geleceğine ilişkin Senaryolar”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* 12(2):77-90.
- Tahwan, Kim, (2015), “Beyond Geopolitics: South Korea’s Eurasia Initiative as a New Nordpolitik”. *The Asan Forum*. Geliş tarihi 01 Şubat 2022

[\(https://theasanforum.org/beyond-geopolitics-south-koreas-eurasia-initiative-as-a-new-nordpolitik/\)](https://theasanforum.org/beyond-geopolitics-south-koreas-eurasia-initiative-as-a-new-nordpolitik/).

Taldybayeva, Dinara, (2019), Çin Moğolistan Rusya Ekonomik Koridoru: Tarafların Menfaatleri, 21.01.2019, Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü, No: 195 <https://eurasian-research.org/wp-content/uploads/2020/10/EURASIA-OUTLOOK-2019-EN-TR-1.pdf> , Erişim Tarihi: 30.07.2021

Tamer, Cenk, (2019), “ÇİN-HİNDİÇİN YARIMADASI EKONOMİ KORİDORU”, Ankasam Stratejik Bakış, Yayın No:64, Sayı 17

Tammen, Ronald. L; Kugler, Jacek, ve Lemke, Douglas, (2017), *Foundations of Power Transition Theory* (C. 1). <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.296>

Tandoğan, Muhammed, (2018), “Çin’in borç diplomasisi ve Afrika”. Geliş tarihi 27 Ağustos 2021 (<https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-borc-diplomasisi-ve-afrika/1260770>).

Tang, Shiping., ve Li Mingjiang, (2009), *Living with China: Regional States and China through Crises and Turning Points*. Springer. Palgrave Macmillan, United States

Taşagıl, Ahmet, (2008). *İpek Yolunun Tarihi Temelleri*", Dünden Bugüne İpek Yolu: Beklentiler ve Gerçekler. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Teiwes, Frederick, (2010), *Mao Zedong in Power (1949-1976) in Politics in China: an introduction*, 63-102, Oxford University Press

Thaipbsworld, (2020), Xi Jinping’s Myanmar Trip Part of China’s ‘2-Ocean’ Strategy”. Geliş tarihi 17 Ağustos 2021 (<https://www.thaipbsworld.com/xi-jinpings-myanmar-trip-part-of-chinas-2-ocean-strategy/>).

The Artemis Accords, (2020), THE ARTEMIS ACCORDS PRINCIPLES FOR COOPERATION IN THE CIVIL EXPLORATION AND USE OF THE MOON, MARS, COMETS, AND ASTEROIDS FOR PEACEFUL PURPOSES, <https://www.nasa.gov/specials/artemis-accords/img/Artemis-Accords-signed-13Oct2020.pdf> GT: 26.11.2021

The Asahi Shimbun, (2021), EDITORIAL: Japan must pin U.S. down on pledge to scrap auto tariffs, <https://www.asahi.com/ajw/articles/14488532>

The Business Times, (2019), “Singapore has role in BRI’s investment into South-east Asia, Opinion - THE BUSINESS TIMES”. Geliş tarihi 08 Mart 2022 (<https://www.businesstimes.com.sg/opinion/singapore-has-role-in-bri-investment-into-south-east-asia>).

The Columbia Encyclopedia, (2012), “Middle Kingdom | Encyclopedia.com”. The Columbia Electronic Encyclopedia, 6th ed. Copyright © 2012, Columbia University Press, Geliş tarihi 09 Haziran 2022 (<https://www.encyclopedia.com/history/asia-and-africa/chinese-and-taiwanese-history/middle-kingdom>).

The Economic Times, (2017), “Pakistan’s Gwadar port leased to Chinese company for 40 years”. *The Economic Times*, Nisan 20.

The Economic Times, (2017), “Pakistan’s Gwadar port leased to Chinese company for 40 years”. *The Economic Times*, Nisan 20.

The Economist, (2020), “America’s war on Huawei nears its endgame”. *The Economist*.

The Economist, (2020), “China is making substantial investment in ports and pipelines worldwide”. *The Economist*, Şubat 6.

The Economist, (2021), “America, China and the race to the Moon”. *The Economist*, Temmuz 17.

The Indian Express, (2021), “Chinese firm gets contract to develop Colombo Port’s controversial eastern container terminal”. *The Indian Express*. Geliş tarihi 17 Mart 2022 (<https://indianexpress.com/article/world/chinese-firm-contract-to-develop-colombo-port-terminal-7639883/>).

The New Silk Road Corridors, (t.y.), *OBOR Europe*. Geliş tarihi 05 Ağustos 2021, gönderen <https://www.oboreurope.com/en/beltandroad/one-belt/>

The New York Times, (2006), Remarks by President Bush and President Hu Jintao of China, <https://www.nytimes.com/2006/04/20/washington/remarks-by-president-bush-and-president-hu-jintao-of-china.html>

The New York Times, (2009), China Holds Firm on Major Issues in Obama's Visit,
<https://www.nytimes.com/2009/11/18/world/asia/18prexy.html>

The State Council Information Office of the PRC, (2015), China's Military Strategy,
http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm GT: 10.12.2021

The State Council of the People's Republic of China, (2017), China to invest big in 'Made in China 2025' strategy,
http://english.www.gov.cn/state_council/ministries/2017/10/12/content_281475904600274.htm

The Straits Times, (2018), "Trump Has Cleared Deck for China Trade War by Striking New Nafta Deal, Say Analysts". *The Straits Times*, Ekim 2.
<https://www.straitstimes.com/world/united-states/trump-has-cleared-deck-for-china-trade-war-by-striking-new-nafta-deal-say>

The Straits Times, (2018), "US Publishes List of 1,300 Chinese Goods Worth US\$50b to Be Targeted by Tariffs". *The Straits Times*, Nisan 4.
<https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/us-publishes-list-of-1300-chinese-goods-to-be-targeted-by-tariffs>

The Wall Street Journal, (2012), "Charting China's Economy: 10 Years Under Hu". *Wall Street Journal*, Kasım 16.

The White House Office of the Press Secretary, (2015), FACT SHEET: Advancing the Rebalance to Asia and the Pacific,
<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/11/16/fact-sheet-advancing-rebalance-asia-and-pacific>

The White House, (2021), "FACT SHEET: President Biden and G7 Leaders Launch Build Back Better World (B3W) Partnership". *The White House*. Geliş tarihi 07 Ocak 2022 (<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/12/fact-sheet-president-biden-and-g7-leaders-launch-build-back-better-world-b3w-partnership/>).

The White House, (2021), "U.S.- Japan Joint Leaders' Statement: 'U.S. - JAPAN GLOBAL PARTNERSHIP FOR A NEW ERA'". *The White House*. Geliş tarihi 17 Ocak 2022 (<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/01/17/joint-statement-u-s-japan-leaders/>).

[releases/2021/04/16/u-s-japan-joint-leaders-statement-u-s-japan-global-partnership-for-a-new-era/](https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2021/04/16/u-s-japan-joint-leaders-statement-u-s-japan-global-partnership-for-a-new-era/)).

The World Bank Data, (2021), GDP growth (annual %) - United States, China, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=US-CN>

Thiha, Amara, (2020), “Xi’s Upcoming Visit to Myanmar Could Reshape the Indian Ocean Region”. Geliş tarihi 09 Mart 2022 (<https://thediplomat.com/2020/01/xis-upcoming-visit-to-myanmar-could-reshape-the-indian-ocean-region/>).

Thorne D. ve Spevack B. (2017) Harboured Ambitions, Washington: C4ADS.

Tien, Dr Nguyen Hoang, (2020), “AIIB as a Challenger for IMF and WB”. 8. https://www.researchgate.net/publication/338719401_AIIB_as_a_Challenger_for_IMF_and_WB

Topsoy, Fevzi, (2012), “MÜNHASIR EKONOMİK BÖLGEDE YÜRÜTÜLEN YABANCI ASKERÎ FAALİYETLERİN HUKUKÎ NİTELİĞİ”. 50.

trade.ec.europa.eu, (2022), EU27 Trade in Services by partner, https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_122530.pdf

TRT Haber, (2021), “SpaceX, 4 astronotu daha Uluslararası Uzay İstasyonu’na gönderdi”. Geliş tarihi 26 Kasım 2021 (<https://www.trthaber.com/haber/dunya-disi/spacex-4-astronotu-daha-uluslararasi-uzay-istasyonuna-gonderdi-624901.html>).

Trthaber, (2021), “Çin aylar sonra açıkladı: Hindistan ile çatışmada 4 asker öldü”. Geliş tarihi 12 Ağustos 2021 (<https://www.trthaber.com/haber/dunya/cin-aylar-sonra-acikladi-hindistan-ile-catismada-4-asker-oldu-558058.html>).

Trump White House Archives, (2017), National Security Strategy of the United States of America, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

Tuncel, Cem Okan, (2018), Reform ve Dışa Açılmanın Kırkıncı Yılında Çin’in Kalkınma Başarısı. Geliş tarihi 14 Aralık 2019, gönderen CRI TÜRK

website: <http://www.criturk.com/haber/ozel-haber/reform-ve-disa-acilmanin-kirkinci-yilinda-cinin-kalkinma-basarisi-51655>

Turan, İshak ve Keskin, Yusuf, (2020) “PASİFİK’TE KÜRESEL REKABET: ÇİN’İN YÜKSELMESİ VE ABD’NİN ÇİN’İ DENGELEME POLİTİKASI”.
<https://www.researchgate.net/publication/340539669>

turkish.china.org.cn, (2017),Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru, 2017,Geliş tarihi 17 Ağustos 2021
(http://turkish.china.org.cn/china_key_words/2017-04/20/content_40657428.htm).

U.S. Census Bureau, (2021), U.S. trade in goods with China, U.S. International Trade Data <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#2008>

U.S. Census Bureau, (t.y.), US Census Bureau Foreign Trade. t.y. “Foreign Trade: Data”. Geliş tarihi 12 Haziran 2022 (<https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#2021>).

U.S. Census Bureau, (ty), Trade in Goods with Africa
<https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c0013.html>

U.S. Defense Intelligence Agency, (2019), China Military Power: Modernizing a Force to Fight and Win, Defense Intelligence Agency,
[https://www.dia.mil/Portals/110/Images/News/Military Powers Publications/China Military Power FINAL 5MB 20190103.pdf](https://www.dia.mil/Portals/110/Images/News/Military_Powers_Publications/China_Military_Power_FINAL_5MB_20190103.pdf) GT: 17.03.2022

U.S. Department of Defense, (2018), Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China, Annual Report to Congress

U.S. Department of Defense, (2018), Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America, Sharpening the American Military’s Competitive Edge <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

Umarov, Temur, (2020), “China Looms Large in Central Asia”. *Carnegie Moscow Center*. Geliş tarihi 26 Mart 2022
(<https://carnegiemoscow.org/commentary/81402>).

UNCTAD, (2021), Trade war leaves both US and China worse off,
<https://unctad.org/news/trade-war-leaves-both-us-and-china-worse>

UNCTAD, (2021), Technology and Innovation Report 2021 *Catching Technological Waves: Innovation with Equity*. New York Geneva: United Nations.

United Nations, (1971), United Nations General Assembly Resolution 2758,
GT:21.10.2021

[https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2758\(XXVI\)](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2758(XXVI))

United States Census Bureau, (2021), Trade in good with China,
<https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#1986>

United States Congress, (2021), "DEPARTMENT OF DEFENSE AND FULL-YEAR CONTINUING APPROPRIATIONS ACT, 2011", 112th Congress Public Law 112-10 , <https://www.congress.gov/112/plaws/publ10/PLAW-112publ10.htm>

US 7th Fleet, (2022) "Facts Sheet". Geliş tarihi 20 Mart 2022
(<https://www.c7f.navy.mil/About-Us/Facts-Sheet/>).

US Congress, (2018), Asia Reassurance Initiative Act of 2018, Public Law No: 115-409,
<https://www.congress.gov/115/bills/s2736/BILLS-115s2736enr.pdf>
GT:07.12.2021

US Department of State Archive , (2005), Whither China: From Membership to Responsibility?,
<https://2001-2009.state.gov/s/d/former/zoellick/rem/53682.htm>

US Department of State, (2018), "U.S. Support for the New Silk Road". Geliş tarihi 07 Ocak 2022
(<https://web.archive.org/web/20181119091913/https://www.state.gov/p/sca/ci/af/st/newsilkroad/>).

US Department of State, (2018), "U.S. Support for the New Silk Road". Geliş tarihi 07 Ocak 2022
(<https://web.archive.org/web/20181119091913/https://www.state.gov/p/sca/ci/af/st/newsilkroad/>).

US Department of State, (2020), U.S. Relations With Japan, BILATERAL RELATIONS FACT SHEET, BUREAU OF EAST ASIAN AND PACIFIC AFFAIRS <https://www.state.gov/u-s-relations-with-japan/>

US Department of State, (2021), “U.S. Security Cooperation With India”. *United States Department of State*. Geliş tarihi 19 Mart 2022 (<https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-india/>).

US Indo-Pacific Strategy Report, (2019), US Department of Defence Indo-Pacific Strategy Report, June 1 2019, <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF> GT: 08.03.2022

USTR, (2018), Office of the United States Trade Representative, President Trump Announces Strong Actions to Address China’s Unfair Trade, <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/march/president-trump-announces-strong>
ustr.gov, (t.y.), Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/issue-areas/trade-development/preference-programs/african-growth-and-opportunity-act-agoa>

Vasconcelos Vilaça, G. (2017). China and Global Governance: “One Belt One Road”, the New Development Bank and the Concept of Market State. *Culture-History-Globalization*, 22, 241-258.

Visual Capitalist, (2021). “China Displaces U.S. as the EU’s Largest Trade Partner”. *Visual Capitalist*. Geliş tarihi 25 Mayıs 2022 (<https://www.visualcapitalist.com/china-displaces-u-s-as-the-eus-largest-trade-partner/>).

Voice of America, (2019), Why Trump Has Gotten Extra Tough in Monitoring China at Sea, https://www.voanews.com/a/east-asia_why-trump-has-gotten-extra-tough-monitoring-china-sea/6170397.html GT: 07.11. 2021

Vu, Khang, (2021), “China’s Wedge Strategy Towards the US-Vietnam Partnership”. Geliş tarihi 08 Mart 2022

[\(https://thediplomat.com/2021/08/chinas-wedge-strategy-towards-the-u-s-vietnam-partnership/\)](https://thediplomat.com/2021/08/chinas-wedge-strategy-towards-the-u-s-vietnam-partnership/).

Vuving, Alexander L, (2016), “South China Sea: Who Occupies What in the Spratlys?” Geliş tarihi 09 Mart 2022 (<https://thediplomat.com/2016/05/south-china-sea-who-claims-what-in-the-spratlys/>).

Wang, Dong, (2010), “China’s Trade Relations with the United States in Perspective”. *Journal of Current Chinese Affairs* 39(3):165-210. doi: [10.1177/186810261003900307](https://doi.org/10.1177/186810261003900307).

Wang, Lei, (2020), “China and the United States in Africa: Competition or Cooperation?” *China Quarterly of International Strategic Studies* 06(01):123-41. doi: [10.1142/S2377740020500037](https://doi.org/10.1142/S2377740020500037).

Wang, Zhaohui, ve Jinghan Zeng, (2020), “From Economic Cooperation to Strategic Competition: Understanding the US-China Trade Disputes through the Transformed Relations”. *Journal of Chinese Political Science* 25(1):49-69. doi: [10.1007/s11366-020-09652-0](https://doi.org/10.1007/s11366-020-09652-0).

Wanli, Yu, (2009), “Breaking the Cycle?: Sino-US Relations under George W. Bush Administration”. 18., The National Institute for Defence Studies, Japan, NIDS Joint Research Series No. 3

Washington Post, (2016), An incomplete victory lap for Obama on his final presidential trip to Asia, https://www.washingtonpost.com/politics/no-victory-lap-for-obama-on-his-final-presidential-trip-to-asia/2016/09/08/fb9a56ce-75d2-11e6-b786-19d0cb1ed06c_story.html

Watanabe, Tsuneo, (2019) “Japan’s Rationale for the Free and Open Indo-Pacific Strategy [1] | List of Articles”. *International Information Network Analysis | SPF*. Geliş tarihi 07 Aralık 2021 (https://www.spf.org/iina/en/articles/watanabe_01.html).

WB Group Annual Reports, (2020), <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/832891604352590592-0090022020/original/WorldBankGroupAnnualReportsExecutiveSummary.pdf>

- Weiss, Martin A., (2017), “Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)”, Congressional Research Service, 22.
- Westad, Odd Arne, (2012), China and Southeast Asia, The New Geopolitics of Southeast Asia, Ideas Special Report SR015 November 2012, <https://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/reports/LSE-IDEAS-New-Geopolitics-of-Southeast-Asia.pdf>
- White, Joshua T. (2020), “China’s Indian Ocean Ambitions: Investment, Influence, and Military Advantage”. *GLOBAL CHINA* 24. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2020/06/FP_20200615_chinas_indian_ocean_ambitions_white-1.pdf GT: 17.03.2022
- Widakuswara, Patsy. (2021), “US to Offer Alternative to China’s Belt and Road Initiative”. VOA. Geliş tarihi 07 Ocak 2022 (https://www.voanews.com/a/usa_us-offer-alternative-chinas-belt-and-road-initiative/6206928.html).
- Wignaraja, Ganesan, Collins Adam, ve Kannangara Pabasara (2018), “Is the Indian Ocean Economy a New Global Growth Pole?” 46.
- Wishnick, Elizabeth, (2009), *Russia, China, and the United States in Central Asia: Prospects for Great Power Competition and Cooperation in the Shadow of the Georgian Crisis*. Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Wolf, David, (2014), Understanding “Tao Guang Yang Hui”, The Peking Review, <https://pekingreview.com/2014/09/02/understanding-tao-guang-yang-hui/>
- World Bank Group, (2018), Connectivity Along Overland Corridors of the Belt and Road Initiative, 2018, Discussion Paper No:6, <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30609/130490-MTI-Discussion-Paper-6-Final.pdf>
- World Bank, (2021), Shifting Gears : Digitization and Services-Led Development. South Asia Economic Focus, Fall 2021. Washington, DC: World Bank. © World Bank.

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/36317> License: CC BY 3.0 IGO.

World Economic Outlook Update, (2021), International Monetary Fund, January 2021, <http://imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/01/26/2021-world-economicoutlook-update>.

World Mineral Statistics Data (2018). | Statistics & Commodities | MineralsUK. [online] Available at: <https://www.bgs.ac.uk/mineralsUK/statistics/wms.cfc?method=listResults&dataType=Production&commodity=71&dateFrom=2015&dateTo=2016&country=&>

world101.cfr.org, (2019), “What Happened When China Joined the WTO?” *World101 from the Council on Foreign Relations*. Geliş tarihi 12 Haziran 2022 (<https://world101.cfr.org/global-era-issues/trade/what-happened-when-china-joined-wto>).

Worldbank, (2017), <https://www.worldbank.org/en/news/speech/2017/05/14/remarks-of-world-bank-group-president-jim-yong-kim> GT: 20.06.2020

Worldbank, (2019), World Integrated Trade Solutions, , <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2019/TradeFlow/EXPIMP/Partner/all/Product/Total>

Worldbank, (2021) GDP, PPP (current international \$) - China, United States <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?locations=CN-US>

Worldbank, (2021) <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=1988&locations=CN&start=1978>

www.appropriations.senate.gov, (2021), STATE, FOREIGN OPERATIONS, AND RELATED PROGRAMS, 2021, BILL HIGHLIGHTS, https://www.appropriations.senate.gov/imo/media/doc/FY21%20BILL%20HIGHLIGHTS_SFOPS_final.pdf

www.yidaiyilu.gov.cn, (2021), Kuşak ve Yol'u Ortaklaşa İnşa Etmek İçin Çin ile İşbirliği Belgeleri İmzalayan Ülkelerin Listesi, Belt and Road Portal, https://www.yidaiyilu.gov.cn/info/iList.jsp?tm_id=126&cat_id=10122&info_id=77298

Xie, Yu, Zhang, Chunni, ve Lai, Qing, (2014), "China's Rise as a Major Contributor to Science and Technology". *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111(26):9437-42. doi: [10.1073/pnas.1407709111](https://doi.org/10.1073/pnas.1407709111).

Xinbo, Wu, (2012), Forging Sino-U.S. Partnership in the 21st Century: Opportunities and Challenges," *Journal of Contemporary China*, 21:75, 2012, p. 393.

Xinhuanet, (2019), "Full text of joint communique of leaders' roundtable of 2nd BRF - Xinhua | English.news.cn". Geliş tarihi 17 Ağustos 2021 (http://www.xinhuanet.com/english/2019-04/27/c_138016073.htm).

Xinhuanet, (2021), China's Fortune Global 500 companies rise to 143 GT: 11.10.2021 http://www.xinhuanet.com/english/2021-08/03/c_1310104838.htm

Xiu, Ma, ve Singer, Peter W, (2021), "China's New Missile Fields Are Just Part of the PLA Rocket Force's Growth". *Defense One*. Geliş tarihi 14 Aralık 2021 (<https://www.defenseone.com/ideas/2021/08/chinas-new-missile-fields-are-just-part-pla-rocket-forces-growth/184442/>).

Yafei, He, (2014), China's overcapacity crisis can spur growth through overseas expansion, *South China Morning Post* <https://www.scmp.com/comment/insight-opinion/article/1399681/chinas-overcapacity-crisis-can-spur-growth-through-overseas> GT: 23.11.2019

Yaman, Aslan, (2020) *Yeni Dünya Düzeninin Kuruluş Projesi: Kuşak ve Yol Girişimi-Yeni İpek Yolu*. Geliş tarihi 10 Mayıs 2021, gönderen <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/asya-pasifik-arastirmalari-merkezi/yeni-dunya-duzeninin-kurulus-projesi-kusak-ve-yol-girisimi-yeni-i-pek-yolu>

Yang, Dennis Tao, (2008). "China's Agricultural Crisis and Famine of 1959–1961: A Survey and Comparison to Soviet Famines." 14 Temmuz 2013 tarihinde

Wayback Machine sitesinde arşivlendi. Palgrave MacMillan, Comparative Economic Studies 50, pp. 1–29.

Yeşilada, B. A., Kugler, J., Genna, G., & Tanrikulu, O. G. (2017). *Global Power Transition and the Future of the European Union*. Routledge.

Yıldız, Melih, (2022), “Afrika’da Büyük Güç Rekabeti: Çin’in 21. Yüzyılda Artan Nüfuzu ve ABD’nin Tepkisi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. doi: [10.51290/dpusbe.1022895](https://doi.org/10.51290/dpusbe.1022895).

Yılmaz, Serdar, (2019), Bir Kuşak Bir Yol Projesi Kavramlar, Aktörler, Uygulamalar, Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru, Astana Yayınları, Ankara

Yılmaz, Serdar, (2019), Bir Kuşak Bir Yol Projesi Kavramlar, Aktörler, Uygulamalar, Çin-Orta Asya-Batı Asya Ekonomik Koridoru, Astana Yayınları, Ankara

Yiğenoğlu, Kaan, (2018), “Çin’in ‘Tek Kuşak Tek Yol’ Projesi Ve Asya Altyapı Yatırım Bankası”. *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*. <http://dergipark.gov.tr/doi/10.24013/jomelips.387168> (20 Haziran 2020).

Yiğit, Dilek, (2018), “Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Beluci İsyanı”. *Soyledik.com*. Geliş tarihi 12 Ağustos 2021 (<http://soyledik.com/tr/makale/7189/cin-pakistan-ekonomik-koridoru-ve-beluci-isyani--doc-dr-dilek-yigit.html>).

Ying, Cui, (2019), <https://green-bri.org/bri-cooperation-functions-and-selected-projects-of-multilateral-development-banks/>, Cui Ying GT: 29.04.2021

Ying, Fu, (2017), “China’s Vision for the World: A Community of Shared Future”. Geliş tarihi 01 Mart 2022 (<https://thediomat.com/2017/06/chinas-vision-for-the-world-a-community-of-shared-future/>).

Ying, Wang, (2021), “SIPG automates Israel’s port in Haifa - Chinadaily.com.cn”. Geliş tarihi 18 Nisan 2022 (<https://www.chinadaily.com.cn/a/202109/04/WS6132c913a310efa1bd66d4df.html>).

- Youyi, Huang, (2011), Context, not history, matters for Deng's famous phrase, Global Times, <https://www.globaltimes.cn/content/661734.shtml>
- Zaidi, Syed Muhammad Saad, ve Adam, Saud, (2020). "President Trump's China Policy: An Offensive Realist Strategy?" *Journal of Peace, Development & Communication* 04(01):107-21. doi: [10.36968/JPDC-V04-I01-06](https://doi.org/10.36968/JPDC-V04-I01-06).
- Zaidi, Syed Muhammad Saad, ve Adam Saud, (2020), "President Trump's China Policy: An Offensive Realist Strategy?" *Journal of Peace, Development & Communication* 04(01):107-21. doi: [10.36968/JPDC-V04-I01-06](https://doi.org/10.36968/JPDC-V04-I01-06).
- Zhao, Minghao, (2015), "What Is China's Role in the BRICS?" *World Economic Forum*. Geliş tarihi 20 Haziran 2022 (<https://www.weforum.org/agenda/2015/07/what-is-chinas-role-in-the-brics/>).
- Zhao, Suisheng, (2012), Hu Jintao's Foreign Policy Legacy, E-International Relations, https://www.e-ir.info/2012/12/08/hu-jintaos-foreign-policy-legacy/#_edn3
- Zhao, Suisheng, (2019), The Belt and Road Initiative and Xi Jinping's foreign and domestic policy agenda, <https://theasiadialogue.com/2019/10/29/the-belt-and-road-initiative-and-xi-jinpings-foreign-and-domestic-policy-agenda/> G.T: 20.11.2019
- Zhao, Xiaoyu. (2018) "Why Obama's Rebalance towards Asia-Pacific Was Unsuccessful?" *International Studies* C.55, S.2 s. 87-105 doi: [10.1177/0020881718791040](https://doi.org/10.1177/0020881718791040).
- Zhuangzhi, Sun, (2006), "The Relationship between China and Central Asia". 23. https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no16_1_ses/03_zhuangzhi.pdf
- Zitelmann, Rainer, Forbes, (2019) State Capitalism? No, The Private Sector Was And Is The Main Driver Of China's Economic Growth GT:14.10.2021 <https://www.forbes.com/sites/rainerzitelmann/2019/09/30/state-capitalism-no-the-private-sector-was-and-is-the-main-driver-of-chinas-economic-growth/?sh=64a902e927cb>
- Zoo, Stephany, (2019), "Chinese tech investors are turning towards MENA. Here's why". *World Economic Forum*. Geliş tarihi 18 Nisan 2022

(<https://www.weforum.org/agenda/2019/04/chinese-tech-investors-are-turning-towards-mena-heres-why/>).

Zweig, David, (1991), Internationalizing China's Countryside: The Political Economy of Exports from Rural Industry, *The China Quarterly* (128), 716-741

ÖZGEÇMİŞ

